ION LOTREANU
CĂMAŞA DE MIRE
ROMAN
EDITURA MILITARĂ, BUCUREŞTI, 1985
Coperta: FL. CREANGĂ
MOTTO:
„Cărţile, ca nişte paseri cu aripe sburătoare, aleargă până la marginile pământului; şi luminând lumea, fac cunoscuţi du pe moarte pe aceia ce nu-i ştia nimerii în viaţă.”.,
CUESARIE AL RÂMNICULUI.
1.
Prin luna lui Floreal a anului şapte mii trei sute douăzeci de la zidirea lumii, una mie opt sute doisprezece de la naşterea Mântuitorului, trei călăreţi aprigi, cu pistoale la cobur, veneau întinşi dinspre partea Craiovii. Soarele alunecase spre apus, dincolo de dealuri, bătând cu aur vârfurile pădurilor întunecate din dreapta Jiului. Umbrele cailor şi ale bărbaţilor din şei se deşirau pe malul învelit în iarbă mătăsoasă şi de acolo se aruncau, supte de apă, peste spinările vineţii, mărunte, agitate, ale valurilor care zvâcneau între pietrişuri. Mergeau în susul râului, pe un drumeag, tăcuţi, ascultând parcă-foşnetul undelor. Pâlcurile de anini pitici şi sălciile revărsate ca nişte ploi alburii tremurau pe maluri, în blânda bătaie a vântului de primăvară. Vremea strălucea stinsă în aer, iar târgul nu era departe. înainte, peste cracul cel mic al Jiului, se iveau câteva coperişe ţuguiate, nu prea înalte, de stuf. Erau casele cu temelii de bâlvani ale târgoveţilor fără de stare, risipite de-a stânga şi de-a dreapta Uliţei Ţigăniei.
— Să trecem vadul! rosti bărbatul din mijloc, aruncându-şi ochii cercetători peste apă, spre a-i ghici adâncimea.
Copitele clipoceau prin stropii care se înălţau, lucitori ca argintul, până la burta cailor, iar potcoavele scrâşneau pe pietrele ovale. Sunetul metalului pierea surd în răcoarea apei, iar umbrele tot mai lungi ale călăreţilor păreau duse

de valuri undeva, la vale, către miazăzi, parcă spre a le aduce aminte celor trei bărbaţi din ce parte veniseră. Trecură şi Jiul cel mic, un fir de apă rătăcit, ca şi pârâiaşul Topila ce tăia în două crângul de care se răzima spre apus Târgu-Jiului. Se aflau în apropierea bisericii Sfinţilor împăraţi, care fusese de lemn şi acum era de zid, când călăreţul din mijloc opri sub coroana, răsfiratã în pâcla de amurg, a unui dud. Se înălţă în scări, apoi se reaşeză în şa, răsucind calul în loc.

— Tu, Mihuţă, faci cale-ntoarsă! Până ce ieşi din târg, ţine-te departe de Uliţa cea Mare. Spune-le de sănătate ortacilor din Bărbăteşti... Şi nu uitaţi de iarba de puşcă, aşa cum am vorbit.

Mihuţă ascultase cu luare-aminte, legănându-şi trupul îndesat pe spinarea calului care păşea pe loc. Ochii lui vii, negri, străluceau sub marginea trasă pe frunte a căciulii de blană inelată. împinse cu două degete căciula brumărie spre ceafă şi trase dârlogii cu dreapta, atingând cu cravaşa crucea şelelor calului, care se încordă. Un norişor de praf se ridică din şleaul drumului şi Mihuţă se pierdu înspre marginea apei.

— Iar tu, Cuţui, ştii ce ai de făcut...

— Ştiu, neică, răspunse flăcăul, ce avea faţa prelungă şi nasul ascuţit ca o ciuşcă de ardei. îşi mângâie bărbuţa gălbuie, abia împăienjenită.

— Treci apa Motrului şi stai o zi-două la ai tăi, la Broşteni...

— ...Şi pă urmă, la cula dumitale...

— Te duci la Cerneţi, cu putere de la mine, şi vezi ce face berbeacu ăla de Obedeanu. Aud că s-a-mbuibat de şedere, adoarme buimac printre butoaie şi lasă-n paraginã acareturile. Vărului Ioniţă adu-i aminte că puştile din pădure şi de la vie sunt cam puţine şi-or fi ruginit... Cu bine!

— Să trăieşti, neică!...

Şi Cuţui lovi cu palma lui latã grumazul trăpaşului şi porni spre Uliţa Sărarilor.

Cula serdarului Vasile Moangă îşi înălţa vârful coperişului printre nişte tei şi nuci bătrâni, cu crengi puternice, încă friguroşi în luna lui mai, când frunza năvăleşte sănătoasă în aer. Soarele nu scăpătase, iar şindrila de sus, adunată într-un gurgui ascuţit ca un stog de grâu, scânteia în bătaia razelor care-o împrejmuiau cu lumină şi răcori. Peste curtea boierească se aşternuse liniştea, numai dinspre grajduri se auzea câte un nechezat sau vreun strigăt, domolite şi ele în umbra rară a serii ce se apropia.

Călăreţul rămas în târg, sub dudul de la biserica la care se prăznuia hramul Sfinţilor împăraţi Costandin şi Elena, mai zăbovi preţ de un sfert de ceas. Calul, nărăvaş, bătea din picior, ridica genunchii până la zăbală, şi bărbatul îşi aduse aminte cum, la grajdurile boierului Costache Samurcaşi, zvăpăiatul de murg spărsese cu copita dinainte felinarul atârnat de grindă.

Privi atent împrejur. Trase gugiumanul spre frunte şi îşi încopcie sub bărbie scurteica tivită cu fir. Dete pinteni calului şi o luă spre Uliţa Sărarilor. Mergea cu fereală şi, la prima încrucişare de uliţi, smuci dârlogii. în dreapta, la cotul drumului, se ivi zidul înalt de bolovani şi cărămidă al casei serdarului. Descălecă lângă poarta cea mică făcută din lemn de stejar greu, împodobit cu încrustaţii. De câte ori nu intrase pe poarta aceea!? Venea ca la el acasă, trăgea zăvorul tăinuit doar pentru alţii şi intra în curte. De acolo pornea spre grajduri. Aşa făcu şi acum.

— Să trăeşti, boerule! rosti sugrumat de spaimă rândaşul de la grajduri, uimit, rămas câteva clipe cu palma lipită de buzele întredeschise. Flăcăul, pe care-l chema Grigorie, apucă apoi dârlogii şi pieri, cu cal cu tot, în bezna încăperii dinspre care veneau mirosuri iuţi.

Bărbatul cu fermeneaua strânsă pe gâtlej porni în grabă pe potecuţa pietruită ce ducea la una din scări, îl dureau genunchii, iar tălpile îi amorţiseră în cişmele de meşină înfipte în scăriţe şi arcuite peste burta calului. Se afla în dreptul scării celei mari, păzită de doi dulăi meşteriţi din

piatră, când fu atins de o mireasmă dulce care-i pişcă nările. întoarse capul: liliacul pitit în colţul zidului îşi desfăcea florile în lumina stinsă a serii. Buchetele albe, risipite prin ramuri, străluceau în snopul gălbui ce ieşea prin una din ferestrele mici ale culei.,,în hodaia cea mare s-au aprins făcliile!” îşi spuse bărbatul şi urcă mângâind din mers urechea clăpăugă a unuia din dulăii de piatră ce se odihneau de ani de zile rezemaţi în şezuturi. Deschise portiţa de la privor cu grijă şi portiţa nu scârţâi, cum se întâmplase în atâtea alte dăţi. Auzi sunete melodioase şi se opri.

Dumitra, slujnica, tocmai intrase în odaia cea mare ducând un pahar pe o tavă argintie.

— Cum să nu răguşeşti, jupâniţă! începuse femeia înaintând spre pian. Toată ziulica numai guriţa domnieitale se-aude...

Puse paharul pe măsuţa din apropierea pianului, în vreme ce Lucsiţa tuşi uşor, parcă spre a-i da dreptate slujnicei. Se ridică de pe scăunel surâzând.

— Te ţii de glume domnia-ta, şopti slujnica.

Fata începu să fredoneze o melodie.

— Chiar mi-am pierdut glasul, Dumitre, spune?! Uite că am tăcut şi acum am să cânt cu... degetele.

— Aşa da! Ele nu răguşesc.

— Iar aici... Aici am răcit la Jiu, zise fata. Tuşi încă o dată şi se ciupi de sub bărbie.

— Să ai grijă, jupâniţă, pe la Jiu e tare răcoare!

Şi după un moment de tăcere, femeia vorbi uitându-se pe fereastră către turla bisericii din apropiere ce abia se mai ghicea prin beznă.

— Ce face conaşu Zanfirache? Jucăm la nuntă?

Fata se întoarse brusc spre geamuri. Puse pe pian paharul din care sorbise.

— Ce spui, Dumitro? N-am fost cu el. M-am plimbat singură, aşa să ştii.

Şi Lucsiţa se îndreptă în paşi de dans spre instrumentul ce părea împins de cineva în colţul odăii, în apropierea unei făclii aprinse.

— Şi chiar nu-ţi place cum cânt din piano?

Dumitra o învălui cu privirea ei blândă.

— Cum să nu?... N-oi pricepe io ce cânţi da'... Ia şi mai bea. e cu lămâie. Mânca-o-ar lupii de tuşă!...

Lucsiţa bău încă o dată din pahar, îl aşează sus, în dreapta partiturii, şi continuă să cânte. în mijlocul încăperii, Dumitra asculta mărmurită, sorbind-o cu privirile pe fata ale cărei degete alergau nebuneşte pe clape. Femeia începu să se legene, apoi se îndreptă spre uşă, învârtindu-se cu tava de argint strânsă la piept.

Cântecul, care devenise domol, se răspândea în odaia cea mare, ieşea prin deschizătura uşii, ocolind stâlpii frumos sculptaţi ai tindei, pierzându-se mai departe spre arborii peste care cădea duhul întraripat al serii.

Bărbatul sosit cu fereală la cula serdarului Vasile Moangă apăruse în cadrul uşii. Desfăcu copcile scurteicii, îşi scoase căciula de samur şi-şi netezi părul cu palma, în odaie era cald. în soba nemţească din colţ, cu trei olane lustruite, ardea focul. O masă lungă era dată la perete, iar lângă ea se orânduiau câteva jeţuri zugrăvite. Pe masă se odihnea un vas pântecos, mare, încărcat cu flori de zambilă şi avrămeasă. Para gălbuie a făcliei din preajma pianului tremura lin aruncând spre grinzile groase ale tavanului un fir de fum, de-abia văzut. Suportul cu trandafir sculptat al făcliei era înecat în umbră.

Fata îşi legăna capul în ritmul muzicii. Părul negru, lung, sticlos în bătaia luminii, aluneca într-o parte şi-n alta, peste cămaşa albă de in.

— Frumos le mai zici, domniţă!

Un moment, fata continuă să cânte privind în foaia de hârtie de pe suport. Apoi întoarse, capul. Scaunul, mişcat şi el, scârţâi scurt. Lucsiţa îşi adună palmele la piept, spăimântată,

— Ah!..,

Atât reuşi să rostească. Bărbatul înainta pe muchiile pardoselii, călcând uşor. Fata, rămasă cu mâinile încleştate la piept, privea chipul, mai curând oval decât uscăţiv, al noului venit. Îşi dădea bine seama că nu e înalt, dar parcă ceva îl înălţa pe cismele galbene. Iar sprâncenele bogate, împreunate la rădăcina nasului, împrumutau uităturii o agerime greu de suportat., - De ce te-ai oprit din cântat, copila mea?

Bărbatul era aproape şi privea încruntat suportul înclinat cu hârtia, ale cărei semne risipite în şire nu le pricepea.

— Cine eşti, străinule? vorbi Lucsiţa. Tuşi încet, ruşinată, şi apucă să mai întrebe: Cum ai intrat?...

Faţa necunoscutului, cruntă şi aspră până atunci, se lumină deodată. Râse fără oprelişte, iar fata, văzându-i dinţii albi, sănătoşi, ca de fiară, orânduiţi sub mustaţa latăce părea neagră, lăsă mâinile pe genunchi. Se pregătea să se ridice de pe scaun. Bărbatul se îndreptă spre soba cu olane, o atinse cu mâna, apoi se răsuci pe călcâie râzând cu poftă. Căciula de samur i se legăna în mână.

— Sunt hoţ de codru şi răpesc copilele frumoase ale boerilor. Uite că a venit şi rândul domniei-tale...

Uitătura îl trăda: fata băgă de seamă că necunoscutul face un joc. Continuă şi ea jocul ei. Se ridică uluită de pe scaun şi-şi trecu un deget pe claviatura pianului. Un sunet subţire, ca un ţiuit, umplu odaia luminată slab numai de o făclie.

— A venit rândul meu? Cum? Dar...

Bărbatul păşea spre Lucsiţa. Se prefăcea din nou că e fioros. Fata s-a apropiat şi ea, în vârful picioarelor, parcă dansând. Ţinea sprâncenele ridicate. Abia acum văzu pe obrazul necunoscutului, lângă colţul din stânga al mustăţii, un punctişor negru. „Nu pare a fi om rău!” îşi spuse ea. Rămăsese înălţată pe vârful picioarelor şi parcă aştepta. Curajul fetei îl făcu pe bărbat să roşească. Se încruntă, spre a alunga de pe chipul său orice urmă de blândeţe şi slăbiciune.

— Uite că te-ai pierdut de tot, domniţă. Hai, găteşte-te de drum! Cum am intrat? Ca zmeii din poveste, pe fereastră.

Se apropie de fată şi-i atinse şuviţa de păr cu degetele. Lucsiţa se retrase baletând.

— Şi... unde trebuie să merg?

Bărbatul observă că fata nu e speriată şi, de-acum, ştiu că jocul de-a furatul, ca-n poveşti, poate continua.

Lucsiţa întrebă, acoperindu-şi faţa cu palmele:

— Să mă despart de-ai mei, de casă?...

— Laşi totul în urmă, odăi frumoase, ţoale, cărţi şi cântece...

Văzu pe pian o carte. Se duse, privi coperta şi atinse o clapă a pianului.

— Încălecăm şi ne ducem departe, în munţii cei zăpeziţi sau la Dunăre.

Fata, însufleţită, voioasă, întrebă:

— La Dunăre? Şi caii unde se află?

Bărbatul îi atinse cotul; privindu-se cu viclenie şi curiozitate, porniră amândoi spre fereastra cea mare dinspre uliţă.

— Caii sunt la poartă, spuse bărbatul. Albi ca ninsoarea, cu coama cânepie şi potcoave de argint. Ne duc ca vântul şi ca gândul!

Lucsiţa vorbea acum cu mare însufleţire.

— Şi cum o să mă urc în şa?

— Ca o pasăre uşoară ce eşti.

O cuprinse cu braţul de mijloc, o ridică, se depărtă de fereastră, apoi o reaşeză pe pardoseală, după ce se rotiră împreună în mijlocul încăperii.

— Uite-aşa o să urci...

Lucsiţa îşi pipăi mijlocul, aranjându-şi cămaşa de in.

— Puternic mai eşti, voinicule!

— Acolo, la Dunăre - mai spuse voinicul - am să-ţi ridic colibă de bârne, unde-am să te las când oi pleca pe văi cu poterele...

Fata era beată de încântare.

— Am să te-aştept să vii, voinicule. Am să stau în uşa... colibei şi...

— Am să-ţi aduc flori albe de soc şi de salcâm, domniţă, să ţi le atârn în plete.

— Şi-ai să-mi cânţi?

— Am să-ţi cânt.

Bărbatul îşi scoase fermeneaua, desfăcu cămaşa la gât şi, uitându-se-n ochii albaştri, rotunzi ai fetişcanei, începu să cânte încet, rostind cuvintele rar, un cântec mai mult vorbit, abia aducând aminte de melodie.

„Frunză verde foi şi-o floare, Câmpu-i plin de căprioare, Măi Jiene, măi.

Şi tu pleci în codru verde Unde mierla nu se vede, Măi Jiene, măi...”

După ce ascultă primele stihuri, Lucsiţa începu să se rotească prin odaie, legănându-şi braţele în ritmul cântecului.

Din tindă, Dumitra împinse uşa cu piciorul şi trecu pragul. Rămase locului, uluită de ceea ce vedea.

— Aoleu! Doamne...

Şi slujnica scăpă tăviţa pe care o ţinea cu amândouă mâinile. Ţârâitul cioburilor împrăştiate pe pardoseală întrerupse dansul fetei.

— Doamne iartă-mă!

Şi, ridicând privirea de la paharul făcut bucăţele,” slujnica rosti nedumerită:

— Da' cu cine te hârjoneşti, jupâniţă?

Il recunoscu îndată pe” bărbatul tânăr, rămas nemişcat, cu hăiniţa pe braţ şi căciula de jder în mână.

— Dumneata să fii, boerule?! rosti Dumitra ducând mâna la frunte ca să-şi aranjeze bezneaua. Era să nu te cunosc...

— Mă fac bogat... N-am trecut cam „demult pe la cula conului Vasile. Şi-acum... uite cine mi-a ieşit în cale!

Bărbatul se răsuci, aruncând o privire plină de şagă spre Lucsiţa, Pe chipul fetei se lăsase o umbră. Făcuse ochii mari şi, cu mişcări domoale, şi-a-mpreunat palmele la piept.

Dumitra se apropie de bărbatul tânăr care-şi aruncase pe umeri scurteica blănită pe dinăuntru. Femeia îi prinse mâna şi se aplecă să i-o sărute. Bărbatul îşi feri palma, iar Dumitra începu să-l dumirească:

— Păi... nu-ţi aduci aminte de copiliţă, conaşule? E Lucsiţa, fata boerului. Ei, nu mai e ea chiar copiliţă..: A trecut de optâşpe...

— Unde se afla acum un an, când am trecut pe la conu Moangă?

— Aaa!... Era la carte, în Nemţiia, departe, spuse femeia.

Începuse să adune cioburile de pe jos. Din când în când, ridica privirea blândă spre Lucsiţa care şedea nemişcată lângă pian. Fata, a cărei faţă se rotunjise a mi

rare, avea ochii mai mult cenuşii decât albaştri şi gene lungi care se zbăteau ca aripa unei păsări mici ce fusese ascunsă în orbite.

— Şi... unde-i ser darul? se interesă bărbatul, înaintând spre masa lungă de lângă perete.

— în privoru ăl mic, ăla de dă spre salcâm. Se uită-n jurnale. îi spui c-ai venit, coane Tudore. Uite-acuş!

Porni grăbită spre uşă, dar aducându-şi aminte de ceva se opri.

— Aoleu! Să aprind şi lumânările alelalte. S-a lăsat beznă peste case...

Femeia aprinse încă trei făclii. Odaia se umplu de lumină. Cu mâinile la piept, adunându-şi pânza subţire a cămăşii, Lucsiţa privea cu luare-aminte la bărbatul care se rezemase de colţul mesei şi se uita într-o parte, la pâlpâirea grăbită a unei făclii. Dumitra ieşise.

— Domnia-ta e... domnul Theodor? abia reuşi să articuleze fata.

— Aşa-mi zic boerii veliţi şi toţi cei ce mă pizmuiesc.

— Şi ţi se zice sluger...

— Vorbă goală, domniţă, bună de pus lângă iscălitură şi pecete, pe acte de hotărnicie...

Se auzi scârţâit de uşă. Tudor se răsuci într-acolo. Trecuse pragul Vasile Moangă. Lăsase jurnalele nemţeşti, cărţile greceşti şi ciubucul pe scăunelul de lângă fotelul pe care şezuse lungit. Întinse braţele şi înaintă fâlfâindu-şi straiul lung, subţire, ce-i cădea până la papucii de marochin cărămiziu cu moţul încovoiat. Era un bărbat la peste cincizeci de ani, nu înalt, dar îndesat şi lat în umeri, cu o barbă rotundă, de culoarea castanei coapte; ici, colo câte-o şuviţă căruntă se desluşea la lumina feştilelor de seu. Ochii mari, albaştri, ai serdarului străluceau de bucurie. El, care râdea atât de rar, îşi arătă pentru un moment şirul alb al dinţilor ce răsăreau din barba bogată, lăsată spre piept.

— Bine te-am găsit, cocoane Vasile! spuse Tudor înaintând spre serdar.

— Treci cam rar pe la noi, Tudore, în ultima vreme...

Şi intru-n cula domniei-tale ca un pungaş...

Slugerul întoarse capul spre uşiţa pe care s-a strecurat, în vârful picioarelor, Lucsiţa.

— ...Ai o fată pe cinste, cucoane. Am vrut să ţi-o fur... N-o ştiam. Sau s-o fi uitat...

Cei doi se îmbrăţişară. Serdarul făcu un pas înapoi. Ochii lui, îngustaţi şi blânzi, îl cercetară în grabă pe sluger. Boierului Moangă parcă nu-i venea să creadă că-l are oaspete, la acel ceas al serii, pe Tudor din Vladimiri. îşi mângâia barba cu palma întinsă, atent, de parcă ar fi voit s-o facă mai'rotundă.

— Zici de fată... de Lucsiţa. A fost la Viena, slugere. Am adus-o în iarnă... de când cu spaima în faţa Corsicanului, care s-a năpustit pe tot Apusul...

— Şi poate că nu numai pe Apus... Nu s-a dus el şi-n ţara faraonilor?

— Dar... bine-ai venit, Tudore! Şi să ne trăieşti. Hai să ne-aşezăm. Şi de ce stai cu haina şi căciula?...

Serdarul bătu din palme.

— Dumitră h strigă el.

— Ei, uite c-amî şi uitat de straie, vorbi ca pentru sine Tudor, adăugind: Cântecul copilei dumitale e de vină...

Slujnica apăruse în prag.

— Săru' mâna, conaşule...

— Du ţoalele slugerului şi spune să pregătească de mâncare şi beutură. Avem oaspeţi...

— Săru'mâna, conaşule, spuse femeia. Apoi ieşi. păşind mărunt.

Tudor încă mai privea uşiţa pe care ieşise, ca o nălucă, Lucsiţa.

— E ochioasă fata... ca dumneata, cocoane serdare!

— Se ţine după ea unul al lu Beleuja, un bleg şi jumătate. Au casele spre apă, aproape de pod... Muierea, serdăreasa, cică să ne pregătim...

— De nuntă, cocoane Vasile? zise într-o doară Tudor, mişcându-se în jeţul pe care se aşezase.

— Prostii, slugere! Prostii... Spune-mi, mai bine, ce e pe la Bucureşti!

Slugerul respiră adânc. Privi icoana, cu chipuri nedesluşite, atârnată de peretele cel lat dinspre răsărit. Ce să-i spună serdarului? Că boierii veliţi sânt cu un ochi spre Paris şi cu altul la Petersburg? Că se va pecetlui curând înţelegere între ruşi şi turci? Veşti din acestea ajunseseră şi în Târgu-Jiului, iar serdarul avea, nici vorbă, ştire de ele.

La anul acela, una mie opt sute doisprezece, primăvara, zvonurile şi şuşotelile umblau ca vântul pe uliţele Bucureştilor, duse de colo dincolo nu numai de boierii căftăniţi, de târgoveţi şi de cei scăpătaţi, dar şi de sofragii, bărbieri, feciori, dădace, vizitii, ciohodari, cămărăşiţe ursari, lingurari şi tulumbagii. Boierii munteni bejeniţi spre părţile Braşovului îşi aduceau înapoi, în trăsuri pe arcuri, calabalâcul. Alţii, care fugiseră pe la mânăstiri şi biserici,, reveneau cu lăzile încărcate la casele lor. Mulţi boieri oploşiţi pe lângă divan credeau că salvarea ţării trebuie să vină de la vijeliosul împărat al Franciei. Oştirile pravoslavnice secătuiseră pământul. Cu doi ani în urmă se

spunea că ar fi mers la Napoleon, cu rugăminţi, un Catargiu din Moldova şi un Dudescu din partea boierilor munteni. Nu se ştia ce făgăduieli li se făcuseră de „omul fatal”, „dărâmătorul de ţări”, fostul căpitan de chesoane din Toulon. Dar se ştia că nebunul de Dudescu se ruinase în Francia, la mese cu lux. La sfârşitul uneia din aceste petreceri trăsnite, femeile francese găsiseră la plecare, fiecare sub şerveţelul ei stropit cu vin, câte un scump juvaer lăsat acolo de neînfrânatul şi iubăreţul boier muntean... Chiolhanurile nu lipseau nici din Bucureşti. Slugile serveau la masă cu mănuşi albe, după moda franţuzască, dar beţiile începeau şi se sfârşeau potrivit obiceiurilor, moscăleşti. în Moldova, bătrânul mareşal cneaz Prozorovski adusese un dansator, pe nume Ivanov, să-i deprindă pe boierii locului cu dansul cel nou, pe care rusul îl învăţase în Apus! Grecimea cărturărească scanda stihuri din proclamaţia lui Rhigas, cel înecat cu ani în urmă de paşa din Belgrad. Fiii elinilor visau, ca şi profetul tesalian în cartea „Thurios”, nu o Grecie naţională, ci un nou Bizanţ! Un suflu nou, dădător de speranţă, bântuia popoarele, amintindu-le că va să sune în curând ceasul mântuirii, al liberării lor.

— Mă-ntrebi ce e la Bucureşti, cocoane Vasile? murmură slugerul rupându-se din prea lunga lui muţenie. Eh, ce să fie?! Boierii petrec, beau holercă franţozască, se-mbată...

— Nu prea pricep...

Tudor continuă, ca şi când nu l-ar fi auzit pe serdar. Pe chipul lui ostenit, zâmbetului îi luă locul acreala.

— ...Mănâncă mere pătulate şi crugineşti, mestecă sâmburii-n gură şi-i dau vecinilor de jilţ să-i molfăie şi ei. Plăceri...

— Tudore, simt că mi se face silă!...

— Te cred, boier serdare. Şi mie... Aici, la Jiu, n-au ajuns bunele obiceiuri de la curte.

— Să petreacă aşa cum vor ei!... Noi, aici...'

Tudor lăsă să-i scape palma pe învelişul mesei.

— Prea multe sărbători pe an, cocoane! Mult peste o sută... Boierii vicleni strâng dări pentru turci, apoi se-ndoapă şi joacă boston până la ziuă. Au învăţat de la moscali.

Pe Moangă îl interesa altceva.

— Şi... Vodă Caragea? Fostul dragoman ce face?

— Hm! Nu s-a pus încă în scaun... Ce să facă? Ascultă ce-i spun oamenii trimeşi la Viena. Şi-i pândeşte pe solii Vizirului. Parcă n-ai şti, boier serdare! Doar ceteşti gazelurile nemţeşti.

— Vin din ce în ce mai greu. Poşta austriacă n-a mers o vreme... Cum, zici că-i pândeşte pe soli?

— Altfel îl belesc ei pe el. Cică ar fi şiret şi descuiat la minte Ioan Gheorghe ăsta. Turcii-l cred dedat ruşilor.

— Şi turcii or să-l ierte, slugere '?

— Nu sunt ghicitoare, nu ştiu. Caragea e viclean. Spre toamnă cică s-ar urca în palatul din Dealul Spirei. Are trăsurile gata de fugă... Şi arnăuţi pregătiţi a-l însoţi. Să treacă graniţa la Braşov, în caz că... Ei, ce îţi pare rău, cocoane? Ai nădejdea să te pună ispravnic?

Serdarul tresări.

Glumeşti, Tudore? Eu.,.'

— Cei de la Curte ştiu că eşti cinstit şi om de-al pământului. Cocoane Vasile, n-ai preţ pentru ei. Numai eu te-aş putea pune ispravnic peste gorjenii noştri...

— Cum, tu? Dar...

— Vreau să ştii de glumă, serdare!

— Da'... păcătosu de Moruz ce-a făcut?

— L-au împuns ceauşii cu iataganele. A meritat-o. A jucat şi sârba şi hora de mână. A crezut că-i păcăleşte pe toţi.

Intraseră, aproape fără băgare de seamă, în discuţii politiceşti. Pe Tudor nu-l surprindea interesul pe care-l arăta serdarul pentru mersul vremurilor, în ţară şi dincolo de graniţi, la murii Vienei, la Paris, la Peterburg şi. la miază-ziua Dunării, la vitejii sârbi, la macedoneni şi în împărăţia frământată a sultanilor, vizirilor, paşilor şi nazirilor. Dar era

grăbit, ceea ce nu arătase la venirea în casa boierului jian. Cum să spună că e urmărit? în sufletul junelui sluger, care ştia multe şi simţea şi mai multe, ruşinea fugarului întuneca fala rece a pandurului şi a săteanului din Vladimiri, ajuns sluger şi decorat cu înalt ordin în război.

„Mă ascund şi fug ca un pârlit. Se spune că trebuie să trăieşti întru Dumnezeu şi întru pravilă. Unde sunt pravilele? Au făcut mucegai în catastifurile cancelariilor. Iar eu sunt nevoit să mă furişez ca o fiară de pădure. Ce va face coconu Vasile când va afla de rostul trecerii mele prin Târgu-Jiului? Dar coana Safta? Şi ce aş putea să pretind de la ei? Să mă astruce în beciul cel friguros? Am venit, totdeauna, aici, la culă, ca la părinţii mei. Cândva, nu prea demult, îi spuneam boierului tată. Va zice că sunt un' copil nelalocul lui. La care linişte veghează arnăuţii ageşti?”

Simţea cum i se-mpurpurează obrazul şi cum i se-nfierbântă urechile. Parcă spre a-i linişti focul din piept, îi sunau în auz cântece murmurate pe potecile plaiului Cloşanilor.

„Ploaie, măre, d'apă vie Ce sămânţa ţi-o învie; Şi mi-ţi dau un sămănat Ce demult nu s-a mai dat.

' Sămănat de poteraşi Să răsaie Românaşi; Semincioară d-aia, nene, cu ochi şi cu sprâncene.”

Străbătuse, cu Mihuţă şi Cuţui alături, câmpurile acoperite cu iarbă şi floare ale Argeşului şi Olteniei. Grâul înfrăţit, înălţat de trei şchioape şi mai bine deasupra pământului, avea faţa sănătoasă şi velinţa ţesută des: vântul o adia ca un copil blând şi parcă peste lanul crud trecea o pasare pieptoasă şi mare sub zborul căreia verdele se mlădia în pale când cenuşii, când noptatice. Porumbii, răsăriţi în arătură, tremurau pe cuibare ca pe muşuroaiele cârtiţei ce orbecăie pe sub pământ. Pe potecile călcate de copita grăbită a calului frunza de alun şi floarea de soc se-mpreunau în coama fluturată şi se agăţau de fr Un tarele căpestrelor. Aprigii bărbaţi cătau numai înainte, iar Tudor nu

vedea nimic din minunăţiile câmpurilor în care frunza verde zbucnea spre cer...

Tudor se simţi privit de serdar şi vorbi ca un căzut de pe altă lume. Uitase şi de Moruz, şi de cântările apelpisiţilor eleni ci, şi de mizeria uliţelor bucureştene.

— Cocoane Vasile - aproape că strigă slugerul -, nu se bea nimic în casa dumitale binecuvântată?

Moangă se ridică de pe locul său, îşi mângâie barba şi-i chemă pe servitori.

— Unde sunteţi, Voicane şi tu... Dumitră?

Dar înaintea servitorilor intră în odaie Safta, nevasta serdarului. O muiere năltuţă, cu părul adunat sub un şal de lână străină şi purtând peste cămaşă o vestă catifelată. Era sprintenă, asta se văzuse de cum a deschis uşa şi a făcut câţiva paşi. Păru mirată, dar îşi reveni iute. Se uită la sluger, clipi de câteva ori şi se opri în mijlocul odăii. Făclioarele dădeau lumină puţină, iar Tudor încerca să vadă culoarea ochilor Saftei. îşi aduse aminte cum, cu ani în urmă, sosise în târg cu treburi şi, trăgând la cula lui Moangă, o găsise acasă doar pe cocoană. O-ntrebase atunci:,,Ce ochi ai, domnia-ta, cocoană Safta? Că nu le poci ghici felul?” Iar ea-i răspunsese în şagă, şi-n timp ce vorbea îi tremurau nările: „Dimineaţa sunt căprui, iar când cade seara au culoarea verzuie a frunzei de dudău, cum e ea în luna lui Agost... Râsese şi scosese o carte din raft, prefăcându-se că ceteşte.

„Acum trebuie să-i aivă ca frunza dudăului spre toamnă”, gândi Tudor. Se ridică şi se îndreaptă spre serdăreasă.

— Săru'mâna, cocoană Saftă. Ai întinerit de când nu te-am văzut!

Femeia îşi revenise din ameţeală, dar nările tot îi mai tremurau. Se sprijini de spătarul unui scaun.

— Treci rar pe la noi, Tudore...

— Vin rar, da'... stau puţin, spuse slugerul şi sărută apăsat mâna mică a femeii.

Simţi răceala dosului palmei atins cu buzele şi cu mustaţa-:

— Acum o să rămâi mai mult pe la noi...

— Mulţămesc pentru găzduire! Să vedem...”

Serdarul se dusese în pridvor. Acum revenea urmat de Voican şi Dumitra. Feciorul şi femeia aduceau de-ale gurii. Străbătuseră curtea, de la cunia afumată pitită în apropierea unuia din scosurile culei, până la scăriţa de lemn ce da spre tindă. Pe masa din odaia cea mare, devenită sofragerie, se depuneau tăvile largi cu mezelicuri, friptură tocată la frigare şi alte feluri preparate cu untdelemn, toate gustoase şi cu mirosuri care se strecurau de-a dreptul sub limbă, după ce gâdilau nările.

— A venit dascălu, cucoană! şi-a anunţat Dumitra stăpâna, în vreme ce orânduia bunătăţile pe masă.

Tudor, care se plimbase cu pas neastâmpărat de la masă la fereastră şi înapoi, se rezemă de un jilţ şi, aranjându-şi mustaţa cu un deget, întrebă:

— Care dascăl?

Îi răspunse Moangă, pregătit să se aşeze la masă.

— Tanasis Mavros. Un grec...

— S-au înfipt şi pe-aici, serdare, în inima Gorjului?

— Eh... Ştie franţozeşte şi limba lui Vergii... Ia hai să bem o ulcică de vin, slugere! Nu ţi-e sete? Să ne aşezăm...

Tudor tăcu vreo câteva clipe privind în gol, spre partea unde se odihnea pianul cel întunecat la culoare. Foaia cu semne înşiruite parcă în neorânduială rămăsese pe micul grilaj de scânduri.

— Ba mi-e sete, cocoane. Un rachiu tare ca focu mi-ar face bine acum. Sunt năcăjit, boier serdare!

Deşi nedumerit de ultimele vorbe ale slugerului, Moangă încercă să arate că e fericit să-ifacă pofta oaspetelui.

— Voicane, adu ţuică! porunci serdarul.

— Nu! Lasă-l pe fecior! Ai uitat, cocoane Vasile,..'.' că-mi place să mă duc eu la butoi?... Altfel, parcă n-ar avea niciun gust..,.

Slugerul porni spre uşă.

— Voicane, e lumină pe scara de la beci?

Vorbise serdăreasa, mişcându-se graţios, preocupată ca treburile să meargă cât mai bine.

— Mă duc io înainte cu lumânarea, cocoană! spuse feciorul şi alergă spre tindă.

— ..Şi tu, Dumitră, rosti mustrător Safta, mai uită-te la făcliile astea!...

Slujnica pricepu îndată. Merse întâi la fereastră şi o deschise. în odaie se simţea un miros tare de seu ars. Apoi Dumitra alergă într-o odaie alăturată, aduse foarfecă şi tăie, pe rând,' mucurile tăciuni te ale lumânărilor care începuseră să pâlpâie grăbit, cu flăcărui pârâind ca nişte vreascuri fragile. Serdăreasa nu isprăvise cu poruncile. I se păruse că nu-i destulă lumină în încăpere.

— Aprinde, femeie, şi făcliile de la icoană!

— Uite-acuş, jupâniţă...

Tudor cobora pe treptele beciului, în urma lui Voican, care ţinea lumânarea cu amândouă mâinile, ascunsă între palmele adunate rotund spre a apăra flacăra ce se zbătea de adierea aerului, ca o pasăre galbenă gata să zboare din cuibar. Păşeau rar, căutând cu vârful piciorului fiecare treaptă. Din câM în când feciorul întorcea capul. Când uşa beciului fu deschisă, un miros de mere, curat şi îmbătător, năvăli spre ieşire.

— Ce amiroase aşa, băiete? întreba slugerul, deşi n-avea nicio îndoială în privinţa acelei miresme care parcă purta în ea chiar imaginea dealurilor din Vladimiri, Cerneţi sau Prejna, cu merii încărcaţi către toamnă de roade.

— Uite-aici, în colţ, boerule... Sub paiele eştea sunt mere dungate. Are domnia-ta poftă?

— Nu. Unde-i butoiu?

— Uite-aici. Vino după mine, conaşule.

— Dă-mi tâlvu şi arată-mi vrana, că de tras, trag io..;

Când a simţit că ţeava tâlvului a dat de lichid, a pus buzele pe gaura de sus şi a tras. Locul mirosului de mere

dungate, miros alintător, l-a luat damful de rachiu care i-a înţepat nările cu o mie de ghimpi.

— Aaah! a icnit slugerul după ce a scos tâlvul, grăbindu-se să-i astupe gaura mică a ţevii. Trăsese şi o-nghiţitură. E tare ca focul! a vorbit el, răsuflând cu putere, ca pentru a alunga din cerul gurii duhul aprins al ţuicii. A adăugat: Parcă a dat tâlvul de doagă...

— Butoiu ăsta-i pă sfârşite, l-a lămurit Voican. Dacă vrea domnia-ta să tragă din ăsta, care-i plin ochi...

Şi a arătat spre alt colţ, mişcând cu grijă mâinile făcute puică în jurul lumânării aprinse.

— E de-ajuns cât am tras...

Apoi slugerul s-a aşezat pe butoi. întorsese tâlvul cu partea umflată în jos, astupând cu un deget răsuflătoarea.

Sus, în odaia cea mare, apăruse Tanasis Mavros, didascalul grec, care hoinărise prin capitala proaspetei împărăţii a Franciei, stabilindu-se din toamna lui o mie opt sute unsprezece, pentru o vreme numai de el ştiută, în sărmanul târg al Jiului, spre a le învăţa pe odraslele boierilor cu stare francesa, latineasca sau limba elinească a lui Omer. Era un bărbat trecut de cincizeci de ani, trupeş, la care întâi şi-ntâi puteai remarca gâtul gros ce era una cu capul acoperit de un păr negru, lipit de ţeastă. Ţinea pe braţ o pelerină subţire ce a fâlfâit când didascalul a tras uşa după el. Purta o haină de cuibare închisă, încheiată la un nasture, după moda parisiană. Pantalonii dungaţi lăsau să se vadă ciorapii albi ce se asortau cu cravata, albă şi ea şi strălucitoare.

— Ai oaspeţi de preţ, biv vel serdar Moangă!? se adresă Mavros boierului care rămăsese singur în încăpere şi trăgea din când în când din ciubucul cel lung ce i se adusese din privor. Serdăreasa ieşise, urmată de Dumitra, pe uşa ce da spre iatac.

Serdarul răspunse tot cu o întrebare.

— îl ştii pe Tudor, dascăle?

— Numai din auzite. Se vorbeşte că ar fi prea iute la mânie. Un impulsif...

Mavros vorbea şi ridica spre tavan fruntea lată, gest în care se putea citi nu numai pasiune şi comunicativitate, dar şi o urmă de dispreţ. Când dascălul: < »><«.;< pe divan, serdarul observă ceea ce ştia din primele zile ¡11 care Mavros îi intrase în casă: grecul avea gâtul (c;ipãn, iar când trebuia să se întoarcă într-o parte, se răsucea cu tot bustul, ca lupul. Aşa făcu şi acum, ca să fie cu faţa spre serdar.

Moangă, ca să nu zăbovească în vorbire asupra mâniei slugerului, spuse:

— S-a bătut bine cu turcul.

Între timp, Dumitra revenise şi, după ce orândui pe masă nişte vase, vorbi ca pentru sine: „Le-am arânjat pă toate. Gata!" Apoi ieşi, călcând atent să nu-i supere pe,cei doi bărbaţi ce se conversau.

— Se-aude că l-au răsplătit ruşii cu titluri şi daruri, vorbi Mavros, lingându-şi buzele subţiri care se încreţeau când dascălul zâmbea cu subînţelesuri. Ambiţios trebuie să fie acest domn Theodor. Nu-mi plac cei ce persuadează cu orice preţ, serdare Moangă! De unde e de loc?

— De prin părţile noastre.

— E boier de neam?

— E gorjan, dintr-un sat... dincolo de apa Gilortului, Cei mai mulţi îl admiră. E sluger, are rang boieresc.

— E june, serdare Moangă?

— Ai să-l vezi, dascăle... S-a dus în pimniţă. Are un obicei: să tragă rachiu cu tâlvu.

— Obicei curios, ca la haiducii voştri. Nu mai pot rămâne. Escusez-moi, monsieur. II se jait ţară. Am lecţie cu mademoiselle...

— Cum merge cu învăţătura?

— Nous faisons des progrss... De-acum e o domnişoară veritabilă. Aud de un... mariaj posibil...

— Vorbe, domnule Mavros...

Serdarul îşi mângâie barba cu vârfurile degetelor şi privi într-o parte. „De unde-o fi aflat şi dascălul?" Asta însemna că zvonul umbla şi pe la alte case. Iar boierului povestea cu

preparaţiile de nuntă, spusă prin odăi sau ' pe uliţe, nu-i era pe plac. Grecul nu părăsi subiectul, de parcă ar fi fost el cel interesat în afacere.

— Poate că nu-s numai vorbe.

— Ce vrei să spui, dascăle?

— A uitat domnia-ta că Zanfirache, fiul domnului Beleuja, învaţă franţuzeasca şi elina cu mine? Sunt bogaţi şi cu maniere, E-adevărat că n-ar fi de prin partea locului?

— S-au aşezat la Jiu acum cincizeci-şaizeci de ani. Băiatul e cam molâu, nu-mi place.

— Poate că-l place fata. Ou... chez vous c'est ne pas l'enfant qui decide? '...

— Se pare că urcă slugerul, schimbă vorba boierul, auzind zgomote spre camera de la tindă. Nu stai să-l cunoşti?

— După lecţia cu domnişoara, boier serdare. Au revoire!

Şi dascălul porni spre uşă, vânturându-şi pelerina, care se unduia în urma lui ca un steag.

Uşa camerei dinspre tindă se crăpă. Voican apăru singur, aducând câteva căni mici şi una mai mare, o ulcea frumos zmălţuită. După el intră Dumitra, care, simţind miros de seu, deschise o ferestruică.

Tudor rămăsese în beci, aşezat pe butoi. N-avea poftă să bea, trăsese o duşcă, simţise o arsură pe beregată şi, după ce-i spusese feciorului să-l lase singur, căzuse pe gânduri. Lumânarea din firidă arunca o lumină moartă în jur.

< „Cum să-i spun serdarului?... Ei cred c-am venit de doruî-Gorjului şi Mehedinţiului. Sau cu treburi la Cloşani, să prind şi să judec vrun hoţ... Ori, cine ştie... să mă fălesc... că m-am luptat la Dunăre... Şi-apoi... ce vină are boier Moangă? O să-i caute osmanlâii casa. Cine nu ştie că eu, când vin aici, la el trag? M-au văzut'slugile... Şi cine ştie cine m-o mai fi zărit!...”

Trebăluind pe lângă masă, sus, în odaia cea mare, Dumitra bombănea întruna, vorbea suficient de tare ca să fie auzită de boier.

— Vesel mai e conaşu Tudor! Şi ce frumos e, Doamne!

Apoi femeia ieşi, urmată de Voican.

— Hai mai iute, Mitră... Să” lăsăm boieru în pace.

Şi, ajungând la uşă, feciorul o ciupeşte de şold, furiş, apoi râde coţcăreşte şi aleargă prin tindă.

După ce străbătu scara întortocheată ce părea mai curând scufundată în umbre şi întunecime decât adiată de gălbineala mucului aprins în firidă, Tudor apăru în privor. Ţinea tâlvul rezemat de piept, cu tiuga răcoroasă lipită de bărbie. Mirosul rachiului, ce-i intra în, nară, -parcă îi făcea silă.

— : Unde-i ulcica, neică Vasile? întrebă slugerul, grăbit să golească tâlvul. Uite-aşa, încetinel! vorbi el şi dete drumul ţuţuroiului, slăbind degetul de la capătul ţevii, încerca şi reuşea să pară voios dar simţea cum îl împing ceasurile serii din urmă.

— Eşti vesel, slugere! vorbi serdarul.

Tudor scoase din buzunarul vestei ceasornicul cu repetiţie, îi răsuci cheiţa şi-l puse la loc. Se uită în ochii rotunzi ai serdarului, care clipiră de câteva ori.

— Sunt trist, neică Vasile!

Se răsuci, se trânti pe canapea şi rămase cu ochii pironiţi spre perdeaua roşie care-şi unduia pânza peste fereastră. Afară se lăsase demult întunericul.

— Ce spui, Tudore? Poate glumeşti...

— Nu-mi arde de glumă. Altădată mă-ntrebai ce vânt m-aduce la Târgu-Jiului...

— Cum să... te-ntreb?! La mine ai venit mereu ca la tine acasă. Aşază-te la masă. Hai, Tudore!...

Slugerul se întoarse încet către masă. îndepărtă cu băgare de seamă străchioara, privind în gol, undeva către soba cu olane frumos rotunjite.

— N-am poftă de nimic. Poate de o-nghiţitură de rachiu...

Luă căniţa smălţuită şi, după ce-şi muie doar buzele în băutură, îndepărtă şi cana, aşezând-o spre mijlocul mesei, între alte vase.

— Dar... de băut îmi arde mie, coane Vasile?

Moangă simţise că slugerul nu se află în apele lui.

îşi zise, de aceea, că ar fi mai nimerit s-o ia cu binişorul.

— Şi... ce vânt te-aduce, Tudore?

— De nea Costache Samurcaşi nu mă-ntrebi? Te pomeneşti că l-ai uitat...

— Poate că el pe mine! Că de când nu mai trece prin Bănia Craiovei... De târgu nostru ce să mai vorbim... n-a ajuns el pe-aici. Acum, că s-a aşezat în Divan, are angarale pe cap. Şi-apoi... lângă Vodă, omul-se mai schimbă...

De parcă nici nu l-ar fi auzit pe serdar, Tudor se ridică brusc de pe locul său şi făcu câţiva paşi spre fereastra cea mare. Serdarul se săltă şi el îndată, ca speriat de neliniştea tânărului său oaspe, şi-l urmă. Tudor simţi că serdarul e lângă el, întoarse capul şi atinse umărul boierului cu palma.

— Neică Vasile, ştii de ce e bun somnu'?

— Cum... care somn?

— Acela pe care-l dormim noaptea, când avem parte de-un căpătâi.

— Păi...

— Îţi spun eu. Gustă din el şi bogatul şi săracul.

— Şi?...

Cei doi bărbaţi se mişcară încet prin odaie. Serdarul, tot mai atent la vorbele slugerului, care-l descumpăniră, se ţinu mai în urmă. Din când în când ridică degetele spre barbă, ca şi când ar vrea s-o aranjeze. Dar, de fapt, nici nu o atinge.

— Eu nu sunt nici bogat, nici sărac. Nici în căruţă, nici în teleguţă... în noaptea asta nu întârzii la dumneata, cocoane. Sunt pe urmele mele!

— Tu, urmărit?

Tudor îl trase pe boier într-o parte. îi vorbi grăbit, cu voce joasă, privind când spre o uşă, când spre alta.

— Serdare Moangă, sunt urmărit! Sultanul cică a pus să-mi taie capul. Am plecat ca vântul de la casele conului Costache Samurcaşi, din Bucureşti, de sub Mitropolie. Nu puteam rămâne. N-avea unde şi... cum să mă ascundă.

Acolo-i multă pârâciune... Am venit cu doi din băieţii mei, cu caii în spume.

Fruntea serdarului albise. Rămăsese cu un deget lipit de buze.

— Pe unde-ai venit?

— Cum pe unde? Pe drumul Craiovii.

— Şi te-o fi văzut cineva?

— Am ţinut-o noi mai de-o parte de şleaul drumului, pa'... ne-o fi văzut, c-am ajuns în târg aproape de ziuă...

— Vai de mine! Poate glumeşti, slugere?!

— Neică Vasile, îmi eşti ca un tată,, cum aş putea să glumesc cu dumneata? îţi spusei cum e...

Serdarul se apropie.

— Norocu a fost c-a aflat coconu Costache la vreme. Cică vine capegiul... şi are ferman. Fără capul meu nu se-ntoarce la Stambul!

— Şi boier Samurcaşi ce te-a sfătuit?

— Să fug în Gorj... aici, la Târgu-Jiului. Să mă astruc pe unde-oi putea.

— Şi când vine capegiul? întrebă Moangă ca luat de friguri pe la ceafă şi subţiori.

— Asta numai Alah al lor ştie. Cică a plecat de la Giurgiu... alalteri, când am luat-o şi noi încoace. Ce spui, să mă adăpostesc aici, la cula dumitale? Ai beciuri umbroase şi grajduri unde nu intră nici dihorul şi nevestuica...

— Cum... aici?

Rămas locului, lângă divanul peste care fusese aruncată o velinţă vărgată, serdarul îl privea pe Tudor nedumerit, oprit cu sufletul între teama care-l seca în gâtlej şi nehotărârea de a spune ce gândeşte cu adevărat. Adăugă cu un glas stins, după ce tuşise de câteva ori, ca să-şi mai domolească vorbele:

— Aici... nu-i loc bun, Tudore! Io nu spun că... Dar trebuie să...

între timp slugerul se liniştise. în orice caz, pe chipul său se reaşezase limpezimea, corectată numai de agerimea

privirilor şi de dunga albăstrie, şerpuită pe sub” pielea frunţii şi pierită acolo unde se-mpreună sprâncenele stufoase, uşor înfoiate spre lăsătura tâmplelor.

— Nu te spăria, neică Vasile! Ştii cât de mult ţin la dumneata. N-am să te bag tomnai eu în bucluc...

— Am familie, băiete. Şi-apăi... sunt un om bătrân. Aşa că... eu cred că... să rămâi noaptea asta la noi, iar mâne în zori...

Slugerul se duse la masă şi luă căniţa smălţuită. Gustă din rachiu. Apoi, privindu-l pe boier, îi vorbi apăsat, ca, să fie crezut:

— M-oi duce la Cerneţi, coane serdare, la amiruiala mea! Acolo pot muri liniştit, chiar dacă-mi vor duce scăfârlia la sultan. E locul frumos la apa Topolniţei. Acum, în luna lui Florar, a dat frunza peste tot. Şi Dunărea-i la doi paşi.

— O să pleci în zori...

— Nu, pornesc în noaptea asta! Şi să ştii că n-a văzut nimeni c-am tras la cula dumitale.

— Dacă o fi aflat ispravnicul?

— Cine, bivolu de Ianache Sâmboteanu? O afla mâinepoimâine... Până acum n-a avut cum să afle.

— Lasă-l în plata Domnului pe Ianache!

Tudor îl privi mirat pe serdar.

— Da..., de ce, a murit?

— Nu, n-a murit... Da' nu mai e el ispravnic. Au pus pe altu.

— Cum, aşa de repede? Şi cine-i neprocopsitu?

— Pitaru Simeon Peştenaru, ăl de are casele la Drumu Foştii. Şi... de ce-i spui neprocopsit, Tudore?

Obrajii boierului se mai coloraseră. Sorbise şi el dintr-o căniţă smălţuită. Spaima, care-i pusese gheara nevăzută tocmai în gâtlej, se risipise.

Slugerul vorbea ca pentru sine şi, aşezat pe scaun, îşi sprijinea fruntea în palme.

— îi prefiră beiu mai iute ca pe ciubote. N-are încredere în nimeni, nici în mumă-sa care l-a făcut.

Apoi, zâmbind cu acreală, continuă:

— '..Noaptea, în palat, când se-ntâmplă să-l ia somnu, visează măria-sa Vodă că-l strâng de gât, dacă nu capegiii, barim ispravnicii din judeţe... Şi de când e Peştenaru ispravnic?

— Ceva mai mult de două săptămâni,

— A pus şi un grec la isprăvnicie?

— Numai unu?! A pus, ca toţi cei trimeşi de la Fanar... Şi spui că pleci chiar în seara asta? Unde?

— Se zice că e bine să mori precum cocoşu, în sângele tău.

— Aha. La Cerneţi... Nu vorbi de moarte, Tudore. Nu e în' felu tău să vorbeşti aşa...

Slugerul atinse din nou umărul serdarului cu o mână.

— Sunt bătrân, neică Vasile! Nu te lua după număru anilor! N-am stat locului la viaţa mea. I-am căsăpit şi io pe mulţi. Mă urăsc de moarte osmanlâii. Venise timpu să-mi fac rostu meu. Să am şi io nevastă, copii... E mult rău în lume, cine poate să-l stârpească?

— Nu ţi se potriveşte ţie odihna, Tudore. Te ştiu de când erai flăcău. Te ştie lumea peste tot, nu numai prin părţile Gorjului nostru. Oamenii aşteaptă ceva de la tine. Le-ai dat nădejdi.

— Care nădejdi? Te ştiu om luminat, neică Vasile! Ţara-i mică şi boierii căftăniţi se vor înţelepţi când o cânta ştiuca-n baltă! Şi poate nici atunci... Le ia lăcomia ochii şi auzul!

Moangă dete drumul cuvintelor cu teamă şi, după ce vorbele i se dezlipiră de buze, boierului îi păru rău. Parcă mai atinsese povestea asta gingaşă cu mai bine de un an în urmă, şi tânărul său prieten se burzuluise.

— Să nu te superi pe mine - rosti serdarul -, da' ceva avere ai făcut şi tu acum. Nu spun că nu ţi se cuvenea...

Tudor se întărâtă şi de data asta.

— Nu poţi face nimic, în vremile astea, serdare Moangă, dacă eşti sărac lipit pământului! Aveam planurile mele. M-am bătut cu osmanlâii, războiul s-a sfârşit. Acum, la

Bucureşti se iscălesc hârtii cu condeiele... Şi, uite... pământuri româneşti, muncite de-ai noştri din moşi strămoşi, sunt împărţite de Mahmud de parcă erau ale lui de când lumea... Şi înăuntru? E putred tot. Uite, spuneai" că a pus alt ispravnic... Peştenaru ăsta...

Liniştit de hotărârea slugerului, care nu rămânea la cula sa, Moangă încerca totuşi să ţină conversaţia calmă, fără aprindere, cu toate că trecerea prea repede a slugerului de la mânie la seninătate şi-apoi din nou la sudalmă încă îi încurca gândurile. Serdarul ştia acum că Tudor e urmărit şi că turcul trimis peste Dunăre se'mişcă repede. Vorbi aproape cu indiferenţă despre înlocuirea demnitarilor.

— îi schimbă des Vodă. Aşa e..,

— De ce oare? întrebă slugerul ridicând bărbia într-un mod ce vrea să spună că răspunsul la întrebarea lui e la mintea oricărui târgoveţ, darmite la aceea a unui boier cu rang şi slujbă în judeţ.

— Ca să nu prindă putere în judeţe, nu?

— Ba bine că nu! Da' şi ei, cât apucă, huzuresc şi strâng. Ştiu că vor fi schimbaţi repede, şi scot şapte piei de pe sărmanul român.

— O fi cum spui tu, Tudore, numai că...

— Cocoane Vasile, spuse slugerul, prinzându-l de umăr pe serdar, uite-ncoa! Ştiu tot ce se petrece în pricăjitul ăsta de târg. Ispravnicii îşi văd de afacerile lor. Biv vel paharnicul Stan Jianu a făcut o nuntă în Dealu Târgului de~au chefuit patru zile. Şi ce daruri s-au mai dat! Şi ce cheltuială nesăbuită! De unde, boier Moangă? Cine munceşte pentru chiolhanuri şi zaiafeturi?...

Tudor îşi sprijini fruntea în palmă. După o tăcere de câteva clipe, avu o tresărire care-l făcu atent pe serdar.

— Boier Moangă, mă tot încearcă un gând... Dumneata ai o ascunzătoare tăinuită. Şi... parcă ai şi o cămară pentru puşti... ca serdar ce eşti...

) - Ce tot spui, slugere? abia reuşi să murmure boierul.

Tudor îşi aruncă privirile drept în ochii rotunzi şi albaştri ai serdarului.

— Ce-ai spune dacă-l aştept pe turc aici, la casele domniei-tale?

Moangă schiţă un gest cu mâna, ca şi cum ar fi vrut să se ciupească de barba castanie.

— Cum să te baţi aici cu capegiul? Are ferman, slugere. îţi închipui tu ce s-alege de noi? Ce va spune târgu? Şi-apoi...

O tăcere se aşternu lin peste masa încărcată de bunătăţi, peste canapeaua lungă de lângă perete şi peste pianul în luciul căruia tremura flăcăruia ostenită a unei lumânări.

„Cum aş putea să mă fac că sunt surd şi că mi-am pierdut simţul vederii? Şi inima, cum s-o fac să fie nesimţitoare? De ce trebuie să iau gândul şi sufletul oamenilor în palme şi 'să le cântăresc? Ţin prea mult la mine, asta am ştiut-o de zeci de ori, şi sunt în stare să-i nepreţuiesc pe alţii. Boierul, mângâiat de avuţia sa, tot boier rămâne! Mă usucă neputinţa de a-i spune adevărul, adevărul care stă pitulat în mine şi de care mi-e frică şi în somn... Am venit ca un oaspete, demult aşteptat şi acum sunt o pacoste pe capul serdarului! Am simţit că-i este teamă şi că, oricât de mult i-aş fi prieten, tot mai pline de preţ sunt agoniseala, familia lui liniştită, slujba lui pe care i-o întreţin cei de sus, de la Vodă până la ispravnic. Trebuie să i-o spun verde în ochi!... Ştiu că pe minciună nu se poate ridica nimic, aşa cum o temelie de casă nu se poate ridica pe un loc mlăştinos ori pe o grămadă de nisip. Zadarnic vorbesc, pe unde umblu, de adevăr... şi oamenii mă cred... şi aşteaptă de la mine fapte de dreptate... Dacă nu sunt în stare să-i spun că-i e teamă şi că prieteniile încropite pe politeţuri, de ochii lumii, nu pot ţine!... Nici prin minte nu-mi trecea să rămân la cula serdarului. Dar l-am făcut să creadă că asta-mi e voinţa... L-am făcut să creadă... Astfel suntem lăsaţi de la Dumnezeu: să vedem beteşugul numai în sufletele altora. Pe când în al nostru... Este oare cinstit să pierzi un prieten numai şi numai pentru că tu, care te crezi în mijlocul lumii, te

socoteşti cinstit, drept şi mărinimos? Ceva se ţine ca scaiul după sufletul meu. O fi un lucru adevărat sau mi s-a năzărit mie? Sunt mai curat pe dinăuntru decât alţii? Ce să-i spun serdarului, când văd cum se spăimântează? Că e un fricos? Şi că eu sunt mai curat decât lacrima? Ceva trebuie să înţeleagă acest boier, care m-a cinstit cu blândeţea şi bunătatea lui, dar care acum...”

— îţi este teamă, boier ser dare?

Vasile Moangă vorbi calm, ca şi când ar fi ştiut prea bine ce va spune slugerul.

— Eşti ca un copil care caută gâlceava cu, lumânarea, Tudore... Tu ce-ai face în locul meu? Aici e prea nesigur... Şi eu ştiu că n-ai vrea să rămâi aici, chiar dacă m-aş ruga de tine în genunchi...

— Ba aş rămâne...

— Lasă hârjoana, slugere! Nu spun că nu-mi e teamă. Mi-e teamă pentru ai mei şi pentru tine. Singele tău e încă înfierbântat. Şi tânăr...

— Mi se pare că eşti prea grijuliu cu casa dumitale, boier serdare.

— Şi tu eşti grijuliu. cu tine! îmi spuneai mai adineaori de ce-ai amiruit la Cerneţi...

Tudor se ridicase de pe locul său. Luase ceşcuţa în mână. îi făcu semn serdarului să ridice şi el cana cu rachiu.

— Nu ştii de glumă, neică Vasile?! Ce, ai. intrat la idei?

Si ugerul râdea cu poftă. Ciocniră cănile.

— Şi te rog, cocoane, iartă-l pe păcătosul care ţi-a trecut pragul în seara asta...

Pe uşă intrase, neauzită, serdăreasa.

— Ei, v-aţi sfătuit? a vorbit Safta şoptit, plimbându-şi privirile de la unul la celălalt. Şi, apropiindu-se de sluger, îi spuse: Ţi-a fost gătită camera, Tudore. Ai să te hodineşti bjne la noi.

— Poftim, ce spui ele asta, cocoane Vasile? Am ştiut totdeauna că dumneaei, coana serdăreasa, are o inimă mare. N-am să rămân, coană Saftă.

Tudor scoase ceasornicul, răsuci de câteva ori cheiţa şi privi spre perdelele ferestrei celei mari.

— Ar cam fi timpul să mă gătesc de plecare...

— Mai e timp, slugere! rosti cu blândeţe serdarul. Hai să gustăm ceva, că ne-am luat cu vorba...

Cei doi bărbaţi se aşezară la masă şi începură să înfulece nişte măruntaie de clapon care se răciseră împreună cu pilaful.

— Vrea să-ţi vorbească dascălul Mavros, Tudore! E tare curios să te cunoască. A terminat lecţia cu fata şi o să apară aici.

Tudor îi răspunse femeii, după ce aşează pe masă şervetul de în de care se folosise.

— Ce o vrea să afle?... Vorbim cu bucurie, da'... parcă se apropie ceasul plecării.

Didascalul Tanasis Mavros intrase impetuos pe uşa din apropierea sobei nemţeşti.

— Uite că a terminat cu..., apucă să spună serdăreasa, care. fu întreruptă de volubilul petagog grecesc.

— îneântat să te cunosc, domnule Theodor! Am citit în gazete despre domnia-ta, minţi grecul.

Apucă în palmele amândouă mâna slugerului, înclinându-şi bustul ţeapăn.

— Vii de la Bucureşti acum.? se interesă Mavros.

— Am fost şi la Bucureşti de curând...

— Ce ştii de Bonaparte, domnule Theodor? Ce se spune pe la Curte? Ce se mai pregăteşte?...

Repeziciunea cu care dascălul îndreptase discuţia spre treburile politiceşti. ale Europei, care fierbea ca oala pusă la foc, îl surprinse pe sluger. Se gândi dacă.trebuie să-i răspundă, să-i spună ce se zvonea despre planurile celui încoronat cu opt ani în urmă. Sau să-i vorbească în dodii, pe alături de miezul întâmplărilor, până când grecul îl va lăsa în pace. Rosti cu prefăcută încetineală în glas:

— Pregătiri... zice domnia-ta? În Bucureşti se zice că... franţuzul e nebun...

Mavros făcu ochii mari şi-şi aranjă cravata la mijlocul gulerului cămăşii lui albe cu dunguliţe. Apoi ridică două degete lemnoase în aer.

— Il est fou? Crois x>as! E un mare comandant! Italienii rivolini l-au trimis Franţei macerate de lăcomie şi dezorientare ca s-o înalţe în slăvi între -naţiile lumii... Chiar dacă ambiţia Cezarului parisien este la domination universelle, noi. grecii, n-avem de ce să ne temem. Nimeni nu se va atinge de vatra civilizaţiei lumii! Otomanii sunt nişte sălbatici, iar Franţa revoluţionată nu e une infâme, aşa cum au numit-o dezertorii şi înfricoşaţii de pe ia o mie şapte sute nouăzeci şi unu. Revoluţia a voit progresul tuturor... Ea s-a încheiat în Franţa, dar pentru noi, grecii, şi pentru voi, românii, abia acum începe. Trăim timpuri magnifice! Iar la Grande Armee, condusă de impetuosul general cu mână de oţel, a strălucit la Austerlitz... Acesta e adevărul, domnilor, şi noi trebuie să-l ştim, dacă vrem să fim liberi...

Dascălul se înflăcărase, gesticula întruna şi-şi întorcea umerii cu gâtul ţintuit între ei când spre Tudor, când spre serdar. O privise şi pe Safta care, neinteresată de politică, era uimită de verva grecului, care parcă se adresa unei mulţimi. Slugerul tăcea rezemat de colţul mesei, iar Moangă se tot pregătea să întrerupă oratoria dascălului, dar nu reuşise încă.

— Lucrurile sunt mai încurcate, dascăle Mavros, apucă să spună serdarul. Auzisem, cu ani în urmă, că năvalnicul corsican a promis că ei e acela care va salva împărăţia otomanilor... Sau nu ţin eu bine minte?...

— E ceva adevărat în ce spui, arhon serdare. Nu te poţi bate cu întreaga lume deodată. Pe atunci...

— ...Marele Anibal, ce şi-a pus singur coroană pe cap în biserica franţozească, avea în minte să lovească Răsăritul! Şi căuta un razim.

Vorbise slugerul, care aflase în mai multe rânduri că Napoleon schimba zeci de planuri, pe an.

Mavros se răsuci, ca lupul, cu gâtul ţeapăn slrâns de cămaşa dungată. îl măsură pe Tudor cu o privire aproape uluită.

— Şi domnia-ta ştii quelques choses. Dar... care Răsărit! Bonaparte e un copil al Revoluţiei şi iubitorul libertăţii. Trebuie să-l aclamăm ca pe uri trimis al providenţei. El e Cezar şi Cromweâl la un loc I Are intuiţiunea istoriei şi vă izbândi. Franţa înseamnă pentru el libertate. Şi... libertate nu numai pentru francezi. Ci pentru noi, toţi. El e un roman véritable. Un tribun, un consul, un imperateur şi chiar un senat du tout au tout. El va sta pe Capitoliul său, pentru că va clădi o Nouă Romă, a sa! Chi ar vî vouă, valahilor, v-ar sta bine în le Grand Empire...

La -aceste ultime cuvinte, serdarul începu să zâmbească, lucru care i se întâmpla atât de rar.

— Napoleon ar vrea, cum se aude peste tot, să supună lumea, îşi dete cu părerea Moangă.

Mavros îl aprobă, clătinând din capul lui masiv.

— C'est la vérité. Şi ce e rău în asta? Poate că a şi. sugrumat-o. Acum pregăteşte campanii spre Răsărit...

' - Domnia-ta vorbeşti de parcă ai fi de prin părţile Franeiei! spuse slugerul.

— Nu, eu sint grec din Lavra'Peloponesului, dar îmi place corsicanul...

— ...Micul caporal, îl. completă serdarul, spre a se amuza şi a-l îndârji pe învăţătorul grec.

— Astea-s vorbe nesăbuite ale gazetelor austriece. Domniei-tale îţi place Bonaparte, domnule Theodor?

— Hm! Prea multe capete tăiate în Francia. Pe când prin alte părţi... prea multe stau pe umeri...

— Nu este prea multă eroare în cele ce spui, 51 asigură Mavros pe sluger. Mais...

Serdăreasa părăsise în vârful picioarelor încăperea, iar boierul Moangă se aşezase pe canapea. Slugerul rămăsese în picioare, punt) încovoiat şi cu degetul mare al mâinii stingi atârnat de marginea un ii buzunar de la vestă. Şi-a

privit lănţugul ceasornicului. În odaie se făcuse linişte. Iar în mintea slugerului se întretăiau zeci de gânduri pe care încerca şi nu putea să le orânduiască. Ochii-i alunecau pe desemnele covorului turcesc prins de perete.

„îmi vorbeşte de Bonaparte ca de Cristos. Ce-o aştepta de la el?”

în umblările lui,- ochiul îi văzuse multe, iar auzul îi fusese mereu ascuţit. Nu prea vorbea de politichie, dar simţea în ce parte se mişcă vremurile. Ştia că bieţii români se zbat de veacuri, ca în coarnele cu zimţi ale răgaciei, între eternele imperii: Turcia, Rusia şi Austria. „Ce scofală ar fi să mai duci în cârcă şi pe al patrulea balaur spăimântător?”

Principatele se legănau de multă vreme - după vorba nimerită a unui segretario privato, venit prin părţile Dunării tocmai de la Toscana - ca nişte vase cu pânze împinse de furtună pe o mare neodihnită. Nu mult după o mie opt sute, apeluri ale boierilor valahi porneau în direcţia Franciei imperiale, cu cereri de drepturi asupra pământurilor româneşti. Căci, între o pace şi alta,între o întâlnire la Slobozia şi alta la Erfurt, graniţele româneşti se plimbau pe hărţi după cum băteau vânturile dinspre Ţaligrad, Peterburg şi Paris. Senatul francez comunica „Sfinxului de la Nord”, Alexandru I, nepotul Ecaterinei celei Mari, pentru a-l linişti, că e stăpânul Iaşilor şi al Bucureştilor. Consulul englezesc Summerer apăra şi el interesele „măreţe” ale ţării sale în Principate: se îngrijea de protecţia curierilor Regatului Unit care treceau pe la Dunăre! Bătrânul general Prozorovschi intrase năvalnic în Bucureşti, unde lumea bună trăia în plăceri, trecuse în fugă prin părţile Olteniei, apoi venise la Iaşi ca să-şi dea obştescul sfârşit pe pământ românesc. La Cladova şi Negotin pandurii români se luptau cu turcul şi primeau grade şi decoraţii ruseşti. Pe aici îşi călise braţul şi mintea un sătean din Gorj, pe numele lui Tudor. Au fost luate, pe rtnd, Turnul şi Nicopolul, apoi Rusciucul şi Ismailul. Iar oştile ^are-l împingeau pe turc spre bârlqgul său se mişcau - cum scria un caligraf pitoresc - într-o parte şi-ntr-

alta, „ca potârnichile”. În capitala valahă sosise, în locul răposatului Camenschi, un general cu capul găurit cânclva de un glonţ, un cunctator, bărbat târziu la vârstă, dar mustăcind încă pe lângă fustele muierilor muntence şi strigându-şi ofurile în sălile cu străluciri orientale ale hanului lui Manuc. Ţarul îşi arunca privirea până spre Adriatica şi pusese în fruntea flotei un amiral tânăr, Ciceagov.

Dar dărâmătorul de ţări, imperatorul proclamat la Notre-Dame, învingătorul de la Eylau şi Friedland, noul Diocletianus răsărit din cenuşa veacurilor, profetul tuturor naţiunilor, deşteptătorul şi regele autoîncoronat al Italiei însomnorate. vrăjmaşul de moarte al „Perfidului Albion”, uzurpatorul de tronuri mâncate de putregai, dătătorul de viaţă, cuceritorul Vienei, fratele regilor Olandei, Siciliei şi Neapolelui, pe care însuşi îi aşezase în tronuri, pretendentul la mâna nepoatei ţarului rusesc, mirele arhiducesei Maria Luisa, dătătorul de lege... ce gânduri avea şi ce punea la cale? Nimeni nu-l pricepea pe de-a-ntregul şi tocmai de aici i se trăgeau măreţia şi fala fără de măsură. Şi tot de aici veneau spaima şi nesiguranţa. 'Pe la casele boierului Samurcaşi, din Bucureşti, se spunea că Bonaparte s-ar fi interesat în mai multe rânduri de ţările române. Taleyrand îl pusese pe consulul francez la Iaşi, Reinhard, fost un timp ministru la Florenţa, apoi în Swizera, să trimită Parisului date despre situaţia ţărilor din stânga Dunării. împăratul şe interesa, prin ambasadorii săi. ce bogăţii poate oferi pământul Valahiei şi Moldovei. Doamna Reinhard, care-şi urmează soţul împreună cu un copil, scrie în epistoliile ei că în Banat nu i-a plăcut decât parcul unui conte şi că în Ardeal a trecut printr-un „sat mizerabil''! Ţara Românească o sperie pe nevasta germană a trimesului francez: la un popas, dincoace de Turnu Roşu, gazda se duce să doarmă „în -grajd”, pentru a lăsa odăile la dispoziţia oaspeţilor din străinătate. în casele boiereşti canapelele sunt puţine, în unele paturi foşnesc ploşniţele, din odăi lipsesc oglinzile.

Bucureştiul nu-i amiroase atât de urât mofturoasei doamne: femeile de pe uliţe sunt elegante în rochiile lor de tăietură grecească; pe. piept, bucureştencele poartă eâte un fichu subţire. Dar bunăvoinţa acestei voyageuse cu condei faţă de capitala valahă ar fi putut avea o explicaţie: plecând de la Curte spre apa Milcovului, familia Reinhard primeşte o tabacheră cu diamante şi două caşmire. În drum spre Iaşi, la femme du diplomate contemplă, prin fereastra caleştii, coşerele de nuiele ale ciobanilor, bălăriile din câmpuri, iar la popasuri se înfruptă cu plăcere din pulpe de paseri şi din plăcinte. în capitala moldavă, nevasta trimisului francez strâmbă iarăşi din nas: podurile străzilor sunt d if formes, din case lipsesc covoarele, oamenii de rând sunt osteniţi, boierii fainéants, lipseşte teatrul, „Isaia dănţuieşte.” i se pare un joc eu urşi, în biserici se pomenea numele ţarului... Ambasadorul francez Horace Sébastian! raporta ministerului său de la Paris că Poarta otomană nesocotise, l'a cererea expresă a Cezarului de la Notre- Dame, hatişeriful din 1802 şi-i mazilise pe Constantin Ipsilanti şi Alexandru Moruzi. Apoi veni întâlnirea romantică de la Tilsit, pe Niemen: cei doi împăraţi, cel de la Apus şi cel din Răsărit, se conversează clătinaţi pe o plută, îşi făgăduiesc prietenie şi gândesc, fiecare în parte, să domine iumea. Iar Napoleon, care ar fi declarat că „Imperiul Otoman nu mai poate exista”, spusese totuşi, cu deplină seninătate: „Soarta m-a ales să salvez Imperiul Otoman''! De la castelul său „imperial” varşovian. Napoleon îi scria, de Anul Nou 1807, o epistolă aproape amoroasă „scumpului” şi „iubitului” Padişah: „A venit vremea de a sălta Imperiul Otoman la vechea lui măreţie. Nu este timp de pierdut. Aduceţi-i pe toţi supuşii fOştrl devotaţi să apere ce aveţi mai sfânt. Cetăţile voastre, moscheele voastre şi numele de musulman însuşi, toate astea ţarismul ar vrea să le dârâme, iar planurile vrăjmaşilor voştri vă obliga să-i învingeţi.” Deputăţii muntene şi moldovene se întreptaseră, încă pe la începutul veacului, spre Paris, unde încercau să-şi

încropească un anturaj care le-ar „fi putut apropia de generalul Bonaparte. Câţiva boieri munteni pretindeau că ar fi stat la mese cu Jeanne Françoise Julie Adelaïde Bernard, Madame de Récamier. cu generalul Poniatovski şi chiar cu doamna Germaine Necker, fiica unui bancher elveţian, căsătorită cu baronul de Stàël-Holstein, ambasadorul suedez la Paris. Această doamnă de Staël, femeie intelectuală, care aşteptase cu' însufleţire reformele lui 13 Brumar, părăseşte Franţa sub escortă de jandarmi, trece prin Weimar, îl întilneşte pe Goethe, se instalează un timp la Berlin, revine la proprietatea sa de la Coppet, călătoreşte în Italia, revine în Franţa de unde o alungă cu ordin Împăratul... Femeie umblată prin lume, nefranţuzoaică la origine, Germaine Necker iubea ţara „liberală" a Angliei şi-l ura pe „tiranul" Bonaparte, pe dispreţuitorul de arte, pe vicleanul machiavelist...

Continentul şi lumea, văzute din oraşele moldave şi valahe, semănau, la începutul de veac nouăsprezece -<- cum scrie pana cu vârful dulce a unui ţiitor de hronograf - cu un „muşuroi de furnigi" peste care se aştepta să cadă în curând picătura ploii cereşti. Beii din Fanar nici n-apucau să se pună bine în scaun că se trezeau maziliţi: sforile jucăriei politiceşti din Principate erau trase din cele patru puncte cardinale. Dar primăvara lui una mie opt sute doisprezece veni cu oarecare linişte. Şi afacerile boiereşti continuará cu aceeaşi îndârjire, patimă şi uitare de sine. Cei porniţi, cu ani în urmă, în bejenie se-ntorceau îa culele lor. Boierii trimeteau oameni de negoţ în Ţara Nemţească să le cumpere căleşti de frunte ce valorau mii de florinţi, să procure balsamuri şi pietre de breliant, inele şi brăţări, cutii cu miroase tari, căciuli şi şaluri faine pentru cocoane, precum şi funţi de ciocolată, pantofiori, mănuşi şi ţucaluri pentru coconiţe. în această vreme, turcii de la Dunăre cereau zăhărele şi le strângeau cu hapca, prădau şi ucideau, iar sătenii, care frământau „ pământul din care să

scoată ceva, vieţuiau ca dobitoacele, strâmtoraţi de sărăcie.

— Pentru mine - rupse tăcerea preceptorul grec -, în ceea ce priveşte Franţa, este vorba nu numai de un amor intelectualis... Noi aşteptăm mai mult. La Grande Armée se va îndrepta, în curând, spre Constantinopolea care nu a uitat că pe cupola de la Agia Sophia se înălţa crucea ortodoxiei şi nu semiluna lui Mahomet!

Vigoarea şi limbariţa grecului începură să-i placă slugerului. Moangă îl asculta şi el cu interes pe Mavros, cu toate că ştia de mai nainte că preceptorul e un maestru aproape desăvârşit al discursurilor sofisticei'

— Şi unde spui c-ai învăţat frânceşte? îl încercă Tudor pe grec. Slugerul băgase de seamă că are în faţă un om umblat. Şi totuşi, pusese această întrebare inocentă, parcă pentru a asculta slovele înfierbântate ale unui om şc-olit, dar trăind printre chimere, care credea că puşca i'ranţujilor va fi deşertată în carne de ture.

— Unde puteam să-nvăţ? La Paris, grande ville de la liberté. Când îmi aduc aminte... Mes copains de Paris! L-am cunoscut pe RfTigas, de care domniile-voastre au auzit, à coup sûr.

— Rhigas, zice domnia-ta? Acela carestriga stihuri întărâtate?

Preceptorului nu-i plăcură întrebările slugerului, ce păreau învăluite cu o undă de dispreţ. Serdarul simţi iritarea grecului şi interveni:

— Rhigas, de care s-a auzit demult la Bucureşti, a tipărit carte grecească la Viena...

— ...Iar stihurile lui, vorbi Mavros, sont merveilleuses... „Până când vom fi noi oare, o, iubiţi compatrioţi, sclavii crunţilor musulmani," tiranii Eladei?"

> - Frumoase vorbe! murmură Tudor.

— Adevărate, vrea să spună domnia-ta! ţinu să precizeze Mavros. Apoi, lingându-şi buzele subţiri ce se_ mişcau ca două frunze sub nasul albicios, continuă să scandeze:

„Deşteptaţi-vă, copii ai Elenilor, ziua gloriei a sosit*” Non, non, par ma fois! Nu sunt numai vorbe. Rhigas s-a luptat cu duşmanul şi a murit cu Patria în inimă.

— Stihurile as'tea aduc a Marsilieză, îşi dete cu părerea Moangă, care auzise multe despre acest Rhigas şi despre emulii săi care-i cântau plăsmuirile prin tunelele de viaţă ale Bucureştilor şi chiar prin bănia Craiovei.

— Ce importanţă are că traducea sau compunea, arhon serdare? Auziţi?

„Vive le son, Vive le son Du canon!”

De Constantin Rhigas, serdarul Vasile Moangă auzise pentru întâia dată la Craiova, apoi la Viena, unde boierul oltean, tânăr şi însetat de înţelepciunea cărţilor, petrecuse aproape un an de zile. Acest Rhigas de loc era din Thessalia, regiune grecească spre care, anual. înaintea primei ninsori, coborau turmele de oi pentru a fi puse la iernat. Venise, ca secretar în Valahia, la casele vornicului Grigore Brâncoveanu, cel ce a tradus în greceşte scrierile de logică şi filosofie morală ale lui Heinecke. Sângele fierbinte şi ochiul alunecos al secretarului îl împinseră către încurcături sentimentale, iar pana încinsă a poetului aşternu' pe hârtie gânduri care obligară divanul să treacă la judecăţi. Se alipise sufleteşte şi de grecul din Arhipelag, Nieolae Mavrogheni, ajuns pe tronul muntean cu protecţia amiralului Hasan Paşa; despre acest domn nefanariot s-a spus de către unii că a fost înţelept, i-a spânzurat pe tâlhari, a întocmit oaste cu steaguri frumoase şi i-a îndemnat pe credincioşi să respecte sărbătorile; alţii, din contră, l-au considerat nebun, dedat înşelătoriei şi rău conducător de oaste: Prinţul austriac de Coburg cucereşte Bucureştiul, iar Vodă Mavrogheni e ucis de turci la anul 1790. Rhigas îl slujise, tot ca secretar, şi pe Alexandru Ipsilante, pe care-l însoţise la Constantinopole, unde rămăsese patru ani, îndemnându-i pe grecii de acolo să fie gata de luptă, căci Elada va fi liberată cu ajutor rusesc...

Serdarul gorjean, care asculta slovele întraripate ale didascalului, îşi aduse aminte că ar fi putut să-l întâlnească pe Rhigas în două rânduri. întâi, la Craiova, unde thessalianul ajunsese chiar caimacam al lui Mavrogheni; Moangă avea neamuri în Bănie, pe care le vizita adesea, dar nu-şi pusese în gând să-l vadă pe guvernatorul care era cunoscut de unii ca macedonean din Velestin. Pornit la Viena, la şcoli, junele cocon gorjan auzise, acolo, de frământările creştinilor din Balcani, de spiritul de revoltă pe care-l întreţinea cu suflet înflăcărat toată grecimea aciuată în capitala austriacă. Un albanez, pe nume Baky Im ere t care ştia româneşte şi pe care Moangă îl cunoscuse într-o locantă vieneză, întâmplător, îi spusese că un scriitor grec, Rhigas, ţine cuvântări de escitaţiune în numele democraţiei, în nişte case dosite. Moangă, temător de cine ştie ce năsărâmbă, îl ascultase pe albanez, dar îşi văzuse de învăţătura de carte.

Om umblat, trăit prin cancelarii domneşti, trecând dintr-o ţară într-alta cum ai trece dintr-un sat în alt sat,

Rhigas întreţinuse în jurul lui o legendă, a cărei întindere nu mai cunoştea margini, de la Paris la Ţaligrad şi de la Viena în capiţala valahă. Ce era adevăr în toate aceste întâmplări şi ce era închipuire? Poetul revoluţionat încropise la Bucureşti „Societatea amicilor” cu deviza „Trăiască iubirea de ţară!” Escitaţi de ideile deşteptătoare ale lui Rhigas, grecii din insulele Ionice, Epir, Macedonia şi Albania alergau spre Bucureştiul care devenise inima vie a elenismului. După ce războiul încetase a mai dudui la Dunăre şi pacea se încheiase, în august, 1791 la Siştov, Rhigas, care crezuse că mântuirea conaţionalilor săi poate veni de la Curtea peterburgheză, ori de la cea vieneză, îşi schimbă opiniunea. El îşi puse, definitiv, toate speranţele în răsunetul revoluţiei franceze; traducea în greceşte proclatnaţiunr şi cântece, scrieri poeticeşti şi îndemnuri prosaice. Cele mai multe veneau, în lăzile neguţătorilor, la Bucureşti, unde grecimea tânără le scanda prin pimniţe.

Unul din cântece era chiar La Carmagnole, din versurile căruia înfoiatul preceptor Tanasis Mavros recita în odaia culei boierului Moangă.

— ...Dansons la Carmagnole! rostea cu entuziasm grecul. Noi, fiii Eladei, vrem libertate. Şi revenirea la naţionalitatea noastră curată. - - Asta nu e rău! vorbi Tudor.

. Moangă aruncă o privire nelămurită slugerului: nu ar fi vrut ca acesta să se încurce în frazele alunecoase ale lui Mavros, care cânta pe o singură strună şi care, uns cu alifiile sofisticei, nu era uşor de încontrat. Tudor însă avea gândul lui pe care trebuia să-l spună:

— Treaba... cu naţionalitatea e un fapt drept. Ştie cumva domnia-ta că Bucureştii şânt plini de greci care strigă despre libertate pentru ei? Da'... nu”tot grecii sunt aceia care-i împilează pe macedoneni? Oare macedonenii nu au şi ei drepturile lor?

Derutat, dascălul îşi ridică gulerul cămăşii, care se lăsase, apoi vorbi domol, ca şi când ar fi bătut în retragere:

— Adică... nu crezi în noi, monsieur le commandant?

— Cum să nu?_! Dar cum să spun?... Eu m-aş încrede mai bine în ai mei şi cel mai mult... în mine! Nu marele Bonaparte e mântuitorul Răsăritului nostru! Va trebui să ne mântuim noi. Crucea nu va fi înălţată din nou pe Sfânta Sofia numai cu ziceri măiestrite. Sora... voastră, Galia, nu vă va da mură-n gură.

— Tache donc de protester! Dar e sora voastră întru latinitate. Agitaţiunea din Paris v-a plăcut şi vouă, valahilor. De unde şi expresiunea: „Când Parisul strănută. Bucureştii au guturai.;.”.

— Cine-a mai scornit şi vorbele pe care le spune domnia-ta? apucă să întrebe slugerul, fiindcă tocmai în momentul acela intră grăbită în încăpere Safta, serdăreasa. Femeia călca moale, parca aluneca pe pardoseală. Ţinea pleoapele coborî te, era roşie în obraz şi, trecând pe lângă slu.ger, acesta îi simţi respiraţia iute. Se apropie de serdar, îi spuse

ceva cu voce şoptită. Moangă se ridică în grabă de pe canapeaua acoperită cu blană de animal sălbatic.

— Vă las oleacă singuri... vă cer iertare, se scuză Moangă ieşind în urma serdăresei care da semne de nelinişte. Un om de la isprăvmcie, mai spuse, de lângă uşă, boierului. Mă întorc îndată...

Rămas numai cu perceptorul grec, Tudor simţea o stinghereală. Ce să-l întrebe pe dascăl? Ce să-i răspundă? Alte gânduri îl frământau pe sluger la acest ceas de seară târzie. Făcu câţiva paşi spre fereastra în care lumina şi umbra tremurau ca frunzele pluţilor adiate de vânt.

— ...Să privim, domnule Theodor, la steaua fără de pereche ce se înalţă la Apus, în Francia revoluţionată! Omul trimis de providenţă a dărâmat castelele şubrede ale bătrânului continent. Şi mai are de dărâmat...

Mavros vorbea avântat, cu aceeaşi însufleţire cu care-şi începuse peroraţia, dar, observând. că nu e ascultat cu luare-aminte, se mai muiase, iar tonul îi, căzuse în acea nonchalance pe care o adoptă cei ce-şi dau seama la un moment dat că n-au partener. Totuşi dascălul mai încercă să-l intereseze pe bărbatul care şedea absent în dreptul ferestrei.

— ...Orice ţară, declamă Mavros, poate deveni o putere, ca Roma Cezarilor. Chiar şi voi, valahii, care sunteţi făcuţi din trunchiul latinităţii...

Tu dor rămăsese tăcut în continuare, iar când întoarse faţa de la fereastră, grecul îl întrebă:

— Ce afaceri ai în târg, domnule Theodor? Rămâi mult pe-aici?

— De-abia am sosit. Nu ştiu cât stau. Am neşte treburi...

— Am aflat că ai case în partea t>unării...”

Pe uşa cea mică intră Safta, de data aceasta agitată. Il luă pe Tudor de braţ şi-l trase într-o parte.

Mavros, rămas în mijlocul încăperii, îşi aranjă hainele, îşi trecu palmele peste păr, apoi spuse, privind spre serdăreasă şi sluger:

— Am să plec. Vă las. Mes homviages, madame! Au revoir, monsieur Theodor...

Serdăreasa ridică ochii spre sluger; genele femeii vibrau uşor, nările tremurau şi ele abia simţit.

— Trebuie să vorbeşti cu Vasile. Hai să mergem dincolo! spuse repede femeia, arătând uşa dinspre partea icoanei.

Trecură într-un salonaş, înalt şi lunguieţ, cu o singură fereastră ce pornea chiar de la podea şi sfârşea la tavan. Lângă un perete era împins un scrin împodobit cu inscripţii frumos meşteşugite în lemnul preţios. Peretele întreg de care se lipise dulăpiorul era acoperit cu pânză de bumbac de culoarea penelor de bibilică. într-un colţ ardea o luminare. Moangă căuta ceva în sertăraşul scrinului, pe tăblia căruia ciubucul fumega domol.

— Tudore!... rosti apăsat serdarul. Apoi se întoarse către nevastă. Coană Saftă! Trimite-l pe Grigorie de la remiza trăsurilor...

— Unde să-l trimit?

— La părintele Andrei, în Drumu Poştii... E acolo Agaton, egumenul de la Lainici. Să-i spună egumenului că-l rog să vie aici. Şi să ia cu el un rând de haine preoţeşti în plus...

Serdăreasa ieşi din cămăruţă.

— Ce e, neică Vasile?

Serdarul se aşezase pe un crivat îngust acoperit de o pătură miţoasă, lucrată în pătrăţele. Se şterse cu măhrama pe frunte şi ridică faţa năduşită către Tudor. Ochii i se bulbucaseră, iar piepţii obrajilor păreau pământii.

— Am zis că glumeşti, slugere! Te urmăreşte turcul... într-un ceas, două, Capegiu-paşa cică ar sosi la casele ispravnicului. Vine cu Răgep din Ruşava, turcitu ăla... şi cu o ceată de adalâi. Ce mă fac? Ce să le spun?

Boierul era tulburat. Niciodată nu-l mai văzuse Tudor în starea aceasta. Se ridica de pe pat, se ducea la fereastră, apoi se învârtea prin cameră.

„Se gâ'ndeşte că n-ar fi trebuit să mă abat pe la casele dumisale. Dar, oare, nu se cădea să mă sfătuiesc cu

serdarul? Şi-apoi, chiar boier Samurcaşi m-a-ndemnat. Du-te acolo, zisese, boier Vasile va şti ce trebuie să faceţi!”

Şi, într-o clipă, slugerul se simţi singur pe lume, lăsat în voia întâmplării şi, poate, la cheremul turcului care, iată, trecând pe la Curtea din Bucureşti ca pe lângă o adunătură de slugi, vine în inima Gorjului să pedepsească.

„Unde s-or fi dus zilele când înaintam cu ortacii mei spre piscurile de la Lovcea? Şi unde sunt pandurii porniţi de la coarnele plugului ca să se bată în numele sfintei cruci şi a slobozeniei? Şi unde erau cei ce se odihnesc pe câmpul acuma înverzit al Rahovei şi Fetislanului?”

Tudor primise de la Miloradovici, general al împăratului pravoslavnic, mulţumire, grad militar şi ordin înalt. Căpătase rang în boieria valahă...

— . Ce să le spun, dacă-mi vin în casă? întrebă din nou serdarul care parcă se mai liniştise şi-şi mângâia barba cu palma încă tremurătoare.

— Adevărul, ce să le spui, cocoane Vasile?

— Ce?

— Că am fost pe-aici şi am plecat.

— Unde? La Cerneţi?

— Spui că nu ştii, îl sfătui Tudor. în ţara asta nu se mai poate dormi liniştit...

— Da'... ce-ai făcut? Ai încurcături pe la Curtea din Bucureşti?...

— Nicio încurcătură. I-am snopit pe turci la Dunăre şi acum trebuie să trag ponoasele. Nu te apără nimeni; dacă poţi, te fereşti singur. Aşa să ştii, cocoane...

Părintele Andrei nu fu găsit, de slujbaşul serdarului, la casele din Drumu Postii. I se spuse că e plecat. împreună cu egumenul de Lainici, la Biserica Sfinţii Apostoli de lângă pârâul Hodinăului. Cum locul nu era departe, Grigorie străbătu în fugă câteva uliţe, orbecăind printre puţinele opaiţe ce licăreau pe lângă culele boiereşti ale Măldăreştilor, Şoimăneştilor şi Bâltenilor. îi găsi pe slujbaşii

altarului, care, văzându-l pe fecior cu sufletul la gură, îl întrebară ce s-a-ntâmplat.

— Păi... să vedeţi, sfinţia voastă... Săru'mâinile... îi spuse slujbaşul preotului care-i vorbise.

Âncl află că e chemat de serdarul Vasile Moangă, egumenul Agaton, care venise în târg cu treburi monahiceşti, se grăbi, şi ar fi pornit-o de-a dreptul spre cula serdarului, dacă servitorul nu şi-ar fi adus aminte ce-i porâncise cocoana Safta.

— Mi-a spus să luaţ un rând de ţoale de-ale domniilor-voaste... într-o legătură...

Părintele Agaton păru mirat de aceste vorbe ale feciorului şi-l întrebă pe Andrei:

— Ce-o face cu ele? Că doar n-o vrea să se popească tocmai acuma...

— Cine ştie?...

— O să iau de la domnia-ta o rasă şi unpotcap. Eu n-am decât ce-i pe mine...

Grigorie plecase ca din puşcă, speriat parcă de siluetele ce se făceau una cu noaptea şi se desluşeau, din când în când, la lumina vreunei candele ce-şi trimiteapuţinul luminii prin ferestrele bisericii. Feciorul ocoli curtea scundă a argintarului Paraschiveanu, apoi se ţinu de albia aproape seacă a Voivodiciului. în locul unde pârâiaşul trecea, pe sub o podişcă, de Uliţa Sărarilor, Grigorie zări o mogâldeaţă dezlipindu-se de o ulucă. O mână puternică îl înşfăcă de piept.

— Dacă strigi, îţi tai beregata, se răsti cu voce hârşită mogâldeaţa. Ia spune, de unde vii?

Pierdut eu firea, feciorul nu putu să rostească niciun cuvint.

Insul care-l apucase de piept şi-l împinsese cu spatele spre stacheţii ulucii întrebă cu acelaşi glas scăzut şi ameninţător:

— A plecat Tudor de la casele serdarului? Cât mai stă? Spune! Şi unde se duce?

— Păi... io ştiu? Are calu în grajdurile coconului Vasile...

— E însoţit de cineva?

— Nu ştiu...

Scăpat din strânsoare, Grigorie alergă spre cula stăpânului său. Omul care-i ţinuse calea zisese la urmă: „Dacă spui cuiva ceva... nu scapi cu zile!”

Egumenul de Lainici sosise la cula boierului Moangă. Tudor şi serdarul trecuseră în odaia cea mare. Voican băgase capul pe uşă şi-şi anunţase stăpânul:

— E aici părintele, boierule!

Apoi feciorul dete uşa la părete, făcându-i loc egumenului.

— Bine-ai venit, părinte, că plesnea fierea-n noi de aşteptare. Şi să ne trăieşti!

Agaton băgă de seamă, din primul moment al şederii sale în încăpere, că e ceva în neregulă pe-aici. Nici vorvirea serdarului nu i se păru obişnuită.

— Iacă, am sosit, boier serdare. Ce e spaima asta? Parcă a-nceput răzmiriţa.

Tudor, care se aşezase pe canapeaua de lângă pian, se ridicase când intrase egumenul.

— Săru'mâna, sfinte părinte! rostise el şi se reaşezase pe canapea. Agaton văzuse că slugerul e abătut.

— Ei, ce e, ce s-a-ntâmplat? Ce trebuinţă aveţi de mine? s-a interesat egumenul.

L-a lămurit serdarul, vorbindu-i de aproape.

— » Trebuie să-l scoţi din târg pe slugerul Tudor.

— Da' de cine se ascunde vrednicul comandir?

Agaton îl privea, de data aceasta, pe Tudor, care-şi sprijinise fruntea în podul unei palme.

— De Iuda, prea sfinte! vorbi slugerul aproape răstit şi se săltă de pe canapea.

Călugărul puse legătura de ţoale pe colţul mesei.

— îmbraci rasa asta, slugere! Caii domniei-voastre sunt gata?

— Sunt, părinte! îi răspunse serdarul. I-au înşeuat oamenii de la grajduri.

Agaton îi vorbi lui Tudor:

— Cine te însoţeşte, fiule?

— Domnia-ta, dacă binevoieşte, până ce ies din târg. Apoi, la Jiu, mă laşi singur, prea-sfinte. M-oi descurca eu...

— Vă aştept în bătătură, şopti Moangă, ieşind. Slugerul, retras lângă sobă îşi trase peste dulamă veşmântul călugăresc. Se mcopcie la gât şi privi faldurile negre de şeiac ce-i cădeau până peste căputele cizmelor. „Uite-mă ajuns şi popă”, îşi spunea în gând Tudor, privind la potcapul ce părea un căpeţ pus cu gura-n jos pe faţa de masă.

Egumenul îl privea cu o curiozitate amestecată cu nelămurire şi nelinişte. Nu ştia ce se-ntâmplă de fapt în casa învăţatului serdar şi, după graba celor de la culă, nici nu avea cum să se dumirească. înţelesese, totuşi, că slugerul trebuie să iasă, în ascuns, din culă şi din târg. Dar călugărul bănuia mult mai mult decât aflase.

— Te zbaţi de-n zacfar, fiul meu! Ai făcut lucruri mari, de care s-a auzit până şi la schitul nostru. Mulţi îndrăzneţi au pierit. Cu capul rătezat sau... cu gâtul în ştreang. Ori loviţi cu roata peste mădulare...

Tudor învârtea potcapul în mâini şi, simţind unde bate cu vorba stareţul, crezu că nu e bine să tacă. Agaton aştepta, privind spre vătaful de plai, un răspus. » - Nu-i acuma vreme de vorbe politiceşti, părinte. Şi-apoi... Eu ştiu preţul. Da' nimic nu se urneşte din loc sub soare fără dare de sânge.

— Şi... domnia-ta se apropie de moarte fără teamă.? - N-aş spune că nu-mi place să trăiesc...

— Suntem datori, fiule, faţă de viaţa carele ne-a fost dăruită de Cel de Sus...

— Datori cu ce? Avem datorii şi faţă de cei năpăstuiţi de soartă, părinte. Trebui trasă brazdă adâncă în Ţara Românească... Şi în Ţara Moldovei şi a Ardealului.

— Şi cei puternici de prinprejur... Ei ce spun?

— Ei vor fi mereu în jurul nostru, sfinţia ta. Nu ne putem muta de-aici! Şi nu e totul pecetluit pentru totdeauna!

— Să ne rugăm Domnului!

Egumenul se întoarse spre icoana prinsă pe pânza catifelată din perete şi se închină de trei ori.

— Să ne rugăm! continuă monahul cu palmele adunate la piept. Şi rugăciunea ne va fi primită cum se cuvine.

— Să ne rugăm, părinte, să ne rugăm în genunchi şi spoliatorul să ne ia pielea! Bunăoară, în numele Mântuitorului nostru. Nu crede sfinţia-ta că umilinţa le-a fost dată numai la unii?... Dar e vremea plecării,*părinte...

— Ei, atunci mă duc şi eu să-mi iau lucrurile lăsate în privor.

Şi egumenul Agaton ieşi pe uşa cea mare.

Rămas singur în odaie, Tu dor îşi jfăcea în gând socotelile: unde-l va lăsa pe egumen, cum va ocoli uliţele mai lungi ale târgului şi-apoi...

În deschizătura uşii mici din partea sobei apăruse fata serdarului.. Purta o rochie lungă, gălbuie cu flori violete împrăştiate până la poalele ce atingeau pardoseala. O tivilichie de culoarea vişinelor răscoapte îi strângea pieptul mic ce-i tresălta de respirarea-i grăbită.

Tudor se trase câţiva paşi înapoi, stânjenit de ivirea Lucsiţei, pe care o credea adormită şi visând în crevatul ei amirosind a tămâioară.

— Domnia-ta... aici... acum? vorbi cu uimire slugerul.

Suavă, străină cu toată fiinţa ei de zăpăceala ce încolţise la cula serdarului, Lucsiţa înainta cu mers mărunt. Poalele rochiei se legănau şi graţioasa domnişoară cu ochi mari, albaştri şi plini de curiozitate, părea că pluteşte.

— Pleci la mânăstire, voinicule? se auzi vorbirea şugubeaţă a fetei care-şi adunase mâinile la piept.

Slugerul îşi aduse aminte de venirea lui la culă, odată cu lăsarea serii, când îi spusese fetişcanei, ce se afla la pian, că e lotru şi fură jupâniţele...

— Mama spune că eşti urmărit şi te vei duce undeva, departe, şopti Lucsiţa, mişcând din genele ei mai subţiri decât firele galbene ale soarelui.

— Are dreptate mama domniei-tale. Am să plec.

Tudor vorbea cu căldură, liniştit, de parcă s-ar ii jucat cu şugu'oeaţa fiică a serdarului.

— Ai să pleci...

— Ca vântul şi ca gindul.

— Ia-mă şi pe mine, neică Tudore! se rugă fata,' întristindu-se şi înaintind spre slug'er în vârful picioarelor. N-avea podoabe la degete, nici în urechi şi semăna cu un fluture ce zboară pe un câmp, în căutarea unei flori.

— Domnia-ta trebuie să rămâie ca să cetească...

— M-ara săturat de... Prinţesa din Babilon şi de Tâlcuirea celor şapte taine... „Toate iubirile adevărate vin din ce;-... Atunci de ce Dumnezeu n-ar ocroti ce a trimis pe pământ?”

— Despre ce vorbeşte domnia-ta?...

Lucsiţa se rotise deodată, fâlfâind poalele straiului ei înflorat şi uşor ca aburul. Tudor, încurcat de ce declama fata. plimba geobenul preoţesc dintr-o mână în alta şi privea cu ochi mirat dansul jupâniţei, care oprindu-se continuă să declame cu vocea ei cristalină:

— .....Pe acest poci m-am gânclit pentru prima oară la dumneata

— Cum? Care pod?...

— „Dincolo de ziduri se află o temniţă spăimântătoare”...

— Astea-s vorbe din cărţi... Cetite cu dascălul grecesc.'

— ...Romanţurile doamnei de Stael... Vreau să călătoresc prin păduri şi pe maluri de ape. Mi-ai spus că mă iei, domnule Theodor...

Fata apăsase pe ultimele cuvinte şi privea spre fereastra în care bezna de-afară se cuibărise de câteva ceasuri.

— Hm! Îmi aduc aminte, domniţă... Am spus că te voi lua cu mine. E mult de atunci...

— Mult? Abia se înserase...

— Iar acum s-a lăsat noaptea. Şi eu simt că am îmbătrinit.

Slugerul se îndreptă spre uşă, îşi puse potcapul, adunând cu mâna pletele sub ţilindrul de postav câre-i venea strimt. Fata se apropiase de pian.

— Mai rămâi! rosti ea cu glas rugător. Aş fi vrut să-ţi cânt din piano.

Apoi, după ce lovi cu un deget o clapă, îl măsură pe sluger cu privirile.

— Nu-ţi cad bine straiele astea, voinicule!

Ajuns lângă uşă, Tudor netezea cu palma rasa în care parcă nu era el, ci altul.

— Ai să-mi cânţi! Când m-oi întoarce. Dacă m-oi întoarce...

,- Şi când va fi ziua aceea?

— Poate că după nunta domniei-tale.

Fata tresări şi se-ntunecă la chip.

— Care nuntă? Cine a vorbit de asta? Eu nu mă mărit.

— Ai să te măriţi, îi spuse bărbatul înveşmântat în negru, care era gata de plecare. Şi ai să ai copii... Să le pui nume frumoase, domniţă!

în privor se auziră paşi. Tudor ieşi.

— Sunt gata, părinte. 'Pornim îndată! îţi aduc necazuri, prea-sfinte...

— Numai de n-am da de bucluc cu arnăuţii răgepeşti. Ajută, Doamne!

Egumenul Agaton se închină de trei ori şi porni către scară.

— încotro o luăm, slugere?

— Mă duci până la Jiu, cum am spus, şi de acolo oi vedea eu.

Şi cei doi coborâră treptele spre curte.

Lucsiţa se aşezase la pian. O melodie abia picurată învăluia odaia. Degetele subţiri, tremurate, ale jupâniţei se mişcau domol pe clape. Se opri din cântat. De afară se auzise scârţâit de poartă. Apoi un fornăit de cal şi ciocănituri de copite pe loc pietros. Alergă la fereastră. Văzu liliacul înflorit nins de lumina lunii. Tropotul cailor se stinse pe uliţi, în depărtare. Fata reveni la pian şi continuă să-şi plimbe alene degetele pe clapele care parcă erau de gheaţă.

Serdăreasa intră agitată şi împinse uşa la perete. Dar Lucsiţa nu se clinti de pe scăunel. Nici măcar nu întoarse capul. Safta se opri, respiră adânc, apoi continuă să înainteze spre masa cea mare încărcată de vase.

— Uuf!... Ce păcate om fi făcut?

Fata rămase nemişcată, atingând din când în când câte o clapă.

— ...Şi ţie-ţi arde de cânţat, Lucsiţă, mamă! Jupâniţa se ridică.

— Cine a păcătuit, marni? Te-ai uitat pe fereastră? A dat floarea... Şi cât sunt de întunecate crengile când se lasă noaptea! Cânt pentru sălciile care se apleacă spre apa Jiului...

— Ce e cu tine, Lucsiţă? Şi... Dumitra asta unde este? Serdăreasa deschise uşa cea mică.

— Dumitră! Slujnica apăru îndată.

— Uite cum a rămas masa!... Unde umbli, femeie? Dumitra, care se apucase de treabă, bodogănea aproape neauzită, în timp ce punea vasele unul peste altul.

— M-am uitat şi io din privor, coniţă, cum au plecat cu caii. Le-a deschis Grigorie...

— Cam stai nas în nas cu Voican! o mustră stăpjjja. Valsând pe lângă perdele, Lucsiţă arunca vorbe cu vocea ei de catifea.

— ...Şi cărăbuşii bat cu aripile geamul... Şi melcii se adapă după ploaie...

Cuvintele fetei păreau a fi cântate.

— ...Copacii, vara, nu mai sunt bătrâni...

După ce a ascultat, uimită, cuvintele melodioase ale fetei, serdăreasa a rostit, strângându-şi peste păr învelitura care alunecase într-o parte:

— Lucsiţă-mamă, nu crezi că e timpul să te duci la cu ¡.”are? Noapte bunã, fetiţo!

P i ta s-a îndreptat spre iatacul ei şoptind: -- O ceaţă ni se-aşterne peste vise... La revedere, marnă. Şi noapte bună!..,

Dascălul grecesc trecuse, în seara aceea, pe la casa proprietarului Nicolae Beleuja, care pretindea a fi avut cândva titlu de logofăt, dat cică prin hrisov de cancelaria domnească a lui Constantin Hangerli, cel ucis de omul înfricoşător al Seraiului, după o scurtă şedere în scaun. Beleuja mai căzuse, ca stare, dar avea încă bunurile lui: o moară în vecinătatea culei, mai la vale de locul unde părăul Poschia îşi varsă firul în apele repezi ale Jiului cel mic; câteva silişti, între care una dădea cu capul în locul dăruit, la începutul veacului, bisericii Sfinţilor împăraţi Costandin şi mama sa Elena, de către unul Ioan Roşoiu, despre care se ştia că s_-a împuşcat; în sfârşit, avea mai multe livadii, locuri arătoase cu pruni şi vii în _ partea despre munte a districtului gorjenesc.

— Spune, dascăle, ce s-aude pe la cula Mongeştilor? îl luase în primire muierea fostului logofăt ipotetic, o femeie pe la cincizeci de ani, inimoasă, căreia prin târg i se zicea „Paparuda”, fiindcă la petreceri boiereşti, şi chiar când se ducea să aprindă o luminare în biserică, punea ţoale pe ea cu nemiluita şi-şi atârna de urechi cerceii cei mai zornăitori.

înfiptă cu auzul în neîntreruptă pândire, Beleujoaica aştepta ştiri despre fata serdarului, gândurile părinţilor...

Răspunsul lui Mavros n-o prea mulţumi.

— Fata e isteaţă, clar s'amuse scins raison... Parcă e pe altă lume...

— I-ai zis ceva... cum vorbisem?

— Am întrebat-o de căsătorie. Şi ştii ce a spus, madame? Că... se mărită ă la saint-glinglin...

— Cum? Adică... la sfântu-aşteaptă... Mi se pare că grăeşti ă mots couverts, domnule Mavros, se arătă nedumerită proprietăreasa care se fălea, pe oriunde se afla, că a învăţat frânceşte cu Gheorghe Dascălul ot Târgu-Jiului.

între timp, venise în odaie capul familiei, Nicolae Beleuja, scund şi gros, cu o bărbiţă roşcovană, rară, scămoşată, şi ochi mici licărind sub sprâncenele spălăcite, aproape albe. înainta spre un jilţ şi târa după el un anteriu de culoare

maronie. Se tolăni şi o rugă pe cocoană să-l lase numai pe el cu didascalul.

— Ştii, arhon Nicolae, cine se află la cula serdarului Moangă?!

Beleuja dete din umeri şi-şi făcu gura pungă.

— De unde să ştiu?

— Domnul Theodor, vătaful... le marquis de Clocheani!

— Nu vorbi! Atunci._ ia să... Ştii ce, domnule Tanasis?! Zanfirache e în odaia de alături. N-ai vrea să te conversezi cu el? Eu am un pic de treabă...

Beleuja ieşi în -tindă, gata să se împiedice în imineii care-i veneau cam largi şi-i clefeteau în picioare.

Proprietarul îl trimese pe Arvinte, gaşperul de la cuhnie, spre casele ser darului Moangă. îi dete porunci şi reveni în odaie.

De la Tanasis Mavros află^că prin odăile serdaruÂui se simţise ceva tulburare. Şi o grabă a slugerului pe care n-o înţelesese.

— E un om simplu, dar face impresie.

— Cine, dascăle? întrebă proprietarul clătinând din cap şi făcând să se legene, pe ceafă, moţul de îa cipilica făcută cu ingliţa, pe care o purta prin casă.

— Comandirul, acest Theodor, îl lămuri Mavros care băgase de seamă, de mai multă vreme, că Beleuja e cam neatent în conversaţie, întrebind de câteva ori despre acelaşi lucru. E bine cunoscut prin districtul de aici, de sub munte, slugerul...

Beleuja tocmai îşi băgase un deget în ureche şi se scărpina de zor. Apoi, privind cu silă vârful degetelui scos din ureche, spuse:

— Se zbate peste tot... A luptat în armia împărătească de la răsărit. Acum umblă după venituri, părAânt...

în tindă se afla Arvinte, care-şi aştepta rebegit stăpânul. Acesta ieşi.

— Ce-ai făcut, spurcatule? Spune!

— Păi... coane, se codi el, l-am văzut pă Grigorie, de la grajd... Venea în fugă pă Voivodici la vale. L-am luat de piept... A spus că boieru Tudor are calu în grajd.

Şi cât stă în târg, Arvinte?

— Nu ştiu. Că prostu de Grigorie tremura ca varga. Cre” că s-a scăpat în pantaloni...

— Şi?

— Şi a intrat un popă la conu Vasilie...

— Un popă? Şi?...

— Şi pă urmă a ieşit doi popi, boerule!

— Cum? Eşti un nărocT şi jumătate. Pleacă la cuhnie!

— Săru'mâna, cocoane...

Şi Arvinte coborî ca vântul scările şi se auzi alergând pe pietrişul din curte.

Familia lui Beleuja şi cea a serdaruÂui Moangă se vizitau rar. Cu un an în urmă, spre sfârşitul lui februarie, proprietarul jian şi serdarul luaseră parte la o vânătoare ţinută pe dealurile de la Sahodol, la izvoare, mai sus de Topeşti. Fusese un ger năprasnic. La întoarcere, Beleuja venise cocoţat în sania încăpătoare a lui Moangă. Atunci adusese vorba de Zanfirache, îiu-său, şi de Lucsiţa, care era încă în capitala austriacă. O luase pe departe roşcovanul proprietar, dar serdarul pricepuse unde bate şi înfofolit în pături miţoase, mai mult tăcuse, spunând totuşi că băiatul, adică Zanfirache, e isteţ şi-l îndemnase mormăit pe Beleuja să le lase pe cocoane să.se sfătuiască...

Mai cu seamă Beleujoaica ardea de nerăbdare să se-ncuscrească cu avuţii Mongeşti, număraţi între cei mai de vază boieri ai târgului, veniţi dinspre Brădiceni, unde încă deţineau pământuri, conace şi vite. Moangă, după ce a pus picior stabil în inima judeţului, şi-a sporit starea şi a urcat cu sufletul spre învăţătură şi înţelepciune. Adunase multe cărţi în casele sale, mai ales cu scriere grecească, dar şi româneşti, nemţeşti şi din depărtata Francie. Tanasis Mavros, când vorbea de serdar, spunea că e un homme de poids, om cu greutate, şi recunoştea că a găsit, în rafturile

împănate cu cărţi ale boierului, scrieri de care el, didascalul, ştia numai cTih auzite: „Polustavul”, „Chiriacodromiul” scris de rusul Nichifor, mitropolit de Astrahan, „Propovedaniile la îngropăciunea oamenilor morţi”, „Filosofía cea lucrătoare a rânduialelor Dreptului firii”, pe care preceptorul o credea decursă dintr-o operă a genevezului Jean-Jacques Rousseau, „Oarecare secreturi ale lucrării pământului”, scrisă de un anume chir Doart, precum şi pacheturi de foi „musicale” de Metastasio, puse acestea pe lângă instrumentul cu clape al jupâniţei Lucsiţa. Jupâniţă pe care „Paparuda”, doamna cu urechea în veşnică ciulire, ar fi vrut-o adusă în casa lor de lângă Jiul cel mic. Şi asta nu pentru că fata i-ar fi plăcut atât de tare, căci o ştia zvăpăiată şi cu capul în nouări, ci din motive de zestre şi de ambiţie. Nu venise demult Moangă de la Brădiceni, dar prin zbatere şi înţelepciune izbutise să facă pas înaintea mai tuturor boierilor din district: îl respectau ispravnicii craioveşti şi se auzise de el, numai de bine, chiar la curtea domnească a Valahiei.

Prieteşugul serdarului cu Tudor, pe care-l cunoscuse la casele Glogovenilor, nu le cădea bine soţilor Beleuja.

— E tânăr şi plin de pofte! îl făcuse atent într-o zi Beleujoaia pe omul ei.

Gândul, încă tăinuit al femeii, era că slugerul ar putea să se lipească prin rudire de familia serdarului. Nu le spusese Mavros, Beleujoaiei şi lui Zanfirache, că plutitoarea copilă tot vorbeşte de viteazul Theodor, aşa, din senin, fără s-o întrebe nimeni?

Şi atunci, ori de câte ori slugerul trăgea la casa mai vârstnicului său prieten şi protector, ai lui Beleuja trimiteau iscoade să afle ce se întâmplă la cula din apropierea. Uliţei celei Mari.

Noaptea, cât mai rămăsese din ea, trecu anevoie la casa serdarului. După plecarea celor doi preoţi încălecaţi pe cai, văzuţi de lângă o curte de Arvinte, sluga ţigănească a lui Beleuja, boier Vasile Moangă intră la idei. întâmplările serii

căzuseră cu iuţeală, iar gmdurile se învălmăşau tocmai acum când Tudor nu mai era în târg. Moangă şi doamna sa nu se culcaseră, cu toate că miezul nopţii trecuse.

— Nu te culci, Vasile?

Serdarul se întinsese pe un divan, ţinea mâinile suh cap şi se uita ca prin ceaţă la serdăreasă.

:- Nu se lipeşte somnu de mine, Saftă. Auzi, coană?...

Moangă se ridică, parcă împins de o putere nevăzută, de pe divan.

— Ce e? Aud, cum să n-aud!...

— Dacă o fi vro pără la mijloc? Slugerul e urmărit de turc. Nu-i basnă, coană, e urmărit.

— Am crezut că...

Moangă luase ciubucul de pe mesuţă şi-l plimba dintr-o mână în alta.

— Coană Saftă! Nu ştim unde a plecat Tudor, înţelegi? Nu ştim!...

Apăsase pe ultimele cuvinte, strângând ciubucul rece în palme. Safta, încurcată o clipă, pricepu vorbele serdarului.

— Păi - spuse ea - ştii tu încotro au luat-o? Ţi-a spus slugerulceva?

— Şi dacă-mi spunea, şi tot nu scoteam o vorbă.

Femeia ţinea palma pe obraz şi privea aproape îngrozită spre serdar. Abia acum i se arăta în minte întreaga poveste a Venirii şi plecării slugerului. Bucuria şi un dulce zbucium sufletesc, pe care serdăreasa, încă tânără şi plină de foc, le trăia când Tu dor trecea pe la culă, se risipiseră. Femeia era îngrijorată, şi, nevenindu-i să creadă ce-i auziseră urechile, îl întrebă pe serdar.

— Chiar vine capegiul. Vasile? Ce-o fi făcut de-l urmăresc?...

— Crezi că e glumă, coană serdărească? Cile n-a făcut?!...

— O să ne umble prin casă? Asta ne lipsea...

— Nu te mai văita atâta! Mai bine să spunem servitorilor ca să nu scoată o vorbă, despre...

— O să mă duc io la Dumitra.

Nu l-au văzut de un an şi mai bine! Asta să ştie ei.

— Bine.

Femeia înţelese. Rezemată de jeţul sidefiu, ce sticlea în pâlpâirea făcliei, serdăreasa simţea că e urmărită de un gând pe care nu îndrăznea să-l împărtăşească boierului. „Dacă n-ar fi trecut pe la cula noastră, am dormi liniştiţi...". Şi, totuşi sufletul ei se bucurase când îl văzuse pe sluger. Parcă mici acum inima ei nu se oprise din vibrare.

— Ce ne trebuia nouă bramburească în bătătură. Vasile? Fata are şi ea o vârstă..-. Iar băiatul boierului Beleuja îi cam dă zor.

— Il împinge mumă-sa de la spate! Mai bine spune-i copilei talc să stea în iatacul ei, în caz că vine turcul. Şi dacă o s-o-ntrebe de Tudor, să tacă din gură! Cât despre nuntă...

— Fusese vorba numai de o vedere...

— Ce vedere?

— Să vină ei pe la noi.

— Când ar fi să vină?

— Săptămâna viitoare. Aşa i-a spus Zanfirache fetei. Cu spaima de-acum... cine ştie ce-o fi?!...

Safta lipi un deget de buze. Vroia şi nu vroia să rostească nişte vorbe.

— Auzi, Vasile? î... Nu putea să nu treacă pe la noi?

— Cine, Tudor? Totdeauna s~a abătut pe aici. Altădată mă-ntrebai ele ce ne ocoleşte! Şi te uitai la el ca la un sfânt. Acum... Uf! Parcă mi s-a-ncins capul!

— Odihneşte-te, Vasile. A trecut de miezul nopţii.

— Mai am de umblat în nişte acte...

Serdarul se îndreptă spre uşă. În prag se opri.

— Mă duc în odaia cu condicile... Mergi la culcare, coană! Noapte bună!

Lângă fereastră, serdăreasa împinse perdeaua cu braţul şi privi în bezna de afară. „Ajută, Doamne!" Părăsi şi ea încăperea şoptind: „Turc la casa noastră ne mai lipsea, că încolo..,"

în crevatul ei, între pânzeturi de damasc, foşnitoare şi amirosind a sal vie, mintă şi rută, înveşmântată în pijamaua de voal rose-de-nuit, Lucsiţa se visa călare pe un cal zăpeziu alături de un voinic cu ochi de foc şi mustăcioară. Iar serdarul, care adormi spre ziuă, se visă înconjurat de seimeni şi pus în fiare.

A doua zi, soarele îşi vărsă cu dărnicie lumina dulce ca mierea peste piscurile de şindrilă ale culelor de la-Târgu-Jiului. Uliţele, năpădite de floare şi verdeaţă, erau încă răcoroase, căci dinspre Parâng sufla, pe firul apei,.un vânticel care primenea aerul şi făcea să se clatine, ca” nişte oglinjoare, frunzele mestecănişului crescut de-a stânga Topilei.

Gânditor, niţel somnoros, serdarul Vasile Moăngă se legăna în lădiţa rădvanului tras de doi cai, unul îmbuestraş cu mers de gâscă, celălalt pe-jumătate-trăpaş, amândoi cu pieptare turcheze,. struniţi de vizitiul care din când în când îi atingea peste crupe cu vârful de la frişca. în stânga boierului, către colţul lădiţei din spate a trăsurii, şedea ţanţoş junele Costin Teteleanu, fiul unui abagiu din Uliţa Ţigăniei, care vindea postavuri procurate de la neguţători braşoveni călătoriţi la Lipsea ori de la creditorii turci, care fuseseră mulţi cu cinsprezece-douăzeci de ani în urmă, dar se mai împuţinaseră. Costin, ştiutor de ceva carte, descheiat la cap şi având un scris mărunt şi îngrijit, fusese luat de condicar pe lângă cancelaria serdarului. Lângă tăcutul boier, tânărul, care purta pe el o scurteică de sevaiu şi pe cap o căciulă borcănată era gureş şi cu ochiul mereu aruncat când spre o dugheană, când peste ulucile curţii vreunui proprietar.

— Cresc prunele popeşti, boierule,- vorbi Costin, arătând spre un pâlc de pomi în care, dintre frunze, se iveau fructele verzi, rotunde, abia ieşite din floare, mici, mai mici decât ţâţa de mieluşică.

— Aşa o fi, Costine, răspunse moale serdarul, trăgându-şi peste, genunchi antereul.

— Vine vara, cocoane! Uite ce frumos e în târg...

— Vine greu, băiatule. Aici, sub munte, soarele ne dă lumină multă şi căldură puţină...

Moangă vorbea privind înainte, spre vizitiu, cu gânclurile risipite în cine ştie ce parte.

înaintau pe Uliţa Sărarilor. De prin grădini îşi scoteau capetele bobocii de trandafir, pretutindeni ciripeau brabeţii, iar în hudiţe se auzeau strigătele vânzătorilor umblători: „la căşuleanu, că e dulce!" şi „Lapte covăsit de oae ţurcană!"

— Şi... unde spui că ne ducem, boier serdare?

— Parcă nu spusăi nimic, Costine...

Când se apropiara de casa boierului Monescu, serdarul îi spuse vizitiului:

— Trecem apa. Avem o treabă în Bârsăşti....

Rădvanul aluneca pe Uliţa Băroi, până în dreptul podului, când vizitiul cârmi caii spre dreapta.

Din Birseşti, fostul căpitan, de panduri în timpul bătăliilor purtate alături de oştirile moscăleşti, pe nume Dumitru Corneanu, dusese încă în iarnă o jalbă la isprăvnicat. Corneanu primise carte domnească pentru scutire de dăjdii şi corvezi, dar oamenii visteriei districtuale îi pretindeau bani, îl obligau la podvoadă şi alte angarale. Arzul pandurului zăcuse în catastif împreună cu alte jalbe - a unui Modroiu din Câmpu Fomii, a unui Vijulan din Arcani şi ale mai multor săteni stolojeneni - până când scriptologii puşi de noii ispravnici dedeseră peste ele. Serdarul Moangă fusese poftit să facă cercetare în câteva din aceste cazuri.

Dumitru Corneanu arătă cartea pentru scutire, care se termina cu slovele: „Tolico pisah gospodstvo mi", şi serdarul Il spuse junelui Costin Teteleanu să scrie în condică.

— Sără' mâna, boierule, îi mulţumi săteanul celui venit din partea clregătoriei şi rămase cu căciula în mână lângă căsoaia sa acoperită cu papură.

Rădvanul făcu drum întors, trecu podul şi porni spre Uliţa Mică, de unde o coti la dreapta, către Jiul cel îngust. Morile

din susul apei uruiau ascunse de anini şui verde-gălbui ce învelea malurile. Opriră.

— Ce s-a făcut cu pricina îngheţării apei, astă-iarnă, Costine? se interesă serdarul, care încă nu se făcuse vioi, cu toate că aerul era tare şi soarele ridicat la prân'şor.

— Pâra nu s-a adeverit. Moara cu trei alergători a pitarului Costache Chepeţeanu a mers toată iarna, şi când erăpau lemnele de ger... Şi apa n-a îngheţat...

— Fă doi paşi până acolo şi vezi dacă-i linişte! îl îndemnă serdarul pe eondicar.

Costin sări din trăsură şi dispăru prin umbra zăvoiului. Când reveni, spuse că gâlceava s-a astâmpărai

— Trecem şi pe la casa poştei...

Vizitiul auzi şi îndreptă trăsura spre locul ce se numise pe vremi vama cerei. „De când n-am mai umblat atâta prin târg?!” se întreba în gând boierul şi, în mersul hurducat al rădvanului, se uita pe uliţi, întâlnea locuri pe care parcă nu le-a ştiut niciodată. Trecură de ceşmeaua cea mare a Sâmbotenilor. Atârnată de sagnasiu, strălucea, deasupra unei grădini cu puieţi de piersic şi cu răzoare lungi pierdute pe sub doi nuci o scoarţă bătută cu patru-cinci culori atât de vii, încât serdarul deschise ochii mari şi simţi cum se dezmorţeşte. Părea că un strat de flori urcase cu un capăt către pridvorul clădirii. Era casa lui Dinu Pătraşcu. jian la patruzeci de ani şi mai bine, tânăr încă şi chivernisit, pe care cei ce nu-l aveau la inimă îl numeau „Mustăciosul”, eu toate că boierul nu purta nici barbă, nici musteaţă.

— Unde mai mergem, cocoane? întrebase Costin, după ee se depărtaseră de poştă.

Bdierul nu răspunse. Privea locurile de parcă era călător venit pe aici din altă parte şi gureşul eondicar băgase de seamă, încă de dimineaţă, că serdarul, nefiind tocmai în apele lui, căutase nişte pricini ca să mai iasă de-la culă şi să se plimbe. Se mai înveselise boierul. Roţile duduiau pe blănile de ulm ale podeţului de peste Yoivodici; serdarul

aşteptă pînă ce trăsura se aşternu pe drum lin şi-l întrebă pe junele ce-l însoţea:

— Auzit-ai de regele Cyrus, băiete?

— Mi se pare că n-am auzit...

— Un filosof din cei vechi scrie în carte latinească de el... Cică împăratul din Persia a vrut să treacă o apă şi un cal de la căruţă a fost luat de vârtej... Şi atunci a pus să împartă apa în sute de> păraie, ca să săce. S-a războit cu apa...

— Şi?

— Şi atât.

— Voivodiciu nost sacă singur, cocoane!

Caii îşi legănau şoldurile lucioase, curelele harnaşamentului strângeau trupurile masive din care ieşeau aburi, iar câte un norişor trecea prin dreptul soarelui aruncând peste case şi grădini umbre ce pluteau ca nişte stoluri de păsări cenuşii. Dintre frunzele hăiângilor urcate prin meri sau boltite peste poteci răsăreau fragede cârqiurile.

Serdarul ar fi vrut să-i poruncească vizitiului să abată caii spre partea Drumului poştii unde-şi aveau prăvăliile dughengiii. Dar nu mai fu cazul. în faţa atelajului apăruse un călăreţ cu ciucure la căciulă, în care fu lesne recunoscut trimesul ispravnicatului.

— Să trăieşti boierule! vorbi omul de pe cal, printre gâfâieli, bălăbănindu-şi picioarele în şcări. Au venit. Sunt la domnia-ta în curte!

Trimesul smuci dârlogii, în gura spumată a calului; zăbala scrâşni mut. întoarse, plesnind animalul peste burtă cu biciuşca.

Curtea era plină de arnăuţi ageşti înţoliţi în dulame de culoarea racului pus la copt, albanezi mustăcioşi şi cu pletele scăpate de sub dunga, căciulii frânte la vârf. Viermuiau în faţa culei cu mâinile pe hangere şi pistoale.

Pe scara păzită de cei doi dulăi de piatră sta crăcănat Răgep, şeful agiei din Ostrov, scund, cu capul mare strâns de un turban lipit de frunte, cu o mână în buzunarul

şalvarilor lăsaţi până-n pământ, cu cealaltă pe minerul săbiei legate de cingătoare. Dolofan cum era, părea gata să se rostogolească pe trepte: un maldăr de trenţe adunate sub un brâu de mătase prăzulie.

Serdarul coborî din rădvan. Picioarele ii amorţiseră; parcă nu. mai pusese talpa pe pământ, nu de câteva ceasuri, ci de câţiva ani. Soarele, rotund şi gălbui, se agăţase de creanga cu frunză rară a unui salcâm şi semăna cu o gutuie răscoaptă, cu puful cojii arzând în haos. De departe, de peste nucetul boierului Broşteanu, sosi ecoul cântecului trăsnit, aducând cu un dulce pocnet de bici al păsării de-i zice pişcanfloreă, pe care nimeni nu pretindea c-o văzuse vreodată şi despre care se credea că vine numai cu prevestiri de bine, Moangă urcă în grabă treptele; nici nu-l auzi pe Răgep, care se ţinu după el până la portiţa tindei, vorbindu-i şoptit:

— Arhon serdare, n-am nicio vină... Am fost chemat şi trimes... M-au luat ca tălmaciu.. Doar ştii că l-am salvat odată pe Theodor...

Nu trecu mult şi la culă sosiră două trăsuri de la ispravnicat. Din una, coperită şi dusă de patru cai, coborâră ispravnicul Simeon Peştenaru şi capegiul; din cealaltă, o birjă simplă cu roţile mici şi un singur cal, judecătorul Chiriţă Corbeanu.

În odaia cea mare, perdelele, strânse la marginea vergelelor, lăsau să se strecoare lumina după-amiezii, o lumină discretă şi lenevoasă. Pe masa de lângă perete, într-un vas de pământ dat cu smalţ verde ca pielea guşterelui, îşi aplecau căpşoarele ostenite câteva narcise, puse acolo de o mână subţire.

Primul apăru în prag capegiul, ins înalt şi lat în umeri, apăsat de cealmaua sa, un căciuloi de catifea cu semiluna cusută în dreptul frunţii. Un snop de barbă i se revărsa pe piept; în mâna dreaptă trimesul Seraiului, ţinea strâns un baston cu măciulie de alamă. Cum înainta prin odaie şi-şi împingea burdihanul înainte, târând apoi alene paşii după

el, s-ar fi crezut că nu se află într-o casă străină. Haina lui grea, largă, cu mânecile încreţite, mătura pardoseala.

— Boier serdare, începu ispravnicul Simeon Peştenaru care se retrăsese lângă sobă, Capegi-paşa a venit cu ferman de la înalta Poartă... Are de vorbit cu slugerul Theodor.

Între timp, la uşă se rânduiseră câţiva arnăuţi domneşti, care se uitau încruntaţi la serdar.

— Păi..., rosti nedumerit Moangă, boier ispravnice... Cum să spun?... Noi...

în stânga eapegiului se proptise Răgep, care strângea în palmă minerul cu apărătoare lustruită al săbiei. Mai într-o parte se ţinea un turc hidos, cu mâinile mari şi cu doi ochi negri ascunşi sub o frunte îngustă. El trebuia să fie harapul.

Cafegiul legănă bastonul şi îşi împinse deodată barba înainte; printre sprâncenele stufoase, apele nelimpezi ale ochilor îşi aruncau către grinda groasă din tavan sclipirile puţine. Vorbi, lovind podeaua cu bastonul.

— Theoclor Komandir neredédir?

Răgep, care-şi tot ferea ochii de ai serdarului, tălmăci:

— Capegi-paşa vrea să ştie unde se află comandirul Theodor.

Cum boierul Moangă nu scoase încă vreo vorbă, şeful agiei din Ostrov înaintă câţiva paşi. Se afla în apropierea serdarului. Ochii rotunzi, de un albastru stins, ai boierului gorjean îl străpunseră pe Răgep care, într-o clipă, se simţi umilit. Moangă auzise mai multe zvonuri despre ciudata ridicare la rang a acestui bărbat îndesat venit acum în târg cu atribuţiunile unui nevinovat şi umil tălmaciu. Se vorbea, de către unii, că s-ar fi născut prin părţile Almăjului, într-un sat numit Dalboşeţ. Alţii spuneau că Răgep era de loc din Rudăria şi că s-ar fi turcit în tinereţe, urmând pilda unchilor lui deveniţi unul Ibrahim aga, iar celălalt Cioasa Mustafa aga. Ca Răgep au făcut şi fraţii lui Adam, Bechir şi Salih, şi un văr de-al lor, anume Osma'n, toţi trecuţi la religiunea Profetului Mohamet ce a răsărit din tribul Koreişilor. Toţi ar 'fi fost împinşi sub, steagul fără cruce al mohametanilor de

lăcomia şi fărădelegile făcute, în Banat şi Oltenia, de raitării împărăţiei austriece care au luat bucatele şi verdeţurile câmpului şi au lăsat oamenii înfometaţi. Ager la minte, Răgep ajunse agă, după ce învăţase să mânuiască armele chiar în inima împărăţiei otomane. Se însurase cu Durduca, fiica paşei Smail, şi ajunsese, astfel, comandant al cetăţii din Ostrov. Era tare fălos şi, când se umplea cu vin, spunea că are să ajungă vizir la 'Vidin sau la Rusciuk şi că. dacă-şi pune ei în cap, poate să urce şi pe scaunul daurit al Sultanului din Czaligrad! Pus mai mare peste agia din Ada Kaleh, Răgep ar fi întreţinut legături, nedorite de turci, cu Karagheorghevici, capul sârbilor răzvrătiţi. Dădea, în aceeaşi vreme,- raite prin satele oltenești, unde se crede că ar fi făcut comerţ cu vite şi alte bunuri, dar şi jafuri, aprinzând case şi ocupând mânăstiri. Răgep cică ar fi jucat cartea politicii pe mai multe muchii şi ar fi strâns bani ca să ridice o biserică pentru creştinii din satul Tufări, spre a-l mai îmbuna astfel pe Iisus, pe care-i părăsise încă din tinereţe...

— Avem ferman, îşi molfăi Răgep grăbit vorbele, parcă spre a scăpa de ochii serdarului. Şi învoială de la Beiul din Bucureşti. Unde e Theodor?

Moangă rosti senin uitându-se când la capegiu. când la ispravnic:

— Nu ştim. S-a văzut prin târg, dar a plecat.

— Onu Istanbulă elleri bagli gottureyim, glăsui cu vocea dugoasă capegiul.

— Spune - îşi făcu datoria din nou tălmaciul - că Sultanul i-a porâneit să-l ducă pe Theodor legat la Istanbul

Pe uşiţa din stânga pianului intrase, neluată în seamă de nimeni, serdăreasa, albită la chip şi cu o ciudă abia ascunsă sub pleoapele grele, uşor învineţite. Venise de Ia cuhnie, unde se preparau dulceţuri şi şerbete din trandafiri cu petala îngustă, aduşi pentru sădire de nişte negustori tocmai de la Cazalâcul bulgăresc. O vână de aer încărcată de mireasmă lină îşi făcu loc prin lărgimea odăii, se încâlci în barba stufoasă a capegiului şi atinse nările largi ale

ispravnicului care se rezemase cu. un cot de sobă. Peştenaru se urni apoi din loc, socotind că nu e bine, în aceste momente de înţepeneală, să stea deoparte şi să tacă. în tonul lui reţinut, în felul cum îşi legăna capul, se putea desluşi grija de a nu supăra familia serdarului, dar şi voinţa de ~a fi în sprijinul trimesului de peste Dunăre.

— Nu e bine, zise el plimbându-şi uitătura de la serdar la serdăreasă..., nu e bine să-l dosiţi la casele domniei-voastre.

— A fost în târg şi a plecat, nu ştim unde o fi.

Safta şoptise ca pentru sine aceste vorbe. Prinsese curaj, dar cine ar fi urmărit-o cu atenţie i-ar fi zărit degetele subţiri ce tremurau pe lângă straiul cenuşiu ce şi-l pusese când pornise spre cuhnie.

— Theodor' un evi ve degirmeni neredeđir?

— întreabă că... unde se află cula şi moara lui, lămuri Răgep vorbele capegiului. Apoi turcitul din Almăj întoarse capul înfăşurat în cârpe spre Peştenaru:

— Un boier halea vorbeşte drept! Altfel, Padişahul nostru pedepseşte fără milă.,.

Moangă nu luă în seamă cuvintele de la urmă ale lui Răgep, care ameninţa în numele chiar al împăratului turcesc.

— Are casă la Dunăre, efendi-aga, zise serdarul.

— La Cerneţi, rupse tăcerea în care' stătuse judecătorul districtual Chiriţă Corbeanu, bărbat înalt, deşirat, cu un cap mic de codobatură obosită. Şi adăugă, ţuguindu-şi buzele cu care parcă sufla în muştiucul unei goarne: Undeva, spre apa Topolniţei, la Dunăre.

— S-a dus acolo, arhon serdare? se interesă Răgep, a cărui umilinţă din glas se mai risipise.

— Nu ştim, efendi-aga.

Capegiul da semne de nerăbdare, se răsucea pe loc fâlfâindu-şi benişul greu şi lovind cu degetele groase măciulia bastonului.

— Her yerde arayiniz!

Răgep tălmăci:

— Porânceşte să fie răscolită toată „casa!

La semnul cu degetul al convertitului întru mohametanism, arnăuţii ieşiră din odaie.

— Başkalarân aldatarak, mal ve muk edindi...

— Comandirul Theodor a adunat averi prin înşelăciune!

La auzul acestor cuvinte, pe care căpetenia agiei le tălmăcise nu tocmai în litera lor, ispravnicul se depărtă de sobă şi veni lângă judecător.

— Aşa o fi* boier Chiriţă?

Corbeanu îşi linse buzele şi, după ce-şi pocni degetele osoase, încropi un răspuns mai curând bălmăjit, în care se ghicea îndoiala amestecată cu teama de a nu fi bănuit de nepricepere în chestiuni care-l priveau.

— Păi... am umblat în condicile ele la judeţ... N-am găsit înşelătorie. Până acum... Sunt numai neşte plângeri ale unor proprietari...

— Nu e Tudor omul care să fure, vorbi tare serdarul Moangă în timp ce-şi mângâia barba în care luceau, în lumina ce năvălea prin geam, şuviţele cărunte.

Răgep observase urechea ciulită a capegiului, care voia să ştie ce spune omul casei; îl informă scurt:

— Theodor călmaz...

Arnăuţii se împrăştiaseră, între timp, în jurul culei; câţiva se duseseră spre grajduri sau scormoneau prin magazii. Porţile zăbrelite ale beciului au fost deszăvorâte, iar micile ferestre cu dreve de fier fură trase din ţâţâni pentru a face loc fuioarelor subţiri de lumină să intre în încăperea răcoroasă. S-au dus întâi ia ghizdele puţului, au aruncat pietre în el, iar un arnăut l-a pus pe un servitor să scoată ciutura ce atârna de lanţ. Au bodicăit printre butii, au umblat prin colţurile ce miroseau a mucegai şi, după ce au sorbit la repezeală din vinuri şi rachiuri, şi-au umflat buzunarele cu mere, au urcat scările şi s-au răspândit prin curte. Câţiva seimeni cercetau grajdurile; fu răscolită fiecare încăpere, fiecare ieşire. Grigorie, băiatul ce se

îngrijea de cai şi de starea trăsurilor, fu îmbrâncit şi întrebat unde-i comandirul. Spuse că nu ştie. Arnăuţii umblau prin grădina în care pometul era încă înflorit. Nu s-a găsit nimic nici în remiza de lemne, nici în pătuiage. Au trecut apoi pe la stupii ele albine înveliţi în zumzete, au înconjurat heleşteul în care viermuiau plăticile şi crăpceanii, iar când au ajuns pe sub coperişul fânarului au dat peste o cloţă albă care a sărit de pe cuibar cotcodăcind.

în odaia cea mare intraseră, pe una din uşile lăturalnice, Lucsiţa, Dumitra şi Voican. Rămaseră, ca şi neobservaţi, într-un colţ şi ascultară vorbele ce se schimbau pe un ton mai potolit decât la venirea capegiului.

— Ce zicea, la isprăvnicăt, az' dimineaţă, conu Beleuja? îl întrebă Peştenaru. pe judecător, apăsându-şi degetele pe orbite, spre a da a înţelege că nu-şi aduce bine aminte.

Moangă avu o tresărire care trecu, ca un vânt de februarie, în trupul încordat al serdăresei.

„Ce-o i'i căutat Beleuja, cu noaptea-n cap, la casele ispravnicului? L-o fi chemat cineva sau...?”

Serdarul, pe care privirile Lucsiţei îl învăluiau cu îngrijorare, dar şi cu o mândrie ce o liniştea, aştepta să audă ce spune judecătorul. Dar ispravnicul luă mâna de pe frunte şi făcu ochii mari.

— ...Ceva de moşia lui Costandin Dănciulescu, luată cică de comandir cu japca.

— E numai o plângere, boier ispravnice, îl lămuri Chiriţă Corbeanu. Şi dacă ar fi singura jalbă în contra slugerului! Poate că ştie conu Moangă ceva despre astea..»

— Moşia Dănciuleştiloiy atâta cât a fost, s-a cumpărat în agost trecut. Sunt făcute acte, pecetluite, cu martori în regulă...

Arnăuţii reapărură tocmai când serdarul vorbea de martori şi acte de proprietate.

Capegiul îi spusese ceva turcitului din Rudărie; acesta trăg'ându-şi şalvarii ce-i alunecau întruna pe trupul umflat, dete din cap a aprobare:

— Omi yărin sehircle araiagaiz...

Apoi Răgep rosti, ca să priceapă şi ceilalţi ce hotărâse omul Semilunei”:

— ...Il căutăm mâne în târg. Trebuie să-i dăm de urmă.

Turcul îşi flutură barba ca de fân înspre partea În care serdarul se simţea readus într-o mare stăpânire de sine. Şi, răsucind bastonul, vorbi, uitându-se prin stufărişul sprâncenelor lăsate peste ochi Ia serdarul Moangă, dar aşteptând ca rostirea sa hurducată să fie tălmăcită:

— Bu Theodor bizim Padişahimiza pek fenalâk yaptî! Ruslar' la birlesli...

— Capegi-paşa spune că acest Theodor mult rău a făcut Padişahuluu Şi nu e bine. A prădat împreună cu moscalii.

Capegiul o luase spre uşa cea mare. Porniră valvârtej în urma lui ispravnicul, judecătorul, arnăuţii şi, ma.i apoi, Ragep-aga care, înainte de a trece pragul, întoarse capul său mare înfofolit în pânze sclipitoare şi-i aruncă serdarului aceeaşi uitătură de la început, care trebuia înţeleasă de cumpănitul boier gorjan în acelaşi fel: „N-am.

nici 9 vină... M-au chemat să tălmăcesc...”. Dar un glas stins, pitulat în sufletul senin al serdarului, îi spunea că în ochii neguroşi ai făcutului mohametan e neadevăr şi prefăcătorie.

— Dumitră, parcă am o ameţeală, şopti Safta, N-am aer...

Slujnica alergă spre stăpâna care se muiase. Sări şi Voican.

* - Mami i strigă Lucsiţa. Tatu'le... Fata rămase neclintită pe locul ei, cu mâinile adunate Ia piept.

Ţinută de fecior şi slujnică, serdăreasa fu dusă în iatacul ei.

— Linişteşte-te, coniţă! vorbi rugătoare Dumitra. Şi, după ce o aşează pe crevat, slujnica bombăni cu ciudă:

— ...A spăriat-o urâţii. ăştia... Mânca-i-ar lupii să-i mănince!...

O zi a mai rămas în Târgu-Jiului omul care venise în căutarea lui Tudor - duşman al împărăţiei aliotmăneşti. Pilcul de arnăuţi, avându-l în cap pe Răgep, mai marele

agiei din Ruşavăţ, a intrat prin mai multe curţi, a cercetat câteva locuri dosite, dar n-a dat de urmele celui ce părăsise de curând capitala valahă, şi se îndreptase spre inima Gorjului. Mai târziu se aflase dintr-o gură slobodă a târgului, că un om de la isprăvnicit ar fi trecut, împreună cu doi arnăuţi, pe la cula boierului Beleuja şi că, după cele aflate acolo, planul urmăritorilor ar fi suferit o mică modificare: în loc să pornească de-a dreptul spre apa Topolniţei, ceata capegiului s-a dus la Brădiceni. Aici, urmăritorii au întrebat pe la mai multe case; au cutreierat împrejurimile, au trecut dâmbul Cliieiorei, s-au dus la Frânceşti şi Arcani şi s-au întors, pe Jaleş, la Câmpu Fomii şi Buduhala.

În mare grabă, capegiul şi-a luat oamenii şi a pornit-o pe drumul Cerneţilor, trecând pe rând apele Bistriţei, Tismanei şi Motrului.

Luna florilor se apropia de capătul ei şi viaţa naturii zvâcnea în ierburi şi arbori, în păsările ce tăiau văzduhul şi-l umpleau eu fluierat şi ciripitură, în insectele ce se pândeau unele pe altele, în iazuri, în sufletele oamenilor peste care vremurile ţeseau când o pânză albă şi îngustă, eând una cenuşie, lată cât marginile cerului. Şi, în această beţie a puterilor dezlănţuite de o mână necunoscută, dacă te-ai fi putut înălţa în piscul nins al cugetării neîntinate, ai fi crezut că sufletul omenesc este rotund, fără colţuri, şi curat ca o icoană sau ca o lacrimă de bucurie.

4

În Obreja, în partea de răsărit a ţârgului, unde-şi avea izvorul pârâul Putnei, sub crengile vânjoase ale unor nuci bătrâni, cu coajă scorojită, sta ascunsă o cocioabă coperită cu snopi ele coceni, lăsată într-o rână, cu pereţii neguroşi prin a căror brişcuială se vedeau, ca nişte coaste de cal jupuit, nuielele de alun scofâlcite. în jur, crâmpeie de mărăcini uscaţi, înşirate prin buruieni-, aduceau aminte de un gard care nu avusese pari niciodată. Pe un coş scund de cărămizi pământii, nearse, ieşea, iarna-vara, o dâră de fum care se împrăştia prin ramurile nucilor. După luna lui mai,

când verdeaţa buştea pretutindeni, căsuţa pricăjită, ce avea doar un ochi de fereastră, se scufunda atât de adine în frunziş, încât mulţi treceau pe lângă ea, pe o potecă, fără s-o vadă. Acolo, departe de lumea gălăgioasă a ţârgului, trăia Carfoana, pe care o chema şi Gherghina, dar acest din urmă nume fusese aproape uitat. Nevestele boierilor, când aveau nevoie de ea, trimiteau slugile spunându-le doar atât: „Du-te şi ad-o pe Carfoana încoa'!” Şi muierea singuratică, trecută bine de şaizeci de ani, venea la cule, unde ştia ce-o aşteaptă, aducând cu ea şi bobii, şi ghiocul.

Când Voican, trimis de serdăreasă, a trecut pârleazul grădinii în care lăptucile, ridichiile, mărarul şi pătrunjelul se-ncurcau în mustaţa morcovului, iar vrejul crud de castravete se strecura printre brazde ca un şerpişer, Carfoana plivea răzoarele de buruiana ce le năpădise, în colţul grădinii, trei maci sălbatici, roşii ca focul, parcă erau gata să dea foc gardurilor ele mărăcini, coşmeliei şi întregii Obreje.

— Te-aşteaptă cocoana, leliţă Carfoană! îi spusese feciorul. Zice să vii după prânz...

Femeia se-ndreptase de şele şi, sprijinită în codârâştea săpăligii, îşi îngustase ochii spre a-l recunoaşte pe bărbatul care intrase între legume.

— Bine, muicăle... O să viu.

Rămăsese dreaptă şi-şi ştergea obrazul cu mâneca largă a cămăşii. Pentru cine-o vedea întâia dată, Carfoana era o arătare de muiere, mai scundă cu două cleşte clecât stânjenul cu care se măsoară tarlalele, subţire, osoasă, cu un gât lung pe care era atârnat gulerul cămăşii cu cheotoarea înnodată într-o parte, pe o vină întinsă pe sub piele ca o sfoară. Nu era prea îmbătrânită, buzele-i rămăseseră cărnoase şi, cum femeia le tot muşca fără să-şi dea seama, erau mai tot timpul roşii, umede şi de o prospeţime care împrumuta întregului chip o undă de vigoare şi sănătate. Nu cumpăra niciodată nimic de la dughengii, iar venirea ei în târg era totdeauna urmarea

chemării şi rugămintei cuiva. Avea o vacă, două capre, porci şi orătenii, se îngrijea de stupi, iar grădina gemea toată vara de legume. Pe un părete al singurei odăi a casei se înşirau zeci de coveţele. mai mici şi mai mari, în care erau îngrămădite ierburi şi prafuri pe care numai Carfoana ştia de unde le ia şi cum le pregăteşte. Nu era numai ghicitoare, ci şi doftoroaie. în cei peste treizeci ele ani de când trăia în Obreja, prin Târgu-Jiului trecuseră fel de fel de hirurg'i, care de care mai iscusit; se spunea că niciunul n-ar fi întrecut-o în tămăduiri. Când, aflându-.se pe la vreo casă boierească, se nimerea să tragă ceva 1& măsea, Carfoana dădea drumul gurii ei iuţi şi spunea ce ştie ea să facă. „Scap de muşcătură ele şerpe, ele scrântitură şi ologeală, vindec de beşică umflată, de ceas rău, de albeaţă, ele limbrici şi mătreaţă, de năjit şi junghi la rărunchi, ele beţie şi negei, ele buhăeală, de bube dulci şi obrinteală, gălbinare, mana vacii, găuază încuiată, durere de dinţi, vărsat, mâncărime în sfârcul ţâţălor. ne

putinţa bărbatului, stârpesc omida prunilor, buboiu şi muştele de culoare verde, vindec gălbeâza şi dălacu, oftica iepelor şi căpietura...” Pretindea că are trei sute de leacuri şi cunoaşte şaptezeci şi opt de descântece. „Nu plângea, nu te văicăra, eu cu haine noi te-oi îmbrăca, cu fir de peliniţă oi face o măturiţă şi te-ai curăţa şi te-oi mătura...” începea ea când intra în vro casă de om căzut la pat. Iar când era chemată de vrun spăriat, rostea cu vocea ei groasă: „Ceas rău cu lipitură, ceas rău cu întâlnitură, ceas rău cu izbitură, spaimă spăiminta. spaimă din spaimă, spaimă din fiară sălbatică, din vinu ăsta cin ai gusta...”

în iatacul serdăresei, pitit în partea de miazăzi a culei, lumina de afară intra puţină, pe o ferestruică îngustă şi. înaltă peste care atârna o perdeluţă verzuie. Safta aprinsese candela ce pâlpâia sub o icoană în care chipurile sfinţilor se desluşeau cu greu; lumina tremurată se împrăştia până spre colţurile neguroase ale încăperii. Carfoana venise şi urcase pe scăriţa dosnică, înotând în

fustele ei nenumărate şi sprijinindu-se de un ciumag de corn, noduros şi lustruit de vremuri;

— Să scot ghiocu, jupânească, sau?...

O privea pe Safta cu nişte ochi mari, parcă înlăcrămaţi, şi-şi muşca buza de jos.

A scos bobii, i-a făcut grămăjoară pe mesuţă, i-a tăiat cu palma, i-a împărţit, i-a adunat la loc, i-a desfăcut iar... Serdăreasa se aşezase pe scăunel, îşi aranjase camizolul de culoarea pieptului de turturea şi aştepta.

— Cumpănă... cu sumedenie de oameni, cocoană!

— Ce să fie, Carfoană?! Ia spune.

— Stăi să vedem... Parcă s-ar vesti plâns...

Ridică privirile spre chipul liniştit al serdăresei, trecu mâna peste bobi şi-i repuse în grămăjoare, aranjându-i apoi în linii şi pătrăţele. Spuse pe un ton aproape întărâtat:

— Patruzăei şi unu de bobi... Cum ştiţ a-ncolţî şi-a-nverzî şi din crivină a ieşi... Aşa să ştiţ să spuneţ coniţei...

— Ce să-mi spună? Mai iasă cumpănă?

Carfoana îşi plimbă degetele lungi, răsfirate, pe deasupra mesuţei.

— ..Peste un bob zăbavă, parcă vine o veste... De la 'strini... Uite o bucurie, da' e de la strini... Şi vine cu patru cai pintenogi înhămaţ la o căruţă cu şasă roate. Aşa să vede, aşa îţ spui... Unu din cai are stea în frunte. Şi unu e o dârloagă cu şoldurile să atârni geacude ele. Şi-l ţâne de juveţ un om cu faţă roşie fără niciun fir de păr pă ea. De ăsta să te fereşti întotdeauna...

— Cum să mă feresc, femee?...

Safta privea îngândurată spre perdeluţa verzuie: i se părea că pânza uşoară tremură încet ca bătută de un vânt mărunţel. Dar nu era vânt, şi serdăreasa băgă de seamă că doar fitilul candelei îşi juca flacăra sub iconiţă, aruncând în tot iatacul dunguliţe de lumină şi umbră,

— Cum ştii, aşa să te fereşti, cocoană...

— Şi ce mai arată bobii?...

Carfoana săltă ochii, o privi câteva momente pe serdăreasă, apoi coborî pleoapele ei grele, negricioase şi unse, ce păreau făcute din tindichea, nu din piele. Le vorbi bobilor.

— Să cădeţ patru câte patru cu bucurie şî cum oi vrea io aşa să fie! Parcă s-ar arăta petrecere... Şi de nu e petrecere, să cădeţ unu şi doi, să nu să aleagă nimic de voi! Ei, uite că e petrecere, cu vesălie... Da' fn grămăjoara asta e o adunare de oameni cu lacrămi în ochi...

— Cum, iar plâns?

— Şi o potecă plină de gropi, cocoană. Asta iepure cu trei picioare însamnă.

— Vai de mine, Carfoană!

— Nu te spăria, jupânească, o linişteşte femeia din Obreja pe serdăreasă în vreme ce face boabele grămăjoară, apoi le împarte, descântându-le cu vocea ei groasă, bărbătească: Cum ştiţ a-ncolţî şi-a-nverzî şi din arătură a ieşi. Aşa să adeveriţ... Linie de unu! Asta-i bine.

— Ce e bine, Carfoană?

— Păi uite... Să-ntretaie cu altă linie de unu. Asta ar fi...

îşi adună fustele între genunchi şi se uită ţintă la serdăreasă.

— Ce-ar fi?

— Ar fi înmormântare, da' nu e! Aşteaptă, cocoană! Să-i fac din nou... Uite, aici ar fi o bucurie mare, poate că o nuntă cu dar. Măi jos adunare de oameni cu vorbe. O potecă pă malu unei ape limpez. Şi... din loc în loc gropi. Ăsta-i viezure fără un picior, cocoană! Viezure care s-ascunde la răsăritu soarelui.

— Cum e asta... fără un picior?

— Aşa s-arată, bobii nu mint... Şi parc-ar mai fi un heleşteu împărţit în două cu peşte solzos aruncat în iarbă... Să fie bănuit boieru de-nşelăciune?

— Doamne fereşte! Ce-nşelăciune?

— Uite că aici se arată ceafă de taur eu coarnele verz. Şi asta musafiri nepoftiţ însamnă.

— Ce musafiri, Carfoană?

— Drum deschis, la scăpătatul soarelui. Călătorie. Adunare de oameni răi. Parcă ar fi între două drumuri! Şi aici... patru bobi...

Femeia, cocoşată asupra mesuţei, îşi trece degetele osoase, cu unghii late, peste grămăjoara de boabe.

— Ce vrea să zică? întreabă serdăreasa stringându-şi la piept, camizolul porumbac.

— Nu te spăria, jupânească... Ar putea fi şi moarte de cm, da' parcă...

— Vai de mine, Doamne! aproape că strigă serdăreasa ridicându-se de pe scăunel.

Carfoana o linişti, punându-i mâna pe umăr.

— Aşază-te, cocoană, că n-o fi diavolu atât de-ncornorat...

în deschizătura uşii apăruse Lucsiţa, îmbrăcată într-o rochiţă uşoară, de cameră, mirie cu flori mari ca de pobcleal, cu mânecile largi ca nişte aripi; pe piept lucea, ia flăcăruia candelei, un pozânar galben în care sta ascunsă o oglinjoară. înaintase, neobservată, către cele două femei. Panglicile albăstrii, ce-i gâtuiau mijlocul, fâlfâiau în urma fetii care se apropiase, în mersul ei furiş, până lângă mama sa. Sprjinită de un dulăpior, privea grămăjoarele de porumb, împrăştiate pe mesuţă.

Carfoana îşi continua descântecele ei.

— Patruzeci şi unu de bobi! Cum ştiţ să-ncolţâţ, să-nverzâţ, din pământ să ieşiţ, să faceţ mustaţă şi spic şi drugă cu bobul mic, aşa să spuneţ despre jupâniţa Lucsiţa...

Fata. care crezuse că nu e văzută, nu scăpase totuşi de ochiul viclean al femeii cu o mie de fuste.

— Mica, nu vreau să-mi ghicească...

Carfoana se înfoie supărată şi o privi pe Lucsiţa cu ochii ei mari.

— Ai uitat, jupâniţă, când ţi s-a pus în gât de m-a chemat cocoana. Am venit într-un suflet... Ia să mă laşi acuma în pace!

— Bine, bine - fu de acord Lucsiţa -, mie ce mi se arată?

Şi, făcând un pas spre mesuţă, clete ochii peste cap.

— Uite-acuş, jupâniţă! o linişti Carfoana.

în timp ce bobii erau amestecaţi şi împărţiţi, serdăreasa o rugă pe fată să fie cuminte.

— ...Să cădeţ trei câte trei... Iasă cu bucurie pentru copilă. Aici înaintează un viteaz...

Lucsiţa o-ntrerupse, răsucindu-se pe călcâie:

— Poate un bleg... cu un sfranciog de mustaţă sub nas...”

Carfoana continua, făcându-se că nu aude ce spune zvăpăiata de Lucsiţa.

— ...Iar de nu să lasă cu nuntă, să cădeţ patru şi doi... prafu şi pulberea să s-aleagă de voi...

— ...Un nătâng care are-n cap numai moşii, bani de argint şi slugi.

— Lucsiţa, ce tot spui?

Nici dojeneala serdăresei n-o făcu pe fată să înceteze a se amuza.

— Vine cineva de la drum lung. Âpăi... pică o cumpănă.

Lucsiţa o completează:

— Şi lume adunată... *

— Da, da, lume adunată.

— Un vânt şi-o ploaie se abat şi strică petrecerea.

Carfoana repetă ce-a spus fata:

— Strică petrecerea...

— Ia mai amestecă-i o dată, îi spune fata.

— Gata, jupâniţă. Cum o ştiţ a-ncolţî şi-a-nverzî şi din arătură a ieşi...

— Un bob zăbavă. Parcă ar veni o veste.

Lucsiţa aşteptă confirmarea ghicitoarei.

— E o veste, da-i de la strini,

— Şi un voinic pe un cal alb?...

— Asta nu apare.

— ...Un cal alb care zboară ca vântul şi ca gindul...

— Păi... nu cad trei câte trei...

Lucsiţa îşi continuă dulcile ei năzdrăvănii:

— Uite, sunt doi pe linie. Asta-nseamnă viteaz alergând pe poteci de codru verde.

Şi, spunând acestea, îşi trece mâna ei mică peste grămăjoarele de bobi.

Carfoana, supărată, ridică faţa spre serdăreasă.

— Cocoană!...

Safta nu apucă decât să-şi strige fata pe nume, că aceasta zâmbi şi, înainte de a păşi spre uşă, întrebă:

— Şi ce mai spun grăunţele astea?

Între timp în iatac intrase Dumitra, slujnica. îi şopti serdăresei la ureche.:

— A venit boeru. Cică aveţi de vorbit.

— Acum! îi spuse încet Safta.

Lucsiţa, care a ajuns la prag, nu s-a lăsat până ce n-a aruncat încă o vorbă:

— Cum ştiţi a-ncolţi şi-a-nverzi...

Supărată, Carfoana îşi strânse bobii şi i se plânge serdăresei.

— ...Or să cadă şi bobii ăştia cumva, cocoană, că n-o să-i dau la găini.

în iatac rămăsese femeia din Obreja şi serdăreasa. Uşa era închisă.

— Coană serdăreasă, începu Carfoana aşezându-se şi răscolindu-şi fustele. Să ştii că nu m-am supărat pă jupâniţă. Aşa e ea, şturliubatică, Uite-ncoa!

Femeia băgă mâna în sân şi scoase o punguţă de tort, strânsă la gură de o sfoară înnodată. Desfăcu nodul şi lărgi cu degetele gura pungii.

— Vez iarba asta? E floarea pădurii şi am cules-o acum cinci ani de la Gornăcel, de sub munte, într-o dimineaţă, înainte de răsăritu soarelui şi cântatu cocoşilor. Âm trecut-o prin vin şi rachiu tare ca focu, fruntea de la ţava căzanului. Am adunat-o înaintea Rusalelor, cum ar fi acum şi, la înviere, am sfinţit-o la biserică. Măi am o floare, de anu trecut, smulsă de la Dobriţa. Da aia-i prea tare! Şi, uite, că în legăturica mea am şi un smoc de pelin. Pune-l bine!

Carfoana-i întinse buruiana uscată.

— Ce să fac cu ea? întrebă serdăreasa ferinclu-şi mâinile.

— Am să-ţi spui într-o zi... Ia şi frunza asta! Şi pune-o sub căpătâiu fetii. Uite c-o şi descânt:

„Mătrăgună, iarbă bună, Mărită-mă peste-o lună!”

Că, de, cu fata dumitale trebuie să se-ntâmple ceva. N-am visat, da' aşa-i zâs, să se-ntâmple. N-o mai lăsaţ mult... Că adoarme tomnai când bâzâie gândacu de prun!

— De unde ştii tu toate astea, Carfoană?

— Eu? Păi dumneata ştii, cocoană, de câte ori am leşinat în viaţa mea?

în prag apăruse din nou slujnica. Serdăreasa înţelese îndată că era aşteptată.

— Spune-i că vin acum...

Carfoana se ridicase şi-şi aranja mulţimea de fuste.

— Hai să-ţi dau ceva, Carfoană. N-o să pleci de la noi aşa... Ceva de mâncare, de îmbrăcăminte...

— Mie să-mi dai, cocoană? Nu ştii că vin Rusalele şi-i păcat de la Dumnezău să primesc pomană. Am de toate în Obreja mea.

A coborât cocoşată în bătătură, căutând treptele cu picioarele strânse în opinci şi sprijinindu-se de ciumagul noduros care lucea în lumina soarelui. Ajunsă în curte şi-a răsucit gâtul ei lung şi le-a spus celor ce-o urmăreau din tindă:

— Să ştiţ că un cap va fi blăstămat de soartă!...

Apoi a luat-o agale spre căsoaia ei din Obreja.

în cabinetul său, aşezat la o masă de gorun, serdarul Moangă întinde din când în când mâna spre dulăpiorul cu oglindă pe uşa deschisă, scoţând ori aşezând în rafturi actele de care se ocupă. Cu zurbalâcul petrecut în târg în ultima săptămână, a uitat şi de condici, şi de provizii, şi de salahori. Iar junele Costin, cel cu scris frumos, fiul abagiului Teteleanu, dispăruse de pareă-l înghiţise pământul. „Ori i-a intrat frica-n oasă, ori a luat-o după fusta vre

unei muieri” - se gândea serdarul care credea mai mult în situaţia dinţii.

Umbla nervos prin condici, căutând câteva cărţulii ce-i erau cerute la poştă, când în cabinet apăru serdăreasa» Femeia ştia că bărbatul fusese chemat, pe la ora prânzului» la isprăvnicat.

— Ei, Vasile, ai venit? Ce s-aude pe-acolo? Păţim ceva?

Serdarul stătu câteva clipe gânditor şi-şî mângâie barba privind într-o parte, spre uşa deschisă a dulapului. O văzu pe serdăreasă, numai până la brâu, în oglindă.

— Ce să s-audă?! Au întors trimişii turcului târgu pe dos.

— Şi-acum unde-or fi?

Trezit din mahmureală, serdarul întoarse capul şi o privi pe Safta.

— Au plecat de două zile. Nu se ştie în ce parte. Boier Peştenaru parcă-i fiert în oală...

— r Şi noi, noi ce facem?

— Păi... ce-ai vrea să facem? Ne vedem de treburile noastre...

La drept vorbind, liniştea serdarului era numai părelnică. în inima lui parcă fierbea o ulcică: şi în somn îi simţea clocotul. E drept că la isprăvnicat nu i se spusese nicio vorbă cu pizmă, dar privirile multor slujbaşi, mai mărunţi sau mai însemnaţi, îi căutau serdarului ochii, dar acesta trecea grăbit clintr-o încăpere în alte. până când a coborât scările şi a pornit-o spre casă cu trăsura.

— Ne vedem de treburile noastre, Saftă! repetă serdarul voios.

Femeia se apropie de masă, îşi prinse bărbia cu palma şi rămase aşa până când boierul o întrebă:

— Ce e, ia spune?!

— Uite ce e, Vasile! De-o săptămână nu mai e linişte-n casa noastră. De ce trebuia să ajungem aici? Am ieşit ieri în privor. Cum crezi că se uitau oamenii încoace?

— Cum se uitau?

— Chiorâş, aşa se uitau. Ce păcate om fi făcut, Vasile?

— Nu vorbi de păcate, cocoană!

Femeia-şi şterse o lacrimă cu năframa şi boierul se ridică de la masă s-o-mpace. O prinse de mână şi-i spuse cu vocea lui caldă:

— Lasă, că nu se-ntâmplă nimic!

— Cum nimic?... Ne fac arnăuţii căutare peste tot, ne-ntorc lucrurile din casă pe dos şi tu spui că...

— Prea spărioasă eşti, Saftă.

— N-avem noi nevoie ele zarvă! Tocmai acum...

— Adică de ce... acum?

— Uiţi, Vasile, că fata a crescut? Vara trece ca vântul, toamna vine... Ştii ce veste ne-a dat boier Beleuja?

— De unde să ştiu?

— Uite că ştiu eu. Cică vine cu fiu-so, Zanfirache, pe la cula noastră... aşa, vezi-doamne, în trecere, pentru două-trei vorbe... Nu spui nimic de asta?

— Ce să spun? N-o să facem acum cine ştie ce pregătiri! Vin şi pleacă. Vor să fie şi fata aici?

— Or vrea. O chemăm.

Serdarul se reaşezase pe scaun şi frunzărea nişte hârtii fără a fi însă atent la ele. Safta se apropie de scaunul cu spătarul împodobit cu încrustaţii în formă de mac. După privirea ei ¡^ dupã tremurul abia vãzut al nãrilor se putea deduce cã vrea sã-i spunã soţului câteva vorbe pe care până atunci le ţinuse în fiinţa ei cţelicată.

— Vasile, ştii că nu mă mai ia somnul? Ce a devenit casa noastră? Te-a chemat ispravnicul şi nu-mi spui nimic...

Serdarul o ascultă, are privirile blânde. Nu găseşte de cuviinţă că trebuie să-i răspundă. Presimţea însă unde vrea să ajungă serdăreasa cu plângerea ei. „O să-mi vorbească de sluger, să-mi spună suspinând... că de ce s-a abătut pe-aici. N-ar fi prima dată, mi-a mai spus-o înainte de a scormoni trimişii turcului întreaga casă...”. Şi, făcându-şi în minte aceste socoteli, boierul Moangă începu el însuşi să-şi răsucească gândurile, să le privească şi dintr-o parte şi din alta.,,E tare neastâmpărat flăcăul ăsta. Nu vrea să stea

locului, parcă are jar sub tălpile cizmelor. Mi-a băgat familia la idei...” Vorbele aţâţate ale cocoanei parcă-l treziră dintr-un somn adânc.

/

— Tudor ăsta are pe diavolul în el. De ce nu s-aşează şi el undeva, la Vladimiri, sau la Cerneţi, la Cloşani sau unde-o vrea el... A venit la noi, aici, să ne...

Serdarul se îndreptă de şale, îşi trecu degetele prin părul rar. Parcă voia să se-nveselească.

— Cum poţi vorbi aşa, coană Sat'tă?! L-am primit-” totdeauna cu bucurie la casele noastre. Ne este prieten. Nu-i prea în vârstă, da' copt la minte este. Sau... o fi intrat spaima-n tine?!...

— Îţi faci curaj, Vasile... Parcă eu nu văd cât eşti de abătut. Ce spune Simeon Peştenaru?

— Păi... ce să spună? Are şi el teama lui...

Ca s-o liniştească pe serdăreasă, boierul schimbă vorba:

— Da' mai bine spune-mi ce zice Lucsiţa... Ce facem? îi place băiatul?

— Mie îmi pare că se plac. Aşa mi-a spus Lucsiţa. da' ştii cum e ea. Când glumeşte, când...

— Trebuie să vorbeşti tu cu fata, Să-i spui pe şleau. Să ştim ce facem. Nu mă văd eu încuscrit cu Beleuja.

— Vasile, cu Lucsiţa am vorbit de-atâtea ori. Ce vrei să mai fac?

— Şi ce spune?

— Uneori zice că e băiat bun.

— Şi alteori?

— N-are rost să ne tot ciorovăiţii, Vasile... O ştii cum e...

Serdăreasa porni spre uşă foşnindu-şi rochia de casă, lungă, că aproape mătura podeaua. Când să iasă, auzi vocea morocănoasă a boierului care ridicase capul din condici.

— Şi-apoi... coană Saftă, cine ne zoreşte cu nunta? Că n-au intrat zilele-n sac...

Serdăreasa se opri cu un picior pe prag, întoarse capul, ascultă vorbele boierului, apoi dispăru pe săliţa îngustă ce ducea în odaia mare.

Pe la începutul lui Cireşar, cu o săptămână înainte de sărbătoarea Duminecii Mari, familia Beleuja sosi la cula serdarului Moangă. Soarele încă nu trecuse de ziua jumate. Au venit cu un rădvan mare cu cutia văpsită în culoarea portocalei. Sub acoperişul cenuşiu se aflau proprietarul şi cocoana lui. în urma trăsurii cu patru roţi şi doi cai înainte, într-o cabrioletă uşoară, venea Zanfirache care, legănându-se pe arcuri, stftmea din hăţuri mişcările repezi ale calului nărăvaş care trăgea tot înainte, parcă spre a-i ajunge din urmă pe caii înhămaţi la rădvan. Ieşit în pridvor, serdarul n-a înţeles de ce era nevoie de două trăsuri pentru trei oameni.

Porţile, deschise de slujitori, au scârţâit, apoi cele două atelaje au fost luate şi'duse spre grajduri.

Oaspeţii au fost invitaţi în sofragerie. Dumitra şi Voican au apărut cu tăvile cu şerbet de trandafir de culoare smeurie. Din puţul cu ghizdurile brumate, săpat în fundul beciului, fuseseră aduse căni smălţuite pline cu apă mai rece ca gheaţa.

Se aşezaseră la masă tuspatru şi niciunul nu rostea încă vreun cuvânt. Tăcerea dură până când serdarul, căruia o slugă-i adusese ciubucul, trase câteva fumuri şi spuse ceea ce mai spusese şi în pridvor:

— Bun venit la casa noastră!

Beleuja tocmai îşi scotea luleaua. Răspunse în locul lui Beleujoaia, care întorcea capul dintr-o parte în alta, spre a cerceta odaia, de-i zăngănea salba de la gât.

— Bine v-am găsit şi cerem iertare pentru deranj.

Serdăreasa bătu din palme şi în uşă apăru Voican.

— Unde-i Zanfirache, Voicane? întrebă Safta.

— La grajduri, coniţă. A spus că numai el ştie să se' grijească de cal.

— Lăsaţi-l că vine el, îi linişti Beleujoaia. Astă-i pasionul lui, caii...

— Apoi nevasta proprietarului gustă din şerbet, se linse pe buze şi se uimi:

— Est une chose unique! Sunt moartă după confitura asta...

în tindă se auzi călcătură de cizmă şi în sofragerie dete buzna Zanfirache scuturându-şi mânecile hainei de postav roşcat. Sărută mâna serdăresei şi se înclină în faţa boierului Moangă. Respira des, de parcă alergase de la grajduri până în tindă, iar în odaia cea mare nu-şi găsea un loc potrivit.

— Stai aici, Zanfirache! îl pofti serdăreasa, arătându-i o canapea.

Zanfirache gustă din şerbetul ce sclipea în străchioară. Privea în jos, iar în atitudinea lui se putea ghici o nedumerire. Nu şezu mult pe gânduri şi întrebă:

— Da'... Lucsiţa unde e?

— în camera de alături, spuse serdăreasa. Trebuie să vină îndată.

O strigă pe servitoare. Dumitra apăru în prag.

— Ce face Lucsiţa?

— Cică mai are de citit un pic, cocoană. Şi apăi vine...

Cu pipa rece între dinţi, licărindu-şi ochii mici şi mângâindu-şi bărbiţa roşcovană, Bel eu j a vorbi moale, dar clar, ca să fie auzit.de cei de faţă:

— Eh, boier serdare, ce facem? Bem vin de Câmpu Mare la toamnă?

Moangă se răsuci spre oaspetele său. Umerii obrajilor, albi de obicei, i se împurpurară.

— Mă gândesc dacă s-o face vinul. Şi-apoî... ce spun ăi tineri?

Zanfirache întoarse capul lui mare, pletoşat, şi se uită ţintă în barba cu şuviţe cărunte a serdaruluî.

— Sunt semne de rod bun - vorbi Beleuja - chiar dacă primăvara e un pic târzioară. O să fie un vin...

Şi proprietarul clătină mâna, cu pipă cu tot, prin aer, pentru a întări ceea ce spusese şi a-l convinge pe Moangă că podgoriile vor umple buţile.

Cum Beleujoaia încă se înfrupta din şerbet, ţinându-se cu o mână de pălăria cât o claie de înaltă, făcută din mai multe rânduri, care putea să se prăbuşească pe masă. serdăpeasa găsi potrivit să schimbe două vorbe cu Zanfirache care şi aşa părea stingherit.

— Cum merge cu călăria, Zanfirache?

Tânărul fu încântat de întrebare, şi începu să vorbească repede, cu sufletul la gură.

— Merge, merge!... Acum mă chinuiesc cu un cârâan... ne-nvăţat...

— L-a trântit de trei ori - interveni Beleujoaia, care tocmai se ştergea cu peşchirul la gură. Zanfirache, ia mişca tu umărul!

Băiatul se prinse cu palma dreaptă de umărul sting.

— E ţeapăn, mamă! Tot îl domolesc io până la urmă... N-a scăpat niciunul ne-nvăţat.

Brusc, Zanfirache se ridică de la locul lui şi, plimbându-şi ochii de la serdar la serdăreâsă, vorbi:

— Ştiţi la ce ra-am gândit?

Pentru proprietar şi nevasta lui, gestul tânărului n-a însemnat o pornire neaşteptată. Totul fusese aranjat de acasă: de aceea nu veniseră tustrei în rădvanul col mare.

Moangă îl privi cu ochii lui rotunzi, albaştri. Zanfirache continuă:

— Ce-ar fi să mergem pe la Jiu?! Eu şi Lucsiţa. E atât de frumos! Numai dacă ea vrea...

Fata a vrut. I-a trebuit câtva timp să se îmbrace pentru o plimbare la Jiu; a ajutat-o Dumitra şi iat-o, răsucind evantaiul uşor ca aripa fluturelui, plecând în cabrioleta cu un cal cenuşiu, nărăvaş, strunit de corpolentul fiu al proprietarului^Beleuja.

Soarele se aplecase dincolo de Jiu, peste căsoaiele Arcanilor. Era o după-amiază cu lumină blândă ce curgea ca

mierea printre ramurile aninilor, teilor şi castanilor. Şi-n vreme ce trăsura uşoară înainta legănată spre malul apei, îa cula serdarului Moangă se trecuse la discuţii politiceşti. Planul cu plecarea copiilor la Jiu fusese croit de Beleujoaia cu multe zile înainte, dar de unde era să ştie serdarul toate aceste lucruri?

— Boier serdare, începu Beleuja, cică ispravnicul n-ar fi în apele lui. Ce zici de asta?

— Ce să zic?! Ce necazuri.are?

Serdarul ştia de-acum unde bate blonzuliul proprietar. Atent ce spune gura târgului, mereu cu urechea făcută pâlnie spre ispravnicat, Beleuja voia probabil să afle unele lucruri chiar de la serdar. De când trecuse gealatul turcesc pe la Jiu, răscolind mai multe case, între care şi a.serdarului, mulţi jieni din cei cu stare îşi aruncau ochiul bănuitor dar şi flămând spre casa cu temelia de bolovani şi cărămidă din apropierea Uliţei Sărarilor. Beleujoaia, cu nasul ei de coddaşcă, spera să se folosească de împrejurări şi-l împingea ele la spate pe omul ei care ar fi fost un molâu: „Acum e bine să ne ducem... Şi spune-i de năsărâmba în care a intrat!...”

— Parcă dumneata nu ştii? vorbi printre zâmbete Beleuja. Intimplarea cu Tudor...

— Ce e cu Tudor? Ce s-a-ntâmplat?

— Se spune că domnia-ta l-a ascuns.

— Unde? Că s-au făcut căutări peste tot...

— Nu ştiu. Spui şi io ce s-aude în târg. Ştii ce zicea ieri Chiriţă Corbeanu, judeţul?

— Ce?

— Că ai putea să-l superi chiar pe Vodă!

— Cum? Slujindu-l cu credinţă?

— Uiţi. boier serclare, că trimisul Sultanului a trecut si pe la Curtea din Bucureşti?

Cum schimbul de vorbe dintre boieri luase o întorsătură la început nebănuită, fu rândul serdăresei s-o în-, trebe, ca din

senin, pe Beleujoaia de unde şi-a procurat cele două buliurdaruri despre care se vorbeşte în târg că le are.

Beleujoaia, fericită, a făcut ochii mari şi, pipăindu-şi pălăria încurcată ca o leasă, a plescăiţ din buze:

— Ehe, coană serdăreasă! Tocmai de la Veneţia, acum...

Şi, neaducându-şi aminte, îl îmboldi cu cotul pe soţul ei.

— ...Câţi, ani să fie, Nicolae?

— Păi, după nuntă...

Femeile discutau despre rochii de beliacos, brăţeri de aur, şiruri de ormuz, paftale şi alte scumpeturi. Iar serdarul, slăbit în acest timp ele întrebările proprietarului jian, trăgea arare din ciubucul lui lung făcut din lemn de iasomie adus tocmai din Indii.

Lucsiţa şi Zanfirache ajunseseră dincolo de Jiul cel mic şi se opriseră pe o pajişte din apropierea pârâului aproape uscat, Topila. Băiatul adusese „un ţol, ca să fie, şi-l întinsese pe iarbă, dar Lucsiţa se fâţăia de colo-colo, având grijă să ţină ridicate, cu amândouă mâinile, marginile de jos ale fustei galbene ce se lăsa până la vârfurile pantofiorilor cusuţi din piele de ţap. S-a oprit lângă o tufă mare de măeieş cu ramurile despletite ca nişte coame de lei albe şi roze. Florile curate, peste care parcă trecuse o pasăre de cerneală, îmbrăcau rugii înconyoiaţi şi răspândeau împrejur un miros îmbătător.

— Vreau să-mi găseşti, i-a spus ea băiatului care venise lângă tufa trandafirului sălbatic, o floare cu şase petale I Măcar una.

— Am să caut...

Zanfirache a luat-o pe lângă şirurile de măcieş, atent la fiecare ramură, la fiecare floare. Albinele alergau bîzâind după polenuri.

Între timp, fata începuse să adune flori şi plante de pe pajişte. Pălărioara cu marginile late, gălbuie, o ferea de bătaia soarelui şi chiar de privirile lui Zanfirache care, când coborâseră din cabrioletă, încerca să se uite fără încetare în ochii fetei. Rupsese întâi. fire de fân albicios la spic, apoi

câteva frunze de lipan, mari, late cât să doarmă şopârla pe ele. Lângă traista ciobanului, cu flori mărunţele şi frunze în trei colţuri, pusese capete violete de trifoi din care sugeau albinele cu trompele lor de aţă.

Zanfirache n-a găsit floarea de măcieş cu şase petale.

— Dacă vrei, îţi caut trifoi cu patru foi...

— Nu! Uite ce ţi s-a agăţat de pantaloni,

Zanfirache şi-a privit îmbrăcămintea.

— Da,., am vrut să-ţi aduc flori de turiţă, mici cât gămălia acului. Dar mi s-au lipit de haine...

Fata se aşezase pe ţol, cu fusta acoperindu-i picioarele până la încălţăminte şi cu pieptarul scump, de culoarea urzicilor moarte, încopcit cu găitane violete.

Înalt, cu capul mare şi obrajii moi ca aluatul de pâine, ce-i. tremurau la mers, cu mustaţa cănită, şi o bărbiţă roşcată, de ţap, Zanfirache se simţea stingherit: şedea lângă ţol, îşi muta greutatea corpului de pe un picior pe altul, iar cu mâinile umbla pe la buzunare.

Lucsiţa, cu faţa-n sus, privea cerul senin ca sticla, forfecat fără încetare de lăstunii şi rândunicile ce zburau atât de sus încât păreau mici cât fluturii. Dinspre arborii de dincolo de cracul Jiului se auzea ciripit de brabeţi şi fluierat de mierlă.

Băiatul se tolănise mai într-o parte, la câţiva paşi de fată; îşi pusese mâinile sub cap.

— Tu ştii unde se termină albastrul ăsta?

— Care albastru?! spuse luat în pripă Zanfirache.

— Uită-te-n sus!

Privi câteva momente spre bolta albastră care strălucea În nemişcarea ei.

— Păi... ştiu eu?! Poate că nu se termină...

Lucsiţa izbucni în râs; băiatul, cam înţepenit la vorbă şi la gesturi, încă nu ştia cu ce diavol de iată are de-a face. Il luă din nou la întrebări.

— Ia spune, când stai aşa... cu ochii la cer sau la apa Jiului, ce ţi se pare ciudat?

— Cum... ciudat? Lucrurile sunt normale, cum au fost ele lăsate...

— Să ştii că nu e nici măcar o clipă de linişte în jur. Ascultă! Păsările cântă, ciripesc. Asta~i viaţa lor. Un dascăl ne-a spus, la Viena, că dacă în natură ar fi măcar o clipă de linişte, noi, oamenii, am înnebuni. îl chema Rinsehbrink... pe dascăl.

— Cum să înnebunim? se arătă nedumerit Zanfirache.

. - Nu ştiu... Hai la stufărişul de lângă baltă!

Undeva, în partea dreaptă a pajiştei, se zărea un petec de pământ învelit în vegetaţie moartă. Ajunseră acolo. Nenumărate ţevi. fragile, împinse unele în altele, se mişcau lin, se îndoiau. şi reveneau, de parcă zeci de mâini mici le încliau de la rădăcină. Smocurile mătăsoase ale stufărişului se legănau şi ele şi locul întreg părea o ţesătură uriaşă, cenuşie în partea de sus - unde se clătinau ciucurii gata să se spulbere la prima adiere de vânt - şi verde la pământ, de unde înaintau ca nişte spade foile stufului din anul acela.

— Vezi. firele de stuf vechi, de anul trecut? l-a întrebat fata pe Zanfirache, prinzându-l de mână. Flăcăul s-a înfiorat. Era foarte atent.

— ...Nu se mişcă două smicele la fel. Se aseamănă cu oamenii. Nu gândesc doi la fel... Iar stuful verde... îl vezi?

— Da, cum să nu-l văd?!

Pe Zanfirache, felul de a discuta al fetei începuse să-l cam uluiască.

— ...Stuful verde, răsărit în primăvara asta, îi va lua locul celui uscat. Le vert prende la place de ce qui a vieilli... E ca în viaţa oamenilor. Valuri după valuri...

Lucsiţa îl lăsase pe flăcău lângă stufăriş şi alerga pe pajişte, fâlfâindu-şi fusta şi ţinându-se cu o mână de pălă

ria lăsată pe-o parte. A văzut un fluture tigrat şi-l urmărea. în lunca Jiului, prin anini şi saleâmi, gărăiau ciorile ce-şi aveau cuiburile în vârfurile arborilor. în apropiere, într-un măr sălbatic înflorit, drept, ce părea o păpădieuriaşă, cânta un cuc, iar mai încolo spre Jiul cel mareuruiau turturele.

Când s-au reîntâlnit, Zanfirache purta în mâini un buchet de flori.

— Vezi trandafirii ăştia de pădure? a întrebat-o pe fată.

— Da, şi?

— Slujnica noastră. Linca, a făcut acum un an nişte dulceţuri...

— N-ar trebui să se facă dulceaţă din minunile astea. Hai să mergem, e târziu.

Se îndreptau spre cabrioletă şi Zanfirache zări doi porumbei ce se odihneau pe creanga unui cârstan încărcat cu flori" piramidale, ca nişte candele.

Ii spuse fetei:

— Ştii că porumbeii nu pot trăi decât doi câte doi? Am citit într-o carte că dacă moare unul, se omoară şi celălalt... Asta am citit-o cât am fost la Viena.

Mai în vârstă cu patru ani decât Lucsiţa, fiul Beleujaţilor fusese trimes în capitala imperială unde rămăsese numai un an. Se spunea, prin casele unor boieri, că Zanfirache nu s-ar fi omorât acolo, departe, cu învăţătura. Umblase prin prăvălii, căscând gura după ţoale, îşi cumpărase chiar câteva costumuri evropeneşti şi pierduse o mare parte din bani la jocuri de noroc. La colegiu se ducea o dată la zece zile. Un dascăl vienez, care se interesa de cariera celor ce învăţau cu el, l-a întrebat într-o zi: „Dumneata ce vrei să te faci?" Zanfirache răspunsese fără să stea pe gânduri: „Nu ştiu precis. Dar vreau să ajung mare, să capăt rang!"

Porniseră spre târg. Cabrioleta se legăna pe arcurile ei moi. Rândul de saleâmi din ograda boierului Dinu Pătraşcu începuse să încărunţească. Frunzele lunguieţe erau acoperite de flori cu miros trăsnitor. Dacă cineva ar fi adormit sub salcâmii aceia uriaşi, atunci acela ar fi avut parte de moartea cea mai frumoasă. Neatent la mirosurile îmbătătoare ale uliţei, Zanfirache conducea cabrioleta şi, eând şi când, trăgea cu coada ochiului spre Lucsiţa.

— O vezi? spuse el scoţând din buzunarul scurtei o potcoavă lustruită.

Fata făcu ochii mari, iar băiatul continuă.

— ...Am atâta putere-n mână... că îndoi potcoava asta. Am uitat, că-ţi arătam la Jiu, pe pajişte... Treaba asta, cică, o mai" făcea Lionardo din Vinci, un italian... de cioplea parcă în piatră şi desemna frumos...

Au ajuns la poarta casei serdarului. Zanfirache a ajutat-o pe Lucsiţa să coboare. Băiatul avea în lada cabrioletei un buchet în care erau strânse ramuri de măcieş, flori de fasolică gălbuie cu bobiţe rotunde, fire de trifoi, ovăjor şi câteva rapiţe. ţ.le-a întins fetei, s-a înţepat într-un rug băgându-şi la repezeală degetul rănit în gură. Iar Lucsiţa, după ce i-a mulţumit pentru plimbare şi flori, a intrat pe poartă rostind mai mult pentru sine:

— Buchetul e frumos... rapiţa e bună de lături pentru porci...

Proprietarul Nicolae Bel eu j a şi nevastă-sa plecaseră de la cula serdarului. Moangă încercase să ocolească discuţiile cu privire la Tudor, dar nu reuşise decât în parte. La început se interesaseră mai mult de fată, dar până la urmă o tot ţineau una şi bună cu slugerul. „De ce îl primiţi, boier serdare? Tudor ăsta parcă n-ar avea astâmpăr." În zadar le spunea serdarul, cu glasul lui blând, că Tudor s-a luptat ca un leu dincolo de Dunăre şi că de-aia îl urăşte turcul; că, altfel, n-a făcut niciun rău şi că e un bărbat destoinic. În fine, Beleujoaia, nerăbdătoare, l-a întrebat pe Moangă, încercând să-i prindă privirile: „Ei, spune, coane Vasile, ne-ncuscrim sau nu?" Serdarul, ştiind că nu poate răspunde limpede, a vorbit în dodii uitându-se undeva spre fereastră.

În timp ce Moangă îi însoţea pe oaspeţi prin tindă, > spre scară, apăruse Voican care arătând c-o mână spre uliţă încercase să-i vorbească în secret stăpânului său. Dar fusese auzit de Beleuja şi atunci renYmţase la şoaptă şivorbise pe şleau: „Boierule, iar a venit omu ăla după Olteţ..." Serdarul, neaducându-şi aminte despre ce om e vorba, l-a întrebat pe fecior: „Care?" „Ăla care vrea să tăinuie cu slugerul. E în uliţă, la poartă." Beleujoaia era

numai ochi şi urechi. Moangă s-a interesat: „Cum îl cheamă? Ce vrea?” „Parcă Mitoi Şancă. Spune că nu să lasă până nu vorbeşte cu Tudor. Ce să-i spui?” „Că Tudor nu-i aici...” Şi feciorul tăcuse câteva clipe, roşindu-se în obraji şi răsucindu-şi ochii în cap când spre Beleuja, când spre stăpânul său. Apoi a vorbit parcă strâns de gât: „A aflat că Tudor a trecut pe-aici, pe la casele domniei-tale...” Beleuja îşi scosese pipa dintre dinţi, pasămi-te ca să şi-o scuture. Zâmbea şi vorbea ca pentru sine: „Hm! A aflat că a trecut...” Voican îşi aduse aminte ce-i mai spusese omul din uliţă: „Cică-i din Corşoru, boierule... un sat d<3 sub munte... către Hurezu...” Coborau scările. „Să aştepte!” îi porânci Moangă feciorului, în vreme ce-i petrecea pe oaspeţi spre rădvanul galben-roşcat ce aştepta la poartă.

Serdarul nu-l certă pe fecior pentru neiscusinţa lui, tar pe omul venit să-l vadă pe sluger îl pofti în cabinetul său.

Era un tânăr cam la treizeci de ani, pieptos, cu faţa lată, acoperită de păr ca de-o pânză de păianjen. Purta laibăr de dimie săină, cioareci albi bine strânşi pe vână şi opinci din piele de porc cu nojiţele adunate la glezne, pe turecii care se ţineau tari pe fluierul piciorului, ca nişte earâmbi.

— Ia spune... ce vrei? l-a întâmpinat serdarul.

Corşoreanul ţinea căciula fumurie în mână. A tras teaşca lucioasă pe şold şi a pus palma pe ea.

— îl cătam pe slugerul Tudor. S-a auzit că a trecut prin Târgu-Jiului şi că a tras la casa dumitale.

— Pe unde s-a auzit? a întrebat boierul mişcându-şi umerii mari şi îngustându-şi ochii de culoarea tămâioarei.

— Păi... pe-aci, prin târg... Am o vorbă pentru sluger de la cumnatu-mio din Baia de Fier...

— Care cumnat?

— Mitru Gârbea, comandiru di la linia muntelui... sub Păpuşa şi Micaia.

Serdarul auzise de acest căpitan de poteră ce trăia dincolo de apa Galbenului. Tresări, deveni mai atent şi îşi mângâie barba rotundă.

— Şi mai am şi neşte hârtii din partea băieşilor şi corşorenilor... cu pământurile luate cu japca de mănăstiri... Uitaţi aici! Şi cu clăcile...

Mitoi Şancă desfăcuse capacul de la'teaşcă şi, aruncându-şi privirile sfredelitoare spre serdar, bodicăia cu degetele prin hârtii. Scoase una şi o puse pe masă.

Boierul o trase spre el şi îşi aruncă ochii peste rândurile lungi, aşternute de o mână iute. Citea repede, atent la pricinile clăcaşilor de pe Olteţ şi de la picioarele muntelui Corneşul. „Dijma finului de anu trecut... catastihul ele dijmuire... câtă sumă de bani rătează şi din ceia ce p-a împlinit... Iconomu sfintei mânăstiri spune că nu s-a loat şi sătenii corşoreni ştiu că i-ar fi împlinit... Nu să gusăsc rămăşiţă zâle nelucrate ele anu trecut. Mânăstirea la silit să le facă la un aşezământ sfânt dimprejur cale mai li nare de trei poşte...”

Corşoreanul îl urmărea pe boier, îi cerceta faţa, doarlloar i-o ghici gândul. Neîncrezător, săteanul vorbea din f> i)id în când, lămurindu-l pe serdar în legătură cu păsu- | i ile însemnate în jalbă.

— Oamenii mânăstirii Hurezu ne scot după moşii, iar noi am făcut clacă şi am dat dijmă...

Moangă continua citirea actului, atent şi la ce spunea | săteanul care se încruntase şi îşi uitase mâna băgată în despărţitura micii -genţi de piele ce i se hodinea pe şold.;,,Că sunt livezi şi dăm dijma din fân... cum că este muşcel, î iar nu munte de stâni... Să dăm mânăstirii zeciuiala, în praştilă, iar nu bani... Pădurea să se lase slobodă pentru trebuinţa oaminilor... Sfântu lăcaş pretinde taleri şi pentru cârdurile de oi ce fac iatăciune pe la case... Şi nu ni se lasă izlazuri trebuitoare pentru păşunea vitelor...”

Săteanul scosese altă hârtie, pe care o desfăcuse, o netezise cu palma şi o întinsese boierului. Acesta îşi aruncă ochii şi peste acest act, în vreme ce Şancă încerca să-l lămurească:

— S-a luat varul cu silnicie...”

Ser darul căuta cu ochii pricinile noului act. „Ne-au luat anul trecut 40 000 oca de var şi 200 de taleri şi altă sumă de oca var iarăşi... Au venit straşnicii mumbaşiri ca să plătim de fieşcare casă câte taleri 12 pentru 12 zile de clacă... ne-au luat 200 de boi şi vaci şi 90 de oi şi capre s şi taleri 800... Şi acum ne-am pomenit cu un boieri naş şi cu slujitori şi iarăşi mumbaşiri ne-au apucat de boi şi de vaci...”

— Ei, mai ai acte? spuse serdarul care-şi luase ochii din hârtii. 11 privea atent pe cruntul sătean de pe Olteţ, care-şi strângea buzele şi apăsa cu palma clapa genţii.

— Acum... eştea ar fi... y

— înţeleg că le laşi aici... sunt pentru isprăvnicat ori pentru divanul din Craiova...

Mitoi Şancă ridică brusc bărbia şi prinse pulpanele laibărului cu mâinile.

— Nu, acolo au fost trimese şi... degeaba! Le voi da slugerul ui. Numai lui, în mână.

— Cine ştie când o mai trece prin târg...

— O să aşteptăm ziua aia. Acuma plec.

Ajunsese la uşă, dăduse bună ziua, eâncl se auzi strigat de serdar.

— Auzi?!...

Se răsuci pe călcâie, atent să nu strice aranjamentul covorului de pe pardoseala ce se zărea numai pe lângă pereţi. îndesase hârtiile în teaşca lucitoare care-i bătea, în mers, şoldul.

„Ia să vedem el ce crede!”' îşi spusese în gând Moangă. îi vorbea săteanului şi mângâia cu uitătura lui blândă minerul auriu al comodei de tisă maronie ce şedea, împinsă într-un colţ, pe cele patru picioare de leu.

— Ce aşteptaţi voi de la slugerul Tudor? Ce credeţi că vă poate da?...

Erau cuvinte răsărite dintr-un simţământ nelămurit, ceva între curata admiraţie şi o leacă de pizmă. De multe ori se

întrebase” serdarul cu ce-i atrage pe oameni Tudor, prietenul lui mai tânăr pe care-l admira, îl iubea, dar îl înţelegea, la o adică, numai pe jumătate. „Când va avea muierea şi copiii lui se va linişti şi se va griji de pământuri, conace, mori şi cirezi-de vite. Când va ajunge boier mare, ca boierii pe care i-a cunoscut în multele lui preumblări... Când va căpăta putere, ca puternicii pe care i-a văzut în tinereţea lui neastâmpărată... Atunci îşi va găsi pacea sufletească pe care nu o are şi la care nu se poate să nu râmnească.” Aşa gândea - pentru a câta oară? - luminatul boier gorjean care simţise, în acelaşi timp, că slugerul vrea şi altceva, ceva mai greu de înţeles. Parcă intrase în el un diavol care nu-l lăsa să se astâmpere.,.Ce-or crede sătenii despre el? De ce-l caută?”

— Ce să aşteptăm?! Dreptate! răspunse săteanul şi deschise uşa, trăgând-o apoi după el, lăsându-l pe boier cu privirile pironite pe scrisul tutuniu ce semăna cu un animal răpus.

În mica încăpere rămăsese un gol, lăsat de vânjosul şi ciudatul sătean care ţinea morţiş să arate actele unui vătaf de plai şi să nu le trimeată divanului Valahiei cei Mici.

5

Lucsiţa intră în biroul serdarului baletând. Purta o rochiţă din material cu şănţuleţe, de culoarea foilor de ceapă, un galben decolorat de lumina ce pătrundea puţină pe ferestruica lângă care era trasă o canapea de mătasă,

— M-ai chemat, tati? rosti fata rotindu-se prin mijlocul camerei şi azvârlind poalele veştmântului ei plutitor într-un rotocol larg.

Serdarul îşi chemase într-adevăr fata pentru un schimb de vorbe şi, la întâlnire, fusese chemată şi Safta, eare-şi făcu îndată apariţia.

— De ce eşti mohorât, tati? rosti cu vârful buzelor fata, lipindu-se de umărul puternic al boierului.

— Că eşti tu prea veselă...

— Ei, Lucsiţă, te-ai convorbit cu băiatul? spuse serdăreasa, oprindu-se în stânga bărbatului ei. Sal'ta părea grăbită să afle ce e în mintea copilei.

— Am vorbit, mami, da' mai mult am alergat pe sub anini. Era atât de frumos! Şi firele de stuf îşi legănau trupurile uşoare de ai fi zis că nu e adevărat...

Serdăreasa spuse, întrerupând-o pe Lucsiţa din reverie:

— Ai vorbit, şi?...

— Şi l-am întrebat dacă-i place cântecul la pian. Şi ştii ce-a spus, mami V

— Ce?

— Că-i place, da' nu pricepe nimic.

— Lucsiţă, să vorbim serios! Cu taică-tu de faţă.

— Da, mica.

— Ce spui de Zanfirache?

Fata plecase de lângă serdar, tăiase în vârfu] picioarelor odaia şi se rezemase de scrinul din colţ. Răspunse dând ochii peste cap:

— Păi... ce să spun?! E un tâmpit fără pereche.

Serdarul tresări pe locul său. şi se ciupi de un perciune.

Serdăreasa se încruntă şi-şi privi cu ciudă fata, apoi se întoarse spre bărbat.

— Auzi, Vasile?!

Şi spre Lucsiţa, cu glasul muiat.

— Cum vorbeşti, fetiţa mea!? E un băiat aşa de liniştit!

— N-am văzut bleg mai mare ca ăsta. Ştii ce mi~& spus, mami? -Că odată,' când m-a văzut cântând, mişcăm degetele prea iute pe clape...

Fata ridică braţele şi îşi plimbă degetele subţiri pe o claviatură închipuită, de aer.

— ...Şi că el ameţeşte..

— Vai de mine, Lucsiţă!

— Şi mai ales de mine, maman! Ştii ce mi-a mai spus? Că... să vând pianul şi cu banii luaţi să cumpărăm un murg englezesc cu sângele fierbinte.

Discuţia se purta între mamă şi fiică. Serdăreasa îşi pusese o mână la bărbie şi, uimită, îşi asculta fata care pâlpâia prin încăpere.

— Şi tu ce i-ai răspuns?

— I-am zis că pentru calul acela, visat de el, trebuie vândute două piane. La care el:,,Păi... să-ţi cumpere tac-tu încă un pian, că are destui bani... Şi le-om vinde pe amândouă...”

— Aşa, şi?

— Şi... cică a aflat de la dascălul Mavros că avem prea multe cărţi... care ar trebui vândute.

Serdarul, care aţipise pe scaunul său, tresări.

— Cum? Ce-a spus?

— Da, tati... Că eşti putred de bogat. Că ţi-a dat Vodă rang boieresc... Şi că...

Safta o întrerupse, rostind mai mult pentru sine:

— Şi noi credeam că ne gătim de nuntă...

Apoi, privind cu coada ochiului la serdar t

— Ce facem, Lucsiţă, îl iei?

— O să-l ia apele Jiului, raami, înaintea mea.

Şi, fluturându-şi părul pe umeri şi pe spate, fata alergă spre uşă ţinând cu degetele rochia cu margine ripsată ce foşnea ca bătută de vânturi.

Părinţii rămaseră singuri. Femeia, care se apropiase de canapea, reveni lângă biroul serdarului.

— Of, respiră ea. Copilu' ăsta e tare zănatic.

Serdăr«asa crezu că e momentul să afle ce crede bărbatul despre nişte treburi care o preocupau în ultimele zile.

— Vasile, vreau să vorbim... Vine Nălţarea, Vin apoi Rusalele... Mai sunt...

Şi,. însufleţindu-se, începu să numere pe degete.

— ...Aşa... şapte zile... o săptămână. Ce spui, mai facem petrecerea de Rusale? Am avut oaspeţi de vază în fiecare an.

— Cum? se arată surprins serdarul. De ce să n-o facem?

— Păi... cu zăpăceala asta? L-or fi găsit pe Tudor?

— N-am nicio ştire. Şi-apoi... eu nu cred că i-au cerut turcii capul. Putea să dea gologani, şi scăpa.

— Ţi-aduci aminte, Vasile? A spus că s-o face pace şi ar vrea să vină şi el de Rusale la noi?!

— Cine, nevastă?...

— Cum cine? Tudor... Nu-ţi aduci aminte... acum un an, când umbla cum îi place lui.., cu tâlvul plin prin tindă?...

— Trebuie să fie petrecere ca în fiecare an, rosti apăsat serdarul. Spuneţi oamenilor să pregătească totul din vreme.

— Şi pe cine chemăm? Ispravnicul...

— Ispravnicul Peştenaru, judecătorul... Toţi ceilalţi Ca în fiecare an. Ca şi când nu s-ar fi întâmplat nimic. Ce, s-a întâmplat ceva?

Safta se apropie ele scaunul serdarului.

— De mult nu se mai întâmplă aproape nimic.

Moangă o priveşte uimit, neînţelegător faţă ele ultimele cuvinte ale nevestei.

— Eşti abătut rău, Vasile! Se bucură cei care ne vor, răul. Spui că la Rusale să-i chemăm pe toţi cei ce-au venit şi anul trecut...

— De ce să nu-i chemăm?

Femeia avea. oful ei, pe care acum se hotărâse să pu-l mai ţină ascuns.

'- 11 chemăm şi pe boier Pătraşcu? Ai uitat ce tănlbălău a ieşit anul trecut, cinci ai lui Beleuja au vrut să plece; la jumătatea petrecerii din cauza lui Dinu Pătraşcu? „Mustăciosul”, cum îi spun ei?...

— Cum să nu-l chemăm?!

Boier de vază al târgului, tânăr şi înfloritor, Dinu Pătraşcu se făcuse neplăcut multora nu prin felul său de a fi, simplu, neprefăcut şi îndatoritor, ci prin modul cum veclea treburile politiceşti ce mocneau sub învelişul aparent liniştit al vremii aceleia. Cu ani în urmă, când începuse să se audă tunul la Dunăre, se vorbea că junele proprietar voise să plece la război în contra turcului şi numai o păcătoasă de răceală îl doborâse la pat câteva luni de zile. Dar gestul lui fusese

ţinut minte mai ales de boierii cei vechi care socoteau că rangul trebuie păstrat cu socoteală şi că gustul preumblării nesăbuite este ori al sărasilor nu numai cu duhul, ori al celor cu pofte prealumeşti. Mai târziu se spunea că vorba cu răceală a boierului era o scorneală, că Pătraşcu se călătorise către Vâlcea unde avea treburi de puţini ştiute. Dar feţele bo-, iereşti din inima Gorjului auziseră din mai multe părţi şi în mai multe rânduri că Dinu Pătraşcu fremăta de bucurie şi se turbura înăuntru când avea prilejul să-l întâlnească pe Tudor din Vladimiri, pe care de altfel îl avea în adoraţie. începuse chiar să glăsuiască în felul în care vorbea slugerul. Pătraşcu trăise o vreme prin părţile Făgăraşului, ale Braşovului şi ale Sibiului, cunoştea păsurile oamenilor din părţile de peste munţi şi spunea adesea: „Umbra cruntului Arpad ateluzanul se lasă grea peste Scheii Braşovului cărturăresc!” Nevasta judecătorului CHriţă Corbeanu, care le ştia pe toate câte se întâmplău la Jiu şi care, cinci glăsuia, lua în gură cuvinte iuţi, jura că povestea cu. umbra ateluzanului o auzise Pătraşcu de la „sluger. Alţii susţineau însă că tânărul boier avea cărţi în casă, deasupra cărora îşi apleca ochiul mai ales în serile ele iarnă şi afla de acolo fel de fel de lucruri.

Serdăreasa lăsă deoparte delicata chestiune a invitaţilor la petrecerea de la Rusale. Acum resfira cu mâna mică hârtiile de pe masa omului ei.

— Stai numai cu nasu-n acte, Vasile!...

— îmi fac treburile, cocoană.

— Vream să-ţi spui mai demult... da' parcă mi-a luat cineva minţile...

— Ce să-mi spui?

— Că eşti posomorit rău. Nu te-am mai văzut râzând,.'.' de când'?... Parcă de la botezul Lucsiţei...

— Ce tot spui, nevastă?!

Femeia începu să-şi mişte braţele peste masă. Devenise plină de viaţă şi ridicase glasul.

— Mai râzi şi tu, Vasile! Ce naiba?... Că, uite, nu mai sintem chiar tineri. Vezi, ai fire albe şi în barbă.

Mângâindu-i barba cu palma, continuă:

— Că necazurile, vrem - nu vrem, vin ca ploile.

Boierul s-a legănat în scaun, apoi s-a ridicat.

— E târziu, coană Saftă. E vremea să mergem la culcare. Noapte bună!

După ce serdăreasa ieşi trăgând uşa după ea, Moangă se reaşează în scaun. îi rămăsese gândul la o întrebare a serdăresei: „îl chemăm şi pe boier Pătraşcu?". Fiindcă situaţia acestui boier tânăr, viaţa lui aveau multe umbre şi mai puţine lumini. Serdarul ştia câte ceva, mai mult decât cei care-l bârfeau pe Dinu Pătraşcu în neştiinţa faptelor, dar istorioara naşterii, creşterii şi aşezării tânărului proprietar în stingă Jiului era mult mai întortocheată şi mai plină ele secreturi.

Aproape de apa firavă a Otăsăului, la miazăzi de Râmnicul Vâlcii, în clinul unui deal, printre brazi, sălcii, stejari de-o sută de ani, lămâi şi salcâmi care umplu cu mirosul lor, când dau în floare, toate văile de prin preajmă se ridica, mică şi îmbălsămată de natura mumă, o mînăstire pe care cei vechi o numeau Den un Lemn. Multe povestiri s-au ţesut împrejurul acelui lăcaş care, la începuturi, a fost o bisericuţă rezemată de un dâmb acoperit de iarbă. învăţatul diacon Paul din Alep, însoţitor al patriarhului de Antiohia ce călătorea prin Ţările Româneşti la jumătatea veacului al şaptesprezecelea, scria de un călugăr care a găsit icoana Imaculatei într-un stejar. Din arbore s-ar fi auzit un glas: „Dorinţa mea este ca tu să zideşti aici, pentru mine, o mânăstire din acest pom." Şi astfel, acel monah norocos ar fi ridicat pe deal, între merişori şi magnolii, o bisericuţă dintr-un singur lemn. Alt călător; _ mitropolitul Neofit Cretanul, vorbea de un păstor pe nume Radu, care ar fi văzut în vis icoana Verginei, pe care a găsit-o apoi în inima unui stejar: a tăiat pomul şi a făcut din el lăcaşul sfânt. Pe la anul una mie şapte sute şaizeci şi mai bine, lăcaşul

călugăresc apărea îmbogăţit cu o biserică de zid şi cu mai multe chilii. La anii aceia a fost pomăzuită ca stareţă monahia Nectaria. Fusese a şaptea fată a unui pădurar de sub munte, din satul Ruget, un creştin sărman pe nume Ureche, care, lipsit de orice avere, hotărâse s-o încredinţese Celui de Sus pe ultima sa odraslă, pe care ar fi vrut-o băiat, dar s-a nimerit fată. Fusese adusă la apa Otăsăului când încă nu împlinise treisprezece primăveri, îmbrăcase veşmânt cernit şi cle-atunci, prin nesfârşite cetiri, îşi împodobise sufletul cu învăţături, canoane şi pilde. Păşise în stăreţie tânără, la douăzeci şi nouă de ani şi, în scurtă vreme, făcuse să i se simtă mâna pretutindeni în cuprinsul mânăstirii. Era o femeie de statură mijlocie, cu pas grăbit, care trecea nevăzută pe alei ori printre sfeşnice de alpaca şi argint. Faţa rotundă, uşor palidă, nici oacheşă, dar nici zăpezie, era luminată de nişte ochi mari, desenaţi adânc sub dunga pânzei negre ce-i învăluia capul. Chelăreasa Teodosia, care o crescuse pe fata de treisprezece ani venită din Ruget, spunea adesea, când trăgea la măsea din vinul de Băbeni, că tânăra stareţă are nişte ochi care pun ceva la cale. în ajunul hramului prea curatei Născătoare, sosi la mânăstire un boier ardelean pe nume Inochentie Pătraşcu, adus prin părţile Olteniei de un prieten de la Hurezi. Veni însoţit de câteva slugi pe care, odată stabilit într-o chilie, le trimise într-un sat din partea Novacilor, în Piţicu, unde avea o moşie. Inochentie şedea mult în camera sa, dedându-se cetitului, iar când cobora din privor se plimba gânditor pe poteci. Era pe la începutul lunii lui Răpciune: când îl adusese, boierul hurezean îl asigurase că va petrece zile minunate în preajma lăcaşului pitit între arbori.

— E aerul bun, o să dormi ca un copilandru...

Chelăreasa Teodosia, care era şi primitoare de streini, se grij ea să i se aducă zilnic tăcutului boier ardelean laptele şi smântâna din care acesta mânca cu poftă. Teodosia era o femeie măruntă, cu mişcări nervoase, o faţă lătăreaţă şi un nas mic sub care perişorii se înnegriseră unindu-se într-o

dunguliţă ce dădea aparenţa unor mustăţi, în mânăstire şi afară de ea i se spunea „Mustăcioasa”, vorbă care nu o bucura şi care, oricum, era rostită nu în faţa chelăresei, ci pe la spate. Chelăreasa, femeie cucernică trecută bine de cincizeci de ani, era prietenoasă, lega vorbă cu oricine, repede, fără sclifoseală, şi, în ciuda înfăţişării ei aspre, avea un suflet mare şi înţelegător de păsuri. Asta o şi adusese foarte aproape de inima stareţei cu care întârzia uneori în vorbiri până dincolo de miezul nopţii. Şi de fiecare dată, la despărţire, repetau în şoaptă cuvintele Salvatorului:.Cel ce vrea să fie desăvârşit să se lepede de toate si de sine însuşi şi să-mi urmeze mie.”

La prăznuiala din acel an a mânăstirii au stat cu picioarele sub mese, în îngustul refectoriu, oaspeţi veniţi care de prin părţile Ilfovului, Mehedinţilor sau Băniei Craioveşti. care din apropiere, de prin satele Vâlcii şi ale Gorjului. Erau la praznic boieri, boierinaşi şi negustori, precum şi feţe bisericeşti. Venise însuşi episcopul de Râmnic pe care stareţa îl aşezase, după rânduială, în capul mesei.

Inochentie Pătraşcu şezuse liniştit pe locul său, nu prea răsturnase paharul şi îşi aruncase în câteva rânduri ochii spre feţişoara umbrită ca de o părere de rău a stareţei. O privise în ochi, n-o privise? O lumină îi lucise în minte, şi, retras în coliba sa, boierul ardelean adormi târziu şi avu vise frumoase. în sâmbăta care urmă, seara, ascultă soborul, iar duminică luă parte la slujba vecerniei şi a dupăcinării, apoi reveni la chilia ce-i fusese

— dată, o căsoaie văruită care ziua strălucea în soare, iar seara parcă se micşora sub povara de umbră a doi stejari. „Mustăcioasa” trecu pe la camera boierului şi-l întrebă dacă are vreo trebuinţă. Nu avea. însă după ce chelăriţa ieşi, boierul simţi că-l împinge cineva afară. O opri pe bătrâna femeie pe scările de lemn ce se răsuceau până în bătătură. Călca atentla treptele uşor scârţâitoare.

— Măicuţă... aş vrea să-ţi spun o vorbă.

Chelăreasa s-a întors mirată.

— Ce e, ce s-a-ntâmplat?

— în două zile trebuie să plec... Sunt aşteptat la Piţicu... Unde e maica stareţă?

Ultimele vorbe ieşiseră strangulate din gura cărnoasă şi delicată a boierului.

— Unde să fie, în chilia ei.

— Vreau să-i vorbesc. Acum, dacă se poate...

— Acum? întrebă ca trăsnită chelăreasa şi dispăru pe o alee bătută de lună.

Inochentie se retrase ruşinat în odaia lui şi dacă ar fi găsit acolo, atârnată, de perete, o oglindă, şi-ar fi văzut chipul împurpurat până în vârful urechilor. Dar oglinzile lipseau de peste tot şi boierul, care se minuna el însuşi de ce-i putuse spune chelăresei, se trânti în pat cu ochii pironiţi în tavan şi adormi îmbrăcat. Plecă a doua zi la curtea din Piţicu, unde nu putu rămâne mai mult de patru zile. Ceva îl rechema la mănăstire şi Inochentie bătu din nou, într-o dimineaţă de pe la jumătatea lui septemvrie, la poarta lăcaşului de pe valea Otăsăului. Chelăreasa îl duse, de astă-dată, în altă chilie, către pilcul de salcâmi, într-o odaie largă într-un colţ cu pat legănător acoperit sus, lângă tavan, cu baldachin din stofă scumpă de culoarea tutunului. Ieşind, femeia i-a zis:

— Ştiam c-ai. să te întorci, boierule...

— De unde să ştii?

Chelăreasa nu i-a răspuns şi a plecat mustăcind pe sub nasul ei mic cât o pătlăgică necoaptă. A doua zi plouă şi Inochentie nu ieşi din chilie. Răsfoia cu degete tremurate hârtia grea a unei evanghelii legate în table de argint, ce fusese pusă pe o masă, sub candela ce ardea neîntrerupt, ca o cloşcă, înconjurată de şase candele mai mici lucrate toate cu înfloritură de foaie alămită. Când

.şi când se ducea la fereastră, împingea la o parte perdeaua şi se uita pe alei cu ochiul lui aprig de cloncan. Dar stareţa Nectaria nu se arăta. Era prinsă în trebi gospodăreşti, cerceta condici, trecea pe la bucătărie şi brutărie, îi primea pe închinătorii ce veneau de pe afară,

mergea la heleşteu unde oameni iscusiţi făceau prinsoarea de peşte, umbla prin grădina ele pomi şi călca brazdele în care creşteau legume... Odată i se păru boierului că o vede păşind mărunt prin ploaie, grăbită, ţinându-se de poala straiului cu o mână. Şi atunci tremurase la geam şi voise să iasă în privor; se oprise însă în faţa uşii, moleşit, neputincios a mai înainta, şi iarăşi răsfoise cartea cu scoarţe grele ce se odihnea pe masă. îşi spusese că va pleca a doua zi şi nu va mai călca niciodată prin aceste locuri năpădite de verdeaţă, prospeţimi şi parfumuri. Dar spre seară, la ora când lămpile înfloresc la geamuri, în pragul odăii apăru ehelăreasa.

— Aşteaptă că vine..., a spus ea şi l-a săgetat cu ochii mici şi licăritori. Apoi a dispărut prin tindă.

Boierul şi-a netezit hainele cu palma. Cu sângele bătându-i în tâmple a început să se învârtească prin încăpere. Era un bărbat înalt şi spătos, trecut abia de patruzeci şi cinci de ani, cu ochii mari, albaştri, rotunzi sub sprâncenele puternic arcuite pe sub fruntea bombată, umbrită de un păr bogat, răsucit în cârlionţi. A auzit călcătură moale pe scări, apoi prin tindă. În geam băteau picăturile ploii, iar mai departe, în frunza copacilor se desluşea dulceaţa unui foşnet ele noapte. Paşii parcă s-au oprit dinaintea uşii. Inochentie îşi simţea inima cum se zbate în pieptul lui tare.

— De ce te-ai întors? a şoptit Nectaria, care crăpase uşa şi intrase.

Gura boierului ardelean parcă a vorbit singură, fără niciun îndemn dinspre suflet:

— Ca să revăd nişte ochi pe care i-am visat de douăzeci de ori...

Şi tot aşa, fără să-şi dea seama ce vorbeşte, a continuat învăluind-o pe femeie cu o privire iute:

— Trebuia să vii aici...

Boierul credea că tot ceea ce se întâmplă cu el şi cu tânăra femeie, în seara aceea, era lucrare a minţii scormo

nitoare a chelăresei. Şi nu greşea. Căci, în adevăr, „Mustăcioasa” o îndemnase pe stareţă: „Nu mai sta, du-te!” Chelăreasa, ce-şi luase numele Teodosia, fusese o fetişcană sburdalnică, ostoindu-şi neastâmpărul vârstei tinere pe coclaurile de la Slătioara, unde copilărise. Au dat-o la mânăstire împinşi de sărăcie, iar fata a lăcrimat adesea, printre chivoturi de argint, policandre poleite, potire cu disc, cruci îmbrăcate în sârmă, icoane şi mese pentru prinoase, după ceea ce putea să fie, nemulţumită de ceea ce a devenit. Urmărind-o pe Nectaria, femeie ţapănă, cu carnea tare pe ea, îşi spusese că e păcat mare că tinereţea se stinge încet, mai încet ca făcliile, se pierde fără niciun rost, când ar putea să fie altfel. La anii ei, bătrâioara măi-' cuţă nu mai aştepta minuni de la viaţă. Bărbaţii, câţi trecuseră pe la schit, nu o prea priveau în ochi, femeia era urâţică şi se uscase de timpuriu. În tinereţea ei, care i se păruse atât de scurtă, aşteptase zadarnic să se întâmple o nebunie, s-o fure un voinic şi s-o ducă departe, astfel încât viaţa ei s-o' ia pe altă cărăruie. De repetate ori, în timpul Slujbei întemeiate pe şapte stâlpi şi pe şapte laude, se gândea o clipă la cele lumeşti şi se ruşina de păcatele ce-i dădeau ocol. Ce mai putea să facă acum, la cei peste cincizeci de ani ai ei? Şi atunci îşi pusese în minte s-o împingă spre bucurie pe alta, care trecuse de prima tinereţe, dar se păstra pietroasă, sprintenă şi plină de mlădieri. Teodosia pusese ochii pe chipeşul boier ardelean. Nu, nu i se păruse.; văzuse limpede că Inochentie se topea după stareţă, dar că nu ştie pe unde s-o ia ca să ajungă la inima femeii. „Ii arăt io calea!” îşi spusese chelăreasa şi se pusese pe treabă. Iar când ajunse s-o împingă pe Nectaria în odaia cu baldachin tutuniu, parcă îşi regăsi o parte din tinereţea ei înseşi. Era fericită că nu lăsase o floare să se ofilească şi o minune să se stingă.

Câteva ceasuri a întârziat Nectaria în încăperea boierului de dincolo de munţi şi de Olt. Vreme în care sufletul ei a cunoscut gustul mai dulce ca mierea al răzvrătirii. Apoi

monahia s-a prelins pe lângă ziduri lăsând în urmă, alături de pâlpâirea unei flăcări, o căinţă şi un surâs. Pe masă. lângă cartea cu ferecătură, rămăsese o sticlă de vin beută numai jumătate şi două căni smălţuite. în ureehea încântată a lui Inochentie răsuna doar un îndemn pe care abia-şi aducea aminte când îl auzise: „Pleacă şi uită-mă!” A doua zi, dimineaţa, stareţa nu îndrăznea s-o privească în ochi pe chelăreasă. Au trecut câteva zile până s-au uitat una la alta. Iar boierul ardelean ă plecat după un prânz, dus de un om al său cu cabrioleta. Frunzele crângului prin care treceau începuseră să cadă, iar când s-au mai depărtat s-au auzit din urmă dangătele stinse ale unui clopot care nu se ştie dacă îi chema pe credincioşi lâ rugăciune, îi jelea pe cei adormiţi sau suna să alunge ploile reci ale toamnei ce sta să vie.

Până după Anul Nou, treburile curseră fără zdruncinătură la mânăstirea Den un Lemn. Dar pe la sfârşitul lui ghenar, când se nimerise un ger năpraznic, Nectaria simţi că-i mişcă ceva în pântec! Cu cine să vorbească? Să se sfătuiască? O cuprinsese spaima. îi spuse chelăresei:

— Ce mă fac, maică Teodosio? Afurisenia mă aşteaptă...

— Să nu ne pripim! o liniştise chelăreasa care. de altfel, era şi ea speriată de veste.

Căzură la înţelegere să facă mărturisire părintelui Zăgănescu, duhovnic şi leturghisitor, care avea casa tocmai la Pietrari, dar care venea des la Govora, unde-l putea întâlni.

Chelăreasa a-ndemnat-o să nu se grăbească. ^

— Poate-i numa o părere, maică stareţă...

— Nu-i părere, Teodosio, că mişcă.

Chelăreasa nu şezu cu deştiul în gură: spuse maicilor, veşmântare să croiască straie largi pe care le puse bine.

Când află, părintele Zăgănescu intră la idei, dar, văzând-o sfârşită pe stareţă, chibzui câteva zile şi găsi o rezolvire. El ştia că, spuind la chiriarhie faptele întâmplate, păcătoasa va fi alungată din ceata dreptcredincioşilor şi poate că

locaşul însuşi va fi închis pentru o vreme, iar maicile mutate la Surpatele sau cine ştie unde.

Pe la începutul lui Florar, când îndrăznesc să scoată capul în lume boboci mirositori, Nectaria fu dusă de părintele leturghisitor în Polovragi. Aici preotul avea un frate şi se gândise s-o găzduiască acela pentru un timp pe cea căzută în greşeală.

— La mânăstlve spunem că te călătoreşti spre Mormântul cel Sfânt, unde altfel poţi să te şi duci. Asta până scăpăm de pocinog...

Copilul se născu la jumatea lui Cireşar şi-i puseră numele Costandin. Tot atunci aduse pe lume un făt Rada, femeie săracă din Polovragi. Părintele Zăgănescu stărui pe lângă femeie să-l ia la sin şi pe micul Costandin. Rada îl ascultă pe blândul părinte şi astfel Nectaria putu chiar să plece la Sfântul Mormânt, de unde reveni tocmai în septemvrie, de hramul mânăstirii.

întâmplarea a făcut ca, la puţine zile de la naştere, copilul Radei să se săvârşească din viaţă şi aşa sărmana femeie rămase să-l crească la sân numai pe micul Costandin, fiind pusă să jure în faţa duhovnicului că nu va dezveli nimănui taina ce-o poartă. Iar copilul, venit pe lume În urma ispitei celui rău, a fost hărăzit, chiar de iâ început, vieţii călugăreşti, căreia urma a-i fi dat la timpul cuvenit.

— Până atunci să n-ai grijă de cele trebuitoare traiuiuâui, i-a spus duhovnicul nenorocitei Rada, care se întâmplase să rămână şi văduvă. Te-oi duce pe lângă mânăst-ire, iar acolo s-o mai găsi un codru de mălai. Despre ale hranei, acolo nu-i mare strâmtorarea...

Astfel, femeia cu copilul care nu era al ei, dar care a fost trecut pe numele ei în zapisurile bisericii din Polovragi, a pornit, dusă de isteţul preot, care era şi iscusit podgorean, spre apa Otăsăului, la mănăstirea Den un Lemn, unde, cu timpul, ei a început să-i placă, iar pruncului să-i meargă cât se poate de bine.

Acolo, între dealuri şi arbori vânjoşi, învăţă Costandin buchiile şi începu să asculte minunatele vieţi ale sfinţilor, dar şi poveşti despre viteji ce se bat cu zmei şi pătrund la curţi împărăteşti. Era sârguincios la carte, isteţ la minte şi cu inimă simţitoare. Ochiul blând al stareţei Nectaria îl învălui, în tot acest timp, cu o căldură totdeauna tăinuită, niciodată arătată de-a dreptul. Pe măsură ce copilul creştea, maicile ghiceau, în tăietura buzelor ori în încruntarea sprâncenelor, o adiere care se dezlipea şi de pe chipul Nectariei. Dar taina rămase taină, iar copilul crescu înconjurat de-evlavie şi îndemnat la învăţătură de carte până când, într-o dimineaţă-de toamnă, la mânăstire sosi un om de peste munţi. Era trimisul boierului Inochentie Pătraşcu. Se duse de-a dreptul la chelăreasă...

La poala despre Ardeal a muntelui, într-o padină a Ţării Făgăraşului, se înşirau casele Porumbacuiui, sat împărţit în două: cel de sus şi cel de jos. în Porumbaeu do Sus ardeau fără încetare cuptoarele glăjeriei ai'late pe una din moşiile preaavutului boier Inochentie Pătraşcu. Acolo, lângă flacără şi sticlă ce curgea în pârâaşe, fu adus Costandin. Împlinise patrusprezece ani. Tot „Mustăcioasa'„, dăruită cu vederea înainte, pusese la cale fuga..I)e ce să se vestejească minunăţie de om pe lângă ziduri umbroase şi în chilii pline ele răcoare?” Aşa gândise Teodosia şi trimisese vorbă, pe un ins, boierului ardelean, pe care ştia unde să-l găsească. Trecuseră luni de zile de aşteptare şi iată că trimisul de peste munţi sosise.

— îl luăm* cu mamă cu tot? întrebase trimisul, pe care-i chema Onisifor. ii răspunse chelăreasa:

— Cu mama lui vitregă, da, căci mama lui de-adevăratelea nici nu trebue să afle...

Călătoriseră cu rădvanul pe firul Oltului, pe la Cozi a şi Avrig. pe la Cârţa şi Arpaş, şi ajunseseră cu bine la Porumbaeu, la glăjerie, unde Inochentie adusese meseriaşi iscusiţi, vetrieri dibaci, tocmai de la Veneţia. între ei era un mastro italiano pe nume Zuseppe, om foarte vorbăreţ care,

când se-ntâmpla să tragă la măsea un pahar de horincă, amesteca groaznic vorbele româneşti cu cele italieneşti şi ungureşti într-un talmeş-balmeş totuşi uşor de înţeles. Zuseppe, care ajunsese şovârnog de piciorul drept, spunea că în tinereţe a fost maestru de floretă şi că i-a obişnuit cu fandările şi asaltul pe vreo ciţiva dogi. Ieşit de la umbră la soare, Costandin începu să-l îndrăgească pe italian, de la care avea de învăţat multe şi mărunte. Glăjarul italian îl striga uneori Dino, alteori Dinu şi copilului i-a rămas numele acesta din urmă.

La câteva luni de la venirea junelui Dinu la Porumbacu, apăru la moşie şi boierul Pătraşcu. De-atunci, privindu-şi chipul în oglinzi cu rame înflorate şi prinse-n bumbi la colţuri, cel mic înţelese ceea ce nu ştiuse: că ţandăra nu sare departe. Avea fruntea, nasul şi uitătura boierului.

Acesta-l luă cu el în umblări, la Sibiu şi Alba Iulia, la Cluj şi Debrecen. Copilul creştea şi-şi sporea învăţătura de carte. La castelul de lemn din Şelimbăr al boierului găsi Dinu. în rafturi încărcate, cărţi din care află ce e cu neamul acesta, de unde vine şi încotro merge. Apoi, când mai crescu, umblă, dus de tatăl său, departe prin chesariceasca împărăţie. Ochiul lui vedea multe şi sufletul îi vibra la privelişti şi la învăţături. Revenea la glăjerie, unde vetrierii scoteau din foc pocale pentru beuturi şi fructe, sfeşnice împodobite cu ghirlande, sticle pentru lămpi şi felinare, oglinzi cu faţă verzuie. Zuseppe îi spunea adesea, când ¡1 vedea întors din cãlãtorie:

— Dino, tutto il mondo e paese...

Şi, în adevăr, flăcăul, care se împlinise nu numai la trup ci şi la minte, pricepea că oraşele seamănă între ele, iar oamenii par munciţi de aceleaşi întrebări şi fantasme.

Din ce creştea, copilul semăna tot mai bine cu enigmaticul său tată, iar meşterul şchiopârlan îi zicea lui Dinu, care începuse să rupă vorbe italieneşti:

— 11 sangue non e acqua!

La vârsta de nouăsprezece ani, după umblări 'folositoare şi învăţătură de carte cu dascăli pricepuţi, Dinu trebui să pleCe la proprietatea din Piticul gorjenesc, unde părintele său ridicase o culă de toată frumuseţea. Veni ^ cu el şi meşterul Zuseppe.

Călătorind pe valea Oltului, tânărul îşi aduse aminte cu fior de pereţii zugrăviţi subţire de la Den un Lemn, de icoanele poleite de argintari, de policandrele de aramă, de tabernacolele dăruite de episcopi, de cruciuliţe şi discosuri, dar mai ales de ochii mari, umbriţi mereu de-o tristeţe, ai femeii înveşmântate cernit despre care aflase că e chiar mama sa. La Piţicu găsi o moşie în regulă, cu vechil şi argaţi, cu oi şi vaci cu ugerele mari, cu acareturi şi încăperi largi ce te-mbiau să le locuieşti. O aduseseră în satul gorjenesc şi pe Rada. care se trecuse repede, drept care cei de la glăjeria din Porumbacu îi spuneau mam'bătrână. Aşa se obişnuise să-i spună şi Dinu, care multă vreme crezuse că e mama sa adevărată. îşi aduse aminte cum îl povăţuia această femeie demnă de toată lauda, când îl vedea zburdând pe coclauri r „Costandine, nu mai sări atâta c-o să sari şi peste noroc!'„ Şi el ştia că nu va fi aşa, că norocul nu-l va ocoli. Dar încă nu ştia că aceea care se luptase şi reuşise să-l rupă ele viaţa de schit era „Mustăcioasa”, femeie aprigă care nu voia în ruptul capului ca acest copil, venit pe lume în împrejurări atât de tainice, să devie frate cu potcap şi călugăr cu culion negru, să se ofilească în rugăciune aşa cum se petrecuseră lucrurile cu ea. „Vreau să-l dăm luminii de ziuă, nu fumului de luminare!” gândise ea şi reuşise să-l trimită la tatăl său, peste munţi, unde copilului îi năvălise viaţa în simţuri. Nectaria nu voise să fie dus Costandin în Ardeal, dar Teodosia nu se lăsase: „Să nu-l lăsăm să se scufunde în singurătate ca Faraon în marea cea roşie 1” şi vorbele acestea o mai înmuiaseră pe stareţă.

Nu se-mplini anul de şedere la Piţieu şi veni vestea că boierul Inochentie Pătraşcu a pierit, în împrejurări de nimeni ştiute bine, tocmai când era plecat în inima împărăţiei

creştine de Apus. în curind sosiră din Ardeal oameni ce aduseră diata boierului dispărut: ce revine copiilor din căsătoria creştinească a lui Inochentie şi ce lui Dinu Pătraşcu, vrednic clironom al celui răposat, rămas de atunci pe pământ gorjenesc. Devenise stăpânul unei mari moşii pe care începu s-o gospodărească cu multă grijă. Iar tristeţea pierderii părintelui se risipi încet-încet, căci, cum îi spunea adesea Zuseppe, „îl tempo e un gran medico'', timpul vindecă totul, iar viaţa îşi urmează cursul ei, eând lin, când semănat cu suiş şi coborâre.

Gospodăria tânărului boier prospiţa, turmele de oi ce păşteau iarba până sus, în panta muntelui, iar la răsărit, până la Cernădia, se înmulţiseră, sporiseră şi acareturile curţii, pielea tăuraşilor lucea de sănătate, iar pământurile, cu toate că nu erau la loc neted, umpleau pătulurile cu roadă. Zuseppe, care visa în zadar să orânduiască o sticlărie şi aici, pe plai oltenesc, ţinea socotelile curţii şi-] întreba adesea pe Dinu când are de gând să se-nsoare La care boierul îi răspundea mereu în acelaşi mod:

— Întâi te-nsori dumneata şi după aceea eu...

Italianul îi spunea că el e bătrân şi-i repeta o vorbă pe care Dinu ajunsese să o ştie pe dinafară: „Moglie g buoi, dai paesi tuoi”.

Trecură trei ani de cinci Dinu Pătraşeu îşi stăpânea' păminturile, casele şi vitele ele la Piţicu. Şi iată că se-ntâmplară nişte fapte la care nici şugubăţul Zuseppe, cu puterea lui de a-şi închipui lucruri nebănuite, nu s-ar fi gândit. Era în ajun de Sfinlu Ilie, căldura era mare şi brabetele se scălda în nisip ca în apă. De la cula boierului jian Barbu Piersiceanu din Uliţa Mică a Târgu-Jiului porni spre Câmpu Mare şi de acolo spre Polovragi o caleaşca pe gume în care se afla, însoţită ele institutrice şi doi vizitii, copila Gliceria care abia păşise dincolo de cincisprezece ani de viaţă. Până la râul Galben, trăsura merse bine, dar la o podişcă îi pârăi osia şi vizitiii săriră de pe capră. Nu se putu repara nimic. în jurul ealeştii se adună lume. Veniră şi

câţiva servitori de la curtea lui Dinu Pătraşeu. Apoi apăru, şontâc-şontâc, şi bătrânul vetrier Zuseppe. Italianul îi spuse stăpânului să le” împrumute o căruţă celor aflaţi la necaz. Căruţele erau plecate care-ncotro. Şi astfel trecu după prânzul şi se lăsă seara. Dinu o zărise de cu ziuă pe mlădioasa Gliceria şi-i întâlnise uitătura galeşă a ochilor verzi ca piatra de agată. Călătorii jieni înnoptară la Piţicu. Şi-n timp ce frumoasa Gliceria visa cu timpla în pernele dintr-o odaie a culei, în mintea tânărului boier înflori o nebunie. Ce-ar fi s-o fure pe necoapta jiancă? A luat-o în miez de noapte, cu vise cu tot, şi a dus-o la un conac din Poenari, unde a ţinut-o trei zile. Nu s-a atins ele copilă. A patra' zi era, împreună cu fata, în uliţa Mică a Ţârgu-Jiuîui, la casele lui Barbu Piersiceanu care-i deveni socru. Gliceria, căreia furtul îi plăcuse, îi dărui celui ce se arătase neiubitor de viaţă pustnicească, în zece ani, şase copilaşi mai rumeni ca spicul de grru în luna lui Cuptor.

Doi ani mai rămase Dinu la moşia din Piţicu, după care îşi alese scaun de casă la Jiu, aproape de socrul său, unde oameni pricepuţi ridicară pe bolovani o culă procopsită. Şi astfel deveni jian acest boier tânăr căruia o fiică a Domnului îi dăduse viaţă, iar un ardelean îi dăduse nume, pământuri, taleri şi învăţătură de cum să se: poarte în lume. La cumpăna veacului, când trecuse de treizeci ele ani, Dinu Pătraşeu prinsese rădăcină tare între proprietarii târgujifcni, şi cei ce-l cunoşteau bine nu întârziau să-l bravosească în gând pentru sufletul său neprefăcut.

L-a întâlnit în câteva rânduri pe Tudor din Vladimiri şt a văzut în el ceea ce nu mai întâlnise în nimeni până atunci: o privire care te zăpăcea şi o lipsă de ocoluri în vorbire care te atrăgea. într-o împrejurare spusese despre Tudor că n-ar fi om ca toţi oamenii, ci un heraclid; auzind vorba asta cam umflată, ce era luată din cărţi, cei de faţă l-ar fi privit pe Dinu cu uimire. Când Tudor s-a întors din războiul cu turcul, Pătraşcu se oprea des pe la casa lui IVioangă întrebând întruna:

— Când trece pe-aici slugerul?

Prin târg se auzise câte ceva de' naşterea şi tribulaţiunea din tinereţe a lui Dinu Pătraşcu, iar la urechile ciulite ale unor cocoane ajunsese vestea că el ar fi copilul unei muieri mustăcioase din partea Vâlcii. Când, în o mie opt sute şase, Dinu luase drumul Băbenilor, se spunea că s-ar fi dus la înmormântarea „Mustăcioasei", când adevărul era că la anul acela se ridicase la Domnul cuvioasa Nectaria, care cândva cunoscuse ispita sângelui şi se iubise cu un boier blagocesiv, trăind după aceea în plină reculegere şi cuvioşie. Nestatornica Beleujoaia, care-şi plimba claia de păr în stingă şi-n dreapta, ca să spuie şi să afle, jura că la casa lui Dinu Pătraşcu s-ar afla o oglindă nemaipomenită, înflorată pe mărgini, cu ape albăstrii înăuntru, adusă cu bani grei tocmai de la Veneţia, unde fusese croită. Oglinda era, strălucea în sofrageria lui Dinu, dar fusese făcută nu la Italia, pe malul lagunelor cu mirosuri grele, ci mult mai aproape, la Porumbacu de Sus, în Făgăraş, ţară a berzelor şi a cartofului.

într-o,zi, pe la început ele Cireşar, după ce prin Târgu- Jiului trecuse ca un viscol ceata capugiului însoţită de Răgep, judecătorul Chiriţă Corbeanu dete pe-acas' pe la Dinu Păti'aşcu.

— Bine te-am găsit, îi spusese judecătorul, mângâindu-şi cu degetele nasul albicios, subţire ca un moţ de curcan.

— Bine-ai venit...

Şi-l întrebase dacă s-a întâlnit cu slugerul la trecerea acestuia prin târg.

— Se vorbeşte că v-aţi văzut..;

— Nu mi-ar fi părut rău, coane Chlriţă... Dar n-a fost să fie.

întâmpinat astfel, judecătorul scoase nişte hârtii din pozânar, le prefiră cu mâinile până când se opri cu ochii pe una. Privi când la hârtie, când la Pătraşcu.

— Boier Dinule, ştii ce se spune, că s-ar afla la curtea dumitale de la Piţicu?...

— Nu, nu ştiu.

Fusese luat prea repede şi nu pricepea de ce judecătorul îl trăsese într-o parte parcă spre a-i vorbi în taină. În ochii mici şi umezi ai lui Corbeanu se ghicea o undă de teamă, dar şi mulţumirea celui ce crede că ştie ceva.

— Un tun ce ar fi rămas de la muscali, de când s-au bătut la Pureţi, acolo unde a fost şi Tudor. Ce spui?

— Nu spui nimic. Nu ştiu...

— Cum!? Doar e averea dumitale... Eu nu fac acum cercetare. Îţi vorbesc cu prietenie. Cică tunul ar fi stricat la aşcă şi că oamenii slugerului... unu Gârbea de la Baia, din munţi, ar fi încercat să-l facă bun.

— N-am mai fost la Piţicu de luni de zile. Şi-apoi... zvonurile astea cu tunuri şi puşti...

— Bine zici! Şi cu puşti... Şi puşti cică ar fi dosite în părţile acelea. Cu umpluturi de iarbă cu tot.

Dinu Pătraşcu tăcea, privind într-o parte. Pricepea el unde bate judecătorul, dar gândea că n-are niciun rost să-i spună cu amănuntul cum stau treburile.

— Are oameni care se pregătesc, la Tismana, la Motru, la Strehaia şi prin Coţofeni...

— Cine, cine are oameni? vorbi Pătraşcu., - prefăcându-se că n-a priceput despre cine i se povestea.

— Tudor, cum cine?! Ascultă, boier Dinule! Nu crezi că pe unde păşeşte slugerul începe să se ridice praful?... Ai familie, ca şi. mine. Nu-ţi prieşte liniştea? Uite, n-a trecut mult de când trimesul Porţii a-ntors târgul cu curul în sus... Sau la dumneata n-au cotrobăit...

— Ba au umblat, că fusesem pârât de cine ştie cine...

— Eh, vezi? Războiul s-a sfârşit... ce mai vrea slugerul? Prea umblă de colo-colo. De ce nu stă locului, să-şi încropească familie? Că, slavă Domnului, a strâns ceva avere...' A aţâţat atâţia contribuabili, de la Sohodol şi Olteţ, din Garnoviţa şi de la Gilort... Şi cică se împrieteneşte cu vânători de urşi şi căprioare.

*- Nu-i diavolul atât de negru. Şi-apoi.., n-ai vrea să-l ia turcii în braţe! Le-a lăcut destule pagube la Dunăre.

Judecătorul plecă pe şleaul uliţei, iar Pătraşcu urcă în privor unde-l aştepta duioasa Gliceria, care-l întrebă ce vrea Chirâţă Corbeanu, Boierul îi răspunse în dodii, râzind:

— E spăriat rău. Ii e frică de-un om care când trece pe undeva se clăteşte pământul...

În seara aceea, serdarul Vasile Moangă umblase mult prin catastihurile sale şi se culcase foarte târziu. Noaptea nu se lăsase numai cu beznele ei, dar şi cu fulgere şi bubuituri. Plouase în rafală, geamurile se luminau des de parcă ardeau focuri în ele, iar ploaia picura furioasă pe acoperişuri. Trecuse de miezul nopţii când boierul, lăsând hârtiile vraişte pe masă, se lungise în crivat. Nu-l lua somnul. Şedea întins şi asculta răpăiala ploii pe şindrila culei. Apoi aţipi. Pe la primul cântat al cocoşilor auzi. ca prin vis, lovituri în uşă.

— Io sunt. boierule, Voican... Deschide!

Serdarul se urni greu din strat şi porni leneş spre uşă, unde nu conteneau bătăile.

— Veşti de la Dunăre, cocoane!

Când crăpă uşa, zări, la lumina feştilei ce sfârăia în ceară, spre tindă, un ins bărbos cu cămaşă cenuşie şi cu mijlocul strâns de un curmeţ de brecinar. Voican îl chemă în deschizătură şi boierul putu să vadă nişte ochi spăriaţi clipind mărunt în orbite.

:- Un om vrea să-ţi vorbească, cocoane. Uite-l ici-şa!

6

Pe cămăşoiul alb şi lung al serdarului liniat de sus până jos de cusătură neagră, lumina juca adiată de vânt. Boierul spuse somnoros:

— Ce e, mă? Ce s-a-ntâmplat?

îl lămuri feciorul.

— Un om are veşti. Cică vine de la Dunăre. Uite-l..:

— Sosesc de la Malovăţ-, boierule!

În pxlpăirea luminii, boierul putu să desluşească o faţă prelungă şi doi ochi întărâtaţi, coperiţi de lăsătura unor

sprâhcene înfoiate. Solul de departe răsufla greu. Venise în fugă.

— I-a tăiat gâtu slugerului Tudor...”

— Cum? a şoptit boierul mângâindu-şi barba.

I se părea a nu fi auzit bine vorbele gâtuite de grabă ale omului venit la culă. Acesta vorbea printre gâfăituri şi sughiţuri.

— Cică l-a prins la marginea Dunării. Corpu i l-a aruncat în apă...

Serdarul, care se mai dezmeticise, se freca la un ochi. I se părea că are un vis.

— De unde ştii?

— De la neşte oameni din Cerneţ.

— Şi ce spun oamenii?

:- Că omu turcului a luat numa eapu...

— Şi? <

— Şi a trecut cu el dincolo. Eu plec, sunt grăbit.

Trimesul de la Malovăţ dispăruse în bezna ca de catran a nopţii. Se auziseră copite de cal lovindu-se de piatra caldarâmului. Serdarul, care nu ştia cât mai e până la ziuă, abia mai putu să adoarmă. Şedea răsturnat în pat şi se tot gândea. „Chiar să-l fi prins?” Se scursese mai bine de-o săptămână de când slugerul trecuse, urmărit de capugiu, prin târg, unde nu întârziase nici măcar o noapte. „Şi dacă au aflat că i-am dat găzduire?” Sub apăsarea beznei, în liniştea ca de mormânt a odăii, serdarul simţea cum îi trece o răcoare pe şerteaţă.

Dimineaţa,' după un somn buimac şi vise cu sperietură, serdarul se gândi să treacă pe la isprăvnicat; se îmbrăcă, porni pe uliţă, dar se întoarse din drum. Nu voia să vadă nişte oameni care poale se bucurau. în ziua aceea fu abătut, serdăreasa îi observă melancolia, dar nu vorbiră despre Tudor. Moangă aştepta veşti noi care însă nu veniră atât de repede.

în odaia cea mare pianul şedea mut. Dascălul Tanasis Mavros, care venise îmbrăcat într-un costum alburiu şi

purtând, largă la gât, o cravată roşie ca focul, tocmai sfârşea lecţia de franceză cu Lucsiţa şi, strângând în mâini pălăria înaltă de fetru, rosti graseiat: *

— Cela est vrai. Mais...

Lucsiţa se ridicase de pe scaun şi repeta, uitându-se într-o carte, o bucată pe care o lecturase cu dascălul.

— J'apprend la chimie, la pharmacie, la chirurgie...

Apoi, înotând cu graţie în rochia uşoară, de siamoise, se apropie de pian şi-i lovi o clapă cu degetul.

— Şi totuşi, rostea ea. Sufletul meu e nebun după muzică...

. - Ça va! conchise dascălul grec care-l zărise prin uşa deschisă pe serdar. E de-ajuns pentru astăzi, domnişoară. Vous avez de la chance...

Moangă intră, iar fata alergă spre uşă luându-şi la revedere de la dascăl.

— Au revoir, monsieur le professeur...

Când venise, Mavros îi spusese serdarului, cu vocea lui înveselită, că după lecţia cu fata ar vrea să schimbe amâncloi nişte cuvinte. Rămăseseră numai ei în încăpere. Grecul îşi tot aranja cravata sub gulerul cămăşii, negăsindu-i nicidecum locul potrivit. Slăbea de nerăbdare să discute cu boierul despre veştile care umblau prin târg. Ţeapăn, cu umeri laţi, luminos la chip, Mavros ascundea o bucurie care-i juca totuşi în ochi ca o piatră preţioasă.

— Ştiri rele, boier serdare. Eu sper că domnia-voastră a aflat...

— Se vorbeşte în târg, peste tot. Cică l-ar fi prins.

— Conformément à la loi, rosti apăsat dascălul. Nu vorbesc de legea strimtă a turcilor, pe care-i urâm ca şivoi, poate mai mult...

— Atunci, care lege. dascăle?

Serdarul era liniştit, nu ridica vocea, dar o forţă dinăuntru îl împingea să vorbească răspicat. Nu pricepea de ce grecul se bucura de o întâmplare despre care nici măcar nu se ştia dacă este adevărată.

— Acest domn Thepdor, începu Mavros apropiindu-se de pian ca să-şi ia mănuşile gris de piele moale de căprioară. Acest domn mi s-a părut a nu fi chiar copt la minte. Ce spune domnia-ta? Avea merite, nu zic că nu avea. Dar adevărata politică e un câmp mai larg... aşa... cum să mă fac înţeles?!

Grecul se răsuci pe tocurile pantofilor lucioşi şi fâlfâi mănuşile în aer. Apoi continuă:

— Apusul vrea una, Răsăritul alta. Chir Moangă, nimic nu e întâmplător în lume. Numai cine e orb nu vede. Fiecare gest e gânclit de cineva. Vorbea, pe unde umbla, de dreptate şi sl-obozenie. Or, libertatea... Elefteria... Liberté de conscience... Droits de l'homme et du citoyen... Inviolabilité... Elefteria... poate că s-a născut chiar în Părosul meu pietros; ocolit de ploi şi fără verdeaţă. Ce cuvânt minunat! L-au împrumutat oratorii Romei, apoi copiii răzvrătiţi ai Parisului şi ai Marsiliezei. Fiii mu simpatriote...

Bărbatul spătos cu tâmplele linse se avânta în fraze sonore, bătea cu mănuşile în palmă şi-şi lingea din când în când buzele albicioase. Serdarul fusese luat pe nepregătite de avântatul dascăl grecesc. Mavros nu părea a vorbi, ci declama un discurs învăţat dinainte. Iar apelul său la chestiunea libertăţii reuşi să-l scoată pe boierul gorjean din atitudinea lui reţinută. Se pomeni articulând:

— Bine, bine... Dar românii au urât totdeauna împilarea. Şi aù luptat fără teamă în contra celor lacomi.

— Ştiu, exclamă concesiv dascălul. Am auzit! Eu mă gândeam însă la acëst Theodor care...

Asculţându-l pe grec, serdarul îşi aduse aminte de solul sosit în miez de noapte cu vestea că slugerul a fost prins. Acum, atras într-o discuţie care nu-i convenea, simţea cum Mavros îl calcă pe bătături. Dascălul era numai zâmbet de parcă cine ştie ce mare noroc dăduse peste el. Ce să-i spună ca să-l mai domolească?: - A luptat cot la cot cu grecii... Çïeneralul Ipsilante,;.'

Mavros nu-l lăsă să-şî termine ce voise să spună. Se răsucea ea lupul, se ducea la fereastră, apoi se apropia de pian. Nu-l privea în ochi pe serdar, uitătura îi aluneca pe delăţuri...

— Să nu ne înecăm în amănunte, chir serdare! Lumea e mare, un judeţ e prea mic în jocul periculos al politichii... Se pare că Theodor, la care domnia-ta se vede că a ţinut mult, era, da, da... era...

Ii făcu semn cu mâna serdar ului, ca şi cum acesta ar fi încercat să-l întrerupă.

— ...Aşteaptă să-ţi explic... Era cam tânăr pentru titlurile pe care le-a căpătat şi cam necopt pentru cele pe care nu le-avea încă, clar le voia.

Moangă, uimit de însufleţirea grecului, îl întrebă:

— Dar... de unde ai aflat dumneata, dascăle, despre toate astea?

— Uiţi, chir serdare, care e meseria mea?! Umblu mult şi ascult şi mai mult. Bat în uşi şi mi se deschid. îmi fac relaţii. Am locuit o vreme la Paris. Bucureştii n-au secrete pentru mine. Despre câte cariere politice dărâmate înainte de vreme n-am aflat... Chir Moangă, cunoşti jocul de şah?

— Nici pharaonul nu-l ştiu bine..?

— Să lăsăm jocurile de cărţi. Aş vrea să fiu clar în ceea ce spun. Să ştie domnia-ta că e cineva, undeva, care supraveghează totul. Mă înţelegi?

— Nu tocmai bine. Cum supraveghează?

— Totdeauna sunt maeştri... loji... totul în cea mai deplină ordine. La force suprême a été, est et restera, en effet, la force spirituelle... Se află undeva un ins, cocoşat sau nu, rău îmbrăcat şi cu faţa suptă, care..,

— Care... ce?

r- Il y a des secrets et il y a un mistère 1

Grecul ar fi continuat să declame, dacă în cadrul uşii n-ar fi apărut Voican, feciorul, care s-a apropiat de serdar...

— Iertare, boierule! A venit iar omul ăla de la Olteţ...

Moangă îl privea nedumerit pe fecior.

— Care om?

— Ala care vrea să vorbească cu slugerul. El nu ştie că... să-i spun?

Serdarul avu o tresărire pe care dascălul o prinse.

— Spune-i să se-ntoarcă în satul lui. Să-şi vadă de treburi, să-şi lucreze ogorul...

— Să trăieşti, boierule! O să-i spui...

Voican ieşi. Mavros înţelese că omul care venise la cula serdarului era unul din aceia care aşteptau msirea cu sarea de la sluger. Găsi de cuviinţă că trebuie să-i plaseze serdarului un argument în măsură să-i deschidă ochii. Grecul gândise: „Ştiu că la fata lui ţine ca la o comoară...” Spuse, privind spre pianul mut:

— I-a zăpăcit pe mulţi acest domn Theodor. Avea ceva ciudat în el... Nu mă crezi, chir serdare?... Ştii că. în ultima vreme fata domniei-tale nu se prea mai omoară cu învăţătura?

— Ce spui, dascăle?!

Grecului i se-mpurpurase obrazul de satisfacţie. Lovise exact unde trebuia. Serdarul se.arăta neliniştit.

— Cine apucă şarpele de coadă, rosti Mavros ducându-se la fereastră, apoi nu scapă nemuşcat! Eu îi vorbeam de Sgârcitul lui IVIoliere, iar domnişoara Lucsiţa îmi spunea că a visat un monsieur en uniforme. Biata copilă...

Se apropiase de serdar şi se aplecase ca şi când ar fi vrut să-i şoptească ceva la ureche. îşi prinse cravata intre două degete şi o aranjă sub pulpana hainei.

— Ai o fată minunată, chir Moangă. Ar fi. păcat să-şi bage diavolul coada în casele domniei-tale.

— De... ştiu eu? spuse serdarul, care ştia că tiradele lui Mavros nu sunt numai păreri ale lui, ci sunt ecoul discuţiilor pe care le poartădascălul prin casele boiereşti prin care intră.

— Acesta e sfatul meu,, vorbi, moale Mavros. Şi mai ţine minte, boier serclare! Ţările mici au un destin păcătos. în vreme ce marile împărăţii... Ştii ce spunea un duce' de la

răsărit? E o vorbă pe care am auzit-o la Paris din gura unui rus, unul care scrie cărţi de istorie... „Când se clă o poruncă din Petrograd spre Crimeea, ea soseşte ca o frunză moartă...” E şi frumos, dar e şi adevărat! Numai că...

Mavros, care-şi dăduse drumul la gură, ar mai fi. turuit mult şi bine; dar în pragul uşii. apăru serdăreasa. Era împinsă de grabă, avea faţa rumenă şi clipea des. Se apropie de Moangă, în timp ce Mavros, oprit lângă pian, se aplecase în semn de salut.

— Să intre? îşi întrebă Sai'ta, în şoaptă, bărbatul.

— Mai întrebi, nevastă? rosti serclarul. care se învioră la repezeală şi porni spre uşă. Uitase de dascăl, iar acesta, nebăgat în seamă, se simţea stingher ca o lebădă într-un lan de ovăz.

— Am să mă retrag..., spuse în sfârşit Mavros, pornind spre ieşire cu mănuşile-ntr-o mână şi cu pălăria într-alta.

— La bună vedere, dascăle!

Moangă îl duse pe grec până la uşă, apoi. revenit în mijlocul odăii, îşi întrebă nevasta:

— Uncie e? Şi cinci a sosit?

— Chiar acuş....Aşteaptă!

Femeia porni spre privor şi, după câteva momente, în prag apăru un bărbat în puterea vârstei, îndesat la trup, cu ochii numai lumină.

— Tu eşti, Cuţui?

Serclarul îl întâmpină, îi strinse mâna şi-l cuprinse peste umeri, împingându-l către o canapea ce era dată la perete.

— Da' cine altu, boierule!? vorbi repede pandurul, trecându-şi mâneca peste fruntea asudată.

Se aşezaseră amândoi pe canapeaua îmbrăcată în catifea verzuie, de culoarea prazului, şi boierul era grăbit să afle. îşi odihnea palma pe umărul noului sosit.

— Spune... De unde vii?

— Viu eu. de departe. Da' trecui si pe la isprăvnicat.

— Aşa! Şi? '

— Şi m-a văzut chiar ispravnicul. M-a pus să-i spun ce ştiu...

— Şi ce i-ai spus?

— Ce aflasem... Că au venit adalâii şi-au dat foc culei slugerului. A ars şi via.... Nişte pălălăi... uite-aşa, coane Vasile...

Pandurul se ridicase şi mişca din braţe parcă voia să si rângă la piept o flacără.

— De unde ştii? Că doar n-ai. fost acolo...

— Nu, n-am fost. Plecasem din Broşteni. când am aflat vestea. Cică l-a dcscăpăţânat arapul şi a trecut după aia Dunărea spre Rusciuk.

Şi ispravnicul ce zicea?

— Era tare gânditor conu Peştenaru. Nu a părut că se bucură, Da' ştii ce spun unii, boierule? Oameni de pe apa Topolniţei?... Că slugerul nici n-a fost la Cerneţi..,

— Cum? Când? O fi venit în mare taină?!

— ...Că vechilul lu neică Tudor nu şi-a văzut stăpânul din toamna trecută...

— Ciudat...

— Aşa spunea şi ispravnicul.,. Ciudat... Trebue să mă duc, boier serdare.

Cuţui s-a ridicat şi şi-a aranjat cojocelul cu buzunare mici, înflorate.

— Mai rămâi! Nu vrei să iei ceva-n gură? Nu ţi-e foame?

— Mulţumesc, cocoane. Sunt grăbit, nu e timp de mese;

Serdarul îl însoţi până la uşă, unde-l opri.

— Cuţui, tu ce crezi? Ce-i cu zvonurile astea?

— N-am idee, boierule. Atâta ştiu, atâta spui...

— Stai un pic! Nici ortacii lui, Corlan şi Mihuţă, n-au fost la Cerneţi săptămâna ce-a trecut?

— Cică ar fi fost Corlan. Şi a văzut cum ardea cula slugerului. Neşte pălălăi... Uite-aşa!...

Şi pandurul a îmbrăţişat iarăşi, în grabă, o flacără jucăuşă, numai de el văzută.

Moangă rămase tot nedumerit. Veştile puţine care veniseră la culă nu reuşeau să arunce lumină peste nişte zvonuri. „Unde s-o fi dus slugerul? Să fi fost el atâta de fără dibăcie ca să cadă în mâna turcului?-” îl cunoştea prea bine pe Tudor. „Să fi căzut în cursă?”. Serdarul se învârti prin cameră; apoi se duse la fereastră. Aştepta veşti mai limpezi şi ele nu veneau. Nici n-o observă pe serdăreasă, care apăruse în încăpere,

— E... ce s-aude, Vasile?!

— Nimic limpede...”

După câteva clipe de tăcere, serdarul schimbă vorba.

— Oare n-au mai venit jurnale de la Viena, coană

Saftă?

— Nu ştiu... Şi-apoi... că n-ai vrea să afli din jurnale ce te frământă acum!

Serdarul ieşi în privor şi-l chemă pe Voican,

Jurnalele, cocoane?

— Parcă nu le-am mai cetit de peste două sâptămâni...

— Le aduc acuş... Sunt câteva.

Trântit pe pat, cu picioarele rezemate de un scăunel, boierul îşi plimbă ochii peste scrisul mărunt al unui jurnal. Din când în când repetă în şoaptă cuvinte scrise pe hârtie, de parcă ar vrea să afle dacă sunt adevărate sau nu.

— ...Bonaparte... Dărâmătorul de ţări... Francezul... a. vrut să ne dea Austriei... ca să-i rămână kii Polonia... Să atace Rusia?... Sârbii...

Gândind, în timp ce citea, că nu e linişte în lume şi că nici în târgul de la Jiu treburile nu curg tocmai lin, serdarul nu băgă de seamă că în cameră intrase cineva. Era Lucsiţa. Trecuse pragul în vârful picioarelor şi se apropia, pe furiş, de patul pe care se întinsese tatăl ei. îşi pusese pe ea o rochie neagră, rămasă de la o bunică, brodată la guler cu ibrişin şi ţinută la piept de o agrafă aurie. Se opri, neauzită, în mijlocul odăii şi ascultă cum serdarul repeta cuvinte pe care ea le pricepea numai pe jumătate.

— ...Omul fatal... Cezarul din Apus... Generalul Zass n-ar fi muscal creştin! „Da' ce să fie?” se întrebă serdarul...

Fata se apropiase. Atinse marginea jurnalului cu un deget şi se aşează pe marginea patului.

'- Ticule!...

Serdarul păru că se sperie şi se ridică mototolind jurnalul.

— Ce-i cu tine? Ce pofteşti? Tu, Lucsiţă... Ce-i cu îmbrăcămintea asta pe tine?

— Nu-ţi place?

Lucsiţa se ridică la repezeală de pe pat şi se răsuci de câteva ori pe călcâie. Cu rochia înfoiată, fata semăna cu un fluture de seară.

— ...E atât de uşoară, ticule, rochia asta.,”. Parcă am pus un fulg pe mine.

— Alta n-ai avut?

în loc să-i răspundă, fata mai făcu un rotocol ţinându-şi părul cu amândouă palmele.

— Ticule, ştii ceva?...'

— Ce să ştiu?

Serdarul îşi privea fata atent de parcă ar fi aşteptat de la ea o veste mare. Lucsiţa se reaşează pe marginea patului şi lipi obrazul de umărul părintelui ei care nu mai şedea lungit; se ridicase, lăsând ziarul pe perină.

— De când nu mi-ai mai spus matale o poveste?

— Ce să-ţi spun?

— O poveste... Stai, ticule, nu te ridica! Am să-ţi spun eu una. Vrei s-o asculţi? Sau ai ostenit citind jurnalul?!

— Nu, n-am ostenit.

Sardarul ştia că în astfel de împrejurări nu scapă cu una, cu două. îşi mângâie barba şi ridică ochii spre Lucsiţa, care şedea în picioare cu mâinile adunate la piept, lângă agrafa de aur.

— Nu e o poveste. E un vis, ticule... Se făcea că era un om bătrân, cu o barbă albă, uiţe-aşa...

Fata îşi însoţea vorbele cu mişcări de mâini, ca şi cum ar fi vrut să-i arate aievea serdarului cum arată oamenii pe care i-a visat.

— ...Băti'ânul şedea la soare şi spunea: „Mult bine îmi face soarele ăsta.” Şi a venit spre el unul tânăr cu ochi de flăcări şi cu o diademă care-i lumina frumosul chip. Şi i-a spus bătrânului: „Cere de la mine ce vrei, şi-ţi voi dărui!” Apoi, bătrânul: „Făgăduieşti pe cuvântul dumitale?” Cel tânăr: „Făgăduiesc.” Atunci moşneagul îi spuse cu voce domoală...

Şi fata îşi îngroşă glasul.

— ..”Binevoieşte şi dă-te la o parte din soarele care-mi clă căldură!” „Atâta?” a întrebat tânărul cu diademă. „Asta e trebuinţa mea!”, a răspuns bătrânul.

în mai multe rânduri îşi spusese boierul că nu-şi cunoaşte fata. Prins mereu cu treburile, vorbise puţin Cu ea, lăsând-o în seama mamei şi mai ales a Dumitrei care o crescuse cu căldură şi dragoste. Fusese plecată la învăţătură, departe, şi de fiecare dată când a fost nevoie să meargă cineva la Viena, serdarul trimisese câte un om de încredere. „E un diavol fetişcana asta!” se gândea boierul acum, când Lucsiţa se afla lângă el şi se deda năzdrăvăniilor cu o plăcere care-i frăgezea toată fiinţa.

— Ai visat tu visul ăsta, Luesiţă?

— Da, ticule... Şi-am mai visat unu. Vrei să-l asculţi şi p-ăsta? Sau ai ostenit!...

— Nu, n-am ostenit.

Urmărindu-i vorbirea şi gesturile, părintele îşi spunea că are o fată minunată, li părea rău că n-a stat mai aproape de ea. Atâta suflet punea Luesiţa în poveştile ei, încât serdarul simţi nevoia să se copilărească. Se mişcă pe pat, îşi puse palmele pe genunchi şi ridică ochii spre fiică-sa care şi începuse să vorbească.

— ...Şi se făcea, apoi, că eram la Jiu... Stam pitită între crengi de alun, când a ieşit din apă o jivină lungă şi cu pielea groasă. S-a oprit pe pietriş şi ţinea gura căscată, uite-aşa...

Fata şi-a lipit palmele, apoi le-a desfăcut spre a sugera deschiderea gurii jivinei.

— ...Şi, cum căsca, parcă semăna cu Zanfirache al lui Beleuja...

— Cum poţi vorbi aşa de băiat, Luesiţă?!

Fata nu luă în seamă vorbele serdarului şi continuă gesticulând; acum ridica mâna stingă în aer şi mişca din degetul mic.

— Şi a venit o păsărică. Atâta era.:. Şi a intrat în gura...

— Crocodilului, a mormăit de pe locul său serdarul, care se înveselise şi intrase în jocul fiicei sale.

— ...Şi pasărea a început să ciugulească, parcă găsise insecte printre dinţii...

— Crocodilului...

— Şi jivina a adormit cu fălcile deschise.

— Şi?

— Şi a venit altă jivină, a intrat în gura...”

— Crocodilului...

— Şi l-a omorât!

Luesiţa lasă mâinile să-i atârne pe lângă corp şi-şi priveşte întrebătoare tatăl.

— Ei, ce spui ticule?

— Frumoasă visare! Dascălul Mavros mi-a spus mai demult că-ţi plac poveştile lui Pliniu şi Fedru... Nu-i aşa?

— Dar... ticule!...

— Şi n-ai mai visat nimic?

— Cum să nu? Am visat..;

De data aceasta fata vorbi repede şi nu-şi mai mişcă braţele.

— Se făcea că era un împărat care avea trei fete, iar zmeii dădeau târcoale palatului. Fetele erau încuiate în odăi cu uşile ferecate...

În uşă apăru Voican. Fata îşi întrerupse povestea.

— Să mă ierţi, boieruleJ... Mihuţă, pandurul, are veşti.

— Cine? Mihuţă? Să intre imediat!

Serdarul se înroşise în obraz. Luă jurnalele, le împături, apoi le aruncă pe pat.

Ei, spune! îl întâmpină Moangă pe pandur. Ce s-a-ntâmplat?

Mihuţă pătrunse ca o năvală. Printre pulpanele sumanului de dimie, serdarul văzu minerul sidefiu al pistolului ce sta lipit sub cureaua lată de la cioareci. Pandurul, bărbat înalt, cu o pală de păr aruncată pe fruntea asudată, se răsuci ca să poată cuprinde întreaga încăpere cu uitătura sa crâncenă.

— E nevoie de un paşaport, vorbi gros Mihuţă. Pentru sluger... Trebuie făcut în grabă.

— Unde~i slugerul?

— O să afle domnia-ta... Acum e nevoie de hârtii pecetluite. Trebuie să iasă pe la Haţeg.

— Tudor trăieşte? Unde se află?

— Vorbeşte mai încet, coane Vasile. Păreţii au urechi..: O să treacă pe la domnia-ta, înainte de a pleca la Nemţiia..

— Tu de unde vii, Mihuţă?

— Dinspre Tismana.,, Acuma plec. Am neşte treburi la Pojogeni, Nu uita de acte, coane serdare! El mare nevoe de ele...

Mihuţă ieşi iute în curte, îşi încălecă murgul şi pieri în noaptea care se lăsase peste casele târgului de la Jiu.

Ciad serdăreasa veni în încăpere, îl găsi pe boier proţap! t lângă fereastră.

— Ce e, Vasile? Sunt ştiri noi?

— Cât mai e până la Rusale, coană Saftă? vorbi serdarul, apoi făcu tot el socoteala în gând.

Se înseninase la faţă. în bătaia făcliilor ce răspândeau lumină şi miros de ceară, toată înfăţişarea bărbatu*

lui părea cuprinsă de o bucurie calmă. De mult nu-l mai văzuse Safta atâta de voios ca în seara aceasta, când doi soli călcaseră pragul culei.

— Aşa... numai câteva zile. Să pregătim totul!...

— Despre ce pregătiri vorbeşti, Vasile? Ce e, ce s-a-ntâmplat?

— Vom face petrecere mare la Rusale!

— Parcă spuneai că...

— Spuneam... întindem mese lungi. O să-i chemăm pe toţi. De la ispravnici până la...

Serdarul îi chemă pe Voican şi pe Dumitra şi: le dete porunci.

— Nu uitaţi de taraf, Voicane!

Feciorul fusese luat prin surprindere. Dăclea din mâini şi privea nedumerit în jur.

— Care taraf, boierule?, conaşule?

— Banda lui Bobirci. Va cânta aici, la culă. Şi îndemnaţi slugile la treabă!...

— Nicio grijă, conaşule! ciripi Dumitra, care se bucura că stăpânul nu mai e tăcut şi posomorit.

Serdăreasa nu-şi scăpa bărbatul din ochi: ştia că primise o veste mare şi aştepta nerăbdătoare s-o afle şi ea. Se îndreptă, însoţită de boier, spre ieşire.

— Eşti vesel în seara asta, Vasile...

— De ce n-aş fi? Parcă simt o putere-n oase, cocoană! O fi de-a bună? Şi mi-e un somn...

Rămaşi numai ei în încăpere, Dumitra şi Voican se priviră nedumeriţi. Apoi stinseră făcliile.

— Ce-o fi, Voicane, cu boieru? Se cătrănise rău în zilele din urmă. Şi acum... văzuşi cum se înfoia pe lângă jupânească?!

— Văzui, cum să nu văd!

Când Dumitra trecu pragul spre tindă, feciorul o ciupi de şold.

— Stai mereu, Voicane... Lua-te-ar...'

Voican o mai ciupi o dată şi femeia sări într-o parte, îl certă din nou.

— Lasă-mă-n pace! Mânca-te~ar lupii... Conu... parcă era un curcan...

Voican o luase înainte spre scări.

— Ce ştii tu, Dumitră! Poate-i face o bucurie cocoanei. Şi noi... ce mai aşteptăm?

Feciorul o prinse pe femeie de mână.

— Hai să mergem! Simt şi io o putere-» oasă...'

Peste o zi serdarut Vasile Moangă se porni spre Baia de Fier, o localitate înşirată sub munte, lângă Polovragi. Plecă de dimineaţă cu trăsura cea mare; îl luă şi pe junele condicar Costin Teteleanu, fiul abagiului din Uliţa Ţigăniei. în altă trăsură urcară doi vânători, de loc din Bârseşti, pricepuţi în omorârea porcului mistreţ pe care Moangă îl voia la masa ce se va întinde în curtea sa de sărbătoarea Rusalelor. Vmătorilor urma să li se alăture mai mulţi gonaci aflători la moşia din Piţicu a boierului Dinu Pătraşcu, cu care serdarul vorbise.

— Au şi copoi cu amirosul bun, boier serdare, îl asigurase Pătraşcu, căruia-i părea rău că, din cauza treburilor, nu poate merge şi el la vânăt'oare în satele dintre Olteţ şi Galbenu.

Dimineaţa timpul se ţinu închis, un vânt rece îi însoţi pe călători până la Câmpu Mare, dar de-acolo se ivi soarele şi norii se împrăştiară.

— Cum o putea trăi în pământ? spusese Costin serdarului, în timp ce rădvanele suiau şi coborau pripoarele rudăriei din Budieni; în stânga şi în dreapta drumului se puteau zări gurile întunecate ale bordeielor şi riclicăturile de pământ ce păreau a fi muşuroaie împinse de o cârtiţă uriaşă. Moangă tăcea şi se convingea înaintând prin sate că de bordeie şi de chichineţe au parte nu numai rudarii şi ţiganii, ci şi ţăranii care munceau pe pământurile boiereşti şi mânăstireşti. Era vremea prăşitului. Pe ogoarele arate în primăvară, pilcuri de săteni, dezbrăcaţi până la brâu, loveau cu sapa în pământul uscat. Loturile în care fusese semănat grâu se învăliseră bine într-un verde decolorat ce se legăna ca o apă mişcată de adieri. Era o minune să te călătoreşti prin sate, printre semănături, izlazuri şi pometuri, acum, în luna lui Cireşar, când toată puterea

pământului se ridică spre cer, în ierburi şi flori, în arbori cu coroană întunecată. în tufa porumbului şi în firul de grâu.

— Cei cu puştile de vi nat rămân aici! îi aduse aminte, Costin Teteleanu boierului, pe când trăsurile străbăteau partea dinspre apus a Piticului. Opriră. în dreapta drumului. pe o ridicătură de pământ, se vedea eoperişul ascuţit al culei lui Dinu Pătraşcu, clădire mare care, prin semeţia ei, strivea cocioabele din împrejurimi, făeându-le parcă mai mici şi mai dărăpănate decât erau în fapt. Vânătorii rămaseră, iar serdarul şi dichisitul condicar îşi continuară drumul spre Baia. începură să urce spre pădure. Caii struniţi de vizitiu erau lac de apă. La Poenari făcură cotul la stânga. Munţii nu erau departe. Undeva, sub un strat de nori, se ridica Micaia, un vârf care, în bătaia soarelui de după-amiază, părea nins.

Ajunşi în sat, încetiniră mersul. Moangă îi spuse condicarului fercheş şi bun de gură să afle unde stă Mit™ Gârbea. Opriră de câteva ori şi, până la urmă, găsiră casa pe care o căutau. Era o clădire de lemn ascunsă sub crengile unor nuci bătrâni. Veni la poartă o femeie cu un copil în braţe.

— Nu e acasă, e la prăşitul porumbului...'

— Departe? se interesă condicarul.

— Trimet după el, spuse femeia când află cine-l caută;

N-a fost nevoie să trimită pe cineva. Mitru Gârbea, care lucrase pe-aproape, văzuse trăsura oprită la poarta casei lui, şi venise pe o potecuţă. Moangă ştia câte ceva despre acest bărbat care, într-o jalbă a egumenului de la mânăstirea Hurezi, era numit „zurbagiu” şi „turburător” al sătenilor. Despre acest băieş îi vorbise în câteva rânduri chiar Tudor, care-l preţuia mult pentru curajul său. Gârbea era comandir la linia muntelui şi trimisese, în ultimii ani, împreună cu alţi clăcaşi, mai multe plângeri la ispravnicii Gorjului şi la divanul craiovesc. De zeci de ani se zbăteau sătenii băieşi să scape de dăjdiile pretinse de mânăstirea din Hurezi. Zbatere zadarnică, fiindcă stăpânirea nu le-a

ascultat păsul; câteodată a trebuit să-şi facă dreptate singuri. Despre Gârbea îi vorbise serdarului şi' băţosul Mitoi Şancă, din Corşoru, atunci când venise la Târgu-Jiului ca să-i dea slugerului nişte jalbe.

De pe sub nucii întunecoşî se ivi un bărbat înalt, cu. mersul încet, purtând, trasă pe sprinceană, o pălărie ciobănească, mică şi cu o bentiţă neagră înnodată într-o parte. Cămaşa albă, de tort, îi ieşise din iţari, iar sub chimir se vedea minerul de lemn al unui cosor. Află de la muiere,cine-l caută şi Gârbea se bucură. 11 ştia, din auzite, pe serdar, dar de văzut îl vedea acum pentru prima dată..,,E răbduriu, ştie să asculte”', îi spusese cumnatu-său. îi. pofti pe călători înăuntru. Odaia era îngustă şi joasă; într-un colţ se ridica până în tavan soba de cărămizi cu două olane. Deasupra lămpii, pata de funingine părea o umbră rotundă. - - Cum merge cu munca? întrebă serdarul, care se simţea stingher şi nu ştia cum să înceapă vorbirea.

Femeia adusese vin într-un ulcior şi Mitru turnă în căniţe de pământ.

— Munca merge bine, boierule, numai judecata-i rea... Jalbele noastre, umblă pe la divanuri şi judecătorii, sunt trimese de colo-colo, iar pământurile sunt tot ale popilor de la Hurezi...

Ascultându-l pe sătean, serdarul pricepu treptat care este păsul cel mare al acestor oameni care nu cereau altceva decât să fie lăsaţi să muncească pământul, să adune roadele şi să nu mai fie purtaţi pe drumuri de logofeţi şi egumeni. Dar boierul mai înţelese şi altceva: că nu-i poate ajuta pe aceşti năpăstuiţi, că el însuşi are pământuri ce sunt lucrate de clăcaşi şi că acest Mitru Gârbea, om cu privire sfredelitoare, nu aşteaptă marea cu sarea de la un serdar pornit în plimbare.

— ...Avem acte vechi, a continuat săteanul, acte ce au umblat şi în divanul domnesc...

Gârbea şi-a strigat muierea care coborâse în bătătură.

— Adă hârtiile din pod!...

Femeia aadus o cutie de lemn, cu capac, legată în cruce cu sfoară. Erau îndesate acolo nenumărate acte cu scrisul îngrijit, cu iscălituri întortocheate şi împodobite cu peceţi.

Moangă despături o hârtie. Era o plângere în care jăluitorii arătau divanului că, împotriva voinţei lor, mînăstirea Hurezi a înstrăinat un picior de munte, dându-l unor ungureni ca să-l pască cu dobitoacele lor. în alt act scria că egumenul hurezean a dispus să fie strămutaţi în alte judeţe, departe de casele lor, mai mulţi clăcaşi din Baia împreună cu alţii din Polovragi.

Serdarul - îşi plimba ochii prin hârtii, citea din ele câteva şire şi le punea pe rând în cutia de lemn.

— N-am făcut nimic cu gâlcevuri şi judecăţi, boierule, dreptatea i s-a dat tot mânăstirii care pretinde zloţi, fineţuri şi muncă fără plată...

„Plugurile n-a ieşit să facă întii zi de calcă la mînăstire... N-a plătit suhat pentru rimătorii intraţ în pădure de-a mâncat jiru... N-a dat mielu de fieştecare fătăciune ce să face... Tae lemne din pădure... Fac stâni pă munţii mânăstirii...”

Din citirea jalbelor şi altor zapise, serdarul înţelegea că şi divanul domnesc, şi cel din Bănia Craiovii, precum şi ispravnicii Gorjului n-au dat niciodată' dreptate sătenilor, ci mereu călugărilor ce pretindeau bunuri şi corvezi. „Iar eu, eu ce le pot spune? Ce pot face pentru ei? Nimic...” Serdarului îi părea rău că nu se oprise la conac, oclată cu vânătorii, şi că venise aici, unde oamenii aşteptau ceva, iar el nu le putea da nici măcar speranţe. Dar ocolul făcut, împreună cu condicarul, nu fu chiar nefolositor. Gârbea îl întrebase de slugerul Tudor, ce face, unde este, iar boierul jian spusese că nu ştie. Cu toate că ştia... „Aşteaptă mult de la el, poate prea mult...” '

Tocmai ieşeau, când Moangă văzu în tindă, pe salteaua de paie, un curmet de cânepă împletită, legat cu un capăt de o blană a patului.

— Ce faceţi cu funia asta? întrebă curios serdarul.

Gârbea prinse frânghia, o ridică de pe pat, trase de ea, apoi îi dete drumul.

— . E un pripon... Mai leagă nevasta pe ăl mic... E cam neastâmpărat şi femeia are treburi.

— Cum? Priponeşte copilul? se arătă uimit boierul, care nu şi-ar fi închipuit că un biet copilaş poate fi legat de pat ca un cârlan de ţăruş.

Nu mai fu nevoie de răspunsul săteanului. Muierea urca scările cu copilul în braţe; a străbătut tinda şi l-a pus pe pat. Apoi i-a trecut sfoara peste mijloc şi a înnodat-o. Când s-a îndepărtat de pat, copilul a început să plângă şi să se zbată în' ştreangul care-l ţinea locului.

— O să tacă el singur, a vorbit femeia privindu-i pe boier şi pe condicar, care se opriseră pe treptele de piatră ale scării ce se lăsa în bătătură.

Rădvanul s-a urnit din loc, iar curtea săteanului foăie.ş a rămas în următăiată în două de ţipătul venit dinspre tindă.

. Au ajuns la culă spre seară. Soarele, roşu, părea că se îneacă în sânge, iar câţiva norişori tiviţi cu flacără pluteau la orizont atârnaţi de piscurile munţilor.

— Mâine poate că o să plouă, l-a anunţat Costin Teteleanu pe boier.

— Când pleacă oamenii la vânat, Costine? s-a interesat boierul, care, auzind de ploaie, s-a scărpinat în creştet îngrijorat. Ploaia ar putea să strice totul...

— Păi... de plecat pleacă la noapte, la al doilea cântat al cocoşilor. Şi poate că n-o să vină ploaia. Arn^zis şi eu aşa...

Nu mai fusese la cula din Piţicu a lui Dinu Pătraşcu. Şi, înainte de cină, serdarul a străbătut, împreună cu Costin, curtea largă, printre gardurile de lemn Câinesc retezate de curând cu foarfecă. Aerul era bun, iar dinspre crângul ce se-ntindea până pe dealurile Piticului veneau, line, valuri răcoroase şi frumos mirositoare.

— O fi-nflorit teiul? a vorbit serdarul trăgând aer în nări şi dându-şi capul pe spate.

— E cam devreme pentru tei, coane! spuse condicarul. Teiul înfloreşte, pe-aici cam la întâi de iulie. Ce simte domnia-ta e alt miros...

După cină, serdarul fu dus, pentru culcare, într-o odăiţă astrucată la capătul unor scări de lemn negru ce scârţâiau groaznic la călcătură.

S-au trezit târziu. Serdarul lenevea în pat şi privea, prin ferestruica tăiată într-un perete înclinat, la pata de lumină care juca sub tavan. S-a urnit greu din aşternut. Costin îl aştepta.

— Vrei să vedem podul, cocoane?

— O să mergem, Costine, o să mergem...

Se auzise prin târg, de o podişcă dichisită cu ba lust re, ţinută în aer de nişte otgoane groase de si ¡mã ce o fãceau legãnãtoare, pe care Dinu Pãtraşcu ar fi,adus-o din străinătate, de la Lipsea sau Salzburg. Nevasta lui Nicolae Beleuja, care răspândise zvonul cu adusul din străinătate, mâi spunea că podişcă se mişca în aşa fel încât, dacă treci de mai multe ori peste ea, înveţi să dansezi valsul mai bine decât în saloanele vieneze.

— Hai să-nvăţăm valsul, boierule 1 l-a îndemnat Costin pe -serdar şi acesta a înţeles că fercheşul condiear se gindeşte tocmai la zvonul pus în mişcare ele Beleujoaia.

— În ce parte-i podul, Costine?

— Lingă crângul de-acolo, cocoane...

Condicarul a arătat cu mâna şi a pornit-o, ţinându-se înaintea serdarului, spre pilcul ele arbori „adiat de un vânt moale ce răsucea frunzele, făcându-le să pară albe.

— Văd că ştii bine locul, Costine î Ce, ai mai fost aici. sau...? *

— Am dat o raită acum, de dimineaţă, ca să mă lămuresc. Şi să ştii că jucăria se mişcă, nu glumă...

Cinci au ajuns în apropierea cringuiui. Cosţin a apucat cu amândouă mâinile. poarta de fier şi a-ncercat s-o dea în lături.

— E grea, boierule! a gâfăit junele care abia a putut să mişte din loc poarta alcătuită din tije metalice răsucite în flori sau încrucişate în romburi.

Mergeau agale pe podeaua de blăni prinse în nituri şi se ţineau cu mâinile de balustrada ornatã în partea de sus cu motive florale. S-au «¡dus pânã la capul podeţului, s-au plimbat prin crângul umbros, apoi au luat-o înapoi.

— Nu se leagănă tocmai cum s-a spus, fu de părere Moangă, adăugind: Iar cine nu ştie valsul n-are cum să-l deprindă aici...

Costin tocmai dădea din mâini ca să facă podeţul să se mişte mai iute.

Porniră spre culă'străbătând potecile mărginite ele măliniţa tunsă de curând ce semăna cu nişte baloturi verzi orânduite pe-o parte şi pe alta a cărăruilor.

— - Nu-i asta punte adusă din străinătate cum nu sunt io popă, vorbise condicarul rânjind scurt şi apueându-se cu mâinile de vesta neagră ce i se deranjase.

:- Ce, tu chiar ai crezut basmul ăsta, Costine?!

Se aflau lângă clădirea cea mare, cu coperişul de şiţă pusă în fagure, când trecu pe lângă ei o bătrânică frântă de şale, mărunţică şi iute la mers; ea-i aruncă serdarului o privire ciudată, scăpată de sub sprâncenele.gălbui lăsate peste ochi. Moangă îşi aduse aminte: da, în seara ce trecuse îl priviseră aceiaşi ochi mici ascunşi parcă 'sub marginea tulpanului strâns bine pe cap. De data aceasta femeia s-a oprit şi i-a urmărit pe cei doi bărbaţi până când au dispărut în clădire. N-a trecut mult şi în uşa odăiţei în care şedea serdarul a bătut un argat.

— Leliţa Rada vrea să-ţi spuie ceva, boierule...

A chemat-o la el şi aşa a aflat Moangă povestea naşterii şi a tinereţii lui Dinu Pătraşcu, poveste plină nu numai de frumuseţe, dar şi de înţelesuri şi ascunzişuri care l-au mişcat pe serdar atât de mult, încât a întrebat-o pe femeia adusă de şale:

— Bine, bine... Da' de ce îmi spui tocmai mie povestea asta?

La care Rada i-a răspuns fără să stea măcar o clipă pe gânduri, ca şi când ar fi aşteptat de multă vreme această întâlnire:

— Se spune că eşti om blând şi cu ştiinţă de carte... De - aia ţ-am spus-o dumitale. Apăi... cică-l îndrăgeşti pă Costandin mult de tot. Sau nu e aşa?!

N-a avut ce să-i răspundă. Abia acum a înţeles serdarul cine-a luptat din toate puterile pentru ca Dinu Pătraşcu să nu ajungă frate într-o mânăstire, departe de freamătul vieţii. Se uita la micuţa femeie care povestea, şi-şi spunea că, mai totdeauna, mărirea cuiva se razimă pe faptele unor oameni care vor şi pot să rămână neştiuţi.

— Şi., spui că Teodosia, chelăreasa, a aranjat plecarea copilului în Ardeal?

— Aşa e, boierule. „Mustăcioasa”, cum îi ziceam noi, era o muiere şi jumătate, Dumnezeu s-o ierte... că mare suflet a mai avut.

— Cum? A murit?

— Sunt peste zece ani de-atunci... Nectaria s-a prăpădit şi ea... măi încoa', să fie... vro şasă ani... A venit şi conaşu Dinu la înmormântarea maică-si... Şi ce frumos mai erea cân' plângea I

Un singur lucru nu putea pricepe serdarul: cum s-a făcut că, la mânăstire, taina naşterii lui Costandin n-a fost dezvăluită.

— Chiar n-a ştiut nimeni de-acolo al cui e copilul?

— Păi..., boierule, să ştia că-i al mieu... Da' io înţăleg ce vrei dumneata să spui! Ceva-ceva tot s-a ştiut.

Câte-o maică mai şuşotea ba că Dinu samină pe la ochi cu stareţa, ba că nu aduce cleloc cu mine... Vorbe...

— Dai-... preotul, Zăgănescu parcă ai spus că-l cheamă..: El nu cumva a păcătuit? Dumneata ce crezi?

— Să păcătuiască, boierule?

Femeia făcuse ochii mari, de parcă vorbele «lui lVloangă îi pătrunseseră, reci ca gheaţa, de-a dreptul în inimă. Nu se întrebase niciodată dacă tot ceea ce făcuse preotul atunci, când se născuse Costandin, şi mai târziu, când o ajutase pe chelăreasă să-l trimită pe băiat în Ardeal, ar fi putut să-l supere cumva pe Cel de Sus. Acum însă, când acest boier blajin era curios să afle, să ştie, femeia era pusă în încurcătură. îşi aducea bine aminte că, atunci când a rugat-o să-l ia la sân şi pe pruncul care nu era al ei, părintele Zăgănescu spusese mai în glumă mai în serios: „Cu cât păcatul cade pe mai mulţi, cu atât devine mai mic şi mai uşor de purtat în suflet.” Şi adăugase: „Că mila lui Dumnezeu e mare...”

— Apăi..., boierule, io socot că nu e păcat când îţ ajuţ aproapele... Trebuia s-o ajute cineva şi pă biata femeie! Şi e bine că a făcut-o tot o faţă bisericească... Nu-i aşa, conaşule?

Şi cum Moangă surâdea în tăcere, mângâindu-şi cu vârfuriledegetelor barba în care câteva şuviţe luceau ca negara, Rada şi-a şters fruntea cu mâneca parcă spre a alunga un gând şi a zis:

— Şi-apăi... nu s-a-ntâmplat tot, şi binele şi răul, su' ochii Alui de Sus? Doamne, ia-mă... Că mă faci să intru acum în păcat, boierule?

Femeia s-a închinat de trei ori şi a ieşit din odăiţă.

Iar serdarul a ştiut că, din clipele acelea, îl preţuieşte mai mult pe Dinu Pătraşcu, îl iubeşte chiar; şi era fericit că până la Rusale nu. mai e mult, că-l va avea oaspete pe acest bărbat tânăr, stabilit, după atâtea preumblări, în inima Gorjuluî. S-a gândit apoi la Tudor care, ori de câte ori trecea prin târg, întreba de Dinu şi chiar se abătea pe la el ca să-l vadă. „Se pricepe la oameni!” îşi spunea serdarul. „Ştie să-i aleagă...” La fel îşi spusese şi când intrase în casa băieşului Mitru Gârbea şi văzuse câteva acte. Şi nu-l impresionase atât înscrisul din acele hârtii, cât credinţa săteanului că lui şi altora ca el trebuie să li se facă dreptate...

Au pornit-o spre Txrgu-Jiului pe la prân'şor, rădvanul serdarului în faţă, trăsura vânătorilor mai în urmă! Roţile şcrâşneau pe pietrişul drumului, caii îşi legănau capetele împodobite cu ciucuri roşii, iar soarele cădea pieziş făcâna să sclipească boabele de rouă din iarbă, ce încă nu se uscaseră. Atelajele se mişcau agale printre şirurile de plopi tineri ce-şi tremurau frunzele adiate de vânt. Era ceasul zilei când în lanuri uruie cârsteiul, când vârdaria bate toaca prin pluţ.i şi când, în nuci, ochioasa veveriţă mustăceşte la umbra unei frunze. într-o curte s-a auzit guiţat de porc, prilej pentru condicar să-l anunţe pe boier:

— Au împuşcat o scroafă, cocoane. E lungă şi are nişte colţi... Uite-âtâta.

Costin a arătat pe un deget mărimea pe care ar fi avut-o dinţii scroafei. Văzând că serdarul rămâne tăcut, condi carul a mai zis:

— Se spune că scroafele aduc noroc...

7

Din văgăuna în care fusese dosit de egumenul Dionisie nu se vedea decât un petec de cei' înţepat de cele patru turle ale mânăstirii. Locul era umed, în pereţii zgrunţuroşi smârceau izvoraşe; dacă ascultai atent, le puteai auzi cum clipocesc prelingându-se pe pietrile colţuroase, îi dăduseră un ţol bun de aşternut pe jos şi o cergă subţire pe care s-o pună noaptea peste el. Hainele preoţeşti nu le dezbrăcase, cu toate că, odată ajuns la mânăstire, Tudor voise să şi le scoată. „Lasă-le pe domnia-ta - îl rugase egumenul. E mai sigur aşa...” Şi-l însoţise, înaintând pe un liududoi, până la gura peşterii în care slugerul avea să rămână câteva zile. înăuntru mirosea a stătut, iar dinspre pereţii umezi venea răcoarea ce intra în oase şi o briză mucedă ce înţepa nările. Ce putea face slugerul în această grotă friguroasa din tavanul căreia cădeau, din când în când, picături de apă reci ca gheaţa? Se uita la stropul de cer, străbătut şi acela, ades, de câte un nour rătăcitor. În prima zi i-a adus mânc'are, într-o strachină, un călugăr tânăr cu faţă

prelungă şi o bărbuţă deasă a cărei culoare nu se putea desluşi din fundul văgăunii. A dat bună-dimineaţa, a întins vasul şi s-a făcut nevăzut. În dimineaţa ce-a urmat a venit alt călugăr, mai bătrân, care a spus cu o voce dogită, de cavernă:

— Fiule, va veni un om. Primeşte-l!

— Cum? Ce om?... ♦

— Nu te spăria, fiule! Ştia şi preasfinţia sa egumenul. El mi-a spus să-ţi vestesc sosirea acelui om. Iar omul care vine are ce să-ţi spună...

Nu trecu mult şi se auziră paşi. Slugerul se trase către ieşire, uncie lumina era mai bună şi mirosul mai puţin năucitor. Prin hududoi, pe o cărăruie, înaintau un copilandru mărunţel şi un bătrân înalt, cu un cap mic ascuns într-o pălărie ciobănească. Bătrânul călca temător poteca, atingând pământul mai întâi cu vârful opincii, apoi aşeza talpa lată, în vreme ce flăcăul mergea înainte, ca o călăuză. Surcelele pârâiau sub picioare ca sloiurile de gheaţă când cad de la streaşină. Se ţineau de mână şi Tudor îşi zise că bătrânul o fi orb. Aşa şi era: când fu api'oape, slugerul îi putu vedea orbitele pustii, albicioase, de parcă se odihniseră în ele doi fluturi de zăpadă, care zburaseră apoi în depărtări. Bătrânul era adus de spate, cu faţa ca o pară răscoaptă, iar sub bărbia ascuţită pielea atârna ca sălbile viţeilor, o dungă de carne despre care ai fi crezut că se clatină în mers. Deasupra orbitelor seci sprâncenele erau lipsă. Buzele le avea groase, încreţite şi vineţii.

— Am ajuns? a spus bătrânul când a simţit că flăcăul nu-l mai trage înainte.

— Am ajuns.

, Erau îmbrăcaţi la fel, cu cămăşi de cânepă albe, legate pe mijloc cu curmeţe, şi izmene, tot de cânepă, ce fâlfâiau la poale sub adierea vântului.

S-au oprit în faţa văgăunii.

— Întâi şi-ntâi spune-mi cum este!

Vorbise bătrânul.

— Are un negel pe obraz, uncheşule! a spus copilul care, după cum începuse să vorbească, se arăta a fi tare isteţ.

— Mai spune! l-a îndemnat bătrânul care sta răzmat într-o boată făcută din lemn verde, nedescojit.

Slugerul se ridicase în picioare şi se ţinea cu o mână de peretele grotei a cărei gură părea a fi a unui animal uriaş răpus. Era aproape de bătrânul cu nevedere şi-l putea măsura bine cu privirile: era înalt de-un stânjen, uscat la trup, cu mâini lemnoase şi cu un cap ce tremura de parcă s-ar fi clătinat pe ape.

— Are musteaţă, uncheşule...

— Dar ochii, ochii cum îi sunt, copile?

Flăcăul, care nu-l mai ţinea de mână pe bătrân, se dete mai aproape de sluger, păşi într-o parte, reveni şi îşi aranjă cu degetele cămaşa sub curmeiele ce nu era mai gros decât o sfoară.,,Ce vârstă o avea copilul?” se întreba Tudor şi, după ce-l privi cercetător, îi dete treisprezecepatrusprezece ani.

— Ochii îi are căprui şi nu clipeşte din ei, uncheşule.

— Şi între ochi... la rădăcina nasului, are un smoc de păr?

— Parcă ar avea...

— Asta se numeşte că s-a născut încruntat. Şi tot încruntat se va săvârşi... E nalt?

— E scund şi subţire. Pare nalt, da' nu e!

— Cum e îmbrăcat, copile?

— Poartă ţoale popeşti, uncheşule.

— Părul cum îl are?

— Dat pe spate şi rătezat drept la ceafă.

— Şi faţa cum îi este?

— Rasă, uncheşule. Şi prelungă.

Bătrânul începuse să lovească pământul cu vârful boatei în care se sprijinise.

— Ce caţi, uncheşule? a vorbit copilul.

— Un bolovan pă care să mă aşez...

Copilul l-a luat de mână şi l-a ajutat să stea pe un pietroi cenuşiu ce ieşea, ca o măsea enormă, din panta dealului.

— Eh, e mai bine aşa, a icnit bătrânul.

După ce şi-a găsit locul pe colţul ieşit din dâmb; şi-a scos pălărioara şi a pus-o pe genunchi. Pe capul asudat părul era rar; şuviţele albe se lipiseră de tâmple, iar creştetul dezgolit lucea în soarele ce se ridicase preţ de două prăjini deasupra orizontului.

— Ştiu multe despre tine, fiule, începu bătrânul care-şi îndreptase faţa spre locul pe care se afla slugerul. Io sunt cel ce ştie şi nu poate. Iar tu eşti cel ce ar vrea să poată, dar nu ştie de-ajuns. Bruma vârstei mele e albă ca floarea vârstei tale; şi între ele se deschide o prăpastie.

Copilul se depărtase şi încerca să rupă o ramură din socul ce se afla în apropiere.

— ...Iar ţoalele popeşti, ţoalele negre, de ce le-ai îmbrăcat? Sau vrei să te călugăreşti? Nu ţi se potriveşte, fiule! Eşti făcut să păcătuieşti şi să fii iertat, iar nu să-i ierţi pă cei ce greşesc... De ce ai intrat în peştera asta? Să ştii că pământul este o cloşcă primitoare pentru sămânţa de plantă, iar nu pentru trupul viu al omului. în pământ intră numai morţii!

— Poate că am. murit, se auzi slugerul vorbind.

— Eşti flămând de viaţă, fiule, nu glumi! Rărunchii tăi sunt gata de răzvrătire. Te asanieni cu un străbun al meu, care... Ehe, cât să fie de-atunci?!..în anul acela pusese grâu pă un petec de pământ şi grâul a crescut doar de o şchioapă, uite-atâta...

Şi bătrânul a ridicat palma deasupra pălăriei ce se odihnea pe un genunche. Apoi a continuat.

— ...Fiecare spic avea în el numai două-trei boabe. Atunci străbunul a luat o colvă şi a început să lovească spicele ca să le scuture. A arat apoi lotul: în anul următor, spicele erau mari, ca brabeţii... Omul e şi el un spic de grâu... Cine-l scutură şi cine îl sădeşte din nou? Ştii câte noduri are un fir de grâu?

Tudor n-a răspuns.

— ...Să-ţi spui io. Şapte noduri, pe urmă vine spicul. Tăciunele atacă la al patrulea nod. Iar bobul de grâu are şapte coji, apăi vine miezul. Dintr-un bob ies optsprezece fire, crescute răsfirat, ca barba lui Iisus Christos...

Bătrânul asudase. Şi-a trecut mâneca peste frunte şi pe deasupra ochilor pustii. A tăcut câteva momente încercâhd parcă să-şi aducă aminte de ceva.

— Care sunt spicele pe care vrei tu să îe scuturi cu ciomagul? Gâştele sălbatice, când se pornesc spre ţările calde, se odihnesc prin grinele abia „răsărite şi le pasc, E un mare noroc pentru sămănător! Străbunul meu se ruga, toamna, să i se oprească stolurile de gâşte pe lotul cu grâu răsărit şi să-l pască: firele creşteau primăvara mai tari, mai sănătoase... Ce e, la urma urmei, omenirea decât un lot de grâu care aşteaptă stoluri de gâşte ca să-l pască şi să-l îngraşe cu găinaţul lor?

Slugerul tăcea şi lua aminte. încă nu pricepea unde bate bătrânul cu poveştile lui. Iar acesta vorbea curgător, ridicând din când în când mâna în aer. Faţa i se colorase în roşu şi chipul întreg, cu pometii, cu buzele, cu bărbia, cu rădăcina nasului, părea că plânge. Dar. nu plângea; bătrânul rostea cu patimă vorbe care, spuse de el, păreau teribile şi pline de must.

— ...Tu eşti dintre aceia ce suportă mai greu izbânda şi mai uşor năcazul.

— Dar pe cine să iubesc? murmură slugerul.

— Adevăr grăieşti! Pe cine?! De ce să risipeşti avutul sufletesc în dreapta şi stânga, când ai putea să-l păstrezi întreg pentru tine? Iată o socoteală ce pare bine făptuită. Dar... Duşmanul cel mai crunt e înăuntru, nu afară! De-acolo te pândeşte ca o viperă,. Şi muşcă atunci când te-ai aştepta mai puţin. Lupta se dă acolo, înăuntru, nu pe maluri de ape sau pe coaste.

— Despre ce luptă vorbeşti domnia-ta? Că nu înţeleg...

— E o luptă fără morţi şi fără răniţi! Nu numai sfinţii, dar şi diavolii pot ridica biserici. Care din ele va sta mai bine pe

temelie? Şi cine se va închina în faţa unor altare negre? S-a stricat ceva în sufletul omenesc. Uităm cât de trecători suntem şi ni se pare că trăim o veşnicie. Dacă n-ar fi aşa, ne-am gospodări mai bine avutul sufletesc ce ni s-a dat. Ne luptăm într-un război fără de sfârşit. Uite, te-ai întors de curând din război. Aşa e?

Este adevărat...

— Bun. Cel ce pleacă în bătălie nu se mai poate întoarce la linişte. El, cel adevărat, rămâne în bătălie şi, când i se pare că o bătălie s-a sfârşit, în sufletul lui se şi pregăteşte alta.

— Nu prea pricep.

— Nici nu e nevoie. Nu mă mir! Cei plecaţi spre piscurile revoltei nu pot fi opriţi de nicio putere din afara lor. Ceva, ca un vânt, îi îndeamnă numai înainte. Numai înainte! Ei orbesc şi sunt surzi la orice îndemnuri, îi împinge ceva, îi cheamă altceva. Ei nu mai pot fi /fericiţi...

— Fericiţi? întrebă slugerul. Dar ce e fericirea?

— Pace sufletească, asta e! Cei ce văd şi simt tot răul din lume şi încă mai cred în mântuirea oamenilor şi a noroadelor pot avea parte de linişte. Eşti tu dintre aceia, fiule? Omul are credinţă numai în ceea ce-i lipseşte: cei bolnavi se roagă să fie sănătoşi, cei săraci se luptă pentru belşugul mesei lor, cei trufaşi aleargă către deşertăciune. Fericirea nu este a zilei de azi, ci totdeauna a zilei de mâne. Şi poate că este a zilei de ieri... Dar nu! Linişte desăvârşită e numai dincolo. Dincolo! Cine ştie şi poate să aştepte răbdător vremea aceea?

— Şi aici... aici ce trebuie făcut?

— Aici trebuie să ne bucurăm! Să credem în virtute, în înţelepciune şi în dragoste... Să ne putem dezlipi de mărunta plăcere care zăpăceşte oameni şi lume. Să ne lăsăm în seama marii păsări care ne cloceşte pe toţi, inşi şi noroade. Care cloşcă ne dă căldură şi umezeală ca să putem ieşi la lumină? Care este coaja pe care puiul n-o poate străpunge cu ciocul? Loveşte zadarnic... Pui sortiţi să rămână veşnic în întuneric. Oare nu ne zbatem, fiule, şi noi

într-un asemenea ou, din care nu se poate ieşi? Lovim cu ciocul minţii noastre în ghioacea mai tare ca fierul.-Şi ninge. Şi.ninge peste cuibarul în care ne săvârşim înainte de-a ne naşte!

Bătrânul se înfierbântase. Ochii lui orbi erau umezi iar buza de jos îi tremura uşor, ca frunza mesteacănului.

— Bucuria, a continuat el, îşi are izvorul numai în suflet. Nimic aninat de lumea de-afară! Nimic din ce ar putea să-ţi dea altul... Şi durerea, durerea e şi ea parte a bucuriei. Eu, fiule, fără nevederea ce mi-a fost dată, n-aş fi cunoscut adâncurile lumii. Aşa am putut să ştiu ce se ascunde în inima semenului meu, la ce visează mintea lui, către ce se îndreaptă voinţa lui. Nu a fost nevoie să-i vădchipul, nici să-i ascult vorba, nici să-i pipăi creştetul capului. Ştiu cum foşnesc ierbile adiate de vânt, simt cum se bate frunza nestatornică a plopului, ştiu cum înoată umbrele pe sub peştii iazurilor, cum plutesc nebunii fluturi ai văzduhului, cum vine rândunica la cuibul tivit cu şase guri înfometate, cum creşte oul în pasărea de pradă, cum ţipă, primăvara, sămânţa în brazda răcoroasă, cum se mişcă floarea-soarelui spre asfinţit, cum plesneşte piatra în cariere pe timp de iarnă, cum se aprinde grâul în iulie sub candela încinsă a verii, cum lăcrimează dimineaţa florile strivite de miresme, cum fuge cerbul prin crânguri, cum asudă ploaia, cum se topesc ninsorile, cum zuruie stelele, cum cade floarea de măr, cum bat clopotele, cum uruie morile pe ape, cum... A pricepe ce este viaţa înseamnă a păşi dincolo de suferinţa trecătoare, a merge către cele eterne. „Fiţi buni precum tatăl vostru din ceruri este...” Să uităm de noi măcar o clipă într-o viaţă, şi va fi de ajuns. Vom putea atunci să vedem adevărata faţă a lucrurilor. Vom şti că fericirea senină şi pofta de a avea nu merg împreună...

Bătrânul părea prea aprins. Se opri pentru câteva clipe, tuşi încet ca să-şi dreagă vorbirea şi, după ce trase spre el băţul care alunecase într-o parte, se ridică în picioare, iovi

de câteva ori pământul cu boata şi pipăi cu o mână aerul din jur.

— Unde eşti, copile?

Flăcăul, care se zbenguise printre tufele de alun din apropiere, a venit şi l-a luat pe bătrân de mână.

— Nu te-ndemn să te dedai oerşitoriei, fiule! Nici nu-i dispreţuiesc pe cei ce cer un codru de turtă... Aş vrea numai să ştiu că ai învăţat să vezi şi să auzi. Două sunt tainele pe care trebuia si le deprânzi Una este taina lumii acesteia, a lumii prin care cei mulţi trec fără s-o priceapă. Pe când vedeam şi eu, m-am uitat noaptea la cerul acoperit de lumini, la ceasornicele de foc sămănate pe seninul cel fără de sfârşit. Câtă legănare de policandre, cât vuiet stins! Iar jos, câtă singurătate războindu-se cu turmele flămânde şi însetate! Cine câştigă bătălia asta? Cei mulţi ori cei însinguraţi? Trăim şi murim pe-o schinteie. Un scripete se învârteşte trimeţând auzului nostru o linişte asurzitoare... Clopote de aur dăngăne sub apa oceanurilor. Paseri cu aripi măreţe trec peste năsipuî pustiurilor. în coroana arborilor se adună duhurile întunericului Ciuturi spăimântătoare scot liniştea din fundul fântânilor nesleite de sute de ani... Alta este taina vieţii. Ea li se desface din lacăte, numai. noaptea, celor ce sunt în stare să primească în simţuri gerul năprasnic al stelelor şi veninul de scorpion al lunii. Naşterea e suferinţă numai pentru cel ce naşte, nu şi pentru eel ce se naşte! Venirea în lume este o veste, plecarea din lume este o aducereaminte. înflorire curată şi stingere în umbra vinovăţiei; licărire în bezna cea fără de mărgini şi împăcare desăvârşită cu marea linişte. Poftele sunt ale tinereţii: ele îl stăpânesc pe om, îl împing spre malul deznădejdii, îl îndepărtează de sine, îl aşează în turme şi-i cântă în ureche eântecul cel amarnic al nesaţului... De aceea, fiule, îndemnul meu ^acesta este: să-mbătrânim cât mai de tineri! Eu sunt bătrân de când eram copil şi aşa am scăpat pentru totdeauna de suferinţă... Toţi vor să scape de suferinţe, puţini ştiu să o facă. Cei vechi pretindeau că

stejarul tămăduirii de durere are opt creci. Una este aceea a credinţei. Nu a credinţei în cineva, ci a credinţei în ceva. Omul nelegiuit a ajuns să nu mai creadă în nimic. Trebuie să crezi, fiule, până şi în adevărul care minte ori în minciuna sub a cărei coajă încolţeşte adevărul. Alt ram este, acela al voinţii. Ştiu, ştiu că voinţă ai! Dar spune, fiule, cum te foloseşti de ea? Nu cumva ai ajuns sluga ei prea credincioasă? Sunt oameni care vor să aibă. Şi numărul lor e mare, un furnicar. Sunt alţii care vor să ştie. Şi numărul lor e mai mic decât al peştilor ce ies din heleşteuri să zboare. Unii făptuiesc, alţii iau aminte. Unii au vederea întunecată, alţii au ochiul curat ca un copil în vârstă de paisprezece zile. Unii capătă ce au vrut să aivă, ceilalţi caută să pătrundă marile taine... Vine apoi creaca vorbirii, a cuvântului, care creşte totdeauna lângă aceea a faptei. Cuvântul nu-i decât un mut! Iar faptele grăesc mai limpede decât toate vorbele răspândite la începuturi prin lume. Mai cresc, în copacul tămăduirii de durere, ramurile bunurilor vieţii, a chinuim pentru a le avea, a grijii pentru cel de lângă tine şi a gânduluî înalt care trebuie să crească sus, în vlrful stejarului, acolo unde se odihnesc numai paserile răpitoare la uri loc cu cele răpite...

Copilul l-a tras pe bătrin de mână şi au pornit-o amândoi pe potecuţa pe care veniseră. N-au făcut decit cinci-şase paşi şi copilul a întors capul.

— Mai vine! a spus el.

În noaptea care urmă, Tudor avu un vis.

Se făcea că era copil, un copil cam ciudat, cu mâintle mari şi păroase, mâini de om în vârstă care nu puteau fi ale lui. Cele trei bivoliţe, pe care le păzea în marginea unui zăvoi, intraseră într-un gâldan, numai coarnele le rămăseseră afară. Iar pe coarnele strâmbe ale unuia dintre animale se sprijinea o vârtelniţă la care depăna tortul o fată: era Dina, sora lui Tudof, care nu avea înfăţişarea pe care i-o ştia, ci alta, cu faţa rotundă, ochii trişti, şi un păr lung, adunat într-o coadă mare ce i se legăna peste şold. Dina şedea cu

spatele la el, a strigat-o, dar ea se făcea că nu-l aude. I s-a părut că fata plânge, a mângâiat-o pe tâmple.,,De ce plângi, Dină, ia spune!?” Fata nu-i răspundea şi, deodată, a răsărit din baltă o vedenie de care, speriindu-se, a crezut că se va trezi. A trecut numai dintr-un vis în altul. Acum şedea întins pe spate, la umbra unui nuc neguros. Pe o creacă înainta un animal mlădios care nu era nici mâţă, nici altă felină. „Ai avut numai o cumpănă... la 13 ani!” Aşa a grăit mielul, că miel era, şi apoi s-a oprit spre vârful crecii, îndoind-o până aproape de pământ. „Muşcătura de câne, în curtea vecinului”, a adăugat mielul care era negru la blană şi-şi lingea des buza de sus care era despicată ca la iepuri. „Mai sunt două cumpene, una pe la treizeci de ani, alta ceva mai târziu.” Animalul negru a scos un cuţit din pozânarul tăiat în piele, la piept, şi l-a întins spre copilul Tudor, care a zis: „Poci să mă deştept când vreau!” S-a ridicat din otava în care şezuse întins, apoi, brusc, s-a aruncat pe spate în felul în care se arunca în apă, la toaia din Gilort, vara. Şi Tudor s-a trezit năduşit pe aşternutul său din peştera întunecoasă.şi rece. A adormit din nou, păstrând în gând, până în alt vis, mielul fantomatic ce călca pe cărăruia îngustă a ramurei de nuc mai abitir decât veveriţa cea uşoară ca fulgul. Se afla, în visul cel nou, pe malul pietruit al heleşteului din apropierea mânăstirii; trecuse pe-acolo în prima zi când sosise împreună cu egumenul Dionisie şi privise cu încântare la viermuiala peştilor în apă. Acum nu mai era cepil ca-n visele dinţii, ci bărbat în toată firea, cu căciulă în formă de ştiubei de albine, cu dulamă strânsă la piept în copci argintii şi cu sabie îndesată în teacă. Apa se clătina uşor, iar cetele de peşti alergau prin desemnul unui chip omenesc ce nu se încherba deloc, cu toate că sprâncenele şi barba se mişcau odată cu legănarea apei şi puteau fi cu uşurinţă desluşite. Iazul s-a mai liniştit, iar visătorul sluger a putut să se uite în ochii cU căutătură de acvilă ai omului ce părea a fi răstignit în carnea azurie a.apei. Chipul spălat de legănarea undelor

era aprig, uscăţiv, iar uitătura părea a da seamă de zbuciumul lăuntric. Barba căruntă şi spintecată se lăsa pe gulerul de jder al hainei ce era strânsă sub cuirasă. Mustăţile răsucite în sus, spre umerii scheletici ai obrajilor, mai reuşeau să dezgheţe o căutătură în care erau împietrite o mie de gânduri. Ochii mari priveau bănuitori prin pânzele de apă. Căciula rotundă şi dreaptă, trasă până deasupra sprâncenelor arcuite, era împodobită cu pană de păun. Buza de jos, împinsă înainte, era semnul nu tocmai greu de descifrat al superbiei.

— Vrei să te pui în fruntea noroadelor!? a rostit omul îngropat în ape, îngustându-şi ochii arzători şi mişcând înainte pieptul cu platoşă cu tot.

Tudor asculta şi, cum şedea aplecat către oglinda heleşteului, i se părea că faţa celui din unde nu e a unui strein, ci chiar a lui, ca şi când acolo, în iaz, nu ar fi fost un om întreg, ci numai o umbră vorbitoare. Umbră care uneori juca risipindu-şi înfăţişarea în zeci de clinuri strălucitoare, alteori se domolea conturându-se ca un chip aevea căruia-i lipseau doar răsuflarea gurii' şi clipitul ochilor.

— ...Şi eu... se zice că am fost călăuz de oştire, îndemnător spre mângâiere şi îndreptător de suflete. Că am apucat-o pe un drum şi m-am ţinut de şleaul lui... îţi dau sfat! Trăieşte-ţi viaţa în plăcere şi zaiafet 1 Oştirile sunt mulţimi care nu ştiu şi nu vor nimic. Nu te-răzima de ele! Uită că ai fost oştean şi că ai dat bătălii. Dedă-te femeii şi vinului! Acolo şi numai acolo vei găsi mulţămirea cea mare. Pune-i femeii aur pe degete, anină-i toarte de preţ la ureche: ţi se va dărui toată. Iar vinul te va face să uiţi. Să uiţi că sunt mulţi nenorociţi pe lume, că pe grumazul celor oropsiţi stă talpa grea a spoliatorului şi că în cuibarul măruntei guşi-roşii îşi trânteşte oul cucul cel puturos! Uită că ai fost la luptă şi du-te la petreceri şi nunţi! Acolo viaţa e mai dulce decât miezul mărului pătulat. Ai deprins mânuirea puştii şi spadei? Timp pierdut zadarnic. Mai bine învăţai astuţia de la greci şi o foloseai ca să-ţi sporeşti averea şi ca să intri pe

sub pielea celor ce sunt bogaţi de la naşterea lor. Fii prefăcut cu toată lumea şi nu spune la nimeni ce ai în suflet! Ştiu că nu te-ai hotărât încotro s-o iei. Stai la răspântie şi aştepţi. Ce aştepţi? în ce crezi tu? în Dumnezeul tău sau în nimic? Visezi să primeşti hierarchiile, care ţi se par strâmbe, sau vrei să te pui în slujba celor ce nu au nimic? Alege! Căci una este să fii cineva şi alta să faci ceva... Şi-ţi mai dau un sfat. Ascultă-i pe toţi şi nu te încrede în nimeni! Căci cântările ce te slăvesc după moarte nu-ţi sunt folositoare ţie. Sunt laude deşerte care plac auzului şi atât. Zadarnic vin măririle, cei ce ţin puterea şi îngenunchează la mormânturile celor pieriţi în bătălii. Ştiu că faci caz de nevoile celor nenorociţi. Cu ce poţi să-i mângâi decât cu vorba? Cum poţi să le ostoieşti foamea şi setea?... Şi-acum, du-te! E timpul când vinul se răzvrăteşte-ri butoaie, e vremea să te dedai bucuriei fără de margini. Eşti tânăr, ce-ţi mai trebuie?! Lasă cârdurile de gâşte sălbatice să taie cerul în două. Lasă cirezile să pască izlazurile. A ta să fie bucuria!...-

Şi chipul se clătină pe ape, apoi se lăsă spre fundul heleşteului. Dispăru ca şi când n-ar fi fost. Iar Tudor se trezi buimac şi începu să se frece la ochi, fără să-şi dea seama că trecuse dintr-o lume în alta, din tărâmul visului în cel al zilei care începuse. Văzu turlele perechi ale mânăstirii ce se înălţau egale spre cerul care nu era senin, îi aduse de mâncare călugărul tânăr, cu faţa prelungă, care nu-i spuse nimic în afară de bună dimineaţa. Slugerul ar fi vrut să-l întrebe unde e şi ce face părintele Dionisie, de la care aştepta o veste. Dar junele călugăr cu barbă încâlcită venea cu atâta frică şi privea în pământ cu atâta smerenie, încât Tudor nu-i spuse nimic, rărnânând în adâncitura săpată sub stâncă, unde era domn întunerecul şi unde nu se auzea decât clipocitul unui pârâiaş ce se prelingea printre pietre. Frunţii lui îi dădeau târcoale o mie de gânduri. Şedea în mica peşteră de câteva zile. „Cât voi mai rămâne aici?” se întreba şi-şi pocnea degetele care pârâiau

ca nişte surcele.,,N-aş fi bănuit că voi fi urmărit chiar în bârlogul meu, în locurile în care am crescut şi unde mă cunosc oamenii...” Se frământa, se răsucea, căuta un vinovat şi găsea mai multe vinovăţii. „A ajuns turmă fără cioban ţara asta! Turcul tropăie în lung şi-n lat, unde vrea şi unde nu vrea, şi nimeni nu-l opreşte. Cine te poate apăra? Nimeni... De nu era un grec cumsecade, care m-a vestit la timp, puteam să fiu prins chiar în Bucureşti. îmi întindeau pielea pe băţ scursurile. Nu mă pot ierta pentru ce le-am făcut, în luptă, la Dunăre şi mai încolo, spre vremelnica lor împărăţie. Iar ocârmuirea noastră, ea ce face? Stă cu mâinile-n sân... Fiecare pentru sine, croitor de pâne. Unde-am auzit eu vorbele astea? La conu Samurcaşi... Nimeni nu te apără dacă nu te păzeşti singur.”

Peste o zi, pe la prânz, bătrânelul orb sosi adus de mână de către copil. Vremea era neguroasă şi bătea vântul. Un vânt rece sosit de departe, tocmai dinspre munţii cu creştete albe. Slugerul ieşi din adâncitură. Auzise foşnet de frunze vechi, din toamna trecută, şi frângeri de vreascuri. Ştiuse cine trebuia să vină.

— Trece vara ca o pâne, vine iarna ca un câne...

Aşa începu bătrânul încă înainte de a se aşeza pe bolovan. Tudor apăruse în gura văgăunii şi, lumina fiind tare, apăsă cu palmele pe pleoapele care parcă îl dureau.

— Intri am să-ţi spui o poveste, zise bătrânul în timp ce, ajutat de copil, şezuse pe bolovan. Apoi îşi desfăcu chiotoarea de la cămaşă şi, dându-şi capul pe spate, ridică faţa spre partea în care ar fi trebuit să fie soarele.

— Un sătean sărman cică avea pe lângă coliba lui prăpădită o văcuţă slăbănoagă, rămasă moştenire. Când veni iarna cu zăpezi nemiluite şi cu suflare turbată de crivăţ, cu nămeţi înălţaţi până la streşini şi cu uşi înţepenite, săteanul se pomeni că nu are ce le da copilaşilor de niâncare. Boabele se terminaseră în hambar, porc de Crăciun nu avuse, iar bătătura goală, fără picior de orătanie, zăcea sub nămeţi. De sus cădea zăpada cernută

ca prin ciur. Săteanul terminase bruma de agoniseală, iar copiii erau flămânzi. Atunci se porni cu vaca la târg. O spălară, o ţesălară, iar copiii o îmbrăţişară pentru ultima dată. Drumul spre târg tăia un părău, iar văcuţa, când a trecut prin apă, şi-a muiat coada care apoi a îngheţat. Smocul cozii se umplu de ţurţuri, un fel de mărgele care sunau şi sticleau în lumină. Săteanul nostru a crezut că grăunţele de gheaţă ar putea scade preţul văcuţei. Şi ce crezi că a făcut?...

Tudor tăcea şi orbul, aeauzind niciun răspuns, îşi continuă povestea.

— Păi... să-ţi spui io. A scos cosorul de la brâu, a. tăiat coada animalului şi a băgat-o în geacul ce-i atârna pe şold. în târg, muşterii nu prea se-ndesau să-l întrebe pe sătean cât cere pe vacă. Până când apăru unul.,,Nu-i urâtă văcuţa dumitale, păcat că n-are coadă. Unde-i e coada, nene?" Săteanul i-a. răspuns îndată:,,Coada? Uite-o ici, în geac!" Şi, neslabindu-l din ochi pe muşteriu, îşi trase săculeţul în faţă şi scoase coada. „Uite-o!"' Asta-i povestea. Ea nu ne spune dacă săteanul a vânciut sau nu vaca... Ei, ce spui, fiule, ai priceput vreun tâlc?

— Parcă aş fi înţeles ceva...

— Cred că ai înţeles totul, fiule. Şi-acum ascultă-mă! Intoarce-te la sat şi la cormanul plugului. Acolo sunt ai tăi, de-acolo trebuie să porneşti atunci când va fi vremea s-o porneşti în vreo parte. De-ajuns cu drumeţiile! Eu ştiu că stai la pândă... şi nu ştiu numai eu! Mai tot ce-ai căpătat până acum, ai căpătat pe cărări ocolite. Ce cauţi 111 mâncătura asta de pământ? De ce te ascunzi ca fiarele cele sălbatice ale pădurilor? Nu cumva te-au ameţit prea tare izbânzile pe care le-ai avut? Sau cele pe care visezi să le aibi?! Unde e puterea ta? Am să-ţi spun eu: e acolo unde te-ai născut... Suntem, fiule, plante căţărătoare, cu tulpina înălţată spre ceruri, iar cu rădăcina înfiptă adânc în pământul de baştină, în brazda reavănă în care se odihnesc străbunii şi peste care trec cu grăbire fiii rătăcitori şi

risipitori. Vrei să afli ce' este înţelepciunea? Ascultă-! pe cei ce şi-au păstrat sufletul neîntinat: plugarii ce răstoarnă pământul puind în el sămânţa cea miraculoasă, vânătorii ce ştiu toată taina crângurilor şi care apun cu două păsări pe umăr, pescarii ce pot să vadă urma în apă a vieţuitoarelor mute, ciobanii cei bărbaţi ce adorm cu tâmpla pe muşuroaie... Eşti tu un om puternic? Dovedeşte-ţi ţie că este aşa, apoi dovedeşte-le şi altora...

Tudor simţi că i se descleştează fălcile.

— Poate că am dovedit cite ceva...

— Ai dovedit că eşti aprig şi minios! Te-nvăpăiezi prea repede, fiule. Inima ta e un trandafir care a luat foc: mai lasă să cadă peste el roua liniştitoare! Te oţărăşti prea iute.

Bătrânul avea fruntea asudată. Şi-a şters-o cu mâneca largă a cămăşii. L-a întrebat pe sluger:

— De ce nu te-nsori, fiule!? De ce nu-ţi faci familia ta?

Şi, cu toate că Tudor nu era pe cale să dea un răspuns întrebărilor ce-i fuseseră puse, orbul se grăbi să vorbească el, rosti cuvinte tăioase şi ameninţă cu degetul lui uscat ca un băţ.

— Nu, să nu spui că eşti făcut pentru altceva! Pentru că ai putea să fii făcut? Tu nu poţi suporta singurătatea. Nu eşti în stare nici să-ţi coşi o copcă la vestmântul ce-l porţi. Cunoaşte, fiule, femeia, care este o dulce poveste! Ia-o de mână şi ascultă, împreună cu ea, cum cântă seminţele în lumina câmpului. Tu, fără femeie, nu valorezi nimic. Femeia, fără bărbat, nu valorează nimic. Perechea e totul. Uită-te la porumbei şi la turturele. Stai lângă cuibarul lăstunilor şi bagă de seamă cine aduce mineare puilor cu gura de catifea. Cine? Perechea. Pentru bărbatul adevărat, femeia e un cântec. Cântă, fiule, cântecul acesta şi vei reuşi, astfel, să urneşti munţii din loc. Familie însamnă frumuseţe, tinereţe şi adevăr. Vei fi un om fericit numai atunci când vei putea să îngropi în sufletul tău chipul femeii, cape un înger sălbatic! Minunea nu e în, ceruri, fiule, ci aici, pe pământ, aproape de noi. Familia-i sfântă de la Iisus încoace şi de

mult mai înainte. Cum? Nu te preţuiesc femeile? Asta fiindcă n-ai timp pentru ele. Te simt că eşti veşnic grăbit. Mereu călător şi niciodată aşezat în căminul tău. Ia pildă de la păsările crângurilor: ele-şi ciripesc fără încetare, zburdă unele pe lângă altele, zboară împreună prin aer, se odihnesc împreună pe ramuri. însoară-te, fiule, şi nu râmni la muierea altuia. A ta e puterea, femeia-i fragedă şi atât. A ta e dibăcia, femeia e darul ce ţi se cuvine în fiecare zi. Ale tale sunt ambiţia şi destoinicia. A ei e sfiala. Tu eşti arborele, ea e umbra. Tu eşti frunza plopului, ea e vântul care o mişcă. Tu eşti floarea, ea e răcoroasă ca ploaia. Tu eşti tăişul spadei înfricoşătoare, ea e minerul învelit în velutină scumpă. Tu eşti vatra încinsă, ea e tăciunele. Tu eşti puiul înfometat, ea e cuibul tivit cu puf de păpădie. Tu eşti spicul de grâu, ea e soarele blând din ceruri. Tu eşti visătorul fără de linişte, ea e copilul sărbătoresc al lumii...

— Femeia mă-ncurcă! rosti moale slugerul. Nu mă lasă să gândesc şi să fac...

— Ţi se pare, fiule! Nu eşti făcut să poţi trăi singur. La ce vrei să te gândeşti şi ce vrei să faci? Spune, de ce ţii totul în tine? Eşti dintre aceia ce-şi duc gândurile în cap ca pe nişte comori. Tu nu cunoşti mărturisirea, tu nu împărţi cu nimeni bucuria şi îngrijorarea. Ştii să urăşti şi crezi că eşti puternic. Eşti mândru şi crezi că nu vei fi îngenuncheat de nimeni, în vecii vecilor. Tu îţi duci tristeţea prin lume ca pe un steag. Vei fi învins, singuraticule, de o oaste, o oaste nu dintre acelea cu care te-ai bătut ca un leu: vei fi înfrânt de oastea dinlăuntrul tău, care te pândeşte încă de când erai în pântecele mamei tale. Nu ai încredere în nimeni. Unde vrei să mergi cu tainele tale? Cui vrei să-i cânţi cântecul tău? Nu vrei să înveţi să pierzi, viaţa ta de până acum e un suiş continuu. Tinereţea ta pretinde prea mult, iar de bătrâneţe te apropii cu spaimă, ca hoţii din codru. Va veni, fiule, o vreme când vei vrea -să mărturiseşti totul, oricui, şi nimeni nu va voi să te mai asculte. Deprinde-te, cât încă nu-i târziu, să şopteşti cuiva ce e în sufletul tău. împarte cu

cineva bucuria, tristeţea, nedumerirea, desnădejdea, trufia, umilinţa, îndoiala, semeţia! Cu cine? Întâi cu femeia ta, oricât de puţin ai preţui-o. Apoi cu prietenul. Grăbeşte-te, câtă vreme sunt dispuşi să te asculte. Descuie, fiul meu, lacătul sufletului nu cu o cheie, ci cu un trandafir! Zeci de ierni a nins înlăuntrul tău: numai o floare roşie ca focul te va dezgheţa. Zeci de primăveri a încolţit iarba sub privirile tale: numai o ploaie de-aprilie va trezi trifoiul din somn... Fă-ţi familie, fiule, şi lasă-ţi sămânţa de aur să înflorească în pântecul miresei tale de vis. De când n-a mai mângâiat palma ta, obişnuită cu arma, un creştet şi o tâmplă de copil? Şi eşti bănuitor! Nu ai încredere nici în cei care te iubesc şi-ţi întind masa ca să mănânci. Ce pui la cale? În contra cyi lucrează mintea ta ascuţită ca briciul? Dacă simţi că ai o misie de împlinit, atunci saltă capul din pământ şi priveşte departe. Ia seama la rotirea vremurilor! Şi la premenirea lor. La despărţimântul luminii de întunerec şi al apelor de ape. Cumpăneşte cu blândeţe şi suferă cu resemnaţie! Stai departe de tărâmul cel pustiu al urilor. O vreme a trecut şi a căzut grindina peste oameni şi dobitoace, altă vreme stă să vie şi va răsări soarele. Va izbuti sufletul tău să se ridice din somnul copilăresc al lumii? A îmbătrânit timpul, fiule. Nu auzi cum îi trosnesc încheieturile, ca vreascurile în marile păduri ale pământului? O vreme sfârşită. O vreme întinsă pe un pat alb, acoperită cu un linţoliu. O vreme dezdumnezeită... Uită-te la strălucirea bolnavă a timpului: un putregai învăluit în lumina moartă a nopţilor! Pune urechea pe pământ şi ascultă freamătul adâncurilor. Uiţă-te pe cer la miez de noapte şi citeşte, daca poţi, şoapta cea mică a stelelor. Auzi cum sună trâmbiţa timpului! Auzi cum susură apa neîncepută a marilor râuri nenăscute încă! Priveşte cum se aprinde în aer pasărea de ceaţă a timpului celui păcătos! Cade frunza, încolţeşte grâul. Piere bruma din cxmpuri, se albeşte de floare ramura mărului tânăr. Lasă-ţi gândurile să zboare spre dezmărginire, ca paserile şi norii cei umezi.

Lasă-ţi sufletul să lunece spre scripetul mişcător al lumii. Că, uite... nu mai eşti chiar tânăr. Mai e un an şi ai vârsta Mântuitorului, aceea de-o avea când l-au bătut în cuie... Şi spune minţii tale să caute repaosul în ţinuturile cele veşnice ale faptelor. Acolo va afla că-i este îngăduit să dobândească totul: linişte şi amărăciune, bucurie şi spaime, avuţie şi nelinişte, desfătare şi tristeţe... Lumea e un animal uriaş. Să-i ascultăm mugetul la ceasuri de seară şi să-i desluşim, dacă putem, poftele nemărginite. Fiule al meu, soarta a aşezat neamul nostru la întretăierea vânturilor, acolo unde năsipul nu stă pe un loc şi unde frunza tremură în toate patru anotimpurile. E bine, e rău? Nu ştiu. Stăm sub deasa umbrire a unor prea puternice împărăţii şi alăturea de hotarele mereu umblătoare ale altor împărăţii. Ni se cere credincioasă supunere: uneori le-o dăm, de mai multe ori nu le-o dăm. Câte sunt cinstitele feţe care vor să lucreze pentru ridicarea din nămol a nenorocitei noastre vetre? Jos, la talpa ţării, stă, scufundată în memoria veacurilor, virtutea naţiei. Cine va aţâţa focul? Scaunul ţării este scos la vânzare. Prostimea care asudă pe brazdă şi pe tăpşan, prostimea care se-ngrijeşte de rod şi sămănătură, prostimea care ţine coarnele plugului şi aclună, ca albina, dulceţurile câmpului nu e întrebată de nimeni. Ea nu poate chema şi nu poate goni, ea nu poate lăuda şi nu poate huli. Ea se-nchină, muncind, pământului reavăn şi scoate din măruntaiele lui bobul mai galbin ca aurul şi mai dulce ca mierea. Şi tot ea strânge, la piept, ca pe-o comoară, avuţia minţii... E timpul, fiule, să vină un salvator cu steag şi spaclă. Să vină mai iute ca un răspuns, mai teafăr ca faptul de ziuă, călare pe-un cal de fum! Să apară pe dââme, să coboare din munţi odată cu izvoarele, să vină pe ploaie odată cu trosnetele, să treacă prin ierburi odată cu turmele, să umble prin pometurile cele cu soare în ramuri, prin viile mirositoare, prin grâneâe aprinse de macii sălbatici, prin pădurile străbătute de fiară, pe văi odată cu vântul, printre râpele cu pui de grauri în maluri, prin grădini parfumate...

Fi-vei tu acela? Poate că vei fi, poate că nu! Eu mă-ntorc, fiule, în lumina din care am venit. Amin!

Şi bătrânul orb pieri ca şi cum n-ar fi fost.

Iar Tudor se trase în viezuina întunecată în care n-ar fi voit să mai stea. Când călugărul tinerel îi aduse de-ale gurii, slugerul îl întrebă:

— Când ies de-aici? Ce spune părintele Dionisie?

— Ce să spună? Spune că domnia-ta trebuie să aştepţi...

Slugerul nu se simţea deloc în apele lui. Parcă se sălbăticise, parcă nu mai ştia de unde răsare soarele şi unde scapătă. Oasele îi amorţiseră, barba îi crescuse, iar picioarele îl ardeau în cişmele care deveniseră parcă mai strimte. Era prima oară când şedea ascuns la întunerec şi răcoare, în burta ca de peşte uriaş a unui deal. În minte încă îi mai sunau vorbele când agere, când blânde ale bătrânului orb care venise şi plecase ca o veste. Nu mai ştia ce a fost vis şi ce nu, totul părea venit din alte tărîmuri: năluciri înfricoşătoare, cuvinte profetice, mişcare ele corpuri chaotică, timpi rezemaţi de o lume a secretelor, chim ere...

Veni să-l scoată din ascunzătoarea atât de despreţuită un călugăr înalt, cu o barbă desfăcută în două fuioare şi căruntă la spic, lat la faţă, cu doi ochi vioi îngropaţi sub nişte sprâncene înfoiate. Era chelarul, bărbat târziu la vârstă, burtos, cu vorba zdruncinată.

— Acum o să ieşim, afară! a spus el şi i-a aruncat slugerului o tăgârţă în care se aflau straie nepopeşti.

Mergea pe o potecă îngustă de paviment, urmându-l pe chelarul care călca apăsat şi-şi ridica din când în când, ca muierile, poala rasei ce atârna până la firele de iarbă rourată ce mărgineau cărăruia. începutul de zi era proaspăt şi luminos, soarele da să urce pe un cer bolnav de albăstrime. Copilul dimineţii se zbătea în aer, nu era vânt, ci numai cântec de pasăre nevăzută. Dinspre pilcul de jugaştri de pe deal veneau răcori, iar într-una din turle dăngănea de utrenie un clopot. Chelarul se opri la o uşă

mică pe care o văzuse dată la perete. Strigă, frângându-se de şele, ca să încapă pe uşă şi să fie auzit:

— Eşti aci, nea Gheorghe?

— Aici, părinte! ieşi din pământ răspunsul rostit de o voce subţire ca de fată.

Călugărul îi spuse lui Tudor care privea mirat spre uşa mică dată la perete:

— E nea Gheorghe... Vorbeşte aşa fiindcă are o hibă în gât. I-a pus un hirurg o maşinărie ele vorT>it... Nu vrei să ne abatem pe la el? E vremea când prefiră vinul, ca să nu se strice...

Intrară în pimniţă, chelarul înainte, Tudor urmându-l cu grijă, căutând cu vârful piciorului treptele ce nu se vedeau la lumina chioară a unui felinar atârnat în fundul beciului, deasupra unei putineici.

— Pe-aici, fiule! îl. striga călugărul, care era obişnuit cu locul.

în pimniţă era frig şi Tudor se gândi că locul acesta seamănă cu văgăuna în care şezuse câteva zile şi nopţi. Se aşezară pe un fel de pat de seânduri. Ochiul se mai obişnui cu nelumina şi slugerul putu să vadă un şir lung de butoaie puse pe podvale; slăvinele ca nişte ţâţe se orânduiau de parcă le trăsese cineva la linie cu aţa. Lingă unul din butoaie sta, cocoşată, o mogâldeaţă. Ţinea cu amândouă mâinile un vas de humă în care picura ceva. Un clipocit moale sporea liniştea acelei încăperi friguroase.

— Unde-i ulciorul cel mic, nea Gheorghe?

— Aici, sfinţia ta. Aici...

Mogâldeaţa se răsuci, luă ulciorul şi i-l aduse călugărului.

— Ia un gât, fiule! îi spuse chelarul slugerului, întinzându-i ulciorul.

Tudor luă vasul şi beu. Simţi cum i se răzvrăteşte o podgorie în cerul gurii.

— E, cum a dormit domnia-ta? întrebă călugărul, ale cărui vorbe cădeau ca nişte mere din pod.

— Cum să dorm?! Cam înghesuit, părinte...

j- Şi... ce-a făptuit domnia-ta de a fugit de lume?

— N-am făptuit nimic...

— Nu se poate. Trebuie să fie ceva la mijloc...

Lui Tudor nu-i conveni a mai merge pe unde alunecase vorbirea omului cu potcapiu. Beu încă o dată din vinul parfumat ce se zbătea în pântecul rotund al ulciorului.

— E tare bun! schimbă vorba. Cât de vechi este?

Chelarul tăcu câteva clipe. Apoi primi ulciorul şi-l răsturnă sărutându-i ţâţa. Ţinu mult vasul în aer, apoi icni de plăcere.

— De câţi ani să fie, nea Gheorghe? rosti călugărul.

;- Să tot aibe patru ani, părinte. Mai mult n-are...

Teşiră din pimniţă. Chelarului, care supsese vin mult, i se roşise nasul care-i era mare cât un morcov. Mergea înaintea slugerului, ca un călăuz, cerca să facă pasul mare, dar picioarele înţepenite nu-l prea ajutau. Când trecură pe lângă heleşteu, Tudor îşi aduse aminte de iazul din visul lui, de chipul bărbos ce i se arătase şi de vorbele ce-i fuseseră spuse.

— Vinul, vorbi chelarul după ce stătu locului, vinul... trebuie băut dimineaţa,' înainte de răsăritul soarelui, după ce ţi-ai clătit obrazul cu apă călduţă. Numai atunci îţi dă toată puterea şi tot amirosul lui...

Se apropiau de o chilioară şi omul în negru continuă să laude vinul beut dimineaţa.

— ...Pe nemâncate, atunci să-l dai pe gât! Licoarea cade bine pe stomahul gol. Altfel, rămâne loc puţin în stomah. Şi e păcat... Vinul, dacă e bun, e beutură sfântă şi trebuie să i te închini ca la icoane...

Ajunseră lângă treptele de piatră ale chiliei mărunte ce sta ascunsă sub crecile unui tei bătrân.

— Aici va sta domnia-ta...

— Până când?

— Nu ştiu...

Şi, după acest schimb de vorbe scurte, chelarul descuie uşa, o dete la perete şi plecă. Tudor intră într-o odaie cu un

pat, se aşează şi îşi ridică ochii spre icoana veche în care îşi desfăcea larg braţele sfântul Vasilie cel Mare, episcopul Cezareei, prietenul lui Grigorie din Nazianz, duşmanul arienilor împăratului Valens, compuitorul de omilii.

Se mai scurse o noapte şi egumenul, aşteptat mult de sluger, nu apăru. Dar Tudor ştia că pericolul trecuse; acum îşi făcea alte socoteli: va lua drumul cel lung al Apusului, de unde, când se va putea, va căuta să îndulcească voia celor ce sunt puternici în Roma cea nouă a Răsăritului.

A opta duminică după Sfintele Paşti, ziuă a Rusalelor, când toate sunt ale marelui praznic, începu nelămurit, cu bură rece dimineaţa şi cu zbiceala vremii pe la prân'şor. Nu era frig, dar nici cald nu era. Pe firul Jiului, dinspre munţii falnici cu vârfurile ninse, sufla un vânt răcoros, plăcut obrazului, mai mult o adiere ce flutura vestmintele şi făcea să tremure" frunzele copacilor. Târgul picotea sub linişte şi numai când şi când uliţele erau străbătute de vreo trăsură. Atelajele boiereşti, trase de cai puternici, veneau toate spre Uliţa Sărarilor şi trăgeau la cula serdarului Vasile.Moangă. Boierul jian da în ziua aceea, ca în fiecare an, o masă câmpestră. Fuseseră chemaţi boierii de vază ai târgului, prieteni ai Mongeştilor, oameni de la isprăvnicat, câţiva negustori, rude. Când soarele fu în cumpăna cerului, partea din faţă a culei serdarului viermuia de lume. Pe poarta cea mare dinspre uliţă, pe suişul pietruit, mărginit de două lanţuri negre cu zaua mare, intraseră rând pe rând rădvane, şarete uşoare, trăsuri obişnuite şi cabriolete pe arcuri, vegheate toate de sus, de pe două columne, de. doi vulturi mari opriţi de o mână măiastră într-un zbor mut. Acvilele, cu ciocuri aduse la vârf, tronau înfiorătoare peste capete de femei tinere şi peste perechi de cornuri ale abondanţei, toate figurate iscusit în carnea tare a pietrei. Mesele şedeau pe o arie rotundă, pardosită cu bucăţi de bazalt cenuşiu cu crăpături; în mijlocul ariei, într-un cerc, îşi desfăceau miroasele zeci de trandafiri albi şi roşii înconjuraţi de un brâu ele begonii sfioase, mai frumoase decât nălucile. Un

gard de lemnul-cânelui, tuns proaspăt cu foarfeca, da ocol curţii, strângându-i pe meseni ea-ntr-o îmbrăţişare. Sub balconul cu dreve de fier dormitau, cu boturile pe labe, doi dulăi de piatră prinşi într-o lene fără de sfârşit. Doi tei cu coroane largi, neînfloriţi încă, făceau să fie umbră în toată curtea. Bairamul câmpestru începuse înainte ele jumătatea zilei, când soarele bătea moale, cu razele lui blânde. case, lemne şi oameni. Din coperişurile cuhniilor ieşea fum, iar gaşperii lucrau cu grăbire la gătirea bucatelor.

Printre primii, sosi la cula serdarului însuşi Simeon Peştenaru, ispravnic la judeţ, ambarcat într-o caleaşca luxoasă cu roţi mari şi spiţe strălucitoare. Muierea ispravnicului, o femeie mică şi vioaie, cu o faţă albă ca laptele, purta peste cămaşa de în o vestă de catifeluţă împodobită cu fluturi, paingăni şi alte bibiluri cusute cu dibăcie. Apoi veniră alţii. După ce coborî din cocia sa, văpsită în galben şi trasă de doi cai neguroşi, cu ciucuri rotunzi de fir în creştete, Ioniţă Coţofeanu începu să-i povestească judecătorului Chiriţă Corbeanu. venit fără nevastă, despre minunile făptuite de el la vânătoarea la care fusese, cu o săptămână în urmă, prin tufişurile Arcanilor, cu şoimi de Bobeşti şi de Hurezul Gorjului, cu ogari şi dulăi năduşiţi. Cum se dete jos din rădvan, Beleujoaia îşi lăsă omul lângă mese şi păşi spre frumosul chioşc din fundul curţii, pe care nu-l ştia, dar despre care auzise că e una bella loggia, croită după model italian. Femeia, amplă la veşmânt, numai samururi şi ermine, reveni la masă, merg'ând în aşa fel încât să-i rămână la vedere paftaua de sidef, mare cât o mânătarcă. de pădure, ce i se odihnea pe pântec. Dinu Pătraşcu şi sfioasa Gliceria, muierea lui, veniseră într-o cabrioletă, numai ei doi, fără vizitiu, gest ce nu scăpă netocat din buze de către Beleujoaia, care ar fi şuşotit pe la un colţ de masă: „Ia hăţurile-n mână... Vrea să arăte cât ele june e şi cât de aproape stă de talpa ţării...” Protopopul Andrei Schevofilax sosi înotând în anteriul său ce era atât de lung, că părea căzut de sub giubea.

Didascalul Tanasis Ma'vros ieşi ca din pământ şi înaintă spre mesele din mijloc mângâindu-şi din când în când funda înnodată la gât ce semăna cu o salată.

— Il fait beau, il fait folie! a exclamat grecul privind cerul senin ca sticla. Apoi a scos din pulpana vestonului de alpaga o cărticică pe care i-a arătat-o serdăresei, spunând: E pentru domnişoara Lucsiţa... Les Jardains a lui Delille. Poate s-o citească şi domnia-ta. Nu face rău...

După ce a dat câteva căniţe de horilcă pe gât, conţipistul Costin Teteleanu a început să le povestească unor inşi de trampa sa numai măscări. Noroc că boier Beleuja suferea de neauzire la una din urechi, căci de el era vorba în una din basnele spuse de Costin..

— Cică, zicea conţipistul, Beleuja n-ar avea clecât un testicul de om, celălalt fiindu-i pus de un hirurg care-l luase de la un maimuţoi.

Iar hirurgul nu era altul decât Fritz Pellisier, prezent şi el la masa de Rusale, doctor de oameni şi vite, care învăţase la Pesta şi Viena, fiind calificat în actul său de „ornatissimus ac doctissimus vir”, bărbat prea distins şi prea învăţat.

Mesele, aşezate în trapez, se înveliseră de oameni flămânzi care la început gustară din mezelicuri şi din profumata vutcă de Bogdania. La masa din mijloc, cea lungă, şedeau ispravnicul Simeon Peştenaru, părintele Schevofilax, serdarul Vasile Moangă şi judecătorul Chiriţă Corbeanu. acesta din urmă cam melancolic din pricină că i se îmbolnăvise nevasta şi nu putuse veni cu el la prânzul de Rusale. La una din mesele lăturalnice, aproape de trupul unuia din tei, şedeau ciucure femeile cu urechi îngăurite în care sticleau cercei cu picior de smarald şi cu aripi de diamanturi. Isprăvniceasa, pe care o chema Pitra, vorbea coconetului de o carte, a unuia Tertullian, în care scria despre îmbrăcămintea femeilor, cum se croieşte, cum se coasă şi cum se poartă cu dichiseală.

— ..Scrie acolo, spunea isprăvniceasa, ca să ne punem bande de fier la piept, iar la urechi cercei cu pietre scumpe...

O boieroaică de peste Jiu, Chiva, nevasta pitarului Bălescu, care era încrucişată la ochi, privind cu unul la făină şi cu celălalt la slănină, se făcea că nu pricepe: Cum adică, vorbea ea, să-ţi pui bande de fier pe piept; poate că e vorba de straie de mers la război...

De la cuhniile dosite undeva, într-un colţ al curţii, soseau mâncărurile purtate pe tave de argint de gaşperii iuţi de picior, îndemânatici, îmbrăcaţi în iţari albi şi veste săine, cu lănţuguri la buzunar. Cărau pilafuri, icre, cureluşă la grătar, fripturi de clapon cu migdale, posmagi, pestrugă uscată, plevuşcă şi morun marinat. Lingurile şi cuţitele străluceau în mâinile mesenilor, iar serdăreasa o pusese pe Dumitra să scoată din scrinul de nuc furculiţele de argint, ca să nu se mănânce cu deştele, cum se obişnuia în alte părţi. Nici vinul nu se bea dintr-un singur pahar, care să dea târcol mesei, ca ia chiolhanurile turcite din Bucureşti; se foloseau căniţe de pământ smălţuite aduse la cula serdarului tocmai de la Hurezi, vase procopsite în care vinul se ţinea răcoros. Tanasis Mavros hălpăia grăbit din ciorbă, atent să nu-şi stropească lavaliera sa flotantă. Iar Nicolae Beleuja, umed pe la gură de sosuri şi rântaşe, îşi tot clătea mâinile în lighenaşul de argint în care apa mirosea a iasomie; măhrama de şters şi-o pusese la gât, prinsă sub cămaşă, ca să nu se murdărească de stropi.

Tartorul bandei de lăutari, Tache Bobirci, un lungan negricios, cu ochii mari şi pleoapele vinete, se încovoia pe clipla lui lucioasă pe care o strângea sub bărbie, de parcă ar fi vrut să şi-o bage în sân. Apoi, lăsând instrumentul, se punea pe cântat din gură, arătându-şi ştirbitura dinţilor.

„Frunză verde meri dungaţ, Muere cu doi bărbaţ,

Ia-m cuţâtu din ficat!

Of, of... Nu-l lăsa să ruginească, Maţăle să-m putrezască, Inima s-o facă iască...

Of, of...”

Soarele se ridicase bine şi îşi încurca razele în floarea liliacului, apoi aprindea micile scule de aur ce se clătinau la urechile femeilor. Isprăvniceasa, cu cerceii ei cu trei picioare, cu floarea de mărgăritar de la işlicelul pus peste o-nvelitură şi cu giuvaerurile risipite pe degete, părea muiată în aur şi pietre scumpe. Beleuj oaia purta un cojocel încondeiat cu văpseli, despre care-i şuşotea nevestei lui Ioniţă Coţofeanu că a costat-o nu mai puţin de nouă sute de taleri.

— M-a sărăcit de bani, spunea ea gândindu-se la işlicel şi mişca în dreptul bărbiei cutate evantaiul făcut din coade de cocoşi. Da' e grozav, nu?

Cerimonia de Rusale se aşezase, şi de la cuhnii, soseau, aduse de slugile sprintene, vase întinse pline de mâncăruri cu caimac, iahnii împănate cu cărnuri de iepure şi peşti de Dunăre, feliuri cu unt, fripturi tocate la frigăruie, vânat de căprioare şi prepeliţi, vinuri şi vutci. Nu sosise încă Zanfirache, fiul proprietarului Beleuja, iar mamă-sa, Beleujoaia, se tot uita, când nu mânca, spre poarta străjuită de cei doi vulturi. Băiatul veni cu şareta trasă de un cal. în vreme ce se apropia de mese, mumă-sa tremura fiindcă nu ştia dacă ţoalele pe care şi le pusese fiu-său vor plăcea ochilor curioşi ai celor ce petreceau. Zanfirache purta o tătarcă de şiac, anteriu cu dungi şi cizme de iuft cafeniu. Pălăria de pâslă o ţinea în mână. Se aşeză la masa bărbaţilor, unde hirurgul Fritz Pellisier îşi propovăduia ştiinţa.

— Oftică se face mai abitir la vârsta de optsprezece ani! îl liniştea doctorul pe Chiriţă Corbeanu care nu ştia de ce sufere nevastă-sa.

Doctorul nemţesc, venit la Jiu numai pentru uri sezon, era scund şi crăcănat, cu un cap mare, de buldog englez, cu fălcile căzute şi creştetul atins de calviţie. Era mereu cu Ippocrat în gură, despre care zicea că e tatăl tuturor doctorilor şi chiar al babelor lecuitoare de hibe. B'oierului

Radu Lăzăroiu, care spunea că are un nepot în friguri, îi recomanda dieta umedă, iar unei cucoane, pe nume, Ana Zagorianca, al cărei copil fusese lovit de vorbire aiurită, îi spunea că numai somnul este bun.

— Lasă-l să doarmă mult, jupânească, şi va fi bine...

Proprietarul Ion Economu din Brădiceni se plângea că nevastă-sa a dat în lunătăcii.

— La boala asta, greu tămăduitoare, se încearcă numai de afumare de mirezme...

Hirurgul nu spuse care mirezme sunt bune, iar proprietarul uită să întrebe.

În sfârşit, un obraz scăpătat, Emanuel Săvoiu, negustor cu dugheana pusă în Uliţa Mică, se interesa de leacul ce ar fi bun pentru socrul său, un moşneag^ de optzeci ele ani.

— Ce are? l-a întrebat doctorul.

— îl doare pe-aici şi pe-aici, îi zise negustorul arătând locurile cu pricina, atent să nu fie văzut de vreo femeie.

— Asta-i durere de rănichi şi de beşica udului şi se tămăduieşte greu la cei bătrâni.

La care negustorul dăduse din mână întristat.

Slugile tocmai aduseseră friptura de purcea mistreaţă, ce mirosea trăsnitor, când Beleujoaia vorbi:

— Da' unde-i fraţilor Zulnia Lascăr, că am auzit că s-a făcut bine de la căderea ce-a păţit-o?!

Toţi priviră spre doctorul Pellisier, care o îngrijea pe Zulnia şi care trebuia să-i ştie de sănătate.

— E pusă pe picioare, îi lămuri hirurgul.

— Şi vine? a întrebat Beleujoaia, uitându-se la scrdărească.

— Vine, spuse Safta, adăugind: A fost chemată...

— Cică are o mână atârnată de gât! strigă de la locul lui conţipistul Teteleanu.

Junele condicar nu se înşela.

Zulnia Lascăr veni târziu, când petrecerea intrase în ceasurile ei încinse şi când gurile deveniseră mai slobode. O aduse o braşoveancă cu coviltir trasă de doi cai de ham cu valtrapuri lungi de culoare verde, mânaţi de un vizitiu cu

mustaţa în furculiţă; Fu ajutată să vină la masă de doi argaţi tineri pe care-i adusese Voican, feciorul, de la grajduri. Avea picioarele groase, umflate de gută, şi păşea greu, ca Un elefant, pe bucăţile de bazalt ce pardoseau curtea serdarului.

— Nu-mi mai umblă sângele-n picioare, vorbea ea în vreme ce se aşeza la masa femeilor.

Iar unei servitoare, ce-i turnase într-o căniţă de pământ nişte horilcă franţozească, îi strigă:

— Păi aşa-mi torni, fato? Une larmette?...'

Purta o rochie de brocart purpurie, cu decolteu, iar peste umeri i se lăsa un şal spaniol lung, cu ciucuri de mătasă neagră mari de trei şchioape, ce atingeau bătătura. Mina stingă o avea prinsă în scândurele legate cu sfoară de cânepă şi o ţinea frântă din cot; altă sfoară prinsă la încheietura palmei era trecută pe după gât. Cu patru luni în urmă, pe iarnă, avusese un atac şi căzuse pe un alunecuş. Se alesese cu ruptură de oase şi hirurgul Fritz Pellisier, care tocmai picase în târg, se ţinuse de ea s-o vindece. „N-a scos o lacrimă - spunea doctorul - aşa e de tare. Areo pipotăă...” Suferindă, bătrâna zâmbea în dreapta şi-n stânga ţuguindu-şi buzele pe care şi le umezea întruna cu limba ei ascuţită. Avea părui alb, adunat sub o beznea maronie. Când nu purta şal, semnele bătrîneţii ieşeau iute la lumină: gâtul ei, care cândva fusese de lebădă, se umflase la ceafă cu grăsime, făcându-se ca o gogoaşă, iar sub bărbie îi atârnau pieile. Avea 79 de ani.

— Nu-mi e frică decât de Dumnezeu, zicea ea adesea.

Ştia vreo patru limbi şi soarta o împinsese în multe colţuri ale pământului. Nu avea decât douăzeci de ani şi încă unul când s-a călătorit la Viena imperială împreună cu primul ei bărbat. Era înaltă, subţirică şi avea ochii albaştri, de copil pofticios. Acolo, la poalele munţilor Wienerwald, viaţa Zulniei a făcut un cot. „M-am dus, povestea ea cu nostalgie, în Ring şi am intrat într-o dugheană a unui armean. Chichineaţa era plină ochi: pendule englezeşti, ceşti de

ceai, icoane de argint de la Betersburg, candele, sfeşnice aurii, lămpi de Murano, parfumuri, sticluţe cu săruri contra leşinului, canari în colivii, vase italieneşti de Capodimonte, cărţi vechi... Armeanul avea şi covoare de Smirna, pe care le ţinea afară, în stradă, ca să calce lumea pe ele, să le învechească...” Era fără bărbat şi a cumpărat lucrul cel mai ieftin din dugheană: un săculeţ din piele de căprioară. Nu făcuse decât câţiva paşi când a fost oprită de un bărbat înalt, cu mâini lungi şi osoase. „Domnişoară, ai uitat ceva în drugstore...” i-a spus el într-o nemţească stricată. Zulnia şi-a dat seama că nu-i vienez. I-a vorbit în englezeşte şi bărbatul cu faţă prelungă, ochi albaştri şi o căutătură foarte aleasă, a fost fericit că poate conversa în limba lui cu tânăra femeie. „Dar n-am uitat nimic!” a răspuns ea. Bărbatul i-a pus în palmă o cutiuţă de velur. S-au văzut şi-n ziua ce-a urmat. „Şi aşa, îşi aducea aminte Zulnia, a început bătălia cu flori... îmi aducea zilnic, la gazdă, câte un buchet.” A aflat că e armator din Liverpool, că şi-a petrecut tinereţea pe mări şi oceane şi că se află în vacanţă în oraşul danubian. Bărbatului ei, măcelar de pe Dâmboviţa, i-a spus într-o zi, când acela a-ntrebat-o de unde tot vin florile: „Niculae, nu eşti pentru mine! Eu cheltuiesc mult. Mă duc cu englezul.” Şi astfel, lăsându-şi omul mască tocmai în capitala austriacă, Zulnia a început să călătorească, împreună cu englezul pe care-l chema John Ivanhoe Miller, la Marea Moartă şi Cipru, în Rhodos şi Alexandria, în Liban unde a văzut cedrii, la Malaga şi-n Gibraltar, la Palermo şi la Luxor unde a călătorit pe cămile... Mai târziu, când o năpădeau amintirile, spunea ca şi când ar fi vorbit de altcineva: „Ehe, Zulnia Laseăr a poftit multe în viaţă şi le-a avut pe toate...” Când armatorul englez s-a retras în oraşul său din estuarul Mer^ey, frumoasa valahă, care nu mai obosea, s-a încurcat cu un căpitan de vas francez. „La ăsta am ţinut cel mai mult!” ofta ea întristată de aduceri aminte, adăugind: „Nu m-am culcat cu el niciodată.” Mai târziu, după ce revenise la Bucureşti, la casele tatălui ei, pe nume

Schmidt, cârnăţar ilfovean, a aflat din jurnale că bravul căpitan de vas francez căzuse în bătălia de la Trafalgar purtată în contra lui Horatio Nelson, amiralul Albionului. „Atunci, repeta ea, am plâns pentru prima şi pentru ultima oară!” După ce l-a ruinat pe un boier bucureştean, Zulnia a fost adusă în Târgu-Jiului de un proprietar în vârstă, pe nume Victor Lascăr, căruia femeia, trecută de patruzeci de ani, îi căzuse cu tronc. Fosta amantă de croazieră visa să revină la Bucureşti şi a-nceput să care acolo, la casele bătrâneşti, cu ajutorul vizitiului, de care se spunea că-i e ibovnic, argintăria, covoarele şi bijuteriile proprietarului jian. Acesta căzu la pat, şi, văzându-l că se stinge, muierea chemă un popă: aşa avu loc cununia, cu un mire veşted şi muribund şi o mireasă nesătulă de bunuri şi de ranguri. Şi apriga femeie, care de mică învăţase cum se amestecă mirodeniile cu carnea de vacă şi de cal şi cum se trece amestecul prin făină şi ghips, se pomeni cu nume,. case şi proprietăţi noi. Zulnia Lascăr începu să se îngrijească de parastasele răposatului, cu toate că era papistaşă. Cui o întreba, îi spunea că a trecut la religia ortodoxă. La masa de Rusale, după ce trăsese câteva căniţe pe beregată, îşi amintea de tinereţe: „Un om şi jumătate Miller ăsta al meu!... Am călătorit pe cămile cu un prinţ arab. Un conte spaniol m-a învăţat dansuri gitane la Alicante, iar un janciullo sicilian m-a dus în tavernele Cetăţii veşnice...” Femeilor le zicea „madame”, iar fetelor „madmoiselle”.

— Madame Beleuja, a exclamat Zulnia, umezindu-şi buza de jos care-i tremura, ai stricat o minunăţie de verigă! Mai bine nu ţ-o dădeam...

Cu ani în urmă, când Zulnia se aşezase la Jiu şi când începuse să primească în casă coconet din târg, Beleujoaia se invitase singură şi oftase când văzuse, prin cutiile gazdei, o brăţară de argint. „Mă usuc după ea!” se văitase Beleujoaia, iar văduva îi spusese: „Ţi-o vând.” Nu i-o dăduse la preţul ei. Gândise: „Dacă i-o vând mai ieftin, asta mă laudă în tot târgul. Dacă nu... nici ploile nu mă spală şi

bălăcărelile ei.” Aşa era. Beleujoaia îi dăduse cinci sute de taleri („Un preţ de nimic!” îşi spusese Zulnia) şi luase brăţara. De văduva lui Lascăr vorbea ca de Dumnezeu. „Aşa femeie... mai zic şi eu...” Şi: „Să-i dea ăl de sus sănătate, că deşteaptă mai e!” Dar timpul trecuse şi Beleujoaia începuse s-o muşte de fund pe aceea care-i dăduse pe mai nimic brăţara cu patru peruzele prinse-n montură. Zulnia auzise bârfa şi, cum nici ea n-avea nimic sfânt, începuse aici, la masa dată de Mongeşti, s-o certe pe Beleujoaia pe care din matracucă şi paparudă n-o scotea.

— Eu am luat-o din Bab El-Mandeb sau... de undeva din Răsărit, de la tarabă... unde se lucra cu mâna şi ciocănelul... Iar tu ai frecat-o cu cenuşe şi scuipat ca să lucească! Avea patină, acum nu mai are... Eu, tot ce am... este de pe unde-am fost.,.

Se tot foia pe laviţă şi eând şalul spaniol tivit eu ghipiură aluneca într-o parte, la pieptul Zulniei licărea o frunză de aur, despre care spunea că e adusă din Baleare. Degetele, subţiri şi încă fragede, îi erau pline de inele, cu smarande şi turcoaze prinse în aur alb şi galben. Nu avusese copii, nu voise să aibă, iar dacă se întâmpla să audă vreo mamă” că se plânge de năzdrăvăniile prichindeilor, Zulnia o aranja cu gura ei păcătoasă: „Aţi vrut puradei? Sunteţi nişte gâşte...” Era rea de cleanţă şi recunoştea că are venin sub limbă: „Eu muşc. Mi se spune Viperei!”' Vânduse bijuterii unor fete înstărite din târg, le învăţase să facă reverenţe ca-n Apus, le iniţiase în bunele maniere, cum se stă la masă, cum se pune tacâmul, cum se dă vinul alb la peşte şi alte regule despre care zicea că trebuie respectate cu sfinţenie. Sfătuia, asculta, certa, îndemna. Ajunsese repede un fel de arhiter elegantiarum pe malul Jiului, era căutată de coconet şi nu primea în casă decât spre seară, plângându-se că dimineaţa, după sculare, era dărâmată de osteneală. Femeile care-i călcaseră pragul spuneau că Zulnia are un' iatac luminat slab şi camere împodobite cu oglinzi, icoane ruseşti ferecate în argint, sfeşnice, dulapuri, mese florentine

şi covoare orientale pe care, dacă intrai în casă, trebuia să le calci. „Aşa se învechesc şi le creşte preţul”, spunea ea, dovedind că învăţase ceva pe unde umblase în viaţa ei. În odăi, plutea un miros înţepător la nară, fiindcă Zulnia ţinuse cu ani în urmă mârtani siamezi care făcuseră pe lucruri. Când o boieroaică, aflată în vizită ca să vadă cum se lucrează gobelinurile, voise să se desculţe la uşă, Zulnia o certase: „Ăsta-i obicei de neamuri proaste...” Gliceria, sfioasa nevastă a boierului Pătraşcu, pândise până când Zulniei i se oprise meliţa şi o-ntrebase cum a fost când s-a dus la Sfântul Mormânt. Iar bătrâna, care parcă aşteptase tocmai întrebarea aceea, se făIea cu hagialâcul ei din care venise cică mai sfântă:

— Cum să fie?... Ca la Ierusalim! Eram atât de sfârşită pinăuntru, că n-am fost în stare nici să spun Tatăl nostru. L-am început de douăzeci de ori şi nu l-am terminat niciodată. Noroc cu o călugăriţă catolică cu cyclamen apretat, care l-a spus în locul meu. Şi cele treizeci şi trei de candele aprinse... Ce poveste 1 Ehe, eu pe unde m-am dus am belit ochii, n-am stat ca orbeţii. Numai în Rusia nu m-am dus. N-am vrut: am auzit că acolo îţi dau la masă două ouă dimineaţa, două la prânz şi două seara...

Se mânca de zor. De la cuhnii sosiseră rinichii de taure, apoi sitarii înăbuşiţi, potârnichiile în sos de vin, fleici de mânzat, mâncăruri de vânat cu păr... Soarele trecuse de piscul cerului şi se lăsa spre scăpătat, iar un vânt moale mişca frunzele obosite de pâclă ale teilor. Lăutarul icnea:

„Şi-of, of, of, of... Frunză verde şi-un mohor, Păsărică de sub nor, la-mă şi pă mine-n zbor Şi du-mă une mi-e dor. La puicuţa în privor Să mi-o sărut binişor, Dc n-oi iubi-o, să mor,

Of, of...”

Proprietarul Niculae Beleuja, care mai mult tăcuse şi se hărănise cu bunătăţi, auzi vorbindu-se pe lângă el de o minune de frumuseţe muierească, foarte umblăreaţă şi cu

minte infernală. Prinse firul discuţiei şi, ştiind despre cine e vorba, rugă să fie ascultat.

— Auziţi, cinstiţi boieri! Ştiu eu povestea... Coane ispravnice i

Se întinse peste masă, spre Simeon Peştenaru, făcându-l atent şi îndemnându-l să asculte.

— ...E nemaipomenită, doamna asta..;

De pe locul său, Ioniţă Coţofeanu întrebă cu vocea lui cam dogită:

— Care doamnă, coane Niculae, că nu fui atent?

— Una Sofia de Witt. O fi de neam mare... dacă te iei după nume...

Atent la istorisire, judecătorul Chiriţă Corbeanu intră şi el în vorbă, căci ştia câte ceva despre femeia uluitoare de care se povestea.

— Care neam mare? Că e fată de zarzavagii... îar numele... Numele îl are de la un polonez, pe care l-a năucit şi l-a stors. Iar când omul i-a căzut la pat, ce credeţi că a făcut? L-a împins într-o cămăruţă... şi nu lăsa servitoarea să-i dea mâncare decât o dată pe zi! Până la urmă l-au găsit înţepenit şi cu carnea de pe el stricată, de şi-au pus doctorii mâinile la nas când au intrat...

Beleuja, ofticos că judecătorul era bine informat în ce-o privea pe grecoaica zurlie, se făcea că nu aude nici măcar cu urechea cea zdravănă şi turuia înainte privindu-l ţintă pe ispravnic şi neinteresându-se de toţi ceilalţi.

— I-a turbat pe hăndrălăii Bucureştilor, spunea rânjind Beleuja. Apoi... ce credeţi c-a făcut? A trecut Milcovul şi s-a oprit la Iaşi. I-a zăpăcit şi pe moldoveni. Avea diavoli su' fustă. Ăi de-au cunoscut-o chelălăie şi acum în aşternuturi... Da' n-a mulţumit-o niciunul...

— Cum? intră Mavros pe fir. Chiar niciunul?

— Ba nu, greşesc! se corectă Beleuja. Unu singur a îndestulat-o pe aiurita de Sofia.

Din mai multe părţi se auziră voci:

— Cine? Cine? Cine a-ndestulat-o?

Lăutarii se întărâtaseră încovoiaţi pe sculele lor şi Chiriţă Corbeanu le făcu semn cu mâna să tacă.

— Da' mai hodiniţi-vă, fraţilor, vorbi el nervos. Că ne-aţi împuiat capetele.

Serdarul făcu şi el un semn capului bandei şi acesta înţelese ce trebuie să facă. Lăutarii se retraseră spre colţul culei unde era o mesuţă plină de bunătăţi.

— Ei, spune cine-a mulţumit-o? întrebă Corbeanu, făcându-se ecou al tuturor.

Beleuja se ridică în picioare ţinând în mână o căniţă plină din care şi bău. Apoi vorbi răspicat, mulţumit că era ascultat de atâtea urechi.

— Cică armăsaru' de Potemkin. Era el cam veşted când a avut-o. Da' tot a liniştit-o...

— A liniştit-o el pe împărătească, ţinu să zică Ioniţă Coţofeanu.

— Ce să-i faci! exclamă Beleuja reaşezându-se. I-a pus Dumnezeu norocu în pantaloni...

Câţiva meseni râseră zgomotos stropindu-şi vecinii cu ce aveau prin gură. Iar femeile care se nimeriseră să fie atente la discuţiile bărbaţilor întoarseră capetele într-o parte punându-şi palma la ochi. Nu că n-ar fi auzit şi ele fel de fel de poveşti despre cariera acelei curve continentale, dar aici, la petrecere, era prea delicat să ciulească urechea la cuvintele de batjocură ieşite din gura bărbaţilor. Numai Beleujoaiâ îşi mânca cu privirile omul, care reuşise să azvârle o glumă ce fu aplaudată de câţiva meseni.

— Şi e frumoasă Sofia asta? se interesă ispravnicul, care vorbi nu pentru că voia să ştie cum e femeia cu pricina, ci pentru a da impresia că participă şi el la hazul general.

Ii răspunse grăbit Nicolae Beleuja, ţinând cana de vin ridicată.

— E dulce, boier ispravnice. Să-i bei apă din podul palmei...

Râsul fu şi mai zgomotos de data aceasta, iar Peştenaru se veseli şi el, cu toate că vorbele cam deocheate ale

proprietarului nu-i căzuseră tomnai bine la stomah. Se vorbi, în continuare, tot despre Sofia de Witt, fiecare spunând ce ştia: că era născută pe undeva pe lângă Constantinopole, că lăsase deoparte coşul cu legume şi înfierbântase tineretul boieresc din mai multe târguri evropeneşti, că-i tâmpise cu arsura ei pe câţiva ambasadori, generali şi mareşali, că un ministru polonez a cumpărat-o de la mumă-sa, că i-a zăpăcit cu farmecele ei pe seniorii parizieni, că e vicioasă până-n măduva oaselor...

— Cică-i scriu conţii madrigaluri ca să-i câştige sufletul.

Vorbise judecătorul mângâindu-şi nasul solzos şi alburiu. Iar Tanasis Mavros intrase de-a dreptul în recitarea unui madrigal pe care fata precupeţei din Mudagna l-ar fi primit din partea unui cărturar parisian ce avea să ajungă până la urmă membru al Academiei de Instrucţiuni şi Litere Frumoase.

„Lasse de voir partout ailleurs
Les vers, les voeux et les admirateurs
Accourir à votre passage
Lasse d'être Vénus, Hèbé en d'autres lieux,
Peut-être vous plairait-il mieux
D'être Flore en ces lieux sauvages?
Il cesserait bientôt d'être tel à mes yeux.”

— A visat să ajungă regină a Iliriei! vorbea aproape scandând didascalul grecesc, încântat nu numai de iranţozeasca sa, dar şi de proba concretă ce o adusese cura că ştia prea bine aventurile acelei femei fatale, amantă de bătrâni şi de tineri, odaliscă lascivă.

Pitită sub şalul ei bogat, aplecată pe marginea mesei, Zulnia tăcuse un timp şi mulţi înţeleseseră că bătrina e obosită şi că moţăie de somn. Ea însă aşteptase momentul potrivit ca să mai verse câteva picături de venin din pipota ei otrăvită. Şi momentul sosi după vorbirea lui Mavros care, mulţumit de sine, se reaşezase şi începuse să mănânce din muşchiul de porc ce i se răcise în farfurie.

— Pe Sofia asta, a mormăit bătrâna de la locul ei, eu am văzut-o la curse de cai, la Hamburg... Ehe! Urma să mă călătoresc pe ape... Era cu un hodorog lângă ea. Roşcată la păr, cu o pălăriuţă de paie roz şi un taior de tafta. Avea o mutrişoară... cum să spun... mică, de veveriţă. Ii sărutau toţi mâna... O secătură de muiere...

Auzind-o vorbind, ai fi zis că bătrâna e o sfântă, coborâtă de-a dreptul din rama unei icoane. Pretindea că e virtuoasă şi blestema uşoarele năravuri ale femeilor tinere mai ales, care se dau în vânt după aur şi petreceri galante. Dar cei care-i cunoşteau viaţa, cu strălucirea şi ceţurile ei, se minunau auzind-o cum predică asemeni unui prelat care cere să faci ce zice el şi nu ce făptuieşte.

Mai slobod la gură, proprietarul Nicolae Beleuja îi aruncă o întrebare cu care spera s-o zgândăre pe bătrână.

— Da' ia spune coană Zulnie, cum te distrai pe vapoare?

— Ehe, alte vremuri... Chermeze, rochii de seară şi amor ghebos la cleanţa uşii... Qui risque gagne!

— Aşa da! o aprobă Mavros. Aşa cică spunea şi simpatrioata mea Sofia de Witt. Şi a riscat destul...

Dar grecul nu vorbise pentru a-i da dreptate bătrânei, ci pentru a schimba cursul discuţiei şi a da afară din gură răutatea ce-l apăsa. Spuse:

— Se crede că ar fi cunoscut-o şi comandiru Theodor pe această madmoiselle Sofia de Witt. Ce spuneţi?

Şi întorcânclu-se într-o parte îl privi în ochi pe Beleuja, cu care părea că se înţelesese înainte, iar acum n-aveau decât să-şi joace rolurile.

— Chiar aşa, dascăle? se arătă uimit proprietarul. Greu de crezut. Cu ce putea s-o plătească?

— Ba bine că n-avea cu ce! îşi molfăi Coţofeanu cuvintele. Cu banii luaţi cu japca de la contribuabilii din Cloşani, de la Prejna...

Mavros se gudura de plăcere şi, dacă ar fi avut coadă, ar fi dat din ea. încântat de hainele ce le purta, împingea din când în când buzunarul vestei într-o parte, îşi pipăia

lavaliera şi lovea cu un deget reverele ca să scoată praful din ele.

— De unde ştii, boier Ioniţă?

Vorbise, de pe locul său, Dinu Pătraşcu. Purta fermenea cusută cu fir, avea faţa rasă proaspăt şi când spunea câte ceva îşi dezvelea dinţii albi, puternici, zâmbind într-un fel din care era greu de înţeles dacă e vesel sau urmează să se încrunte. Până atunci se întreţinuse cu vecinii de masă, ascultase şi, cîncl fusese cazul, îşi spusese părerea în chestiunea ce-i ardea. De data aceasta însă simţise că-l împinge ceva dinăuntru să intervină, să ia o poziţie. De la tribulaţiunile unei femei uşoare ce zăpăcise mai multe capete, se trecuse brusc la cântărirea averii unui om despre care în târg se ştia că ar fi fost prins şi descăpăţînat. Grecul aruncase vorba, aşa, ca din întâmplare, apoi se trecuse la imputarea pe şleau. Încât Dinu Pătraşcu simţise că nu mai poate să tacă. Chiar aşa: de uncie ştia Ioniţă Coţofeanu că ar fi luat Tudor bani cu cle-a sila de la oameni?

— Se-aude, boier Dinule, se-aude! Apoi... De la Nicolae Zoican a luat, fără plată, patru telegari care au fost duşi la Jupca, unde-şi avea nutreţu. Ştiu de la logofătul Dumitru...

Ispravnicul, care le cam băuse, îşi descleştă fălcile cu greu şi apără, cum crezu el de cuviinţă, memoria unui om despre care ştia că pierise în împrejurări încă neclare.

— Acum, că i-a tăiat capul... săriţi contra lui! Lăsaţi-l să doarmă în pace...

Beleuja rânjea mânzeşte, ţinându-se cu mâna de bărbie şi crezu că e nimerit să slobozească din gura lui neobosită o glumă pe care cei mai mulţi n-o preţuiră.

— Să doarmă în pace? se' făcu el că nu înţelege. Dar cum? Poate că e vorba de două somnuri. Că trupul i l-au azvârlit în Dunăre, iar capul l-au dus la Stambul. Ha, ha, ha...

Părintele Andrei Schevofilax, care binecuvântase la început masa şi merindele de pe ea, le cam picotea, deşi nu se prea vrednicise cu troţcăiala. Lângă el, serdarul Moangă îşi pipăia barba rotundă şi privea cu subînţelesuri când spre

Coţofeanu, când spre Beleuja, cântărindu-i din ochi şi ţinându-se să nu intre în vorbă. Dar modul cum îl beşteleau pe cel ce îl credeau trecut pe lumea cealaltă îl râcăia pe inimă şi-i ridică sângele în tâmple.

— Prea ţi-au fătat iepele, coane Nicolae! îl apostrofă serdarul pe Beleuja. N-a fost Tudo>- cum pretind unele feţe boiereşti... Lui Zoican i-a plătit pei.tru cai...

Coţofeanu, care se văzu atins, încercă să se apere:

— Să mă ierte domnia-ta, boier serdare. Gurile rele spun...

Roşu la faţă', întărităt de cele ce auzea, Dinu Pătraşcu se ridică de la locul său. Vorbele serdarului îi merseseră de-a dreptul la inimă.

— Care guri rele? i se auzi glasul uşor oţărât. Doar se ştie că Tudor a luptat ca un leu dincolo de Dunăre. De-”aia îl urmăreau...

Beleuja îl întâmpină cu un soi de luare în râs.

— Hm! Care luptă? Păi... să vă spun eu. A măsluit paralele Glogoveanului...

— Avea partea lui, îl întrerupse Pătraşcu.

Boierul Petraehe, zis Şchiopârlanul, de loc din Bârseşti, de peste Jiu, care abia se pusese la masă, vorbi măsurându-l din ochi pe Beleuja:

— Din câte ştiu eu... şi ştiu câte ceva, Tudor nu s-a ţinut de măsluială... Nici n-a prea avut vreme, că războiul e război... Tot ce are e agoniseală cinstită...

— Tudor a plătit cinstit tot ce are, vorbi de la locul său îlie” Scorţanu, un boiernaş de prin părţile Brădicenilor... Iar de la Glogoveni i se cuvenea partea lui...

Beleuja tresări de parcă l-ar fi ciugulit cineva de coastă.

— Partea lui? Atunci de ce i-a ars boier Glogoveanu una la ureche?! Ha, ha... Sau te faci că n-ai auzit, coane

Pătraşcule?! '

— Asta n-o ştiam, se apără moale Pătraşcu.

Beleuja se ridică şi vorbi tăre, încât femeile, numai stămburi, mătase, voal, muselină şi giuvaericale, îşi

încetară ciripeala şi-l ascultară. Proprietarul atacă tare, căci i se păruse că Pătraşcu bate în retragere.

— Atunci... de ce te bagi? Pretindea că a ajuns boier. De când şi prin ce mijloace? Că din nimic tot nimic iasă... Lua ieftin şi vindea scump! Peşte, vite, brânzeturi, făină, lemn de plută. I-a păcălit pe mulţi boieri din Bucureşti, din Craiova şi chiar pe unii... de prin târgul nostru...

îl măsură cu o privire curioasă pe serdar, apoi continuă:

— ...Şi uite-aşa, şi-a făcut o stăricică..;

Coţofeanu îl întrerupse pe volubilul proprietar jian, sprijinindu-i tiradele.

— Şi-a pus chipul pe o pecete şi se credea stăpân al pandurilor mehedinţeni. Era prea flămând de mărire, unde voia să ajungă?

Aplecat spre serdar, Beleuja visa să-i smulgă un consimţământ:

— Dragă cuscre, ăsta, dacă trăia, ne lua pielea la toţi şi ne-o-ntindea pe ulucă. Punea şi sare pe ea... S-a uitat domnia-ta în ochii lui? Luceau de parcă erau de fier călit în apă! Mă luau fiorii când mă uitam la el. Bârrr...

— Îl lăudau sătenii, spuse moale Dinu Pătraşcu. Simţeau ei ceva...

Dascălul grec îşi aranjă gulerul de saftian peste cămaşa de mătasă.

— Să nu vorbim de ţărani! rosti el cu un fel de silă prelinsă pe buzele pe care şi le umezea din când în când. Ţăranul e prost şi nu pricepe politica. Slugerul Theodor era şi el un ţăran. Il eiait un hornme de province. Deşi călătorise şi învăţase ceva carte. Avea idei puţine. Spunea mereu cam aceleaşi lucruri. Primitivii nu reuşesc niciodată în politică! Dacă rămânea la plug, ar fi şi acum în satul lui. A fost decorat? Mais... l'ordre militaire est-il veritable?

Îi răspunse Pătraşcu.

— E dat de împăratul rusesc. Ordinul „Sfântul Vladimir”...

— Şi de acolo.,, numele? Theodor Vladimirescu?!

rosti cu naivitate Mavros.

— l- Da de unde! exclamă Dinu Pătraşcu. Se vede treaba că te iei după zvonuri... jMurnele lui Vladimirescu e de la satul în care s-a născut, Vladimiri. Acolo i s-au născut părinţii, moşii şi strămoşii. El e de-aici, din Gorjul nostru. Aşa să ştie domnia-ta, dascăle...

Mavros se simţi încolţit şi 1111 putu să iasă din încurcătură decât cu o glumă pe care Beleuja o gustă din plin:

— - O fi fost... acest domn Theodor vreun Robespierre cu pălărie de cioban...

Chiriţă Corbeanu, care şezuse retras şi mai mult ascultase, îşi aduse aminte de ce-i spusese hirurgul cu vreo două săptămâni în urmă. Nu pricepuse mare lucru din sporovăiala hirurgului, dar ţinea minte că ar exista o metodă cu ajutorul căreia poţi cunoaşte oamenii pe dinăuntru, uitându-te la faţa lor.

— Doctore, strigă judecătorul, parcă vorbeai de un învăţat care ştie ce e în sufletul omului...

Fritz Pellisier tocmai îşi ştergea cu o măhramă fruntea latăce se prelungea cu un petec de chelie.

— Aaa... Vorbeşti de părintele ştiinţei fisiognomonice, pe care l-am cunoscut în Swizzera, ţara lui, la Zürich... Uite că i-am uitat şi numele. Ceva cu L... îmi. aduc eu aminte... Am încercat să-i fur o parte din secrete şi nu ştiu cât am reuşit...

— Vorbeşti de Lavater, doctore, îl ajută Mavros, adăugind: Poate că ne spui şi nouă ce cocea în suflet acest Theodor Vladimirescu...

— Dar nu l-am văzut niciodată! se apără Pellisier...”

— îţi spunem noi ce obraz avea, interveni Beleuja. Şi nasul, şi ochii, iar domnia-ta ne spui ce avea înăuntru.

— Ochii, ochii contează mult în doctrina minunată a răposatului Johann Kaspar Lavater...

— Păi ochii... erau cum spusei... Lucioşi, ca de peşte proaspăt. Când se uita la tine cu ei, te apuca frigul...

Beleuja era în vervă şi doctorul intră în jocul ce i se propusese.

— Ochii vii, pătrunzători, sunt ai tipului ambiţios, ai caracterelor tari, care nu se dau înapoi de la nimic, nici de la ucidere.

— Auzi, coane Pătraşcule, ce spune doctorul, care se pricepe la oameni! mirii Coţofeanu, pretinzâncl că s-a uitat atent la faţa lui Tudor. Mai zise: Avea creţuri pe frunte...

Doctorului, acel amănunt i se păru elocvent.

— Fruntea cutată a omului care, nemulţumit de sine, vrea să-i nefericească şi pe cei din jurul lui. Iar dacă mai e şi lată, fruntea poate să grăiască de un om adunător de bunuri...

— E, vedeţi? strigă Beleuja, uitându-se chiorâş la serdarul Moangă, dându-i a înţelege că el, serdarul, greşise mult în privinţa ambiţiilor slugerului. Şi veni şi el cu un amănunt, în speranţa că-i va fi de folos hirurgului în încercarea sa: Da' sprâncenele, sprâncenele nu spun nimic?

— Cum să nu spună!? preciză doctorul. Cum le avea?

— Parcă dese şi lăsate pe ochi..., vorbi cam nesigur Beleuja.

— Asta... va să spună că e neîncrezător în oameni. Ii bănuieşte şi-i pune la încercare. Cine corespunde - bine. Cine nu... Da' uitătura cum o avea?

Răspunse judecătorul.

— Se uita rar în ochii omului, şi când se uita, avea ceva îngheţat sub frunte.

— Bun. Asta e privirea oamenilor aleşi, pe care-i urmează plebea, prostimea vreau să spun.

— Cum? se arătă nedumerit Ioniţă Coţofeanu. Care oameni mari, care prostime? Dar faţa lunguiaţă, cu fălcile puternice, ce-ţi spune, doctore?

— Om cumpănit, puternic sufleteşte.

— Şi gura mică, cu buzele cărnoase... Asta e vreun semn?

— Este, îi răspunse doctorul boierului Beleuja, pe chipul căruia plutea o nemulţumire. E semnul răbdării şi al

bunătăţii. Numai de oameni cu buzele supţiri să te fereşti; ei sunt câinoşi, răi, nerecunoscători. Pe când ceilalţi...

Dar bărbia ovală ce zice? întrebă dughengiul Emanuel Săvoiu, care tăcuse până atunci.

Doctorul vorbi cam nesigur de data aceasta.

— în privinţa bărbiei, sunt mai multe idei. Oricum; bărbia rotundă e a celor neinteresaţi ele ceea ce se-ntâmplă cu ei. Oameni care păşesc în viaţă fără să le pese dacă pierd sau câştigă. Iar cei ce mai au şi o cută sub buza de jos...

— Parcă o are şi Tudor, spuse scărpinându-se la tâmplă judecătorul Chiriţă Corbeanu.

Iar nevasta lui Coţofeanu, Silica, plină la trup şi cu nişte degete groase de ziceai că sunt cârnaţi, intră în vorbă întorcându-se către locul hirurgului.

— Eu n-am văzut nicio cută sub buza de jos..r

— Ce te bagi tu în treburi d-astea, Silico! o apostrofă Coţofeanu, făcându-i semn să stea liniştită la masa ei.

— în fine, cine are cuta asta, preciză doctorul, are izbândă la femei şi reuşeşte în viaţă numai prin ajutorul femeilor.

— Păi se cam potriveşte, clefăi ieşind din mahmureală Radu Lăzăroiu, care se ţinuse deoparte. Cică s-ar fi încurcat cu nevasta unuia dintre Glogoveni, a lui Nicolache, mi se pare.

— De unde ştii? îl luă din scurt Dinu Pătraşcu, spre îngrijorarea Gliceriei care, când vorbea omul ei, se cam pierdea cu firea şi se făcea ca bujorul în obraz.

— De unde să ştiu? Am auzit...

— Din auzite?

Şi Dinu Pătraşcu vorbi el de acele întâmplări pe care le ştia bine, fiindcă le auzise de la nişte boieri craioveşti demni de încredere. Tudor o însoţise în străinătate pe nevasta lui Nicolache Glogoveanu, la rugăminţile acestuia, Elenca, o frumuseţe de femeie, atinsă de o boală ce-i aprindea trupul plăpând, fusese aceea care-şi alesese însoţitorul pentru un drum lung la capătul căruia credea că se va însănătoşi. Cum s-a purtat Tudor? Cum a răspuns el pornirilor femeii

pentru care bărbatul ce-o întovărăşea la drum nu era un servitor, ci altceva? „Ca un frate!” exclamă Pătraşcu, adăugind:,-,îl durea suferinţa femeii şi dacă ar fi putut i-ar fi dat din sănătatea lui, numai să n-o mai vadă cum pătimeşte. N-a rămnit la muierea altuia...”

— Dumneata, boier Dinule, pare că vorbeşti de un sfânt! interveni Beleuja. Un om care nu se căpătuieşte la treizeci de ani trecuţi şi umblă pe la case boiereşti,-printre cocoane şi servitori... ce urmăreşte? Şi când se întâmplă să fie chipeş... la să vedem noi mai bine ce ne mai spune hirurgul.! Ei, doctore, ce spui dacă omul despre care vorbim avea şi o brubinţă sub ochiul sting, pe obraz?

— Un neg vrea să spună domnia-ta, nu?

— Aşa, un negel, zise Beleuja mişcând din bărbie.

— Apoi... Cum să zic? Semnul ăsta, negul de pe obraz... Cică l-au avut oamenii mari. Un Alexandru Macedoneanul... Federico Secondo, cel ce i-a prigonit pe eretici, şi chiar lordul protector Oliver Cromwell, răsturnătorul de regi...

— Chiar aşa? se arătă nedumerit Simeon Peştenaru, ispravnic de judeţ, care ascultase toată povestea.

— Asta e teoria, parcă se scuză doctorul. în rest...

— la să spui, sări cu gura Beleujoaia, părul de la ceafă tuns drept cu foarfeca... asta nu spune nimic?

Doctorul se află într-o situaţie puţin incureată. „Nu pot să-i spun că n-a priceput nimic din ce am zis eu.” Găsi totuşi cuvintele cu care să-i răspundă.

— Vedeţi... doamnă, teoria despre care vorbesc nu are referinţă la păr, care poate fi purtat în fel şi chip. Nici la mustaţă, nici la barbă... Astea nu spun nimic, pot fi lăsate să crească sau rătezate...

Femeia se lăsă pe locul ei, pleoştită de necaz fiindcă o nimerise pe de lături.

— Vâna de pe frunte, umflată la necaz, nu spune nimic, doctore, teoriei dumitale?

Vorbise judecătorul.

— Ba spune foarte mult! O avea Mohamet, cel ce a vieţuit în pustiu, neştiutorul de carte... Asta e pecetea celor cu patimă în suflet, îngânduraţilor, virtuoşilor în sălbăticie, puterii de a se stăpâni ei înşişi şi a-i stăpâni pe alţii.

— Prea e de tot, doctore! ridică Beleuja vocea. Dacă ne-am lua după domnia-ta, am crede că acest Theodor...

— Eu nu l-am cunoscut, se apără hirurgul. Tot ce ştiu despre el e ceea ce mi-aţi spus domniile-voastre. Iar profesorul Lavater avea obiceiul să le zică discipolilor: „Partea n-are nicio importanţă, suma e totul!" Adică: fiecare trăsătură a feţei nu spune, judecată singură, nimic. Trebuie să uneşti trăsăturile ca să cunoşti caracterul întreg. Aceasta e ştiinţa adevărată a fisiognomoniei...

— Bun! Şi cum iese, în întregime, chipul dinăuntru al acestui Theodor? vru să ştie Mavros.

— N-am putut face o sumă a trăsăturilor... Cu toate acestea, bărbatul de care vorbiţi făcea parte din familia intuitivilor. L'intuition, slovă scumpă savantului din Swizzera... Indivizi dăruiţi cu văzul interior, grăbiţi să ajungă la o ţintă, inimi adesea închise, minţi orientate spre trebuinţa vitală, inşi cu simţire dureroasă şi închipuire grozavă, predicatori ai energiei morale, poruncitori neosteniţi, destul de trişti, miloşi la durerea altora, nepăsători la durerile lor... Firi greu de controlat, care o apucă pe unde nu se aşteaptă nimeni. Ei iau hotărâri într-o clipă şi nu au îndoieli, văd legea naturală, ghicesc rosturile lumii. Ei posedă, cum zic englezii, a mind of deep insight, minte pătrunzătoare. Tulburâ mulţimile, răscolesc rosturile lumii. Nu preţuiesc vorbirea aleasă şi adesea sunt gâng'ăviţi... Intuitivii sunt oameni mari, agenţi ai prefacerilor. Ei singuri fac istoria...

Nicolae Beleuja începuse să râdă, nemaifiind atent la peroraţia ciudată a hirurgului. Iar Silica, nevasta lui Coţofeanu, îşi luă inima-n dinţi şi vorbi tare, ca s-o au.clă toţi.

— în privinţa ghicitului, parcă e mai dibace Carfoana din Obreja, decât omul acela din Swizzera, cum naibi i-o spune, că nu ţinui minte...

Mai mulţi meseni se puseseră pe râs, iar hirurgul, nepricepând motivul hazului, îşi scoase pince-nez-ul, care se aburise, şi începu să-l şteargă. De la cuhnie soseau mâncăruri noi: curcan cu varză acră, ciulamale de pui. chiftele de creier. Lăutarii reveniseră din spatele culei şi cântau îndârjiţi de parcă le intraseră diavoli în instrumente. i

Mai departe de zarvă, în chioşcul din fundul curţii, se trăseseră Lucsiţa şi Zanfirache. Fata, îmbrăcată într-o rochiţă din marchizet roz, alerga de colo-colo pe vârfurile pantofilor, atentă să nu-i cadă trandafirul ce şi-l pusese în păr. Băiatul îşi ţinea pălăria de pâslă în mână, de parcă o uitase acolo. Zanfirache voia să povestească ceva, dar Lucsiţa nu şedea locului. Până la urmă l-a ascultat, căci băiatul îşi suflecase mâneca şi-i arăta Lucsiţei desemnul ce-l avea pe braţ.

— Cine ţi-a făcut asta? a rostit fata, uitindu-se uimită la zgârâetura din piele ce vroia să închipuie un cap cu plete lungi.

— Un ţigan din Obreja, unu Danciu, care se pricepe la cai... la călărit şi la furat.

— Păi... tu te duci în ţigănie?

— De ce să nu mă ducJ? Acolo am învăţat să călăresc... Vrei să-ţi spun cum se fură caii?

— La ce mi-ar folosi?

— Ei, aşa... să afli şi tu...

— Bine, spune!

Se aşezară pe o lădiţă.

— Fii atentă... Hoţul deschide grajdul încet şi vorbeşte cu calul...

— l în ce limbă? îl întrerupse fata râzând.

Zanfirache povesti mai departe răsucind în mâini pălăria:

— ..Dacă-i cal rău, hoţul se face ghem într-un colţ al grajdului, aşteaptă să se liniştească animalul, apoi înaintează pe brânci până la iesle. îl apucă pe cal de un picior din faţă. Atunci animalul vrea să muşte şi omul îl apucă de limbă. îi. scoate căpăstrul şi-l pune jos, ca păgubaşul să creadă că animalul e undeva prin apropiere. „Dacă-l fura, gândeşte proprietarul, îl lua cu căpăstru cu tot.” Hoţul îl ia de-o ureche, îl scoate din grajd,şi-i leagă botul cu o frânghie...

— Ca să nu necheze...

— Ai ghicit! Ascultă. Dacă e un murg, hoţul, când ajunge acasă, face un terci de mămăligă pe care-l pune pe-o cârpă. Apoi aşează cârpa pe fruntea calului cu terci cu tot. După trei zile, părul atins de terci e căzut şi în locul lui iese un păr alb. Calul, cu stea în frunte, a devenit breaz. Păgubaşul nu-l mai poate recunoaşte. Dacă animalul e bălan, hoţul ia o bucată de smoală muiată în gaz şi o pune pe pielea Calului, peste tot. Atunci calul devine sur...

— Nu iese cu pete? întrebă fata, pe care povestea cu furtul cailor o amuza. Sur parcă ar fi altfel.

— Nu ştiu. Aşa mi-a spus ţiganul... Şi ca treaba să fie bună până la cap, ia un cuţit şi-i sparge calului urechea-n două.

— Şi nu-i e milă de bietul animal?

— Unde s-a pomenit hoţ milos?! Când calul e roib, de culoarea castanei, hoţii îi tund coama şi pun mămăligă fierbinte pe unul din picioarele din faţă. Părul creşte alb şi aşa calul devine pintenog de un picior... Mai vrei să-ţi povestesc? Îţi place?

— Mai zi!

— Dacă e un cal negru, se toarnă pe toată pielea apă tare, care ia culoarea, şi calul iasă murg deschis. Dacă are coama căzută pe dreapta, ia o cărămidă încinsă şi-i întoarce coama pe stânga.

Zanfirache se mai răsuci prin chioşc, îşi atârnă pălăria de un cui, apoi o întrebă pe Lucsiţa:

— Ştii că hoţii pot schimba şi vârsta cailor?

— Cum?

— Fii atentă! Calul are zece ani şi hoţul vrea să-l facă de cinci... Ia un ţepuş cu care-l scobeşte în gură, iar pe locul unde erau dinţi pune un praf pe care numai hoţii de cai îl au...

— Ce praf?

— Nu ştiu cum îi zice.”

— Şi dacă hoţul e prins? întrebă fata.

— E greu să-l prindă. Danciu îmi spunea: „Păgubaşul are zece gânduri. Hoţul are numai unul. Să nu fie prins.” Şi mai zicea: „Cine fură şi nu-l prinde este fericit. Cine fură şi-l găseşte-i tare canonit.”

— Asta-mi place. Hai, nu vrei să vii să-ţi cânt din piano?

— Parcă mai mult îmi plac lăutarii..:

'- Atunci... au revoire.-Te las.

Şi fata, păşind mărunt, coborî scăriţa de lemn a chioşcului ţinând cu degetele rochiţa roză care se înfoia în alergare.

— Mai vii? o întrebă Zanfirache.

— Mai încolo, vorbi Lucsiţa şi urcă în privorul culei.

Nu mai era mult şi scăpata soarele. La mesele cele mari din curte era un zumzet ca de stup de albine. Didascalul grecesc o ţinea pe-a lui: că ţăranii n-au ce căuta în treburile politiceşti şi că slugerul Theodor Vladimirescu n-a putut depăşi, cu gândirea lui, starea ele ţăran.

Mavros mai spuse şi alte lucruri. Dinu Pătraşcu îl asculta şi parcă şedea pe mărăcini.

— De unde'ştie domnia-ta atâtea lucruri? Că nu eşti demult prin părţile astea?

— Sunt chestiuni cunoscute monsieur Pătraşcu. Şi încă nu s-a spus destul despre acest Theodor...

— Aşa-i, dascăle! îl aprobă Beleuja, care trecuse la glume nesărate. Uite... de bun ce-a fost slugerul, cică l-a muşcat, cu un an în urmă, cinele unuia Chelcea din satul Balta...

— Şi? se prefăcu interesat Coţofeanu, care cunoştea gluma.

— Şi, vorbi tare Beleuja, peste o zi a turbat bietul câne. Ha, ha, ha...

Văzând că nu râde mai nimeni de pozna ce o spusese, proprietarul îşi aduse aminte de lăutari, care se odihneau.

— Ce-i liniştea asta, boier Moangă? strigă Beleuja. Parcă n-ar fi Rusalele... Ia să cânte muzica!

— Să cânte lăutarii! îl susţinu Coţofeanu;

Banda lui Tache Bobirci atacă un cântec de inimă albastră, ceva cu o puică zdrobită de amuraş, cu venin şi oftat, cu viaţa care e înşelătoare, eu vara care trece şi iarna care vine, cu nesaţul de iubit... Bărbaţii încetară pe moment sfezile lor despre averi şi slujbe, despre curţi boiereşti şi pământuri, despre dijme şi turme de vite. Iar femeile, parcă neatente la taraf, continuau să vorbească de unsori pentru frăgezimea pielii, chihlimbaruri, mătăsuri, şiruri de mărgăritare.

9

Soarele sta să apună. Părea legat de înaltul cerului; pe unde trecuse, cu mii de fire care-l ţineau în loc, nelăsându-l să se prăvale în necunoscut. Un norişor învăpăiat plutea deasupra orizontului.

'- Mâne s-ar putea să plouă, îşi dete cu părerea ispravnicul Simeon Peştenaru, care întorsese capul spre apus, unde soarele da să se scufunde într-un lac de sânge.

— Parcă s-a trezit şi un vânticel, spuse la rându-i judecătorul Chiriţă Corbeanu, privind la frunzele.de tei ce jucau în aer.

— N-ar fi rea o ploicică! vorbi tare Ioniţă Coţofeanu care se luptase cu o friptură împănată cu slănină şi o înecase până la urmă în vin. Că anul trecut, a adăugat el, nu s-a prea făcut nici porumbul, nici griul...

Şi povesti cum la moşia lui din Stolojani, în iunie trecut, ploile au' culcat lanul la pământ de au putrezit mai toate spicele, în loc să se coacă. Degeaba l-a ocărit nevasta lui Coţofeanu pe omul pus să administreze sămănăturile, unul

Costache Bâcete; nu fusese de vină el, ci vremea care parcă o luase razna.

— Iar merele au fost mici... Nucii n-au dat rod mai deloc...

Vorbise Sandu Hurezeanu, un boier ce avea casa pe lângă podul Jiului, bărbat mătăhălos, care, după ce spunea câteva cuvinte, îşi băga un deget în ureche şi-l răsucea acolo. în curtea lui creşteau cei mai mari nuci din târg şi când anul era bun ieşeau peste o sută de bănicioare de nuci cu coaja atât de supţire că le puteai sparge strângându-le între degete.

— Bine că au dat viile rod! se bucură Nicolae Beleuja ridicând cana şi răsturând-o apoi pe gât. Şi anul ăsta sunt semne bune. Să aivă oamenii ce bea la toamnă, la nunţi şi botezuri!

Se şterse cu peşchirul la gură, îl trecu apoi pe fruntea năduşită şi, întorcându-se spre locul unde şedea Moangă, îl întrebă de turmele pierdute, în vara trecută, la munte.

— A dat furtuna... şi le-a prăpădit, spuse serdarul fără chef.

— Pierdere mare! vorbi molâu judecătorul.

Turmele urcaseră prin partea Novacilor, sus, până aproape de Păpuşa. Ciobanii ştiau că acolo, unde uneori ningea în plină vară, e iarba bună, tare la fir, hrănitoare: oile dădeau un lapte gras, procopsit la gust. Vântul se stârnise din senin, apoi se pornise grindina. Oile păşteau pe povârniiuri şi, când s-a înteţit vântul, ciobanii au în

cercat să le împingă mai la vale. Prea târziu însă.,,Oile se dădeau de-a berbeleacu, parcă ar fi fost bolovani", povestea bătrânul ungurean Gore Dobran, de loc din Crasna, care fusese pe Păpuşa când furtuna lovise în oameni şi animale. Atunci murise Vasile Piru, un cioban tânăr, de nici douăzeci ele ani, adus ele un om al serdarului tomnai din Moldova, clintr-un sat Cacica, unde nu mai avea pe nimeni. Flăcăul s-a dovedit isteţ în paza oilor, iar bătrânul şi sfătosul Dobran avea încredere în el şi-l vorbea

numai de bine. A venit o piatră tomnai de sus şi' l-a lovit în plin...

Tare amărât se arăta Radu Lăzăroiu care povestea, cu mâinile împreunate sub masă. cum i s-au ponorât două coaste din moşia de la Stroeşti, unde fuseseră puşi puieţi de măr.

— S-a spart pământul, nu altceva, se văita Lăzăroiu, Nişte crăpături... să intre omu în ele! Ce zici ele asta, coane Ioniţă?

— Păi... ce să zic, îi răspunse Coţofeanu care nu prea fusese atent. Ce ţi s-a-ntâmplat?

— Spuneam că a crăpat pământul unde pusesem merişori. Ce-o mai însemna şi asta?

— S-o fi supărat Dumnezeu pe noi, coane Radule... Asta e.

Dumitra adusese două lămpi de ulei, pe care le pusese, depărtate una de alta, pe mesele încărcate cu bucate, străchioare şi căni, de vase pântecoase pline de licori ameţitoare. Lămpile, ce fuseseră cumpărate şi aduse de la Lucerna elveţiană, nu fură însă aprinse. Pentru ca lumina să fie mai bună, Voican pusese, pe mese, din loc în loc, lumânări de ceară înfipte în sfeşnice de argint. Ciubuccii aduceau ciubucele aprinse ce lăsau în aer nişte pârâiaşe de fum şi le dădeau boierilor care trăgeau când şi când din ele. Numai Ticu Arvinte, ce-şi avea moşia în Arcani, fuma din sofisticata lui narghilea, cu ţeavă lungă trecută prin apa cu damf plăcut nărilor.

— De unde ai scula asta? îl întrebase Beleuja care se uita crucit la luleaua fumeg'ândă.

— De undeva ele la Răsărit, i-a răspuns Arvinte. De la Liban, dacă a auzit domnia-ta de ţara asta.

— Am auzit, cum să n-aud?

Şi Arvinte, privindu-l pe proprietarul jian în ochi, încercă să-i povestească o întâmplare petrecută în Craiova când un frizor, fugit încoace din Francia, era să-i răteze urechea cu briciul.

— Voia să-mi arânjeze păcătoasa asta de barbă, explica Ticu Arvinte trecându-şi mâna pe obrazul său osos, acoperit cu păr rar. Şi mi-a crestat urechea...

Dar Beleuja era cu ochii în altă parte, anume spre Tanasis Mavros care vorbea de viaţa bucureşteană, cu boieri scăpătaţi şi cu încurcături amoroase pline de scandal.

— A trecut vremea şalvarilor, caţaveicilor şi a işlicelor! declama dascălul. închipuiţi-vă un june boier învârtmd o polcă sau bătând o mazurcă... înotând în poalele giubelei ca-ntr-un lan de grâu... De-aia femeile de Bucureşti sunt încântate de hainele strălucitoare ale ofiţerimii ruseşti. Şi nu sunt puţine cele ce îşi calcă credinţa, cum spuneţi voi, românii...

Mavros, dându-şi drumul la gură, povestea şoptit, să nu fie auzit de vreo femeie, cum o cucoană tânără, la un bal, îşi lăsase bărbatul mască, dansase toată seara cu ofiţerul rusesc şi plecase tot cu el, lipsind de-acasă trei zile.

— Recluziunea e o prostie, spunea grecul. Femeile trebuie lăsate în libertatea lor! Iar cu îmbrăcămintea... pentru asta întoarceţi-vă privirile spre Apus. Acolo se dă tonul. Şi, cum ştiţi, le ton fait la chanson...

Cuvintele din urmă fură pe placul Beleujoaiei care le spunea femeilor, că, prin aprilie trecut, venise în târg de la Paris o grecoaică şi adusese cu ea cele mai bune pomezi şi vermilioane.

— Le dădea scump, dar merita.'

Apoi dete de înţeles că sulimanul pe care-l foloseşte ea e de la Paris, adus de grecoaica aceea.

O cocoană din Bârseşti, văduvă, venită singură la bairam, după ce o ascultă pe Beleujoaiâ, pretinse că a descoperit o metodă de întinerire a feţei.

— Te freci cu deştele întâi pe frunte, pe unde sunt cute, apoi la coada ochilor, la rădăcina nasului şi la colţurile gurii. Nu-ţi ia mult... o jumătate de ceas pe zi, dimineaţa...

Zulnia Lascăr, care aţipise, se îndreptă de şele şi-i spuse văduvei tare, ca să audă şi celelalte cocoane:

— Frecăturile astea nu sunt bune de nimic! Nici alifiile nu-s mai breze, afară de uleiul de parafină, cu care eu îmi dau de trei ori pe săptămână. Şi uitaţi~vă ce obraz am, la anii mei...

Bătrâna îşi apăsă faţa cu degetele, ca să arate că n-are cine ştie ce zbârcituri. Vorbi din nou, trăgând cu coada ochiului spre doctor, să vadă dacă o ascultă:

— Şi mi-a prins bine sfatul unui neamţ, pe care l-am cunoscut în călătoriile mele pe vapor: Zicea: Du solist jeden Morgen ein Glas Weißivein trinken und dann wirst Du einen guten Magen haben! Adică să bei câte un pahar de vin alb în toate dimineţile şi vei avea un stomac curat...

Hirurgul, care o ascultase pe bătrâna Zulnia, ţinu să aducă o lămurire:

— Sfatul ăsta nu-i al unui neamţ. E al lui Hippocrat, părintele ştiinţei doctoriceşti. Vinul, îndemna el, trebuie beut pe stomacul gol! Şi poate că mai bun e un păhăruţ de rachiu anisonat, aşa cum îl iau boierii moldoveni când se duc călări spre divan. După rachiu, ronţăie un covrig şi le e bine...

Dipla ţiganului scotea sunete dulci, muiate în melancolie, la cuhnie se auzeau zgomote de tigăi, iar.în coroanele teilor umbra serii se agăţase ca o scamă uriaşă. Dumitra se puse să aprindă lămpile şi luminările, mesenii băgau de zor în rituri, iar servitorii cărau bărdace pline cu vinul ce urma să se aşeze blând pe dinăuntru. Chiriţă Corbeanu începuse să povestească de un bavarez, cunoscut de tatăl său, Eustaţiu Corbeanu; birjar de meserie, cel mai mare beutor de bere din München, pe nume Urlump, el se lua la întrecere cu alţi birjari, bea de rupea pământul, şi ieşea totdeauna întâiul. '„v

— Cică avea un burduhan birjarul.:.” cât o putină, numai cercurile-i lipseau... Pârăia scaunul trăsurii sub greutatea lui.

Mesenii n-avură timp să guste episodul povestit ele judecător, că dinspre Uliţa Sărarilor se auzi tropot de cai, la

început lin, pierdut printre cule şi ceairuri, apoi din ce în ce mai apăsat, cu pietre scrâşnind sub copite şi cu pra£' ridicat pânã la geamlâcurile caselor.

— Ce e, ce e? se nelinişti Ioana, nevasta boierului Hurezeanu, sperioasă. de felul ei şi gata să dea în leşin ori de câte ori era luată în pripă de vreo întâmplare.

Călăreţii se opriseră în faţa porţii celei mari, iar câţiva norişori de pulbere se săltară până la vulturii ce se odihneau în piatră, sus, unde se terminau stâlpii. Serdarul Moangă, care ştia el ce ştia, făcu semn unui fecior să deschidă şi se ridică însuşi de la masă. Cele două canaturi al masivei porţi fură date în lături şi un bărbat chipeş, potrivit la stat, care descălecase, înaintă pe aleea pietruită, în marginile căreia se ridicau, în uşoara umbră a serii, soiuri de flori şi copăcei de lux. Era Tudor Vladimirescu. în m'âna stângă ţinea cazaclia de hârşie neagră cu fundul de postav alb, iar dreapta i se odihnea pe minerul pistolului ce-i era îndesai la şold. Pieptarul era încheiat cu şireturi şi-i stătea bine strâns pe trup. în picioare avea cizme de iuft rusesc, lungi până sub genunche. Peste pieptar purta o scurteică din stofă tare ce era strânsă la piept cu copci alămite. De după şold îi atârna sclipitoare sabia cu împletitură argintie la mâner. Privirea-i era de acvilă, poate că puţin aspră. Alura şi uitătura cruntă îl arătau mai înalt decât era, iar fruntea cutată era a omului muncit de gânduri şi iubitor de viaţă. în pâcla serii i se vedeau desluşit ochii, doar sprâncenele împreunate la rădăcina nasului aruncau umbre pe chip întunecându-l. Cum înainta spre mese, părea că aduce o văpaie de departe, pe care o ţine ascunsă în el, şi că poartă o veste mare care-i frământă sufletul. Iar când începu să vorbească, glasu-i părea răsărit din chiar miezul cel aprins al naturii veşnice. înfăţişarea lui întreagă parcă învăluia o sălbăticie abia domolită şi un elan în măsură să treacă dincolo de marginile înşelătoare şi să intre~de-a dreptul în inima de jar a lucrurilor. Unii boieri se săltaseră

de la mese. alţii încă nu se dezmeticiseră, iar femeile păreau răscolite de ceea ce le vedeau ochii.

— Nu se poate! îi şoptise Beleuja unui vecin de masă, care nici nu-l auzi, căci fusese furat de apariţia slugerului.

Luminile jucau pe feţele boierilor, iar la apus, de unde pierise roata ele foc a soarelui, mai rămăseseră doar nişte dungi roşietice ce liniau cerul.

— Bun găsit, prea cinstiţi boieri! rosti Tudor învăluind mese şi oameni în privirile lui îmblânzite pentru o clipă.

Inaintă spre masa cea mare din mijloc şi se apropie de serdar, spunându-i:

— Îţi poftesc numai sănătate, cocoane Vasile!

Se.îmbrăţişară, după care slugerul se duse la serdăreasă şi-i sărută mâna.

— Tot tineră şi frumoasă, cocoană Saftă! zise Tuclor, aruncându-i femeii o uitătură gata s-o zăpăcească.

Sumeţia slugerului, felul cum apăruse la cula serdarului odată cu lăsarea serii, parcă-i împinseseră sub mese pe boierii care-l vorbiseră de rău în lipsă.

— Să trăieşti, boier ispravnice! Rog să ne. iertaţi, spuse Tudor întorcând faţa spre poarta pe care intrau cinci-şase panduri. N-o să vă stricăm petrecerea...

Flăcăii, armaţi cu puşti milităreşti, fură luaţi în primire de Voican şi omeniţi cum se cuvine la o masă ce fu pusă în apropierea liliacului dat în floare.

Beleujoaia, care povestise cocoanelor cum un negustor de peste Jiu fusese omorât de nevastă-sa, cu otravă înceată, deveni mută când îi văzu în curte pe Tudor şi pandurii ce-l însoţeau.

Dascălul grecesc se ridică, se apropie de sluger şi-i strânse mâna. Se mişca repede, dând a înţelege că aşteptase demult această întâlnire.

— Ne bucurăm că ai venit, domnule Theodor! Se aud numai vorbe bune despre domnia-ta. îţi mai aduci aminte ce-am discutat când am avut onoarea să te cunosc? Am vorbit ele Bonaparte, de imperii...

Tudor, după ce ascultă fără vreun interes cuvintele lui Mavros, se întoarse spre Beleuja.

— Bună seara, coane Nicolae... Ce-ţi face băiatul?

— Bine, slugere, bine... E prin preajmă... pe aici, se convorbeşte cu fata serdarului. Tinereţe... ce vrei!? Chiar zilele trecute venise vorba de domnia-ta. Umbla o veste prin târg... că turcul te-ar fi găsit... Şi-i părea rău băiatului meu, ca şi mie...

Şi, după ce-l învălui pe sluger cu o privire dulceagă, proprietarul jian trecu la laude. Vorbea mieros, rostind cuvinte ce se spun, obişnuit, femeilor.

— ...Da' chipeş mai eşti, Tudore!

Beleuja îşi trecu mâna prin păr, îşi ţuguie buzele, apoi ridică un deget în aer, gest care însemna că şi-a adus aminte de ceva,

— Uite... naşul meu, care e om la locul lui... nu citeşte gazeturi frânceşti, nu trece toată-ziua-bună-ziua pe la isprăvnicat... Ce crezi că mă întreabă? Zice: „Finule, ce fel de om e comandirul Tudor?" îi zic: „Cum... ce om?! E fala Gorjului, nasule! Un viteaz şi jumătate. S-a bătut dincolo de Dunăre şi i-a dăruit împăratul de la Răsărit inel de aur..." Chiar, slugere... Ştii că sunt tare curios. E mare inelul? Şi ce piatră are zidită-n el?...

— Ei, lasă, boier Nicolae, lasă! rosti Tudor retrăgându-şi jenat mâna cu inel.

Iar Beleuja se retrase la locul său bodogănind:

— Să ai sănătate, slugere, că fără frică mai eşti!

Şi ridică o căniţă pe care o dete pe gât.

Coţofeanu, care se chitrofonise bine, îi şoptea judecătorului Corbeanu:

— E viu, coane Chiriţă, sau eu sunt dus pe altă lume?

— M-am ciupit şi eu, dar degeaba

Tudor făcu un pas spre Coţofeanu.

— Bun găsit, prea cinstite cocoane!

— Bine-ai venit, slugere! începu Coţofeanu, care vorbea repede şi sughiţa de parcă voia să-şi înghită cuvintele, iar

acestea nu-i intrau pe beregată. De când nu te-am văzut prin Târgu-Jiului!... Îţi duceam toţi dorul... Ehe, şi să vezi ce mi s-a-ntâmplat. Nu sunt nici trei săptămâni de atunci. Unu al lui Cârdu de prin Vădeni, din ţigănie... Zicea că ar fi luat domnia-ta gologani cu forţa de la sătenii din Prejna. Ce crezi c-am făcut? L-am luat la palme şi i-am spus: „Băă... SI ugerul Tudor din Vladimiri a ridicat biserica din Prejna pe cheltuiala lui, de la temelie până la clopot, şi i-a dat pământuri...”

Slugerul ajunsese în faţa lui Dinu Pătraşcu, ridicat şi el de la masă, ca şi alţi câţiva boieri. Se îmbrăţişară şi se bătură cu palmele pe spate.

— Eşti abătut, Dinule, sau.;, mi se pare mie?!

— Aşa-i firea mea, Tudore. Nu, nu sunt abătut...

Dinu Pătraşcu se depărtă de masă, îşi trecu mâna prin părul lui frumos, apoi îşi agăţă câte un deget de buzunarele vestei. Ţinea bărbia sus, avea ochii întredeschişi, se sprijinea când pe un picior, când pe altul, negăsindu-şi locul. Părea că voieşte să vorbească, să ţină uji discurs, dar nu reuşea să înceapă. Se încruntase şî îşi încleştase fălcile. Cei de la mese, bărbaţi şi femei, îl urmăreau curioşi.

— Mă bucur, slugere, începu Pătraşcu, când aud pe aceşti cinstiţi boieri că-ţi recunosc meritele! Te poţi baza pe ei. Dacă ar fi la o adică... te-ar urma ca nişte paralei... Şi câte fapte de vitejie n-ar făptui! Bunăoară, virtuosul proprietar Beleuja...

Proprietarul tresări, căci nu ştia ee-ar vrea să zică mai tânărul boier.

— ...Plângea ca un copil, continuă Pătraşcu, atunci când a aflat că te-ar fi lovit turcul!

Beleuja avea faţa schimonosită, cu un ochi căzut spre obraz. Vrea să se ridice, se aşează din nou şi, pocnindu-şi degetele, îl ascultă pe Dinu Pătraşcu care nu-l slăbeşte cu privirea.

— ...Un adevărat stâlp al târgului nostru. Ca un stejar împlântat în pământ gorjenesc...

La locul ei, Beleujoaia se-nfoia ca un uliu, răsucind într-o parte şi-n alta capul cu părul ei abundent, prins în panglică şi-n agrafe lucitoare. Ar fi vrut să sară în sus, să rostească ceva, să-l întrebe pe Dinu ce vrea să spună cu vorbele lui ce păreau zeflemitoare. Dar o forţă mai tare ca voinţa ei o ţinea ţintuită pe loc. înghiţea în sec şi tăcea.

— Şi prea cinstitul boier Coţofeanu...

Acum pricepură mesenii că Dinu Pătraşcu îi ia la rând, prezentându-i slugerului, ca şi când acesta nu-i cunoştea. Toţi ştiau că gestul celui pe care unii îl numeau „Mustăciosul" nu este cumsecade, dar nu se găsi niciunul care să-i taie elanul. Dimpotrivă, erau curioşi să audă, ştiindu-l pe Pătraşcu ca pe unul nedus la biserică.

Pătraşcu îşi urmă vorbirea neslăbindu-l din ochi pe Ioniţă Coţofeanu, la care făcea referinţă.

— ...Ţi-ar fi cel mai bun căpitan, slugere, dacă s-ar întâmpla să ai vreun gând de bătălie. L-ai auzit cum vorbea? Şi ce n-a făcut pentru tine! Mâne-poimâne o s-auzim că s-a făcut pandur şi că ţi-a jurat credinţă!

Coţofeanu îşi aduna hainele pe el, de parcă-i ver^au prea largi. Apoi strănută punându-şi peşcherul la nas, nemaiauzind ultimele cuvinte ce-l priveau tot pe el.

— Ce om... şi ce suflet mare!

Pătraşcu îl luase acum la ochi pe dascălul grecesc.

— O, şi prea învăţatul Tanasis Mavros! Cită ştiinţă de carte... Şi ce educaţie a dat odraslelor boierilor gorjeni. Un adevărat Socrat! Şi cât preţ pune pe tine, Tudore!... Spunea că eşti viteaz şi te asemeni cu Bonaparte, Cezarul din Apus...

Mavros fu pus în încurcătură. Dar iute la minte cum era, astuţios fără pereche, versatil şi acomodabil la cele mai delicate situaţii, nu se lăsă impresionat de peroraţia ironică a boierului jian şi replică:

— Nu cred să fi spus eu aşa ceva. Poate să fi vorbit în somn, iar arhon Pătraşcu să mă fi auzit de la distanţă, aşa

cum fac fachirii din Septentrion... Nu-l cunosc prea bine pe domnul Theodor, cum aş putea să-l laud ori să-l

* nesocotesc fără măsură? Eu spuneam că ţăranul de la voi nu ştie politică şi că face bine când rămâne la coarnele plugului! Iar cât îl priveşte pe Cezarul din Apus... Cum aş putea să nu-l bravosesc? Pe el, care ştie ce are de făcut, care aleargă în zbor spre ţinta aleasă şi spune: „Mâna mea de fier nu e la capătul braţului, ci e legată de-a dreptul de cap!” Pe el, care ar fi spus că Alpii, ce-i erau aşezaţi în cale, nu există şi că pentru el totul se poate. „Imposibil nu e decât în dicţionarul proştilor!” înainte de a izbândi pe câmpul de luptă, el câştigă bătăliile în minte. Spuneţi, nu e teribil? Le petit caporal, cum îi spun cârtitorii de pretutindeni, este un generos care i-a ridicat pe unii generali chiar din rândul soldaţilor...

Tudor, care se aşezase în dreapta serdarului Moangă şi începuse a se ospăta, simţi privirile grecului aţintite asupra sa.

— îmi place şi mie Napoleon, vorbi si ugerul.

— Bonaparte e un legislator, un soldat şi un cuceritor. Urmaş al lui Carol cel Mare şi al lui Constantin... care va sgudui şi Imperiul otomanilor. Dar acum - voi să precizeze dascălul - îl atrage Răsăritul. Şi poate că se gândeşte la Indii şi la America...

— Cât priveşte Răsăritul, interveni Moangă care tăcuse mai toată seara, împăratul franţozesc are teamă...

— Cezarul din Apus nu ştie, boier serdare, ce e teama! declară dascălul. El a şi pornit spre Moscova, nu ştiţi? Chiar acum la începutul verii. 'Scriu ziarele. Pe împăratul Franţei îl aclamă mulţimile, fu de părere Mavros. îl cântă în ode poeţi italieni, ca pe un liberatore, clătinător de împărăţii, uzurpator de tirani... Aşa îl vor preamări, în ode, şi poeţii Eladei când va supune Constantinopolea şi va doborî semiluna de pe Sfânta Sofia...

— Noroadele, dascăle, se liberează ele înşile, fu de părere slugerul. Iar graniţele să rămână în locul în care au fost din

moşi-strămoşi! Cui nu-i plac vitejii şi cârmuitorii iscusiţi de oşti? Dar ce vor ei? Să cucerească pământuri, să năpăstuiască mulţimile de norod?!

Dascălul grecesc îşi mângâia lavaliera şi îşi umezea buzele care-i erau crăpate şi se uscau repede, când vorbea,

— Napoleon e un Columb, strigă grecul împungând aerul cu o mână. Şi tot ce cucereşte nu e numai pentru Franţa, ci pentru toate popoarele ce visează la libertate. El e omul prezis, el e omul aşteptat...

De la masa femeilor, ce era învăluită în zumzet, se auzi vocea groasă, ca de bărbat, a Zulniei Lascăr:

— Dar... domnule Tanasis, poate că clomnia-ta nu ştie cu ce se ocupă Napoleon acuma...

— Cu ce? intră în vorbă Beleujoaia, care până atunci încercase s-o convingă pe Gliceria, nevasta lui Dinu Pătraşcu, că nu ştie să-şi facă părul cu dichis.

— Cu o contesă poloneză! exclamă Zulnia. L-a căpiat de tot...

— De Walewska vorbeşte domnia-ta, spuse grecul. Povestea asta de amor a început acum patr.u sau cinci ani. Poate că focul s-a mai stins.

— Da' de unde?! se arătă neîncrezătoare bătrâna. E mort după ea, ca şi atunci când a cunoscut-o, la un bai varşovian. Cică îi trimite zilnic un buchet de flori.

— E frumoasă, domnule Mavros? se interesă Beleujoaia.

— O blondă, cu gene lungi şi cu un surâs cu care l-o fi zăpăcit pe împărat. Polonezii îşi pun mari speranţe în această epouse polonaise ele Napoleon. Guvernul provizoriu i-a plasat-o pe misterioasa Maria liberatorului care... e şi el om, nu!?

— Păi... cu asta se ocupă guvernele? întrebă Zulnia Lascăr. Eu ştiam că treaba lor e politica...

— Pentru polonezi, lămuri grecul lucrurile, Maria Walewska e o... afacere politică! Se pare că mijlocitorul a fost însuşi Talleyrand sau alt înalt demnitar. Acum femeia e la Paris şi francezii o numesc Lavallière a împăratului.

— ...Şi marchiză de Pompadour, după favorita lui Ludovic al cincisprezecelea, interveni Dinu Pătraşcu care ascultase până acum în tăcere gâlceava grecului cu. serdarul.

— Cică n-a avut-o în pat, ca oamenii, ci pe jos, pe pardoseală...

Vorbele Zulniei Lascăr declanşară râsete la toate mesele. Oaspeţii şi gazdele se mai înviorară. Fură treziţi din amorţeală nu numai de răcoarea serii, ci şi de povestea cu frumoasa varşoviană asaltată de împăratul francez. Se mişcau pe scaune şi pe laviţi, îşi frecau mâinile sub mese şi aşteptau, de la cei ce ştiau amănunte despre cancanul ce ţinea de vreo câţiva ani buni şi care oferea senzaţii jurnalelor de pe tot continentul. Câteva jurnale, aduse de poşta austriacă, soseau şi în părţile Gorjului, şi cei ce aveau norocul să le citească aflau ce se mai întâmplă prin lume, ce se mai pune la cale şi încotro se îndreaptă vremurile.

— Ce-o fi văzut la ea, dascăle, de i-a căzut cu tronc împăratului? întrebă Beleujoaia.

— Frumuseţea, doamnă, asta l-a atras. l-a aprins sufletul, l-a fulgerat o clipă cu privirile şi l-a dat gata. Poloneza e mai ceva decât Hélène, cea cântată în stihuri de Ronsard. împăratul ştie să aleagă. Şi-apoi, dacă e să ne luăm după ce au scris jurnalele de scandal... cică tânăra din Lowicz ar avea ceea ce în franţuzeasca de mahala se numeşte casse-noisettes...

— Ce alune? Ce spargeri? se interesă Beleujoaia, care voia să iasă în faţă cu franţuzeasca pe care pretindea că o ştie.

— Mă iertaţi, doamnă, dar nu-i ce crede domnia-ta. Doctorul, care e aici de faţă, v-ar putea lămuri, spuse Mavros râzând coţcăreşte.

Fritz Pellisier, care le cam cocăise, primi uimit îndemnul grecului.

— Cum? Eu? Dar... domnule Mavros. Cum aş putea să... Sunt atâtea doamne aici, nu!?

— Vă spui io ce-nseamnă! exclamă Conţipistul Costin Teteleanu care, până atunci, râsese mânzeşte de glumele pe care le spunea el însuşi.

— Lasă, Costine! îl îndemnă serdarul şi Teteleanu se reaşează pe locul lui.

— Şi de ce n-o ia de nevastă? se adresă Zulnia Lascăr dascălului grecesc.

— Fiindcă tânăra femeie n-are rang. Se spune că are un singur defect care-i displace imperatorului.

Muieretul deveni mai atent, iar nevasta boierului Coţofeanu, care se lăsase peste masă cu gâtul întins, îi acoperea vederea Beleujoaiei. Aceasta o împinse uşor cu mâna, fără a-şi cere vreo scuză.

— Care... care-i hiba? se auzi o voce de bărbat.

Mavros răspunse:

— Cică i se face nasul roşu dimineaţa, când se scoală, şi trebuie să stea câte o oră cu picioarele în apă... Ce spui, doctore, de... medicamentul ăsta? E bun de ceva?... Ce să-i faci! N'a pas le nez si beau...

— Apa e substanţa primordială, vorbi plin de importanţă Pellisier, care nu prea avusese prilejuri să se ilustreze în vreun fel. Viaţa a apărut întâi şi-ntâi. în apă şi din apă e făcut sângele. Câtă apă e în trupul omenesc şi al altor vieţuitoare? Multă! Femeia aceea poloneză face bine că se moaie în apă, căci, iată ce spune Hippocrat într-una din alegerile sale: „Cu deşertarea se tămăduiesc boalele cele ce se fac din umplere, iar cu umplerea se tămăduisec cele ce se fac din deşertare.” Apa trage...

Mavros, care nu fu tocmai mulţumit de explicaţia hirurgului, se referi la alt capriciu' al Măriei Walewska. Grecul se bucura văzând că femeile îl ascultă cu multă curiozitate.

— Se mai spune că nu vrea în ruptul capului să se ducă la Luvru. Cică acolo ar fi prea mare înghesuială...

— E măritată cucoana asta?... Maria şi mai cum îi spune? se interesă Beleujoaia.

— Ba bine că nu! spuse Zulnia Lascăr. Se zice că rar s-a văzut un bărbat mai îngăduitor cu nevasta lui! Ce prostie! Faut avoir le cerveau bien vide! Un boştorog... care nu e mai deştept decât caii de la carozza lui!

— Cică Napoleon a fost beat când a avut-o prima dată, intră în vorbă Teteleanu.

Femeile părură a se ruşina de glumele prea groase ale condicarului, iar serdarului îi păru rău că-l chemase pe Costin la petrecere. Conţipistul se cherchelise repede şi slobozea din când în când, din gura lui spurcată, vorbe nelalocul lor la o masă boierească.

— Ştiţi cum a intrat împăratul la balul istoric de la Varşovia? rosti Mavros care încerca să depărteze discuţia de vorbele deocheate ale junelui conţipist, care nici măcar nu ştia cum stau lucrurile... Ca un cuceritor pe câmpul de război. Parcă-şi trecea în revistă trupele victorioase. Se crede că ar fi zis: „Oh, qu'il y a de jolies fcmmes ă Varsovie!" Câte femei frumoase la Varşovia... Şi dintre toate a ales-o pe o provincială pe care unele doamne o numesc, din invidie, gâsculiţa de lângă Lowicz! Tot femeile spun că aleasa Cezarului parisian n-ar prea avea cine ştie ce minte...

— De ce n-ar veni şi pe la noi Napoleon ăsta? interveni Zulnia Lascăr, care rânjea ferită de lumina ostenită a lumânărilor şi a lămpilor de Lucerna. Apoi spuse: Parcă pe la noi n-ar fi fete frumoase, gata să-şi „salveze" ţara!... Punem la cale un bal şi le împingem în faţă pe cele mai copile şi pe cele mai arătoase. Dar ce ştiu bietele de ele să danseze? Ehei, unde-s timpurile când dansam, la Alicante, valsul şi econssaise-ul?...

— Şi nu s-a nimerit pe-acolo vreun împărat, ca să te aleagă?

Gluma hirurgului nu-i căzu bine Zulniei. Femeia tăcu un moment, apoi îl întrebă pe Mavros:

— Nu cumva, dascăle, această poloneză e mai importantă decit campaniile lui Napoleon?

— Ar fi o exagerare să se spună aşa! Un lucru este, însă, cert. Că eroul celor două secole a dovedit că este un bărbat cu adevărat. A ascultat de porunca inimii lui mari.

— Am auzit că fata asta ar fi refuzat o broşă de diamante ce însoţea o epistolă de amor. Aşa o fi?

— Chiar aşa, doamnă Lascăr, o lămuri grecul. Şi ce dovedeşte asta?...

— Că e proastă! sări cu gura Beleujoaia. Să lase ea să-i scape ditamai bijuterie...

Mavros îşi continuă gândul său:

— ...Asta dovedeşte că Walewska nu e o femeie comună. Ea a crezut că-şi poate izbăvi patria. A îndemnat-o guvernul, amintindu-i, într-o scrisoare devenită celebră, că bărbaţii, oricâtă putere publică ar deţine, trebuie ajutaţi de femei. Poloneza trebuia să procedeze ca Estera, care s-a dat lui Ahasverus cel rătăcitor şi a salvat, astfel, poporul evreu... Domnia-ta ce crede despre faptele astea, domnule Theodor?

Slugerul, care venise mai târziu la bairamul câmpestru de la cula Mongeştilor, mâncase în linişte ce i se adusese de la cuhnii, băuse cu măsură şi ascultase turuiala bărbaţilor şi a femeilor. Nu se băgase în discuţii, fiindcă îşi dăduse seama încă de la început că aproape tot ce se spunea izvora mai puţin din minţile convorbitorilor şi mai mult din tăria beuturilor ce clipoceau, ca izvoarele, în căni de pământ şi în donicioare de lemn. Ce să-i răspundă grecului? Că femeia aceea din Lowicz e pe cale de a deveni eroină a naţiei sale? Că soarta ţărilor se hotărăşte în saloane de bal şi în alcovuri cu perdele grele?

— Ce cred? vorbi totuşi slugerul. Noroadele nu se salvează aşa! împăratul francez, pe care domnia-ta îl ţine la mare preţ şi care nu este un om obişnuit, are mofturile lui. Nu cred că o femeie, oricât de cu lipiciu ar fi, îşi poate slobozi neamul, ademenindu-i pe marii bărbaţi ai ocârmuirilor. Franţujii au avut o ţărăncuţă care, îndemnând cu fapta armiile naţiei sale, a ajutat la liberarea de engleji a unui

oraş şi la punerea în scaun a unui rege... Asta da femeie! A fost arsă pe foc şi a rămas pentru totdeauna fecioară...

— Acesta este un caz, ţinu să spună grecul. De ce n-ar fi şi alte procedeuri? Frumuseţea femeii face tot atâta cât vitejia şi uneori chiar mai mult. Nu este aşa?

Grecul privi în jur, căutând aprobare pentru părerile sale. Dar mesenii, când îl auziră vorbind pe Tudor, îşi întoarseră feţele spre el, ascult|ndu-l cu atenţie. Căci pe sluger, povestea cu amanta poloneză a lui Napoleon îl stârni peste măsură şi vorbi, nu domol cum ar fi vroit, ci mai îndârjit, aşa cum îl îndemna inima.

— Hai să împingem în faţă, când ne calcă năvălitorii, femeile frumoase ce le avem şi.aşa... scăpăm ţara. de opresiune! Compatrioţii domniei-tale, dascăle Mavros, n-au fete frumoase?

— Ba au, cum să nu aibă?!

— Atunci duceţi-le padişahului din Stanbul, care are o adunătură de muieri, şi poate că aşa veţi fi liberi...

' De la mese se auziră câteva râsete.

— Domnia-ta, domnule Theodor, se pare că ai avea ceva în contra compatrioţilor mei, grecii... Parcă ţi-am mai spus vorbele acestea, nu demult, când ne-am cunoscut aici, la.casele serdarului.

— Aşa e, mi le-ai spus. Şi ştii ce am răspuns? Că n-am nimic în contra grecilor care visează, ca şi noi, libercare trebuie să vină. Dar trebuie să li se spună grecilor că nu tot ce fac ei este bine. Mahalaua Fanarului, unde cândva trăia nobilimea ţării dumitale, o nobilime' cărturărească şi cu grija treburilor norodului, s-a umplut de plăcintari şi lăptari. Iar boierii mari, puşi de buna voie a lor în slujba turcului cuceritor, trag sforile domniilor-xioastre. Răuşeşte cine promite bănet mult şi cine dă mai mult. Sunt aproape o sută de ani ele când sforăria fanariotă sărăceşte neamul românesc. Boieria noastră, altădată dedată înaltelor treburi ale ocffciuirii, s-a stri

cat, a fost împinsă către perfidie şi înşelăciune de grecii din Fanarul constantinopoletan care au venit, ca lăcustele, să pârjolească pământul şi sufletul românului. Cu grecii ăştia şi numai cu ei avem multe de împărţit şi de făcut... Iar pe norodul grecesc, pe acela celucrează pământul şi se luptă ca să se libereze, noi îl iubim, dascăle Mavros, nu e aşa?...

Dascălul, care se văzu încolţit, tăcu câteva momente, apoi schimbă vorba, spunându-i serdarului că s-a făcut târziu şi că ar vrea să plece,

— Mai rămâi, dascăle, îl îndemnă Moangă. E o seară frumoasă şi o să-ţi ducem lipsa...

— Nu mai pot sta mult, arhon serdare. Poate că numai atât cât mi-ar cânta muzicanţii cântecul care-mi place mie şi pe care l-am auzit prima oară la Berjamo, în Italia.

Scripcarul, toboşarul şi ţimbaliştii veniră în apropierea meselor.

; - Vreau să ascult cântecul -”Son tre giorni che Nina...” îl ştiţi? îl întrebă dascălul pe Tache Bobirci, mai marele bandei.

— N-am auzit de-aşa ceva! Rog să ne iertaţi.,: „Sârba popilor” nu vă place?

Mavros se ridică, îşi pipăi panglica flotantă înnodată la gât şi porni spre poartă. Iar în loc de „la revedere”, spuse pe un ton exaltat:

— Nous sommes justes, nous avons raison l'.l

Se referea, desigur, la ţara şi la poporul lui.

Petrecerea se prelungi. Femeile, mai neatente la discuţiile politiceşti, se apucaseră să vorbească din nou despre idila dintre frumoasa poloneză şi Napoleon.

— Cică i-a dat, se uimea Beleujoaia, două sute de rochii amantei poloneze. Vă daţi seama ce-nseamnă asta? Două sute...

Iar la întrebarea, pusă de Glicerâa, clacă nu cumva împăratul francez se va descotorosi în curând de Walewska, răspunse Zulnia Lascăr, care dârsdâia de frig 5

— Ce-o mai fi, om auzi. Care-om avea norocul să trăim,.. Că e ULm5

187

Şedeau în privor. Tăbliile ce împrejmuiau tinda dinspre uliţă erau împodobite cu horbotele, iar peretele de care era rezemată scara ce da în ocna podului avea şi el danteluţă şi flori colorate. Se sculaseră mai târziu, căci petrecerea ce durase până către miezul nopţii fusese plăcută, nici vorbă, dar ostenitoare.

— Ce spui de boier Pătraşcu, slugere? începu serdarul care trăgea din când în când din ciubucul său.

— Ce să spun, cocoane?! Parcă n-ar fi ca ăilalţi boieri ai târgului. Asară o luase ca la comedie... Când despre unul, când despre altul. Oare se prefăcea, sau aşa e pipota lui?

— Nu, nu se prefăcea. Dacă ai şti cum a ajuns la boierie, i-ai înţelege mai uşor felul...

— Ceva-ceva am auzit eu.

— Eh, povestea-i lungă... Boierii târgului, nu toţi, dar cei mai mulţi, se uită chiorâş la gospodăria lui. Cică e blând cu slujitorii, pe care-i scuteşte de dări. Are cei mai mulţi scutelnici din judeţ...

— Şi crezi că face bine, cocoane Vasile? Că ştii proverbul: Milos eşti, de milă ajungi...

— Nu e cazul lui. N-are cum s-ajungă de milă. A moştenit mult, îi ajunge şi lui şi copiilor lui.

— Nu-i e uşor aici, în târg...

' - Vrei să-ţi „Ipun una, Tuclore?,.. Hiba lui e şi hiba mea. Nu că mă laud, doar tu îmi cunoşti casa... A citit” mult în copilărie, citeşte şi acum, mai ales carte nemţească şi italienească. Iar înţelepciunea cărţilor te face aşa... cum să zic? Vezi lumea altfel, mai uiţi din interese...

— Vrei să spui că cititul te zăpăceşte? '

:- Nu, nu ăsta e cuvântul... Litera de carte, clacă-i ghiceşti adâncimile, îţi îmblânzeşte sufletul, îţi deschide ochii spre privelişti despre care nici nu ştiai că există. Te face mai

înţelegător şi îţi aduce aminte că viaţa e scurtă, iar lumea largă...

— Parcă l-am auzit, aseară, pe judecătorul Corbeanu vorbind de morile lui Dinu Pătraşcu. N-am prea priceput ce vrea să spună.

— O să-ţi spun eu. Morarii conului Dinu iau cel mai mic uium din tot judeţul. Aşa că oamenii îşi duc sacii acolo, la morile lui Pătraşcu...

Din partea scării celei mici se auzi scârţâit de scânduri. în privor apăru Voican, feciorul.

— Coane Vasilică, iar a venit omu ăla de pe Olteţ...

— Care om?

— Ăla care a mai trecut pe-aici, după Paşti, de spunea că vrea să-i vorbească conaşului Tudor...

— Cui, mie?! se miră slugerul. Coane Vasile, ce-o vrea omu ăla?

— Nu ştiu. Vrei să-l ascultaţi? Vine tocmai de sub munte, dintr-un sat... Cum îi spune, Voicane, satului?

— Din Corşoru, boierule.

— Atunci să intre, zise Tudor, ridicându-se de pe laviţă.

în faţa lui Voican, înainta prin tindă un ţăran fălcos, nu prea înalt, cu ochi de viezure, sfredelitori, ţinând în mână o pălărie ciobănească, rotundă, cu borul îngust. Purta opinci cu moţul răsucit şi pe pulpe, peste cioarecii de dimie albă, turecii strânşi bine de noj iţele subţiri ce se încrucişau din loc în loc. Peste cămaşa de cânepă aspră avea un pieptar din piele de oaie, cu înfloriturі pe la buzunare. O teaşcă din piele, lustruită de o îndelungată folosire, i se legăna pe şold. Se opri în faţa slugerului.

— Domnia-ta trebuie să fii Tudor din Vladimiri...

— De ce crezi că aş fi eu acela? Dumneata cine eşti şi ce vrei?

— Tudor trebuie să fii. Iar io sunt Mitoi Şancă din Corşoru, un sat pe lângă linia Olteţului.., Am venit să ne faci dreptate.

— Eu? Ce dreptate să vă fac?

Săteanul trase teaşca în faţă, îi desfăcu înehizătoarea şi scoase cu mâna tremurândă nişte hârtii împăturite în patru. Pe una i-o întinse slugerului.

— Uitaţi!... vorbi Mitoi Şancă, privind când spre Tudor, când spre serdar. Moangă simţi uitătura cruntă a săteanului. Ştia de ce e privit astfel: atunci, după

Paşti, nu avusese vreme să citească actele corşoreanului în întregime. îşi trecuse ochii peste ele, atent numai la pricinile înscrise în hârtii. Tudor se aşează lângă masă, despături o hârtie şi începu s-o citească.

„După jalba ce au dat la măria-sa prea înălţatul domn Io Alecsandru Ioan Ipsilant voevod, Avram i Radul şi Stanciu, vechili fiind tutulor oaminilor de la satul Baia de Her sud Gorj, împotriva cuviosului igumen de la Sfânta mânăstire Hurezu, chir Gherasim, arătând că ei aflându-să scăzători pă moşia Baia a sfintei mânăstiri Hurezu, până acum ar fi avut obicei de plătiia de casă câte bani nouăzeci de vatră într-un an, iar de alt nimic nu să supăra, dar acum i-ar fi supărând ca să şi clăcuiască acolea pă moşie, ci-i duce dintr-un judeţ într-alt judeţ şi pentru o zi ce este să clăcuiască, mai mult umblă strămutându-să; şi fânul care-l cosau pă moşiia mânăstirii, nu le iau iar fân de dijmă, ci bani, şi le-ar fi luând mai mult peste cât li să cuvine. Şi deosebit că ei ar fi păscut cu vitele lor munţii mânăstirii plătind suhatul, iar acuma nu i-ar fi îngăduit ca să-şi pască vitele pe acei munţ şi să-şi plătească adetul, ci ar fi cerând ca să dea după cum dau şi alţî streini, or să lipsască din munţ. Şi ni să porânceşte de către măriia-sa ca pentru toate acestea să cercetăm şi de nu să va hodini vro parte, cu carte de judecată, după vremea lucrului, să-i sorocim şi la divan. Care după luminată poroncă înfăţoşându-să aici la divan părintele igumen cu j uluitorii, răspunsără atât jăluitorii cât şi igumenul, că pentru bani de vatră s-au aşăzat ca să dea de omul casnic câte un zlot după obicei. Iar pentru că le cere şi clacă pentru zlotu de vatră, răspunsă igumenu că, având douăzeci de livez pe aceea

moşiie care le cosiia pentru trebuinţa vitelor mânăstirii, le-au dat ca să le cosască ei; şi pentru aceste livez să ajute şi ei de omu casnic cu câte o zi de clacă la mânăstire, care la aceasta nici jăluitorii nu putură tăgădui, cum şi pentru dijma de fân s-a învoit ca să dea bani după obicei şi că sunt mulţămiţi şi hodiniţi ca pentru acele livez ce le-au dat igumenu să le cosască, să lucreze câte o zi la mânăstire. Iar pentru munţ, răspunsără că tot ei din vechime i-ar fi păscut cu vitele lor, plătindu-şi suhatul, arătându-ne şi un răvaş al sfintei sale proigumenul chir Dionesie arhimandritu cu leat una mie şapte sute şasezeci şi şasă ce, scrie la mâna sătenilor de la Baia ca să-l pască cu vitele lor pe un an cu taleri douăzeci şi doi. Şi tot într-acel răvaş, la leat una mie şapte sute şasezeci şi şapte scrie că au luat taleri douăzeci şi şase şi le-au dat muntele ca să-l pască şi pe acel an. Iar acuma le-ar fi luat igumenul un picior dintr-acei munţ şi le-ar fi dat la neşte ungureni în suhat şi munţi ce le-a rămas lor n-ar fi având iarbă de ajunsu pentru păşunea dobitoacelor lor. La aceasta răspunsă igumenul că acel picior de munte niciodată ei nu l-au păscut cu vitele lor ci tot acei ungureni şi cu întâmplarea vremilor, strămutându-să acei ungureni de acolo, în doi ani l-ar fi păscut şi ei cu dobitoacele lor şi nici suhat la mânăstire n-au dat. Arătându-se pentru acel munte o carte a unui Mihail igumen poluvrăgean cu leat una mie şapte sute cincizeci şi şapte, ce scrie la mâria igumenului hurezan, cum că fiind mânăstirea Polovragiu metoh la mânăstirea Hurezu, acel munte mai înainte l-ar fi fost dat igumenul poluvrăgean la un căpitan Andrei în suhat şi după moartea acelui căpitan tot igumenul poluvrăgean l-au dat în suhat la neşte ungureni împreună cu muntele Poluvragi, şi banii ce eşiiau dupe suhat îi lua mânăstirea Poluvragi jumătate şi mânăstirei Hurezi jumătate. Şi zicea că şi acum tot împreună cu muntele Poluvragi este dat la acei ungureni; osăbit de ceilanţ munţ ai Băii şi cum că oaminii din Baia nu-şi pascu numai vitele lor pă ceilanţ munţ ci ar fi băgând şi

alte vite streine şi cu această pricină caută să ia şi acel picior de munte, de unde să cunoaşte că ei acel picior de munte nu l-a avut supt păşunea dobitoacelor lor, ci a fost dat deosebit în suhat cu muntele Poluvragi, după cum cartea igumenului poluvrăgean de învoire ce au avut cu igumenul hurezan adeverează, Dar, fiindcă oamenii din Baia întăria cu zisăle, că nici de cum alte vite streine în vitele lor nu bagă şi că iarbă nu le este de ajunsu pă ceialţ munţ, am găsit cu cale ca să meargă un boier la faţa locului să cerceteze acolo prin mărturii şi dovezi acei munţ. Este-le de ajunsu numai pentru păşunea dobitoacelor lor şi numai vitele lor să pască pe acei munţ sau bagă ei şi alte vite streine?

Spre care cercetare te-ai orânduit dumneata, postelnic loniţă Săulescule, ci priimind cartea aceasta să te scoli să mergi acolo în faţa locului la acei munţ şi foarte cu amănuntul să faci cercetare ca să dovedeşti: oaminii din Baia numai cu vitele lor pascu pe acei munţ sau bagă şi alte vite streine! Şi numai pentru vitele lor ce vor avea să li să dea munţî aceia cât le va fi de ajunsu, plătind suhatu mânăstirii, iar de va mai rămânea dintr-acei munţ ce i-au păscut ei până. acum, are voe igumenul a-i da la parte în suhat. Iar când vei dovedi că alte vite streine nu bagă în vitele lor şi că pă cei munţ nu le va fi de ajuns iarbă pentru păşune, atunci de vor da ei preţu ce dau acei ungureni pe acel picior de munte ce este deosebit dat în suhat cu muntele Poluvragi, îl vor lua iar ei în suhat pentru păşunea dobitoacelor lor. Şi după cum vei dovedi, nefăcând hatâr la vro parte, în frica lui Dumnezeu să dai în scris.”

— Asta ar fi un act mai vechi, spuse slugerul dezlipindu-şi ochii de pe hârtia cu scris mărunt.

— Am şi mai noi...

Săteanul scoase din teaşca lustruită alte hârtii şi le puse pe masă. Avea o privire ciudată, jumătate curioasă, jumătate puţin încrezătoare.

— Cred că n-ai vrea să le citesc pe toate, zise Tudor, uitându-se zâmbitor când la sătean, când la boierul Moangă.

— Eştea sint de la Baia, mi le-a dat cumnatu-mio Mitru Gârbea, de care domnia-ta a auzât. Le am şi p-ale noaste, ale corşorenilor.

Mitoi Şancă scoase alte hârtii şi le puse pe masă.

— Aşa e, am auzit de acest Gârbea... Cocoane... parcă spuneai că te-ai călătorit prin partea Băii de Fier!?

— Am fost, e adevărat, spuse serdarul. Cârcota băieşilor cu mânăstirea durează de mult. Oamenii au trimes jalbe şi aici, la isprăvnicat, şi la divanul craiovesc... Degeaba! Ştii şi tu cui se dă dreptatea...

— Şi la voi, la voi în sat ce e? se interesă Tudor, care nu era slăbit din ochi de omul venit de pe Olteţ.

— Ar trebui făcută hotărnicie bună în lunca Olteţului. Oamenii boierului Jitaru ne calcă mejdinile. Io am o fâşteică lată de trei stânjeni... E o moştenire. În primăvara asta n-ara arat decât doi stânjini. E drept?

— Parcă n-ar fi drept, zise Tudor, întorcându-se către serdar. îl ştii, coane Vasile, pe boieru ăsta?

— Nu-l cunosc, da' am auzit de el...

— Cică a fost scopitor de porci, în tinereţă, interveni săteanul. Pe aici, pe lângă Târgu-Jiului...

Curios, slugerul îl întrebă pe Mitoi Şancă:

— Şi cum de a ajuns la voi, pe Olteţ?

— S-a-nhorjat cu o muiere avută, una Vlădoianca: Mai bătrână ca el cu treizeci de ani. Jitaru, venit în Corşoru nost, a-nceput să cumpere pământuri. Cică banii îi avea... de la scopitu porcilor. Are pământ arabil, pometuri, fâneaţă, două mori, vite... Oriunde te-ai învârti, tot de moşia lui dai. De curând i-a luat foc un fânar. A. ars tot, n-a rămas decât cărămida şi cuiele. Ce credeţ c-a făcut? L-a prepus pe un biet om care-şi are casa lângă grajdul boierului. L-a tras în judecată, cu martori plătiţ. Cine ştie ce-o ieşi...

— Aşa, şi?

Lui Tudor îi plăcea încrâncenarea săteanului.

— Şi... Aveam şi eu un nuc în vatra casei... E un nuc mare, aşa... ca teii din bătătura boierului, pe lângă care trecui... Nucu a fost în ograda noastă din moşi-strămoşi. Muierea mea punea primăvara cânepă în apropierea lui. în martie, când s-a topit zăpada, Gherasim, care rni-e vecin, a mutat uluca într-o noapte. Şi ce să vezi? Dimineaţa, nucu nu mai era în ograda mea. Erea în a lui...”

— Cine-i Gherasim ăsta?

— Apăi... cine crezi dumneata că e, cocoane Tudore 1 Finu boierului Jitaru. M-am judecat cu el, am câştigat procesu şi... ce credeţ că s-a-ntâmplat? Gherasim a tăiat, tot într-o noapte, nucu. S-a răsturnat în partea mea, de mi-a topit răzoarele, legumele...

— De ce nu te duci la ispravnici, să-ţi facă dreptate 1 întrebă Tudor.

— Au fost alţ săteni. Şi cum s-au dus, aşa au venit îndărăt. Să mă mai duc şi eu? Nu mă duc, coane Tudore!

— Păi de ce?

Săteanul se-mpurpurase în obraz. Se îndreptă de şele şi, băţos cum era, vorbi tare, ca şi când nu s-ar 11

adresat numai slugerului, ci unei mulţimi ce-i aştepta cu nesaţ plângerea.

— Umblăm degeaba pe drumuri, cu jalba-n proţap

Şi ştii ce-am auzit, cocoane' Tudore? Că eşti mai tare ca ispravnicii şi caimacami. Şi că poţ să-i ajutorez pâ nevoiaşi...

— Cine ţi-a spus minunile astea?

— Cum cine? Păi am auzit... Aşa să vorbeşte...”

— Asta e o minciună mare, cu coadă, Nu pot, nene, să ajut pe nimeni.

— N-aş crede... Domnia-ta, care te-ai războit cu turcul...

— Nici nu mă mai războiesc. Am ostenit..:

— Şi io ce-o să le spui sătenilor mei de pe Olteţ şi lui Mitru Gârbea din Baia?

— Să le spui că dreptatea nu vine cu căruţa de la târg. Şi mai spune-le că am ostenit. Dacă or să te-ntrebe...

Săteanul tăcu un timp, apoi întinse mâna să ia hârtiile împrăştiate pe masă.

— Păi... ce vrei să faci? îl întrebă serdarul,

— îmi iau hârtiile.

' - Lasă-le aici, băiete! vorbi slugerul, adunând hârtiile şi împăturindu-le. Om vedea noi...

— Atunci... mă duc. Cu bine!

Mitoi Şancă porni spre uşă, unde se opri câteva clipe. Apoi ieşi. N-avură vreme boierii să schimbe două vorbe, că săteanul reveni în odaie., - Te-ai întors, nene? îl întâmpină Tudor. 1 - Vream să spun, vorbi fălos Mitoi Şancă, pentru ca să ştie domnia-ta că sătenii de la noi, de pe Olteţ, n-or să creadă că eşti ostenit. Şi... nici n-o să le spun ce mi-ai zâs...

— Da' ce-o să le spui?

— Că Tudor din Vladimiri a făgăduit să vie şi piu satele noastre. Asta o să le spun.

Săteanul ieşi, trase uşa după ei şi. coborî pe scara ce scârţăia sub călcătură.

— Ăsta se-ntoarce iar! spuse moale serdarul,

— N-aş crede... Ia stăi să mă uit!

Slugerul se duse la fereastră şi-l văzu pe aţosul sătean tăind bătătura şi ieşind în uliţă.

„- ll văzuşi, Tudore?

— Gata, s-a dus... Dat în mumă-sa trebuie să fie ăsta...

— Mda. Ai auzit cum scrâşnea din măsele?

— Cum să nu aud!?

Priveau amândoi teancul de hârtii pe care serdarul îl împinse spre colţul mesei.

— ...Cocoane Vasile, crezi că sunt chiar atât de năpăstuiţi sătenii ăştia?

— Cred că vorbeşti ca să mă-ncerci, Tudore. Altfel, ştii ca şi mine cum stau lucrurile. în hirtiile astea, aduse de sătean, hâra e cu mânăstirea Hurezu... Şi cu câţiva boieri...

— Dumneata, care eşti un cărturar, trebue să ştii de unde li se trag sătenilor dandanalele astea.

— Cum să zic... Unele mânăstiri par a fi mai lacome şi mai nemiloase decât boierii. Domnitori din cei vechi le-au dat sfintelor lăcaşe pământuri, acareturi şi drepturi mari. Egumeni vicleni au cerut şi au obţinut moşii cu suflete cu tot. Pioşii voevozi credeau că fac voia lui Dumnezeu...

— Şi n-au făcut bine? Domnitorii, adică..:

— Ei s-au gândit bine, da' a ieşit altcumva. Fiindcă egumenii, puşi în drepturi, şi-au sporit veniturile ei, să mă ierte Cel de Sus, au început cu abuzurile. Şi cel mai nedrept lucru e că egumenilor li s-a dat dreptul de a judeca ei pe săteni

— Cum? Şi divanurile nu se amestecă în treburile astea?

— Jalbele ajungeau de multe ori sus, la divanuri şi chiar la. domnitori. Dar oamenii de acolo le trimeteau tot mânăstirilor. Şi-n cazul ăsta... despre ce dreptate e vorba '? Egumenii, mai dihai ca boierii, tăiau şi spânzurau pe moşiile ce li s-au dat.

— Astea când se petreceau, cocoane Vasile?

— Cu veacuri în urmă. Dai', cum văzuşi şi tu, se mai întâmplă şi azi. Mânăstirile încă profilează de imunităţi ie ce li s-au dat cândva. Cât despre boieri, ce să mai zicem?

Tudor, sprijinit cu tâmpla de o mână, asculta ce-i spunea serdarul şi simţea că înăuntrul lui se răsuceşte ceva. „Să-l întreb, să nu-l întreb?” Vorbi:

'- Boieri suntem şi noi, dumneata mai mare, eu..?

— Eu las oamenii-n pace, Tudore, rosti serdarul. Nimeni nu s-a plâns vreodată în contra mea.

Tudor îl rugă să povestească despre dreptul de judecată al egumenilor şi boierilor. Auzise şi el câte ceva despre treburile astea, dar serdarul parcă avea o limpezime în cuvinte care te lumina îndată la cap.

— Dreptul la judecată, egumenii l-au căpătat odată cu dreptul de a primi ei, în locul domniei, dările... oierit, porcărit, fân, buţi, cai de olac, cară... La început sătenii s-au

bucurat, că scăpau de birari, globaşi, pripăşari, dabilari. Aceştia se spune că erau mai lacomi ca lăcustele. Singurii ţărani care scăpau de dăjdii au fost cei din satele de graniţă.

— Prin părţile noastre cum au stat şi cum stau lucrurile?

— Păi..: uite, de pildă mânăstirea Tismana. Mircea, zis cel Bătrân, putea să-i dea pe ţărani, după voia lui, fie mânăstirilor, fie boierilor. După câte ştiu, multe sate au revenit mânăstirii Tismana. Am văzut un act, la bănia Craiovei, prin care însuşi Ştefan cel Mare dăruia sate mânăstirilor, spre pildă Moldoviţei.

— Care era scopul acestor danii, cocoane?

— Domnitorii credeau că fac un lucru creştinesc. Dar n-a ieşit totdeauna aşa. Cei mai mulţi dintre egumeni au fost hrăpăreţi. Uneori mai haini decât boierii. Ţăranul dădea de toate: legume sau lucruri de grădină, grâu şi secără.

— Spuneai că marele Ştefan dădea sate mânăstirilor. Am auzit că tot el a dat pământ oştenilor care s-au luptat în armia lui.;.

— Nu numai Ştefan a dat pământuri oştenilor. Aşa au făcut şi alţi voevozi. Numai că moşnenii munteni şi răzăşii moldoveni au fost despuiaţi cu timpul de marii stăpânitori de pământuri. Mai ales beii din Fanar i-au lăsat pe proprietari să-şi'facă de cap. Ţăranii care au rezistat stat liberi şi acum. Cât despre mărimea dărilor... aici ar fi multe de zis.

— Ce? Că turcul cerea mult, iar cei ce voiau să urce pe tron dădeau şi mai mult!

— Lucrurile stăteau chiar aşa. Lăcomia turcilor şi ambiţia marilor boieri au secătuit satele de bunuri. Trebuiau cumpăraţi vizirii şi alţi mari amploiaţi de la Stanbul. Chiar şi Brâncoveanul, cel retezat ele cap împreună cu copiii săi, a săltat haraciul la sute de pungi numai să-şi ţină scaunul daurit.

— Şi ţăranul cum s-a apărat, boier serdare?

— Tudore... tu mă întrebi aşa... de parcă ai ştii şi răspunsul.

— Ceva-ceva ştiu şi eu. Da' îmi place să te ascult pe dumneata...

— Cum se apăra? Uite, spre finele veacului al şaptesprezecelea, curtea din Bucureşti fiinţează văcăritul. Ştii care a fost urmarea? Sătenii n-au mai crescut vite, mai ales boi de jug. Nu-şi mai arau ogoarele cu plugul, ci dădeau în pământ cu sapa.

— Da' de răsculat nu se răsculau, cocoane?

— Iar mă pui la-ncercare, Tudore! Parcă tu-mi vorbeai, cândva, de revoluţiunea din Ardeal, în cap cu unu Nicolae Ursu, zis Horea... S-au răsculat ţăranii şi prin alte părţi. Unii însă fugeau de pe moşii. Moldovenii treceau adesea în ţara leşească.

— Şi cu fumăritul cum e, neică Vasile?

— Cum să fie? Ca şi cu văcăritul. Duca Vodă pusese dări pe case, iar Mihai Racoviţă începu să-l perceapă asupra ogeacurilor. Ca să nu plătească fumăritul, oamenii îşi dărâmau' ogeacurile! De aceea, domnitorii următori au anulat fumăritul, ca să-l fiinţeze din nou sub alte nume. Încât impositul ăsta a fost plătit chiar şi de cei ce trăiau prin bordeie... Fanarioţii au pus birurile cele mai grele.

— Aşa este, cocoane. Numai că şi domnitorii români au luat şapte piei de pe spinarea săteanului. S-au luat la-ntrecere cu beii din Fanar. Pe socoteala cui?

/ - Fanarioţii sunt mai grăbiţi în lăcomie, Tudore, fiindcă ei ştiu că stau puţin pe tron. Adună la repezeală înainte de a fi maziliţi...

— Cam aşa fac şi ispravnicii judeţelor. Jecmănesc repede, fiindcă ştiu că vor fi schimbaţi. Dar egumenii, pe ei cine-i împinge de la spate cle-l jupuiesc pe ţăran? Uite, popii ăştia din Hurezu...

— Acum peste cincizeci ele ani, Constantin Mavrocordat, mi se pare, a dat hrisov mănăstirii Hurezu. Ca. timpul, însă, claca a sporit de la. un an la altul. Sătenii de pe moşiile

mânăstirdlor nu mai vor să se supună şi sârit pirâţi la caimacami Craiovei sau aici, la ispravnicat, Uită-te în actele astea şi vei înţelege!

Serdarul împinse spre mijlocul mesei vraful de hârtii adus de săteanul din Corşorul Citeţului.

— O să te uiţi dumneata, boierule, în ele. Eu nu mai am timp. Voi pleca în curând... Mi-ai făcut acturile?

— Ce acturi, slugere?

— Paşaportul...

— Aa... Paşaportul e gata. Doar n-o să pleci aşa... în fugă. Cine ştie când ne-om mai vedea.

— Nici timp de hodină nu e.

Moangă îl învăluia pe sluger cu uitătura lui blânda şi parcă încerca să-i ghicească gândurile. îi părea bine că năsărâmba cu capigiul şi arnăuţii trecuse şi slugerul putuse veni la petrecerea ele Rusale. Câţiva boieri se bucuraseră af'lând că Tudor ar fi fost scurtat de cap, alţii, ca Dinu Pătraşcu, îl apăraseră de bârfă, iar câţiva tăcuseră asupra acelei întimplări. Câţi nu-l îndemnaseră pe serdar să nu-l tot primească pe Tudor la culă? Beleuja se tot învirtea prin târg, n-avea stare şi răspândea ştiri care se dovedeau a fi scorneli. Totuşi nu erau puţini care credeau că, până la urmă, slăbiciunea serdar ului pentru neastâmpăratul comandir de panduri nu se va sfârşi cu bine. Unii chiar îl făcuseră atent: „Boier serdare, nu ţine la domnia-ta. Numai te foloseşte. Nu e în stare să preţuiască pe nimeni, femeie sau bărbat. Are un sloi de gheaţă în dreptul inimii...” Răceala slugerului, ambiţiile lui îl îngrijoraseră, cânclva, pe serdar. Dar bărbăţia lui, nefrica de nimic, mintea lui limpede şi iute îl apropiau de boierul jian. Nimeni nu-l împiedica pe Moangă să creadă că mai tânărul său prieten nu e un om obişnuit. Adesea încercase să ghicească ce va fi pesté cinci, peste zece ani, cu slugerul nestatornic. Zadarnic, Tudor, cel adevărat, aluneca printre presupuneri, iar preţuirea şi iubirea sertarului rămâneau neştirbite.

— Ce-o ii fost ia Cerneţi, Tudore? S-au auzit fel de fel de vorbe. Ba că ţi-au tăiat capul, ba că ţi l-au pus 3a loc...

— Mi l-au pus la loc, cocoane Vasile. Am stat ascuns la Tismana, ca nenorociţii şi hoţii de drumul mare, la păJ rintele Dionisie... - - Hoţii n-ar prea avea ce căuta la mânăstire.

— Aşa vine vorba. E cum spui dumneata. Iar părintele Dionisie trebuie să sosească, şi el, la casele dumitale. Are treburi în târg, la protopopie. Şi aş avea şi eu nişte vorbe cu el. Măcar să-i mulţumesc că m-a adăpostit...

— Păi n-aţi vorbit destul acolo?

— Nu, cocoane Vasile. Acolo n-am vorbit deloc cu sfinţia sa. Am stat în neşte tainiţe. Iar părintele şi-a văzut de treburile creştineşti.

— Şi la Cerneţi... acolo ce-o fi fost? Ţi-au aprins adalâii cula?

— Aşa s-aude. Cică l-ar fi tăiat pe unu... Şi au plecat cu capul lui spre Rusciuk. Poate că nu e decât un zvon.

— Eu crezusem că te-ai dus la Lainici, cu părintele Aga ton...

— Acolo am să fiu în curând, poate chiar mâne. Cu hârtia pentru Nemţiia.

Serdarul îşi aruncase privirea spre privor, în curte, unde se vedea unul din teii cei înalţi. îşi trecuse palma pe frunte, deşi nu era asudat. Tudor îi prinse o clipă uitătura şi, cum ştia atât de bine, bănui că Moangă ar fi vrut să spună ceva, dar ţinea vorbele în el.

— Tudore...

Deschise gura, dar, în loc să glăsuiască, răsuflă adânc.'

— Ce e, cucoane?

— Voiam... Uite-te la teiul ăsta! Mai e puţin şi-nfloreşte. Şi celălalt, de după colţ. Atunci şă amiroşi... Te îmbată, nu alta.

— Nu despre tei voiai domnia-ta să-mi spui! Te sâimt io... Spune, de ce te codeşti?

— Ei, uite că...

Serdarul răsuflă din nou adânc. şi, după un moment de tăcere, continuă:

— Mi i-ai cam ridicat pe toţi în cap. Dacă află turcul că te-ai oprit la mine. şi că. te-am adăpostit? Şi Vodă din Bucureşti...

Tudor, ridicat de pe laviţă, se sprijini de privor şi privi şi el spre teiul mai înalt decât casa şi la liliacul mărunţel ale căruî flori începuseră să se scuture. Se g'ândlse adesea, mai cu seamă cât timp şezuse în văgăuna plină de udeală de la Tismana, că serdarului nu-i e uşor în mijlocul unui târg în care fiecare-şi cunoaşte interesele şi încearcă, pe căi mai drepte sau mai ocolite, să se pună bine cu ocârmuirea. „Numai o minune îl ţine în rang pe serdarul Moangă!" îşi spunea slugerul. Insă adevărul nu era acesta. Nu minunile îl slujeau pe serdar, ci preţul de care se bucura în tot Gorjul, cumpăna pe care o ţinea dreaptă şi ştiinţa lui de carte, mai rară la unii boieri jieni. Tudor n-ar fi vrut să supere pe gazda sa, dar ceva năvalnic îl împingea dinăuntru şi-l îndemna să nu tacă.

— Ţi-e teamă, boier serdare? Sunt mai tânăr ca domţnâa ta... Ţi-aş da şi eu sfat dacă aş şti că nu mă ocărăşti... Oare făptuieşti ceva ce este în contra voinţii inimii dumitale? De vodă îmi spui? Nici nu s-a urcat bine pe tronul acela şi îngăduie osmanlâilor să taie şi să spân- Eure prin judeţe. Nu crezi domnia-ta că asta-i ţara lui Papură-Vodă? Ajunsă de izbelişte... Boierii divaniţi, cu bărbi lungi şi caftane roşii, sunt aproape toţi greci...

— Ei, mai lasă şi nu te îndârji aşa! Se-aude că la Bucureşti e fierbere mare cu grecii... Tu, care-ai fost de curând pe-acolo, ce spui?

— I-a zăpăcit Bonaparte pe toţi! Francia revoluţionată... Viteazul vitejilor... Omul însemnat de Dumnezeu..: Ei cred că împăratul de la Apus, care a uimit lumea, o să le pună crucea pe biserica Sfânta Sofia, pe care osmanlâii au prefăcut-o în... biserică de-a lor...

— Moschee, îl ajută serdarul.

— Aşa! Grecii, care au tot dreptul să-şi capete iar gloria, vorbesc cam mult şi de făptuit... Ei uită că strinul te ajută numai când are el interes. Ce s-ar alege dacă şi noi, care stăm sub călcâiul turcului sălbatic şi al dragomanilor din Fanar, am aştepta vro pleaşcă din afară? Bunăoară de la.,. Cezarul din Francia...

— Acuma... Tuclore, tu vezi numai răul...

— Răul? Răul vine de sus. Peştele de la cap se strică. De-acolo, de la curtea din Bucureşti, trebuie începută numărătoarea!

— Bine, şî-apoi?

— Apoi să se suie pe tron un om de-al nostru, pământean!

— Vorbeşti ca un copil, Tuclore... Să mă ierţi că ţi-o spun! Acolo, acum. nimeni nu poate să fie drept.

— Ştiu şi eu, coane serdare, că e aşa. Da' mă căznesc să cred altfel.;.

— Nici Vodă nu e de capul lui. Şi nici boierii veliţi nu fac ce-ar vrea ei...

— Bag de seamă că-i aperi!

— Nici vorbă, Tudore. Soarta unei ţări se hotărăşte, de multe ori, în afara graniţelor ei.

SI ugerul se reaşează pe laviţă şi-şi puse mâinile pe masă. Degetele îi tremurau uşor, iar faţa parcă i se înăsprise. Privea undeva, departe, fără o ţintă anume. împinse teancul de hârtii spre un colţ al mesei.

— N-aş fi chiar ele părerea dumitale în privinţa soartei noroadelor. Totdeauna spoliatorul dinlăuntru te sperie cu cel de-afară! Şi te jupuieşte mai dihai. Vizirii s-au făcut mai lacomi cu ajutorul boierilor care nu simţesc româneşte şi care visează să ajungă în scaun. Şi atunci saltă preţul. Domnia românească, de aproape o sută de ani încoace, e o cumpărare şi o vânzare. Până şi boierii craioveşti, care odată erau fala neamului nostru, s-au schimbat, s-au hainit.

— Ştii ce spun unii boieri craioveşti despre tine? Că tot aduseşi vorba de ei...

— Ce spun, coane Vasile? Că vreau s-d aud şi p-asta.,.';

— Că eşti rău la inimă şi în contra cu toată lumea. Şi că te-ai fi îmbogăţit prea iute.

— Că m-am îmbogăţit!... rosti cu neliotărâre si ugerul. Apoi se-ntărâtă: N-am luat niciun cap de aţă ele Ia, nimeni! Şi... coane serdare, mi se pare că ţi-am mai spus-o. Dacă eşti sărac, nu poţi face nimic în Ţara Ronriânească! Nu dă nimeni doi gologani pe tine... Şi eu vreau să fac ceva, am planuri.

— E adevărat ce spui. Dar parcă tot tu îmi vorbişi de unu Horea, din Ardeal, care a mişcat mulţimile. Să ştii că nu era bogat şi a făcut să tremure nobilimea ungurească. Spui că ai planuri. Cu cine ai să le împlineşti?

— Om vedea. Cică n-am evghenie... Asta-i vorba ticălosului de Mavros. Sau a lui Beleuja, ăla care are în piept o tăgârţă în loc de inimă... S-a făcut târziu, cocoane! Şi trebuie să scriu răvaş conului Costache Samurcaşi.

— Prin cine vrei să-l trimeţi?

— Prin oamenii lui Hagi Enuşi din Bănie. Porcul de Răgep-Aga mă vorbeşte de rău în ultima vreme. Vroiam să trec şi pe la Cerneţi, unde mi-au ars casa. Dar nu e timp... Şi câte treburi mi-au rămas nefăcute! Fier la Vârciorova... Hotărnicii la Vişani, la moşia Colibaşi, la Colnic...

— Cam multe, Tudore...'

— Acum pornesc spre Lainici şi de acolo la Viena; Am neşte afaceri cu nemţii. Şi tot de-acolo o să-mi arânjez socotelile cu Vodă. Apoi o să mă-ntorc... Acum mă apuc să scriu răvaş fostului caimacan craiovesc...

— Du-te în odaia mare. Ai acolo tot ce-ţi trebuie pentru scris. *

Se ridicară. Serdarul coborî în curte, iar Tudor porni spre sofragerie.

Se aşezase la masa cea mică din colţ, un fel de table ă la Tronchin, cum ar fi zis didascalul grec, mesuţă căreia, ca să-i ridici tăblia, trebuia să manevrezi nişte şine nituite cu meşteşug. Scoase foi de hârtie din sertăraş. Călimara şi

pana se aflau la îndemână. îndoi o foaie ca să-i lase margine, apoi începu să scrie.

„Cu multă plecăciune sărutu cinstită mâna dumitali, cinstite, cocoane.

Cu plecată scrisoare înştiinţăz dumitali că, cum amu sositu aici, la 27 ale celei din nainte, de locu amu intratu înu cercetare pentru toate ce mi s-au porâncitu....”

Uşa cea mică, cea de lângă soba nemţească, se deschise încet şi în odaie intră, neobservată de sluger, Lucsiţa. Purta o rochie de catifea verzuie, iar părul îi era adunat sub o tocă albă cu ciucuri. Se duse, mergând în vârfurile picioarelor, până lângă masa asupra căreia sta aplecat slugerul. Acesta întoarse capul, lăsă pana în călimară şi se ridică de la masă.

— Domnia-ta... aici? vorbi Tudor privind-o cu surprindere pe fata serdarului.

— Da, chiar eu... Tudore!

,,Nu mi-a spus niciodată pe nume...”

Fata îi păru altfel de cum o văzuse în seara aceea, când pornise îmbrăcat popeşte spre Tismana. Era mai zburdalnică, mai vioaie şi parcă mai fără sfială. îşi scoase pălăriora, lăsând să i se revelase peste umeri părul lung, unduitor, care îi ajungea până la panglica ce-i strângea rochia pe mijloc.

— Bine... dar...

Lucsiţa se depărtase către una din fereşti. Apoi veni, rotindu-se ca într-un vals, lângă Tudor care nu-şi revenise din uluială.

— Să ştii că nu mai sunt mică. De-aia îţi spun pe nume... nene Tudore!

îşi lipi palma de buze spre a-şi îndrepta greşeala: nu voise să-i s,pună „nene”! Continuă:

— ...Şi nici... tu nu eşti moşneag... că n-ai barbă albă...

— Aşa e, domniţă. încă nu am albit...'

— Ştii ceva... slugere?!

— Ce să ştiu, jupâniţă?

— Tata spune că eşti... chitit la minte.

— Aşa spune?

— Aşa, şi mi-e nu-mi place. Aş vrea să fi mai aşa... mai nu ştiu cum să zic... Ce scrii acolo?

Lucsiţa se apropie mai mult de masă şi îşi aruncă ochii pe hârtie.

— Scriu un răvaş, domniţă.

— Nu-mi mai spune „domniţă” şi „jupâniţă”'! Nu-mi place.

îl prinde pe sluger de mână, îl aduce spre masă şi-l aşază pe scaun. Tudor îi simţi degetele mici, subţiri şi parcă puţin înfierbântate. Cum nu ştia ce are de gând fata, se lăsă purtat de mână până în faţa răvaşului abia început. Lucsiţa avea, acum, atâta farmec şi dulce naivitate încât trebuia făcut ce spune ea. Tudor deveni curios şi voi să ştie unde vrea să ajungă fata serdarului. Şedea 3a masă şi aştepta.

— Acuma ce să fac?

— Scrie! îl îndemnă fata luând pana şi punându-i-o. în mână.

— Uite că nu mai pot să scriu...

— Da' de ce? Uite ce frumos ai început! Cine te-a învăţat să scrii?

— Cine? E o poveste..;

— Mi-o spui şi mie?

Fata se roti în jurul mesei, aruncându-i slugerului din când în când, priviri aiurite.

„Se copilăreşte sau poate că aşa e croit sufletul ei.”

— Bine, am să ţi-o spun. Un moş bătrân m-a-nvăţat să fac literele. Păşteam vacile şi caprele în satul meu, şi... scriam pe lespezi de piatră.

— Pe lespezi de piatră? Şi cu ce scriai?

— Cu un cui.

Fata izbucni în râs.

— Cu un cui? Ha, ha, ha... Şi vitele ceiăceau?

Tudor îşi dădea seama că discuţia cu zvăpăiata fiică a serdarului nu se asemăna cu niciuna din vorbirile ce le purtase pină atunci. Lucsiţa avea ceva, o zăpăceală

luminoasă, un neastâmpăr copilăresc, o curiozitate fragedă. Cum să reziști la toate acestea -?! „Şi, în fapt, de ce să mă ţin departe de minunata lume a gândurilor ei?!” Diavolul de fată îl obliga, prin voioşia ei neprefăcută, să fie şi el copil, măcar pentru câteva momente, să se lase în voia jocului şi să mai lase la o parte, măcar atâta timp cât e cu ea, prea marea încordare a minţii. Şi, deodată, deveni şi el voios, ceea ce pină atunci i se-ntâmplase destul de rar.

— Ce făceau vitele, mă întrebai?... Rodeau coaja de pe tulpina copacilor...

— Eu ştiam că vitele mănâncă iarbă şi frunze, nu şi coajă de pe copaci.

— Caprele mezdresc coaja duzilor, de rămâne tulpina albă.-., ca hârtia asta...

— Bietele animale!... Scrie, de ce nu scrii?!

Tudor şezu din nou pe scaun, îndemnat de diavolul de fată ce alerga de colo-colo, fluturându-şi poala rochiei de culoarea ierbii. Luă pana, dar mâna parcă-i tremura şi nici cuvintele nu-i veneau în minte ca să le pună pe hârtie.

— Aş scrie, da' parcă nu-mi vine;

— Şi cui scrii... slugere?

— Unui boier din Bucureşti..?

— Ce-ar fi să fiu eu... boierul acela?

— Cum?...

— Să-mi trimeţi şi mie un răvaş! Ai scris vreodată Unei fete?

întrebările pe care i le punea fata, neaşteptate, ciudate, rostite fără nicio vinovăţie, îl încurcau pe Tudor. „Dar dacă am intrat în joc, trebuie să merg înainte...”

— Apoi... să mă gândesc. Am scris o dată.

— Când?

— Când aveam vreo treisprezece ani..”!

— Şi i-ai scris pe o lespede de piatră?

Lucsiţa râse şi Tudor râse şi el.

— Nu, pe o foaie de hârtie... I-am scris unei fete din salul meu, din Vladimiri... Am cumpănit fiecare slovă. Apoi... am ţinut răvaşul o lună de zile în buzunarul pieptarului.

— Şi până la urmă l-ai trimes fetei?

— Nu, nu l-am trimes...

— De ce?

— Parcă n-am avut curaj destul;

— Cum?! Tu... de care am auzit că n-ai frică de nimic...

— Uite că de-o fetişcană am avut. Mă-ntâlneam cu ea, aveam hârtia cu mine... Şi mi-era teamă să i-o dau...

— Da' ea nu ştia nimic!...

— Nu ştiu. Iar eu parcă gândeam că ştie.

Fata îl prinse de braţ. Mâna ei mică, fragilă şi arzătoare îl strângea cu putere. Bărbatului îi trecu un fior prin tot corpul.

— Ţi-e frică şi ele mine? îl întrebă ea privindu-l în ochi. Hai să mergem la fereastră!

Porniră spre fereastra acoperită de perdele. Fata împinse o perdea care sună pe vergeaua de care era prinsă, în încăpere se făcu mai multă lumină.

— De ce mă aduci aici? Să-mi arăţi uliţa?..:

— Nu cle-aia. Ai spus că mă răpeşti, ţi-aduci aminte? Când ai venit pe drumul Craiovii. Şi eu cântam din piano...

— Poate că am spus...

— Ce-ar fi să te răpesc eu, Tudore?! spuse fata slăbind mâna cu care-l ţinea. Să zburăm spre lună...

Lucsiţa deschise fereastra, se aplecă peste pervaz şi-l trase şi pe Tudor lângă ea.

— Ce vrei să-mi arăţi? o-ntrebă el.

:- Uite, vezi... omu ăla, cu lopata?

— Care om?

— Priveşte luna!...”

Lângă coroana unui tei se desluşea discul vineţiu al lunii.

— Acum o văd. Şi parcă ar fi şi un 0111 acolo..7

— Aruncă zăpada din calea noastră. Şi noi zburăm pe cai cu aripi... Sau cu o săniuţă de argint, mai albă decât zăpada

şi decât lumina zilei... Alergăm printre gheţuri şi ninge... şi ninge. Iar fulgii ni se agaţă de gene...

Fata trece cu degetele pe lângă fruntea lui Tudor, aproape că-i atinge genele. Apoi continuă cu spunerea ei care sună ca o melodie.

— ...Şi zăpada scârţâie sub tălpile săniuţei. Şi pletele tale „fiu tură...

Atinge cu palma părul lui Tudor.

— . Pletele mele, mormăi slugerul.

Faţa Lucsiţei, veselă şi visătoare până atunci, se schimbă deodată, deveni mai aprigă, zâmbetul se stinse.'

— De mult vreau să te-ntreb ceva... slugere! De ce umbli mereu singur?

— De unde ştie domnia-ta cum umblu eu?

— Singurătatea î se citeşte omului în ochi!

Fata îl priveşte parcă uşor încruntată.

— Ascultă, domniţă.::

— De ce-mi tot zici aşa?*Ţi-am spus că nu mai gânt un copil!

Şi, deodată, ridicându-se pe vârfurile picioarelor, Lucsiţa îl sărută pe obraz. Tudor, zăpăcit de gestul neaşteptat al fetei, făcu doi paşi înapoi, îşi pipăi faţa şi clipi de câteva ori.

— Spui că nu mai eşti un copil. Da' ce eşti?

— Am călătorit şi la Viena.

— Şi ce-ai făcut acolo?

— Carte nemţească şi latinească, Tudore... Şi ştii ce ne-a spus un dascăl de-acolo? Ai privit vreodată, noaptea, cum luminează luna câmpuri şi case?

— Poate că am privit...

— Dascălul acela zicea că nu există raze! Că toţi vedem lumina si nimeni nu vede razele...

— Cum? De ce?

La orice s-ar fi aşteptat slugerul, dar nu la asemenea năzdrăvănii. El se lămurea, tot ascultind-o pe fata serdarului, că minunile pe care le aude nu sunt scornite de cine ştie ce dascăli, ci sunt gândite chiar de Lucsiţa, despre

care aflase că, seara, se retrage într-un iatac şi scrie pe nişte caiete fel de fel de istorioare. Unele luate din cărţi, altele închipuite de ea. „în partea cui o semăna? Poate că în aceea a serdarului, care de multe ori se scufundă în meditări. Căci serdăreasa, iute la minte şi nu tocmai blândă la suflet, ştie ce vrea şi nu-şi pierde vremea cu visătoriile...”

— Păi... nu vedem razele fiindcă nu putem vedea golurile dintre ele. Şcolarii de-acolo spuneau că dascălul acela ar fi fost nebun...

Lucsiţa începu să râdă, dezvelindu-şi dinţii ei mărunţi şi albi, care-i făceau gura frumoasă, ca o floare ce abia şi-a desfăcut cupa proaspătă a petalelor.

— Râzi şi tu, de ce nu râzi? 1 îl îndemna, fata care nu-l slăbea din ochi. Am auzit că n-ai râs decât de două ori în viaţa ta. E adevărat?

— Cine ţi-a spus asta? întrebă Tudor zâmbitor.

— Aşa se spune pe-aici, prin târg... Da' io cred că-i o minciună.

— Trebuie să sfârşesc răvaşul...

Fata se întunecă la chip şi îşi aplecă ochii spre pardoseală. Era îmbufnată, dar slugerul ştia de-acum că fata trece de la o stare a sufletului la alta după cum vroieşte.

— Nu-i aşa că mă alungi? Uite, îţi scriu eu răvaşul. N-ai vrea?...

Fata alergă, ţinându-şi rochia cu palmele, şi se opri lângă masă, privind răvaşul abia început. Se aşează pa scaun, ia pana în mâna, o pune înapoi pe masă. Se ridică, apoi aleargă spre fereastră.

— Unde ai învăţat tu carte, de ai scriere aşa aleasă.?

— Cum îţi spusei, cu un bătrân din satul meu...

— Numai atât?

— Am mai învăţat ceva şi în tinda bisericii, cu un popă de-l chema Ciuhoiu. Acolo parcă am deprins mai bine bucoavele... Şi...

— Şi... unde-ai mai învăţat?

— La un dascăl Craiovean, unu Lupu...

— Se spune că ştii să măsori pământuri.

— E cel mai uşor lucru. Ai nevoie doar de un băţ lung de un stânjin...

Lucsiţa, care nu-şi găsea locul, veni lângă sluger şi se ridică în vârfurile picioarelor, privindu-l în ochi. Tudor o prinse de umeri. Nu mai fu nevoie s-o tragă lângă pieptul lui, că fata se lipise de vesta slugerului, resfirându-şi părul peste braţele lui.

— Ai carnea tare, ca mumă-ta! şopti el.

— Ca mica? De unde ai...? Ca mămica mea? De unde ştii?

Fata se desprinsese din. îmbrăţişare şi şedea nemişcată în mijlocul sofrageriei.

— De unde ştiu? Simt... Ochiul trece dincolo de pânzeturi...

Fata rămase tăcută un timp. Apoi se îndreptă spre pian.

— Vrei să-ţi cânt, voinicule?

— Parcă-mi spuneai pe nume...

— Îţi spuneam... Nu, n-o să-ţi cânt. Mi-ai spus că nu pricepi cânt arca mea.

— Nu pricep, da-mi place. Cântă!

— Uite că-mi tremură mâinile...

Fata se aşează la pian şi-şi trece degetele peste clape.' Apoi deschide un caiet pe care-l reazemă de suport. Şi începe să cânte. Melodia, picurată de degetele ce alergau peste clapele albe şi negre, umplu încăperea. Tudor rămăsese în picioare. Asculta ţinind o mână la bărbie şi i se părea că sunetele vin de pe altă lume, o lume pe care n-o cunoştea, dar o ghicea cu sufletul. Cântecu] deveni deodată trist, iar fata îşi luă ochii din hârtia acoperită de linii şi cercuri şi-l privi pe sluger cu o încântare amestecată cu melancolie.

— îţi place, Tudore?

— Le zici bine, copilă!

— Eu... copilă? Mai copil eşti... dumneata. Ia ascultă!

Lucsiţa puse altă hârtie pe policioară şi începu să cânte rar, legănându-se pe scăunel, privind când în hârtie, când spre bărbatul care asculta minunându-se.

în sofragerie apăru serdarul şi, după ce ascultă câte ceva din cântecul trist ce ieşea de sub degetele fetei, îi spuse lui Tudor:

— N-ai vrea să mergem în altă odaie? Aş avea ceva să-ţi arăt...

Fata cânta mai departe, cu pletele căzute peste clape, ca şi când n-ar fi auzit când părintele ei intrase în încăpere.

Cei doi bărbaţi ieşiră. Moangă îl duse pe sluger într-o cămăruţă cu o masă în mijloc, acoperită toată de hârtii. Pe pereţi, în rafturi, sclipeau cotoarele cărţilor, bătute parcă în aur.

— Spui că treci în Ardeal şi iei drumul Vienei?

— Aşa m-am gândit, coane Vasile.

— Da' ştii tu ce e acolo după încheierea păcii?

— Care pace, boierule?

— Cea de la Wagram... acum trei sau patru ani. Uite, am primit chiar azi neşte jurnale...

Serdarul se duse la masă şi-l chemă şi pe sluger.

— Uite ce scrie aici! spuse Moangă ridicând jurnalul şi venind cu el în mână spre sluger.

— Şi ce spune acolo, coane?

— Că pentru Austria, căsătoria lui Napoleon cu Maria Luiza a fost un mare noroc.

— Ce jurnale îmi arăţi dumneata, neică Vasile?

— Sunt franţozeşti...

— Franţujii ăştia se ţin de glume.

— Nu sunt glume, Tudore! Austria făgăduieşte aproape treizeci de mii de oşteni şi-i cere lui Bonaparte unele teritorii. Cică s-ar gândi şi la Ţările Române. Nu e prima dată când Viena îşi aruncă privirile spre noi.

— Şi ee-ar găsi austriecii aici?

— E vorba mai întii că. în ochii Apusului, Principatele sunt aşezate... în bătaia vuiturilor. Şi-apoi sunt bine lămuri^ cu avuţia noastră. Oare n-ai auzit şi tu că acum... câţi ani'să fie?... La un an după ce l-au luat ruşii prizonier pe Constantin Mavrocordat... O comisiune de ofiţeri a venit de

la Viena cu misie specială de a vedea drumurile şi a constata ce ascunde-n el pământul...

— Am auzit ceva...

— Uite că eu am jurnalele de-atunci, păstrate de bătrînul meu tată, Dumnezeu să-l ierte... Stai un pic.

Serdarul trase un sertar şi scoase un jurnal îngălbenit de vreme. îl despături.

— Vrei să citeşti tu? Ştiu că rupi oleacă de nemţească...

— Mai bine ceteşte dumneata, coane Vasile.

Se aşezară pe scaune şi slugerul ascultă, rând cu rând, ce spunea în constatarea aceea făcută de oameni cu ştiinţă de carte împinşi spre Principate de lăcomia diriguitorilor.

„Aceste ţări sunt de o mare utilitate strategică pentru apărarea imperiului despre răsărit; căci posedând partea occidentală a Carpaţilor, este indispensabil" a poseda şi partea o'rientală, care ar forma punctul de reazem al oştirilor, ş-ar înlesni retragerea lor la caz de învingere..."

— Cu cine voiau să se războiască? îl întrerupse Tudor pe serdar.

— Cu unul din marile imperii de la Răsărit. Sau...' poate că aici se face referire numai la Turcia... Să vedem ce spune jurnalul mai departe.

„...Apoi cele două provincii pot hrăni cu îmbelşugare o oştire cât de mare; prin urmare, până să putem a ne face stăpâni pe" aceste ţări avute, comisiunea e de părere a strămuta hotarele, în timp de pacc, fie prin învoire sau prin orice alt mijloc..."

— Voiau să ne ocupe? Sau nu pricep eu bine...

— Ba pricepi, Tudore. Şi crezi tu că au renunţat la visele lor?

Serdarul citi din jurnal.

„Moldova are o importanţă specială: căci ar pune în comunicaţie directă Galiţia şi Lodomeria cu Transilvania; astfel că oştirile ar trece de la o provincie la alta pe un drum mai scurt şi mai lesnicios. Şi unele strâmtori ar face mai puţin greu transportul artileriei şi mersul cavaleriei

celei grele; iar trupele formate în Principate ar putea servi, în timp de război, la protejarea acţiunilor trupelor noastre.”

— Din cine spuneai, cocoane, că era făcută comisiunea aceea?

— Din ofiţeri ai statului-major.

— Se simte... Ia să mai auzim!

„în privinţa negoţului, Moldo-România ar avea o importanţă imensă. Tot comerţul Turciei cu Polonia, Ucraina, Rusia şi Germania trece prin Bucureşti şi Iaşi; aşadar, prin Transilvania expediţiile s-ar face mai iute şi mai comod. Bucureştii ar fi depozitul de unde s-ar transporta mărfuri şi produse către Tersburg, Kronstadt şi Bistritz, sau către Sibiu, Czernovitz şi Syatin.

În Moldova şi Valahia sunt mine foarte avute în aramă, care, de nu s-au exploatat până acum, cauza e că au fost tăinuite de turci, de care n-ar mai fi scăpat ţara; de asemenea au mine de sare în bloc, precum şi izvoare de apă sărată, care aprovizionează multe ţări vecine. Unele districturi produc vinuri bune şi locurile fecunde sunt pline de turme de vite de un soi frumos...”

— Ce-ar mai bea din vinurile noastre! Nu-i aşa, coane serdare?

— Ascultă mai departe, Tudore, şi ai să te cruceşti.

— Bine, ascult.

— „în privinţa pământului, comisiunea e de părere că numai a treia parte e cultivabil; căci restul e acoperit de păduri, bălţi şi munţi neproductibili.; şi-l preţuieşte ca la douăzeci de milioane de fiorini...” Eh, şi acum vine minunăţia. Fii atent, slugere!

„Cât pentru populaţie, fiindcă locuitorii acestor provincii sunt supuşi Porţii, s-ar preţui fiecare familie, una peste alta, la cincizeci fiorini, preţ cu care şi nobilii din Transilvania îi vând pe servii lor; prin urmare, toată populaţia românească se poate evalua la douăzeci şi unu de milioane cinci sute mii fiorini.”

:- Atât? se interesă slugerul.

— Atât. Ce spui, Tudore? Tu, care cunoşti valoarea fiorinului unguresc...

:- Ce să mai spun?! Că bietul român nu valorează, pentru nişte smintiţi din Viena împărătească, nici cât o oaie...

— Chiar că ai nimerit-o, Tudore! Un învăţat din Apus scria în cartea sa că, pentru cei ce au făcut aceste socoteli, un român costa mai puţin decât o pereche de miei. Pe Mirabeau, oratorul franţuz, pierit de tânăr, toate aceste calcule l-au uimit atât de mult încât le-a băgat în cartea sa despre monarhia prusiană, tipărită la Londra. Şi tu te duci la Viena...

— Mă duc, neică Vasile. Dar nu ca să mă vâncl pe douăzeci de fiorini... *

I 11

A doua zi, sosi la cula serdarului, cu o trăsură, egumenul Dionisie de la mânăstirea Tismanei. După ce schimbă cuvinte puţine cu Moangă şi nevasta lui, egumenul se retrase într-o odăiţă împreună cu Tudor. Avea un răvaş pentru egumenul schitului Lainici, Agaton, pe care urma să-l ducă Tudor, când trecea pe-acolo.

Slugerul îl întâmpină voios, cumulţumirea jucându-i pe faţă ca o lumină. îşi strânseră mâinile şi când Tudor se aplecă să-i sărute clericului dreapta, Dionisie nu-l lăsă şi-şi trase niâna. Se aşezară pe laviţe, iar egumenul îşi scoase culionul de catifea neagră şi-l puse pe genunchi. Era un pic asudat şi firele rare de păr îi erau lipite de cap. Barba neagră, latâ cât cazmaua, era a unui bărbat neîmbătrânit, plin de vlagă.

— Ştii la ce mă gândeam, Tudore, venind spre târg?

— Cum ai călătorit, părinte? vorbi slugerul care parcă n-auzise întrebarea pusă de stareţ.

— Cu teamă, slugere, cu teamă... Ai să mă-ntrebi de ce î

— N-am să te-ntreb, părinte. înţeleg din ochi..?

— Eşti cam încruntat, fiule. Sau mi se pare mie..?

— Nu, părinte! Aş zice că sunt puţin mai vesel de cum mă ştie lumea. La ce te gândeai venind încoace? îţi părea rău că m-ai primit la mânăstire...

— Vorbeşti cu păcat, spuse Dionisie, î'nvârtindu-şi potcapul pe genunchi. Am judecat totul dinainte.

Călugărul făcu o pauză, îşi netezi barba cu palma şi continuă cu voce schimbată, parcă nu atât de blândă cum o avea de obicei:

— ...Ştii de' ce nu-ţi pot înţelege sufletul, Tudore?

— Nu ştiu, părinte, se arătă curios slugerul.

— Fiindcă te iubesc.

Tudor zâmbi şi-şi desfăcu o copcă de la pieptar.

— Chiar aşa să fie, părinte?

— Nu ştiu cu ce m-ai câştigat...

— Astea pot fi vorbe frumoase, sfinţia ta!

Urmară din nou câteva momente de linişte. Egumenului i se păru că slugerul caută sămânţă de râcă. îl cunoştea, de altfel, cât se poate de bine. Şi-l plăcea aşa, pus pe harţag, nemulţumit de cine ştie ce întâmplare, plin de trufie.

— Se spune c-ai fi cam aspru, Tudore. Iar înţelepciunea e soră bună cu blândeţea. îi înfricoşezi şi pe cei ce te iubesc.

— Mă iubesc?... Şi cum ar vrea sfinţia ta să fiu?

— Cumpăneşte, slugere, şi mai iartă! Cruzimea ne înstrăinează de oameni şi ne strică prin partea sufletului. Ce vrei, de fapt, de la viaţă? Ai vreun plan?

— Să trăiesc, să fiu slobod şi, dacă se poate, şă-i ajut pe cei căzuţi în umilinţă.

— Cum să-i ajuţi? Nu cumva te gândeşti la lucruri prea mari? Cu arma, cu furca şi securea... aşa vrei să-i sprijini? în-afară-de-suflet nu te urmează nimeni. Mistuitorul nostru a fost blând. Şi noroadele se ţin după euvântul lui. El nu a pus mâna pe sabie...

— Să mă ierte sfinţia ta, da' poate că au pus alţii mâna în locul lui. Şi-apoi... eu nu vreau să mântuiesc lumea. Vreau mult mai puţin. Dacă aş putea, aş face să fie mai multă dreptate în judeţe, slujbaşii să nu făptuiască fărădelegi. Orice om merită să trăiască omeneşte sub soare. Ştie sfinţia ta cine sunt cei mai năpăstuiţi de soartă?

— Cine?

— Cei ce se roagă lui Dumnezeu şi cred în mântuirea ce va să vină... Pe când iudele, cei ce nu aşteaptă nimic de la pronia cerească, trăiesc în plăceri şi zaiafeturi!

— Astea ar putea fi vorbe frumoase...

— Nu-s vorbe, părinte, e adevărul gol-goluţ. Ştii şi sfinţia ta că vorba trece râul şi nu face valuri.

— Nu înţeleg pilda.

— ...Nici nu lasă umbră! Ştii, părinte, unde e dealul mai înalt?

Egumenul dă din umeri şi-l priveşte mirat pe sluger.

N - Unde?

— Unde e valea mai adâncă.

Tudor se ridică de pe laviţă şi se mişcă prin odaie.” Era zâmbitor, făcea paşii mari şi privea undeva, departe, prin ochiul de geam ce avea perdeaua adunată într-o parte.,,Ce mult s-a schimbat!” gândea clericul tismănean. Il cunoscuse cu ani în urmă, cinci-şase la număr, tocmai când tânărul din Vladimiri se pregătea să plece, împreună cu pandurii gorjeni şi mehedinţeni, la război contra turcilor. Era un băietan pe atunci, abia trecut de douăzeci de ani, puţin sfios, cu o purtare nu tocmai şlefuită, dar dăruit cu putinţa de a merge de-a dreptul în miezul lucrurilor. Se întâlniseră chiar la mânăstire, Tudor venise împreună cu Vasile Moangă şi cu un pandur, pe nume Cuţui, şi se plimbaseră prin împrejurimile chiliilor. Nu era vorbăreţ, ştia să asculte şi, când se-ntâmpla să spună ceva, cuvintele-i ieşeau parcă, direct din rărunchi. Apoi în arhondaric, la un pahar de vin, când limbile încep a se dezlega, Tudor spusese ceva de întărirea bisericilor şi de nădejdile celor năpăstuiţi, pe care nu-i ascultă nimeni... Timpul trecuse şi băieţandrul de atunci devenise bărbat în regulă, cunoscut pe la curţi boiereşti, dar şi prin sate, oştean cu merite în bătălia de dincolo de Dunăre... Dionisie îl îndrăgise, îl simţise sufleteşte şi când auzise vorbindu-se prin casele boiereşti de,,lacomul” si „hrăpăreţul sluger”, nu crezuse. În Tudor, slujbaşul bisericesc, om sobru el însuşi, văzuse ceva, o

undă pe care n-o prea putea defini, dar o simţea cu toată făptura lui.

— Eu ii împing pe oameni spre pace, reluă egumenul discuţia întreruptă de tăcerea slugerului. Pace înlăuntru şi pace în afară.

— Ce spui cuvioşia ta 's-ar potrivi dacă lumea ar fi întocmită bine...

— întocmirea lumii? Asta parcă n-ar fi treaba noastră.'- Dumnezeu veghează de sus.

Pe obrajii slugerului apărură câteva cute şi fruntea i se încreţi. Se reaşeză pe laviţă şi-şi împreună mâinile.

— Atunci, e drept, prea' sfinte părinte, ca omul care trudeşte de când răsare şi până scapătă soarele să nu aive nimic? Iar alţii să huzurească? Să fi făcut Cel de Sus împărţeala asta? Nu-mi vine să cred.

— Răzmeriţele nu ajută la nimic, Tudore! Bieţii români au nevoie de linişte. Să avem mai multă grijă de sufletele noastre. Căci înlăuntru se hotărăşte totul...

— Şi afară... cine trebuie să vegheze? Nu cumva a venit demult vremea să lovească cineva cu ciumagu în spoliator?

Egumenul îşi strânse sutana pe corp.

— Parcă îmi e frig, când te ascult... Mântuitorul ne-a cerut să fim îngăduitori.

— Am cetit şi eu câte ceva din cartea sfântă, părinte.' Cine l-a trădat pe Mântuitor? Nu cei cu strâmbătate în suflet? Desufletele lor cine s-a grijit? Nu prea mai am încredere în oameni.

Slugerului îi păru rău că spusese ultimele cuvinte, căci gândul lui nu era tocmai acesta. Dar vorbele sunt ca gloanţele din puşti. Odată pornite, nu le mai poate întorna nimeni.

— N-ai încredere? Şi singur crezi că vei făptui ceva în folosul oamenilor? Cu cine ai de gând să te-nsoţeşti?

— S-ar mai găsi... Ceva din boierimea ce încă nu s-a stricat. Apoi oamenii de jos. Năpăstuiţii, care n-aşteaptă decât un semn. Ei mă înţeleg şi m-ar urma...

— Şi ce vrei să faci, slugere?

— Cumplită întrebare! Ce să spun sfinţiei tale care mă îndemni la pace? Să stau cu ochii închişi şi cu urechile-nfundate? Parcă aş faCe oleacă de dreptate...

— Ştii, Tudore, ce-a spus Domnul nostru, cel răstignit pe cruce, despre judecătorul nedrept?

— Am cetit S fin ta Evanghelie, părinte. Oare împărăţia Iţii Dumnezeu e numai înlăuntrul nostru? - Tudor căzu din nou pe gâriduri. Voia să-i spună egumenului ceva şi parcă vorbele nu i se dezlipeau de buze. îndrăzni totuşi:

— La o adică... sfinţia ta ar fi de partea mea? Chiar dacă aş greşi şi aş lua-o razna...

— Aş merge, Tudore, răspunse stareţul fără să stea pe gânduri.

— De ce ai merge?

— „Oricine va căuta să-şi scape viaţa o va pierde; şi oricine o va pierde o va câştiga!”

— înţelepte vorbe, sfinte părinte!... „Unde va veni trupul acolo va veni şi acvila!”

Dionisie veni lângă sluger şi-l bătu cu palma pe un Umăr. Se înţelegeau, cu toate că Tudor, aprig la fire, punea preţ mai mare pe spadă decât pe cădelniţa ce împrăştie fumul de tămâie în biserici.

— M-ai întrebat ce vreau să fac, părinte.

— Parcă mi-ai răspuns.

— Parcă nu am răspuns cât trebuie. Eu şi sfinţia ta vrem să facem cam acelaşi lucru... Neamul nostru merită maimult.

— Marele Sfetnic al lumilor, care ne-a ocrotit de peste două mii de ani, nu ne va lăsa din braţe tocmai acum. Ginta noastră va urca prin veacuri, aşa cum au prevestit profeţii cu guri aurite ai neamului...

— Slovele nu sunt de-ajuns. prea sfinte. E nevoie de oştiri. Iar oştirile lipsesc...

— Şi ai vrea să le faci tu?

— Românul se ţine tare în luptă şi nu-l doboară osteneala. E viteaz şi cinstit. Beii din Fanar ştiu asta. Pe lângă curţile

lor ţin arnăuţi albanezi şi de alte naţii, îmbrăcaţi în dulame cu fir şi primitori de lefuri... în altare cum se predică, părinte? în limba cui? în ce grai e lăudat Domnul care se zice că va mântui noroadele?

— Românul nu s-a lepădat de vechea lui credinţă nici atunci când n-a înţeles ce i se spune din altar. Ştiu şi eu, grecismul levantin şi haina slavonă a slujbei nu i-au căzut bine”drept-credinciosului din părţile noastre... Cuiul străin n-a putut şi nu va putea să se înfigă în casa da birne a bisericilor româneşti...

— îmi place! Spui bine, părinte.

— Viaţa bisericească n-a încetat niciodată, de la Dragoş, Negru Vodă şi mai dinaintea lor...

— Dar acum, când norodul se zbate sub tatpa celor veniţi din Fanar... Lăcaşurile sfinte ce fac? Au încăput şi ele în mâinile ipocriziei ce s-a pitit în dosul icoanelor. Nu-i aşa?

— Ba e tocmai aşa...'

— Boierii fanariotizaţi vor să ne cumpere sufletele aşa cum cumpără ţara de la Padişah.

— Cu sufletul e mai greu, Tudore. Vânzarea se face mai nevoie... Chiar şi atuncicând credinţa românului e gâtuită de patrafirul levantin, grecesc şi asiatic. Poporul acesta, slugere, urmează cuvântul biblic: o turmă şi un păstor! Şi nu-l destramă niciun vânt. Odată şi-odată soarele va ieşi din ceaţă.

— îl aşteptăm, părinte. Dar până atunci... Fanarul a stricat până şi locurile sfinte, bisericile, ştirbindu-le rosturile. Aşa s-a încuibat în altare corupţia. Unele biserici, să mă ierte sfinţia ta, au devenit peşteri pentru tâlhari. S-au furat lucruri mânăstireşti, s-au luat bogăţii şi au fost. duse în Fanar şi la Muntele cel Sfânt...

;- Da' văd că le cunoşti, Tudore.

— Şi te miri, prea sfinte?

— Nu mă mir deloc. Un om care ridică biserică şi o înzestrează cu cele trebuincioase slujbelor trebuie să aibă

ceva ştiinţă în cele monahiceşti. Şi îţi înţeleg şi pornirea... Nici cântările în altar şi strană nu mai sună româneşti'

Glasurile pare că ies pe nas şi sunt tremurate în gâtlej

Ascultăm adesea cu dezgust un tropar, un eondac, ut», psalm sau un irmos. Păcat!...

Tăcură câteva momente. Pe chipurile lor se citea mulţumirea: se înţelegeau. Slugerul devenise parcă mai liniştit şi spunea vorbe înţelepte. Iar egumenul fremăta pe dinăuntru. îl ferise pe Tudor de trimisul cu ferman al Padişahului, iar acum schimbau cuvinte unse cu mir ori djate prin pulberea otrăvii. Dar ceea ce urmă fu mai plin de amar şi parcă mai înd'ârjit. Încât Dionisie se întrebă dacă nu cumva în cel cu care stă de vorbă sălăşluiesc două suflete: unul muiat în azur, luminos şi plin de răbdare, altul iute la mânie, grăbit, dăruit cu o trufie fără de seamăn.

— Cei care au voit să strice lăcaşurile sfinte, începu Tudor, n-au falşificat numai boieria românească, ci şi ostăşia naţiei, care la bătrânii noştri voevozi era făcută din oameni ai locului. Oştenii lui Radu Negru, Mircea zis cei Bătrân şi ai altor domnitori plini de bravură apărau graniţile, dar şi avutul celor dinlăuntru. Lăncile, suliţele, săbiile, ghioagele, coasele şi scuturile erau purtate de mâini vânjoase. La chemarea lui Ştefan, românii intrau în vibrare. Unde s-au dus, părinte, vremile acelea?

— Şi tu ce-ai vrea să faci? Se spune că ai planuri..?

— Nu mai am planuri, părinte Dionisie. Sunt ostenit... Unii de prin Mehedinţi şi Gorj, boieri cârcotaşi, cred că sunt lacom de avere.

— Am auzit şi eu.

— Şi a crezut sfinţia ta? E drept că am strâns şi eu câte ceva. Cine mă băga în samă dacă rămâneam un pârlit? Fără pământuri şi gologani, eşti socotit o secătură,' sfinte părinte. O maimuţă... Pe boieri trebuie să-i cunoşti, să umbli printre ei, să afli ce poartă în capete. Hm! Puteam să-mi fac şi eu familia mea...

— Şi de ce n-o faci? Tânăr eşti...

— Chiar aşa de tânăr nu mai sunt. Şi... parcă mă arde ceva aici, în pipotă. Un tăciune... Iar cuvioşia ta înţelegi de ce n-am astâmpăr. Şi totuşi... La naiba cu toate nebuniile astea! Ca mâne sunt la schitul din Lainici, la părintele Agaton. Pe urmă la Haţeg. Apoi spre Viena... Am de făcut negoţ. Cu vite, cu morun...

Tudor devenise, spuind aceste cuvinte, alt om. Egumenul simţi că slugerul e departe de evlavie ca pământul de înaltul cerului. Câte nu auzise prelatul despre firea acestui bărbat tânăr! Că e mânios din cale afară şi hain. Că e crâncen şi nemilos cu cei,care-i sunt duşmani. Că-i înţelege pe cei nevoiaşi, dar 'că el a scăpat demult de sărăcie. Că e nestatornic şi în căutare de oameni care să-i fie credincioşi. Că îşi întreţine prieteniile trecând nu arare pe la curţile unor boieri care-i sunt aproape de inimă.

— Se spune că eşti curajos, Tudore!...

Slugerul îl privi pe prelat cu subînţelesuri. Apoi, încercat de un zâmbet, răspunse:

— Minciună, prea sfinte! Sunt Cel mai fricos om din lume! Ha, ha, ha... Adu-ţi aminte cum m-ai împins, la Tismana, în peştera aceea friguroasă... îmi bătea inima-n piept ca unui pui de brabete. Adormeam şi visam că-mi taie un arap gâtul cu satirul. Săream în sus din somn... Sunt un fricos, părinte Dionisie, aşa să ştii...

— Tu, şi fricos î...

Slugerul nu vorbi câteva momente. îşi trecu mâinile prin păr, netezindu-l până.la ceafă. Faţa i se 'năsprise, iar privirea-i era aruncată undeva dincolo de ochiul de geam prin care intra un pui de lumină.

— Nu-i aşa, sfinte părinte, că răul vine de-acolo de unde ştiu cu?'

Schimbarea tonului si cârmuirea slovelor spre noi înţelesuri îl descumpăniră o clipă pe egumen. Dar cum îl ştia pe sluger nestatornic, în vorbe şi în fapte, îl stârni cu o-ntrebare:

— Ce spui? Care rău?

— Nu ăl din lume, părinte, ci ăl de pe-aici, din ţărişoara noastră. La Curtea din Bucureşti, minciuna şi corupţia se adună ca muşiţa la nările animalului mort. Vodă... ăsta, cel nou, o face pe prostul, da' nu e... Vrea să nu se-nţeleagă nimic din ce spune...

— - De unde o mai ştii şi p-asta?

— De la un grec cinstit. Conu Costache Samurcaşi, vistierul. Şi câte nu mi-a mai spus... Da' să lăsăm asta!

— Beii sunt puşi în scaun de turci. Nu-s oameni ai pământului. Nu poţi, fiule, să schimbi orânduiala lumii.

— Nici nu vreau. îmi e teamă c-am să mor ca un pârlit. în somn...

— Şi cum ai vrea să mori?

— în vis, părinte. Sunt un fricos, şi un om de nimic... Pe-aici, pe la noi, mi se pare că Domnul ri-a mai trecut demult şi a uitat de copiii lui. I-a lăsat pe mâna iudelor.

— Nu te pricep prea bine, Tuclore. Te-ai născut şi ai crescut într-un sat şi ar trebui să-i înţelegi pe oamenii sărmani. ' |

— Oare eu sunt cel ce nu-i înţelege? Altceva nu pot eu pricepe: cum de a ajuns de izbelişte norodul acesta, care munceşte de se speteşte, care ştie să se bată cu hoardele năvălitorilor şi care trăieşte cu frica lui Dumnezeu... Beii din Fanar au stricat totul: boieria românească şi rânduielile moştenite' de veacuri, obiceiurile şi tot ce era fără de prihană. Ce şi-au zis? Pupă-l pe român în bot şi ia-i din pungă tot! Şi-apoi ştii, părinte, ce-mi usucă sufletul şi-mi face inima ca iasca?!

:- Ce? Că nu-mi vine-n minte.

— Că a ajuns corupţia la oamenii de jos.

:- îmi vine greu să cred, slugere.

— Mie nu. Şi să ştie sfinţia ta că lindina cinci ajunge 5a rădăcina părului, e greu s-o mai striveşti între unghii.

Egumenul luă aminte la ceea ce auzea şi făcu ochii mari. Ştia şi el ele molima corupţiei ce-şi făcuse loc printre egi avuţi, care deţineau averea, o sporeau prin cele mai perfide mijloace şi îşi vindeau sufletul străinului ce promitea mărire.

Dar niciodată nu se gândise că ar putea fi atinse de boala fără de lege a stricăciunii lăuntrice „laşele de jos. Ii dădea dreptate, în gând, slugerului, dar: - avea curajul să i-o spună pe şleau. Omul canoanelor, are avea o minte bine aşezată şi un suflet ales, nu crezuse niciodată că insul de jos, care stă departe de trufia elor flămânzi de mărire, ar putea fi urnit din rosturile sale. Il ascultase pe Tudor şi parcă i se făcuse frică. Pentru cine predica el din altar? Şi cum să mai creadă săteanul, umilit pe lumea aceasta, în mântuirea ce va să vină? Căci sufletul neamurilor nu este acela al celor urcaţi vremelnic în avuţie, ci e voinţa mulţimilor statornice care aruncă sămânţa în brazdă şi aşteaptă să iasă rodul mai strălucitor ca o minune.

— Răul, slugere, e răspândit în lume ca aerul şi ca iarba câmpuâui. îl cauţi într-un loc şi dai peste el în _ altul...

— Acum dai. peste el în tot locul.

— Nu poţi, Tudore, să schimbi orânduiala lumii. Sântem fire de praf în marele scripete al cerului.

— Nu vreau să schimb nimic. Sunt ostenit. Poate că va veni unul... Un mântuitor cu sabie, nu din ceruri, ci ele aici, de pe pământ. Să taie ia carne vie... Eu, părinte, sunt alungat din ţara mea. Mă duc-în Apus. Şi cine ştie...

— Am auzit că ţi-a dat împăratul de la Petersburg titlu şi inel cu berliant...

— Inel spui? N-a fost războelu meu i Iar inelul îl bag pe deşti, să mă ierte sfinţia ta, numai când mă duc la muieri.

Egumenul întoarse capul într-o parte şi se roşi la Umerii obrajilor.

— Păcatele mele, slugere, cum poţi să glaspieşti..:

:- Sfinţia ta ai învăţat să ierţi.

— S-a făcut târziu, spuse egumenul ridicându-se de pe laviţă şi pregătindu-se să-şrpună culionul în cap. Spui că treci, la plecarea din târg, pe la fratele Agaton?!

— O să mă opresc şi la Lainici. Trebuie să-i las 'părintelui straiele cu care am venit la Tismana. Ce să-i spun din partea cuvioşieî tale?

— Har şi pace de la Dumnezeu, tatăl nostru, şi de la Isus Hristos, care ne va mântui. Şi sănătate, că e bună...

Dionisie era gata de plecare când în odăiţă intră Voican, feciorul. Era grăbit şi se uita când la egumen, când la sluger.

— Săru' mâna, părinte, spuse feciorul aplecându-se în partea egumenului.

Apoi se apropie de sluger, vorbindu-i aproape l» şoaptă.

'- A venit un om, conaşule. Cică te caută de mai. multe zile. E în odaia cea mare cu conu Vasilică. Vrea să vorbească...

— Hai să mergem împreună! îl îndemnă Tudor pa egumen. N-o să pierzi prea multă vreme...

Ieşiră în privor, apoi apărură în pragul încăperii celei mari.

Lângă uşă şedea, cu căciula în mână şi cu capul aplecat spre piept, un bărbat înalt, puţin adus de şele, îmbrăcat în cioareci bine strânşi pe picioare, cămaşă albă de cânepă şi o vestă de dimie săină. Când Tudor şi egumenul trecură pragul, săteanul se dete la o parte ca să le facă loc. în mijlocul sofrageriei, lângă masă, şedea în picioare serdarul, îmbrăcat într-un halat maroniu garnisit la guler şi pe la mâneci cu pânză de mătasă gălbuie, lucitoare.

Săteanul ridicase capul din piept şi nu-l mai slăbea din. ochi pe sluger.

— Ştii cine e, Tudore? vorbi serdarul. E tatăl flăcăului din Gemeţi, acela care...

Săteanul, care făcuse câţiva paşi spre mijlocul odăii, călcând atent cu opincile lui din piele groasă de vită, parcă trăgea pădurile şi câmpurile după el. Ochii lui înguşti, ce clipeau sub sprâncenele decolorate de văpaia soarelui şi de vânturi, erau trişti, ochi de om fără speranţă pe lumea aceasta. Faţa ñu-i era bărbierită şi, în lumina ce bătea dinspre fereastra cea mare, perii cărunţi de pe obraji arătau o vârstă care nu putea fi mai mică de şaizeci de ani. Avea uitătura omului lovit de soartă, vânjos încă, şi o încordare a întregului trup ce se vedea mai ales în tremuratul mâinilor

ce frământau căciula de miel. Nu vorbea nimeni; serdarul, slugerul şi egumenul tăceau şi se priveau aproape pe furiş, iar săteanul nu ştia cum să înceapă, aştepta să fie întrebat de unul din cei trei bărbaţi care încremeniseră lângă masă.

— Nu cumva eşti Ilarieal lui Gherguş? rupse tăcerea slugerul, prinzmdii-se cu mâna de bărbie.

Săteanul avu o tresărire. Ridică ochii şî-l privi pe Tudor cu o blindeţe tristă amestecată cu durerea cehii pentru care clipa de-acum e mută, iar cea viitoare lipsită şi ea de vreo nădejde.

— Eu sunt, boierule... De unde mă cunoşti?

— Nu ai cumva casa mai la vale de a lui Costandin Luculescu, ăla de are moară?

— Acolo o am...

— Auzi, cică i-au dat foc şi casei lui, spuse Moangă, care schimbase câteva vorbe cu săteanul, înainte ele sosirea slugerului şi egumenului.

— A mea n-a ars toată, că am sărit cu găleţile... Da' a dumitale... N-a mai rămas nimic din ea. Şi iarba a fost pârlită de foc...

Săteanul avea ochii umezi.

— Dumneata... mă cunoşti?

— Cine nu te cunoaşte, coane Tudore?... Mi-au omorât copilu!...

— Cică atunci eând a trecut capegiul prin Cerneţi, spuse serdarul... Ia povesteşte, nene Ilarie, cum s-au petrecut lucrurile,

— Păi..., începu săteanul..., Ionuţ... c-aşa i-am pus numele, a aflat c-au venit oamenii turcilor. Te căta pe domnia-ta. Şi Ionuţ le-a ieşit în cale...

Printre lacrimi şi sughiţuri, Ilarie Gherguş povesti. „Eu sunt Tudor din Vladimiri”, cică ar fi spus flăcăul, scoţind din buzunarul din dos al pieptului un iatagan.

— Purta părul ca domnia-ta! spuse Ilarie Gherguş. Şi musteaţa şi-o ailnjase tot ca domnia-ta. Umbla pă Topolniţa

în sus cu o ceată de flăcăi după el. „Mie să-ml zâceţ Tudor, nu Ionuţ! Iar voi sânteţ pandurii mei.” Aşa vorbea.

în odaie intrară, cu pas moale, Safta, Dumitra, Corlan şi Mihuţă. Serdăreasa se opri lângă lădiţa frumos încrustată ce era împinsă spre fereastră, iar cei doi panduri, Corlan şi Mihuţă, care sosiseră la cula serdarului în dimineaţa aceea, se duseră în apropierea slugerului. Dumitra rămase lângă uşă.

Tudor înţelesese totul şi aproape că nu-l mai asculta pe nenorocitul sătean venit tocmai din Cerneţi. „Şi totuşi pentru ce a făcut atâta drum? Numai ca să ne spună ce i s-a întâmplat copilului lui?”

— Când ai venit în târg? îl întrebă Safta pe sătean.

— Ieri către seară. Şi n-am îndrăznit să venim la casa domniilor-voaste... Că erea târziu. Am durmit afară, pe la podu Jiului, su' un salcâm. Io şi muierea...

— Şi nevasta unde-ţi este?

Vorbise serdarul. s

— Păi... une să fie? Am lăsat-o în uliţă, lângă poartă. A spus că nu intră... să nu vă facă năcazuri...

— Cum? se miră serdăreasa. Ţi-ai lăsat nevasta afară? Dumitră, du-te şi chiamă femeia încoace!

Între timp, Ilarie Gherguş povesti cum au călătorit, el şi muierea, de la Cerneţi până la Tirgu-Jiului. Merseseră pe jos până-n Broşteni, iar când să treacă apa Motpului, aflără că podul nu mai e, îl luaseră apele ce se umflaseră în albie.

— Ne-a trecut un ţâgan cu căruţa lui şi ne-a luat ultima gologan care-l aveam în pozânar. Apăi... am luat-o iar pă picioare, pănă eind, după ce-am trecut apa Tisraanei, ne-a ajuns un om eu suflet care ne-a urcat în caru lui şi ne-a adus pin' la Băleşti. Şi de-acolo... ia-o jar cu picioarele.

Uşa se deschise şi, în urma Dumitrei, apăru o umbră:

O femeie înveşmântată în negru, de la poalele lungi până la tulpanul ce-i acoperea nu numai fruntea, dar şi sprâneenele. Faţa albă, mică, abia i se desluşea, iar ochii rotunzi încercau să cerceteze în grabă lărgimea odăii şi

oamenii ce se aflau în ea. în mână ţinea o târnă de nuiele, veche, acoperită cu un peşchir alb. Era stânjenită, nu ştia ce să facă. Pâhă la urmă se duse lângă omul ei şi puse târna pe pardoseală.

— E Anica, muierea mea, vorbi săteanul care, de când venise, parcă se gârbovise mai mult, ţinea bărbia în piept şi-şi ştergea cu mâneca ochii umezi, de la care porneau spre obraji liniile ca nişte pârâiaşe, ce arătau durerea momentului, dar şi înaintarea vârstei.

Femeia îndoliată, de când intrase, îşi plimbase ochii cercetători spre chipurile celor ce şedeau ca într-o reculegere, apoi îşi oprise privirea pe faţa lui Tudor. Nu şi-o mai dezlipi de el, iar slugerul simţea cum se revarsă către sufletul său viforele speranţei şi ale durerii şi adierile mai hlânde ale milei. Nu-i trebuise mult ca să înţeleagă ce s-a petrecut: un om tânăr murise pentru el şi asta-i răscolea toată făptura.

— Şi cum spui că s-a-ntâmplat? îi vorbi serdarul lui liarie Gherguş, voind să afle şi alte amănunte. Le-a ieşit el înainte, sau?...

— Copilu mieu erea la vie, umbla pe la hăraeii care putreziseră de udeală. Şi a aflat că a venit turcu în sat.

1 a spus unu, al lui Lăzărică: „Ionuţ, auz' bă că-l caută turcii pe slugeru Tudor!” A lăsat hăraeii şi a pornit-o pă malu Dunării.

— Şi el nu s-a apărat? voi să ştie Mihuţă.

— Cică a-ricercat, răspunse batrânul. Da' cum să ţie piept la patru-cinci turci? O ţ-înea una şi bună., că el e Tudor Vladimirescu...

— Şi dumneata crezi că turcii nu ştiau că băiatul dumitale nu e Tudor?

— Io ştiu?!

— Aveau nevoie de-un cap pe care să-l ducă Paşei din Rusei uk, îşi dete cu părerea Moangă, care aflase cum se petrecuseră lucrurile la Cerneţi de la un om de taină. Şi l-au descăpăţânat pe cine s-a nimerit...

— Nu, boier serdare, nu pe cine s-a nimerit! spuse slugerul cu voce plină, parcă puţin întărâtată, căzând apoi într-o tăcere desăvârşită.

— Trupu i l-a azvârlit în apa Dunării, capu a fost luat cu ei. N-am avut ce-nmormânta în cimitir... N-a fost cuminte copilu ăsta! I-am spus mereu: „Ionuţ, tată, mai lasă-te de pozne! Nu mai tot aiura ca-n somn!” El că nu... să-l las în pace, că odată şi-odată tot va pleca îa bătălie...

Bătrânul Gherguş se şterse cu palma pe frunte, îşi trase răsuflarea şi vorbi din nou.

— ...Numai pă el l-am avut, că primu copil ne-a murit când avea opt luni. Apăi a venit Ionuţ. Şi pe urmă Anica s-a bolnăvit de n-a mai putut să facă...

Toţi cei-din odaie ascultau mărmuriţi povestea săteanului de la Dunăre. Serdarul făcuse ochii mari, Corlan şi. Mihuţă, încruntaţi, o priveau pe femeia măruntă care lăcrima, Dumitra se închinase de câteva ori, iar serdăreasa avea faţa albă şi buzele strânse într-o expresie mai aproape de teamă decât de curiozitate.

— Parcă-i fi fratele mai mare al lu Ionuţ, îi spuse Anica slugerului.

Luă târna de toartă şi se duse spre Tudor. Se opri În faţa slugerului. începu să-i vorbească printre lacrimi.

— Cum mai sameni cu copilu mieu! Doamne... Eşti leit Ionuţ. Şi la păr, şi la mustaţă. Numai că erea mai nalt... Aşa i-o fi. fost lui soarta. Că de cân” a auzit de dumneata, n-a mai avut astâmpăr. Umbla pă Topolniţa cu flăcăii, după el...

Tudor îşi pironise privirile-n pardoseală. Asculta. Şi vedea cu ochiul cel dinlăuntru, al minţii, privelişti necunoscute, înfricoşătoare, ca şi visele cele rele”. Parcă asculta o poveste ce nu se petrecuse aievea, ci fusese izvodită de o minte aprinsă şi halucinată. Se vedea copil, în Vladimiri, păzind oile prin poieniţele pădurilor, unde umbra era deasă şi iarba spornică la păscut. Se aşeza pe pământ, îl lua somnul şi visa că oile au fost mâncate de lupi, sărea în sus şi... oile nicăieri! Cerceta potecuţele, care nu se zvântau

niciodată şi, când descoperea urmele lăsate de unghiile despicate ale oilor, ştia în ce parte au luat-o. Le găsea mai totdeauna prin porumbi, mâncând fasolea ce urca pe covragl, sau prin livada cu pruni a lui Gorie, un vecin răutăcios care înjura de mama focului şi, de multe ori, lua oile şi le-nchidea în ţarcul lui, pretinzârid plata gloabei... Apoi se vedea pe malul Gilortului jucând hoina cu alţi copii de vârsta lui. Când era la bătaie, lovea mingea de păr de vită atât de tare că se ducea dincolo de cei ce pândeau pe linia de fund. Greu îl nimerea cineva cu mingea, de i Se dusese vestea şi copiii-i spuneau Iepurilă...

Anica dete peşchirul la o parte şi scoase din târnă o cămaşă împăturită, albă, cu râurii ce se ridicau până la guler. Femeia despături cămaşa. Vestmântul era împodobit cu cusături de mătase şi arnici, cu mâneeile largi acoperite cu alesătură făcută cu har. Gulerul, nu prea lat, avea şi el câteva floricele de borangic, iar firele cheotorii se terminau cu două căpuşoare de floare ce semănau cu bumbii violeţi ai trifoiului.

— Am cusut-o în postu Paştilor. Că Ionuţ erea în vorbă cu o fată," una Lenuţa lu Daju, de vârsta lui... şaptesprezece ani... Urma să facem nuntă spre toamnă... încolo, prin octomvrie. Acum... îl duc apele pă copilu mieu... Ţ-am adus cămaşa, conaşule.,.

Femeia întinse cămaşa pe masă, apoi reveni la târnă, din care mai scoase nişte breciri, lucrate în roşu şi negru, şi poalele făcute din aceeaşi pânză cu cămaşa, cutate şi tivite cu borangic.

— Poalele le-a cusut Lenuţa, săraca! oftă Anica. Acum nu să mai înţălege niminea cu ea... Umblă năucă pă sălişte. Săraca de ea! Să potriveau de minune...

Femeia luă cămaşa de pe masă şi i-o întinse slugerului, împreună cu brecirile şi poalele.

— Prirneşte-le, conaşule S Pentru asta am venit... Să le porţ sănătos! Să fie pentru sufletu hi Ionuţ...

Tudor şedea nemişcat. O tristeţe în aparenţă senină îi învălea chipul. Putuse să-şi închipuie orice în viaţa pe care o trăise, viaţă care acum i se înfăţişa mai scurtă decât o clipă. Nu putea, însă, pricepe cum peste capul urgisiţilor soartei, al celor împovăraţi de nevoi, cade, grea şi neiertătoare, spada străinului negru la inimă şi stricător de datini. Şi nu ştia încă, în aceste momente de vijelie lăuntrică, dacă se poate ca unii să moară pentru alţii, din moment ce nimeni nu poate trăi în locul altuia; Slugerul vedea din ce în ce mai limpede, cu ochiul cel ascuns al sufletului, ce însemnase viaţa lui de până acum şi ce va trebui să devie viaţa lui viitoare. Se uita la cei doi săteni, porniţi pe drumuri şi ajunşi aici, în casa serdarului, şi-şi spunea că mărirea şi puterea, după care el însuşi alergase, sunt pulbere vânzolită de vânturi.

Ilarie Gherguş se apropie şi el de Tudor şi-i spuse:

— Primeşte-le, boierule! Şi arătă spre straiele pe care le ţinea pe braţe Anica, muierea lui.

Tudor primi cămaşa, brecirile şi poalele şi le aşeză pe crivatul cu baldachin din colţ.

Femeia venită de la apa Topolniţei îşi şterse lacrimile cu o năframă şi se apropie de sluger.

— Numa pă Ionuţ îl aveam, spuse ea. Acuma pentru cine să mai trăim? Ne-a lăsat cu inima pustie... Ce să facem? Unde să ne ducem? Pentru cine să mai trudim?

Iar în mintea şi-n sufletul lui Tudor din Vladimirî se aprindea, cu pâlpâiri încete, lumina adâncurilor şi a înălţimilor, flacăra pe care nimeni n-a văzut-o, dar au simţit-o toţi cei care vor să făptuiască un lucru minunat pe lumea aceasta. Umblase prin locuri îndepărtate, aflase, îşi împodobise mintea cu înţelepciune. Dar acum, când îi ascultase şi-i privea pe cei doi săteni, slugerului parcă i se deschiseseră toate lacătele simţirii.

„Mulţi cred, pe unde umblu, că voi să pun stăpânire şi să tiranizez! Că sunt trufaş şi ambiţios şi că dispreţuiesc şi' urăsc pe toată lumea. Că mă iubesc numai pe mine şi că, în

loc de inimă, ascund în piept un sloi de gheaţă... Singur n-aş putea face nimic, am nevoie de oameni. Dar nu dau două parale pe boierii fanariotisaţi care şi-au propus să ne strice naţia întreagă. îi folosesc uneori, da, am câteodată nevoie de ei. Dar atât... Ei şi-au lăsat caicul în Bosfor şi lămâile şi au urcat în ranguri ia Curtea cea primitoare a Bucureştilor! Abuzurile aduse de venetic au fost primite de cinstiţii boieri divaniţi. Capul şerpelui n-a fost sdrumicat la timp şi el se târăşte şi scoate afară limba, ascuţită. Unde-i curajul cinstiţilor boieri care sunt în coadă la luptă şi în frunte la fugă? Domniile încă mai sunt cumpărate pe gologani de la turci; ele încep şi se sfârşesc după placul vizirilor şi cel al valideelor, mame de sultani. Unde. se mai află vrun diregător nelacom? Şi-apoi... ne-am săturat de protectori tâlhari şi beţivi care mişcă, aşa cum li se scoală, sforăria politicească şi care intră în ţară, pretinzând că te ajută, şi uită să-şi mai ia tălpăşiţa. Ce-a devenit Curtea din Bucureşti deeât o şcoală a intrigei? Şi de ce nu se interesează boierii cu caftane ce amiros a usturoi de soarta acestui neam, rupt în trei crâmpeie?... Obştea acestui norod, care trebuia ocrotită, a fost despuiată fără milă până ce a ajuns de izbelişte. Unde sunt pământurile moşnenilor, ale urmaşilor de cneji? Au intrat în marile moşii, iar bieţii oameni au căzut în robie. Oare să fi pierit de tot simţământul naţiei, să nu mai fie niciun mijloc de opunere la batjocură? Până unde a ajuns stricăciunea în ţara asta? Până în adâncurile sufletelor? Cel ce ne-a aşezat aici, pe aceste pământuri, călcate de paşii nenumăratelor hoarde cu şi fără arme, a fost un păcătos! Când va veni vremea ca acest norod, ce munceşte cu hărnicie ogorul, să nu mai fie la cheremul, veneticilor? Când va fi ziua în care vom putea hotărî noi, iar nu consulii, paşii, şi vizirii? Armatele marilor imperii ce ne-mpresoară calcă pământurile noastre când poftesc şi când interesele îi mână" într-o parte sau alta..."

— Haid, Anică, să plecăm! Boierii or avea treburile lor.

Vorbise, cu voce stinsă, Ilarie Gherguş, care se pregătea s~o ia spre uşă. Serdarul îl opri.

— Spui că ţi-au ars o parte din casă?!

— Aşa e, boierule...

— Şi cu ce o s-o faci la loc?

— Nu ştiu, boierule...

Serdarul se gândise să-i dea săteanului, ce fusese atât de amarnic lovit în soartă, nişte taleri, ceva cu care să poată să-şi refacă gospodăria. Dar, după ce văzuse ce fel de om e ţăranul, Moanga se temu că darul în bani nu va fi primit. Şi, totuşi, îi spuse săteanului:

— Ţi-aş da neşte bani, cu care să...

— Nu e nevoie, nu primim! Om face noi în vrun fel.

— .Ni-i dai înapoi, când vei avea, insistă Vasile Moangă.

— Nu primim. N-avem trebuinţă..;

Tudor privea în gol, iar schimbul de cuvinte dintre sătean şi boierul jian parcă-l auzise nu aici, în camera mare a culei, ci într-un vis pe care-l visase cu ochii deschişi. Gândul îi alergă spre alte spaţii, acolo unde reveria plutitoare şi lucrurile cele adevărate se. amestecau după regule necunoscute.

„Eu am fugit de moarte cu calul în spume, apoi' m-am ascuns ca şerpele în gaură.. Pe când el, flăcăul de pe valea Topolniţei, a venit spre moarte ca spre o nuntă la care trebuia să fie mire! S-a purtat ca bărbaţii din vechime, ele care scriu cărţile, oameni fără frica pieirii, cu inimi învăpăiate, care se duc spre ţărmurile morţii ca spre desăvârşâre. Multă vreme am crezut că poveştile cu voinici neînfricaţi, puternici, iubitori de viaţă, dar netulburaţi de presimţirea sfârşitului, sunt numai izvodire a unor minţi apăsate de prea plinul închipuirilor. Şi, iată, un flăcău obişnuit, de care nu auzise nimeni, a dat cu preţul vieţii sale tinere o pildă tuturor vanitoşilor, tuturor celor nesătui de glorie. Nu sunt eroi numai aceia pe care-i aclamă mulţimile; vrednici de pomenire veşnică sunt şi acei necunoscuţi pentru care viaţa nu e mai de preţ decât fapta. Acuma abia

înţeleg ce este virtutea, ce înseamnă să fii virtuos şi cumpătat, drept şi îndurător, înţeleg unde este izvorul binelui care trebuie să curgă necontenit, ca o apă limpede. Acuma abia pricep că niciun ajutor nu-mi poate veni de afară: în mine sunt, dacă le-a aşezat Cel de Sus, şi bucuria, şi durerea, şi nepriceperea, şi înţelepciunea, şi capriţul, şi statornicia, şi iertăciune, şi neîndurarea, şi cumpănirea, şi veselia, şi posomorârea, şi demnitatea, şi răbdarea, şi pripa, şi seninătatea... Va trebui să-nvăţ ce-nsamnă stăpânirca de sine şi cum cată să se împace vorbele cu faptele. El, flăcăul acela, n-a ştiut ce este teama de moarte şi ce câiip are strâmbătatea care se aşează în sufletele mărunte. El a simţit, n-am nicio îndoială, că mărirea este zădărnicie. N-a gustat din dulceaţa vieţii, el a plecat curat ca roua şi călătoreşte, dincolo, mândru şi mai desăvârşit ca îngerii. A trăit în sânul naturii şi a plecat în lumea umbrelor cu natura în minte şi-n inimă. Şi mi-a lăsat o povară pe care cine ştie de voi putea s-o duc. Voi putea eu, oare, să mă rup de zădărnicie şi să mă aprind numai când scânteia divină se pogoară asupra mea? Să-mi domolesc zbuciumul, să las altora pornirile oarbe? Să ştiu că nu sunt altceva decât o frântură din marele necuprins, că sufletul meu mărunt este numai o părticică a marelui suflet ce respiră pretutindeni? Când voi învăţa că orice faptă a mea trebuie făptuită ca şi când ea ar fi ultima a vieţii mele de aici şi prima a vieţuirii de dincolo, dacă aceasta va fi existând? Nu cumva timpul ce mi-a fost dat a trecut, iar eu n-am înţeles nimic din zilele ce le-am trăit V

În odaia cea mare se aflau aceiaşi oameni: serdarul şi serdăreasa, egumenul Dionisie, sătenii veniţi din partea Cerneţiului, Corlan, Mihuţă şi slujnica. Privirea pierdută a slugerului nu-i mai putea desluşi: toţi îi apăreau ca nişte umbre în risipire, ca nişte năluci în destrămare, ca nişte vedenii ce au numai darul vorbirii. Serdarul se apropiase de Ilarie Gherguş, iar Anica nu voia să se depărteze de sluger, la care se uita cu ochii ei înlăcrimaţi şi stinşi.

— Dacă tot ţi-a ars o parte din casă, atunci du-te cu muierea dumitale la Brădiceni, unde avem proprietate. O să vă fie bine acolo.

Serdarul, care vorbise, părea el însuşi neîncrezător în ceea ce spune. Parcă ştia ce-i va răspunde săteanul pe faţa căruia se putea citi, alături de durere, o mândrie încă neînfrântă.

— Nu ne putem duce acolo, boierule... îţ mulţămim, da' trebue să ne întoarcem în locu' nost' de baştină, unde sunt înmormântaţi moşii şi bunii noşti... Ne-om încherba noi vro coşmelie în care să ne adăpostim.

Tudor asculta şi în inimă i se strecură, ca o lumină mică, speranţa. Speranţa că, în vălmăşagul cel cotropitor al stricăciunii de trai şi datini, a mai rămas un fir, un crâmpei de aţă, supţire, adiat ca de-o răsuflare, dar încurajator.

„Tot acolo, jos, unde munca este mai simtă şi decât închinăciunea în faţa altarului, unde iataganul răului încă nu s-a-nfipt până-n plăsele, acolo poate fi sămânţa izbăvirii. Tot săteanul,, care a sărăcit până a devenit lipit pământului, va fi păstrător a ceea ce e mai bun în inima acestui neam. Acolo, în sat, n-a călcat încă pasul gheşeftarilor ce pârjolesc întinderile ca roiurile de lăcuste. Dacă înainte vreme bietului sătean i se dădea puţin şi i se lua tot puţin, acum nu i se dă nimic şi i se ia totul. Şi totuşi el, omul ce pune boaba în arătură şi aşteaptă să răsară ca un soare, va putea să păstreze ceea ce încă nu a putrezit.: rosturile adânci ale naţiei, comoara aceea de simţământ ce aşteaptă, îngropată în fundul pământului, să iasă strălucitoare la lumină. Ştiu şi eu că unde sărăcia e mai lucie, tomnai acolo corupţia îşi face mai iute cuibarul şi puiază ca iepurii. Dar am credinţa că ţăranul român care, şi când e trist, cântă de răsună văile şi codrii, va şti să păstreze, în tainiţele sufletului său mare, aurul cinstei şi sâmburele scump al bunei credinţe. Acolo, între oamenii de jos, îmi e teamă să nu pătrundă molia cea care roade în ascuns... Căci acolo, la cormanul plugului, la sapă şi la

coasă, a mai rămas un crâmpei de ncpătare pe care trebuie să-l apărăm cu toate puterile noastre. Numai acolo, în satele bineeuvintate zilnic de sfântul soare, mai e câte ceva din comoara ce strălucea cândva. Căci au fost vremuri când în sate nulitatea nu era răsplătită, iar munca însemna meritul cel dintâi. Proprietatea nu era atinsă, iar când atingerea se producea totuşi, atunci micul proprietar se judeca pentru dreptul său până-n pânzele albe. Şi dreptatea ieşea la lumină ca undeiemnul deasupra apei. Pe când acum... Sunt împroprietăriţi oameni fără vreun drept şi fără niciun merit decât acela de a fi devenit unealtă a veneticului. Niciodată săteanul nu s-a gândit să pună stăpânire pe ceea ce nu era al lui. De sute de ani, ţăranul n-a avut nevoie să i se dea coduri şi legi, să i se spună de sus, de la ocârmuire, cum să răstoarne brazda, cum să plivească răzorul, cum să ferească pomul de omidă, cum să mâie boii în jug, cum să facă cârstaţă şi stog din griul secerat, cum să urce turmele la munte, cum să culeagă via şi să zdrobească strugurii, cum să răteze lemnul din pădure, cum să ţească pânza, cum să sleiască fântâna, cum să-şi îngroape morţii, cum să-şi crească pruncii, cum să aprindă focul în vatră... Pe când, de vro sută de ani încoace, inşi veniţi de cine ştie unde, neruşinaţi şi astuţioşi, vor să lovească în ce a mai rămas vergin în ţara asta: satele cele moştenitoare de cinste, omenie şi blândeţe. Sătenii veneau la oaste fără chemare, se ridicau în picioare când deasupra ţării, plutea pasărea neagră a năvălirii... Ce a mai rămas din toate acestea? Cum se vor menţine sătenii cei plini de omenie, când târgurile-au fost lovite de lepră, când boieria românească a fost falsificată? Arendaşii au devenit satrapi, iau şapte piei de pe spinarea lucrătorului agricol, îl duşmănesc şi vor să-i murdărească dreapta cugetare. Oare vechile datini, care erau moştenite din tata în fiu, s-au stricat cu desăvârşire? Oare nu mai e nicio graniţă între bine şi rău, între dreptate şi strâmhătate?”'

Tudor îi privea pe cei doi săteni, loviţi în soartă de sminteala turcului însetat de sânge omenesc, şi-şi spunea că nu, nădejdile nu sunt pierdute! Oameni ca aceştia nu vor putea să cadă pradă corupţiei şi negustoriei de vorbe. Sunt prea bine clădiţi pe dinăuntru şi greu de atins în ceea ce-i ţine curaţi pe lumea aceasta. A fi bun ori a fi rău nu se poate învăţa, după cum nici a naşte sau a fi născut nu se învaţă.

— Luaţi câţiva gologani, de ce nu luaţi? vorbea Vasile Moangă. Cu ce o să vă dregeţi casa?

Ilarie Gherguş, rămas ţeapăn în mijlocul odăii, îşi răsucea căciula în mâini şi dădea din cap a refuz.

— Nu e nevoe. Ne-om descurca noi cumva... N-am luat până acum nicio para, de la nimeni... Nu primim, boierule!

Egumenul, care tăcuse în tot acest timp, era frământat de un gând care nu-l mai părăsea. „Cum a putut omul acesta tânăr să vir.ă spre moarte ca spre o promisiune care nu putea pogorî decit de sus, de la cel ce păstoreşte mulţimile?” O întrebă pe femeie, care era mai aproape:

— Cât a fost mai mic, flăcăul ăsta..., cum spuneţi că-l chema?...

— Ionuţ, îl ajută Artica.

— ..Aşa, Ionuţ... Cum se purta când era copil?

— Ca toţi copiii, spuse ţăranca. Alerga, să juca. Ducea oile la păscut...

— Nu era... aşa, rău cu copiii de sama lui?

— Ionuţ să fie rău?! se miră femeia.

— La biserică... se ducea? întrebă călugărul, după ce chibzuise câteva momente.

— Mergea cu noi. Şi avea ţinere de minte bună..: Că popa Gherasie îl punea pă Ionuţ să spuie el Crezu... că-l ştia pe dinafară. Popa i-a dat şi o iconiţă pă care o avem în casă...

Slugerului, întrebările puse de egumen, pe care le auzea ca-ntr-un vis, i se păreau nepotrivite, rostite doar pentru a alunga stânjeneala ce se răspândise prin încăpere. Gândul lui Tudor alerga pe alte tărâmuri şi parcă găsea acolo

răspunsuri mulţumitoare la zbuciumul ce-i făcea inima să bată ca un ciocan într-o piuă.

,,Ce altceva mai bun a dat neamul acesta decât o ţărănime viguroasă, înfrăţită cu glia frumos mirositoare? Ea a lucrat pământul, a fost chemată în oaste şi a răspuns cu bucurie şi tot ea a izvodit minunăţia cântecelor ce se aud răsunând prin păduri, pe dealuri şi câmpii. Săteanul n-a aţipit niciodată, veghea lui a fost marele noroc al acestei naţii. Săteanul n-a ostenit niciodată, pentru că a trudit fără întrerupere şi a socotit că munca este prima sa religie învăţată de la cei dinaintea lui. Nimic n-a reuşit să-i macine averea sufletească pe care şi-a păstrat-o plină de seninătate şi sumeţie. A fost umilit şi lovit în splendoarea lui lăuntrică, a fost vândut şi cumpărat ca lucrurile cele neînsufleţite, a fost ofensat şi batjocorit... Dar a rămas cu tâmpla aproape de glia cântătoare, a rămas cu privirile risipite pe seninul cerului. Vor putea, oare, scursurile venite de aiurea să calce cu picioarele averea de suflet a satelor?”

Egumenul Dionisie voia să ştie ce fel de ins a fost flăcăul de pe Topolniţa; omul în sutană punea întrebări, se nedumerea şi nu putea pricepe cum poate cineva să fie atât de dispreţuitor de viaţă. Iar răspunsul primit de prelat era o tăcere încremenită, în care'cei doi săteni parcă intraseră pentru totdeauna.

Iar pe lângă fruntea slugerului nourii tristeţii treceau ca nişte păsări înfiorătc&.e, cu aripile largi şi ciocuri încovoiate. Ceea ce-l frământa, în clipele acelea, era întrcbărea întrebărilor: ce e de făcut? Se gândise de multe ori la lucrurile acestea şi nu găsise încă un răspuns care să-l mulţumească. Căci, îşi spunea el, statornicia în rosturi e bună, dar lâncezeala nu! Sunt momente, în vieţuirea noroadelor, când totul trebue urnit din loc. Când totul trebue luat de la capăt. Nu cumva neamul acesta, dăruit cu toate cele trebuincioase ca uă guste din paharul măririi şi al gloriei, a aşteptat prea mult de la vremuri şi da la împrejurări? Cum îşi pot afla noroadele mijlocul de salvare?

Oare poate învăţa un norod de la sltul? Sau fiecare îşi duce crucea lui? Nu cumva poporul românesc se află. şi azi cufundat în somnul resemnaţiunii? Cine trebue să-l trezească şi să-i pună în rnână unealta izbăvi-, rii? Nu cumva e timpul ca pielea cea veche a şarpelui să fie lepădată, în vreme ce alta urmează să-i ia locul? Şi ca pasărea cea ostenită să ardă în flacără, iar pasărea tânără să zboare spre slavă? Nu cumva sub trupul ce se învecheşte creşte altul, mai proaspăt şi mai năvalnic? Nu cumva se aude vuietul de uriaş al furtunii, sunetul îngheţului, pâlpâirea focului, foşnetul marelui arbore ce se clatină?... Harfele aproape muie ale strămoşilor ne spun că suntem la vremea unui nou început! Că aurora s-a dezlipit de orizont. Că povara umilinţei de sute de ani trebuie azvârlită în prăpăstii.

Serdarul ii îndemnă încă o dată, pe cei doi săteni să se ducă la conacul lui din Brădiceni, unde se găsesc de toate şi unde pot sta cât poftesc.

— ..Iar până la căderea zăpezii o să vă dregeţi casa cea arsă. Vă ajutăm cu ce e de trebuinţă.

Sătenii spuseră că se întorc de unde au venit, că acolo e vatra lor şi tot acolo îşi află ei rostul întreg.

Iar Tudor, ce părea dus cu gândurile în altă lume, îşi spuse că la urma urmelor boierul, oricât de ales i-ar fi sufletul, tot boier rămâne. Chiar suişul lui însuşi i se păru o clipă a-l fi îndepărtat de cei de jos. Aşa gândea Tudor, dar tot el îşi spunea că dacă ar fi s-o ia de la capăt, ar face tot precum a făcut...

„Satul, cătunul, uliţa... Tot ce am mai bun în mine de acolo purcede! Am' plecat de lângă dobitoacele ogrăzii şi izlazului... pentru ce? Ca să cunosc o lume atinsă de lepră, să mă amestec cu ea şi să voiesc a-i fi asemenea? Două mii de ani, ori mai mult, stau în spatele ţăranului şi-l împing spre lumina credinţei în adevăr. Oare ce voiesc spoliatorii, de aici şi de aiurea, să facă din satele româneşti? Ei spun cu seninătate că ţăranul s-a lenevit şi nu pune osul la muncă...

Ce strâmbă judecată încolţită în cine ştie ce minte bolnavă! Adevăratul român pus la stâlpul infamiei de către proprietari zăpăciţi de lăcomie... Şira spinării a acestei naţii încovoiată spre gunoaiele deşertăciunii, de către cine? Căci şi în noroiul insultelor, diamantul muncii şi al cinstei tot diamant rămâne. Totdeauna săteanul a simţit, cu mirosul ce şi l-a format de-a lungul veacurilor, cine-i este prieten şi cine vrăjmaş. Proprietarii de pământuri, care-şi au castelele-n târguri, se duc la moşii ca musafirii şi-l învinuiesc pe sătean de lene. Pe aceşti profitori de muncă şi de fructul pământului nu-i poţi urni din strâmba lor judecată nici cu patru boi înjugaţi la car. Săteanul de la noi e ca săteanul din orice parte a lumii: se naşte, creşte, munceşte pământul şi, săvârşindu-se, e îngropat în apropierea ogorului pe care l-a frământat cu uneltele lui. Cum pot dormi liniştiţi cei ce cunosc întunerecul şi groaza în care trăiesc bieţii săteni, oamenii care erau cândva fala naţiei româneşti? Să fi ajuns oare bietul sătean un simplu argat ce nu mai simte sub tălpile - picioarelor căldura pământului? Şi ar trebui să ştiu şi eu, cum ştiau cei vechi, că acela ce c nemulţumit de avutul său poate să aive lumea toată, căci to t sărac lipit pământului va rămâne. Şi poţi porinci lumii întregi, dar dacă nemulţumirea a încolţit în tine, tot nenorocit te crezi... Să fi ajuns neamul acesta o adunătură ele slugi împinsă în brazdă de jandarii stăpânitorilor? De uncie să dea dăjdii, de unde sfănţuială pentru turc, de unde arenda şi dijmele?... Satul este izvorul cu apă vie al neamului. Să nu-i lăsăm să se adape din el pe cei însetaţi de trufie, pe stricătorii de datini! Ţăranul să rămâie cum va fi fost în vremurile voievozilor înţelepţi şi cluioşi la suflet: iubitor de limbă, de legea străbună şi de ţară. Cum să-t priceapă pe ţăran avuţii de moşii care, ca simţiminte şi grai, ca origină şi apucături, sunt streini de pământurile noastre? Să fi ajuns românul producător de bunuri oaie în turma bună de tuns şi de jupuit? Satele arată întristător, neştiinţa de carte întunecă bordeele şi cocioabele, bolile sunt purtate

de vânturi prin cătune. Nu mai are, oare, ţara nevoie de plugari?! Nu, nu acesta e adevărul! Proprietarul de moşii, adesea venit de cine ştie unde şi aciuat aici asemeni căpuşii, are nevoie nu de ţărani cu stare şi ştiutori de carte, ci de argaţi proşti supuşi şi lesne de cumpărat. Şi, fiindcă nu a găsit ce-i trebuia, a început să împileze şi să batjocorească."

Gândul slugerului fu străbătut de o lumină, nu încinsă ca a soarelui, ci răcoroasă ca a lunii.

„Nu cumva ne-a cuprins pe toţi un somn mai greu decât umbra gorunilor şi mai molipsitor decât dălacul şi holera? Nu cumva simţimântul neamului a adormit după ce sfinţii voievozi îl înălţaseră la mare cinste, odată cu flamburile, săbiile şi sceptrele? Cine a risipit, pe pământul strămoşesc, pulberea cea aducătoare de adormire? Şi s-a aşternut ea, oare, pretutindenea, în târguri şi sate, la curţile boierilor şi în coşmeliile nenorociţilor? Dar nu!... Sub pojghiţa înşelătoare a somnului de veacuri stă ascunsă, ca iarba în puşcă, seânteia răzvrătirii. Şi care vânt va sufla până când pălălaia se va întinde ca să pârjolească tot ce amiroasă rău, tot ce e muced şi acoperit cu pânza cea supţire a paingănuWi? Căci trebue să fie cineva care să pună scânteia! Acela va trebui să aive o inimă mare, un suflet curat şi uitarea de sine pe care numai cei puţini o au. Să fie frate cu adevărul şi cu credinţa în izbăvirea semenilor săi. Vorbele şi faptele lui una să fie, iar înţelepciunea să-i lumineze fruntea ca un soare. Pe unde trece să ducă speranţă, iar slova lui să fie încărcată de mireasma tămăduirii precum sunt stupii albinelor împovăraţi de dulceţuri. Să fie prietenos cu măsură, să ştie să-şi aleagă oamenii pe care să-i aive alături, să fie deschis la inimă atunci când se cere. Să nu se supună decât cugetării lui drepte şi nu închipuirilor vremelnice ale lui ori ale altuiva. Să ştie că biruinţa este a celor răbdători şi a acelora care pot pătrunde în miezul lucrurilor. Iar dacă vremurile sunt vitrege şi oamenii căzuţi robi ai minciunii» dacă sufletul

Celui Ales simte numai prefăcătorie în preajmă-i, atunci să creadă într-un singur prieten, aşa cum a crezut Profetul de la muntele Hara în soţia sa Kadijah... Nu, nu stă în adormire naţia aceasta! Prea cucernic şi neînvins de osteneala trudei este omul de la talpa ţării, acela care a lăsat, când a fost nevoie, plugul în brazdă şi coasa în fâneaţă şi s-a pornit în ostăşie. El trebue ferit de pecinginea vicleşugului ce s-a întins pretutindenea. Trebuie făcut totul ca omul de jos, singurul care aduce prin munca sa câştig, să fie ocrotit în curăţia sa lăuntrică, şi ţinut departe de stricăciune. El e comoara, el e tămăduitorul de mâine al boaleior ce umblă odată cu vuiturile, el e cel ales, el e cel ce nu aşteaptă decât un semn. E! nu e însetat de glorie, dar e plin de virtute, el ştie să privească pământul şi cerul şi tot ce e înveşmântat de acestea. El îşi cunoaşte rostul, el ştie când să fie cucernic, când să se supună, când să piardă şi când să câştige, când să coboare în resemnare şi să se ridice în biruinţă, când să se înflăcăreze şi când să fie. trist, când săaibă îndoieli şi când să ierte, când să laude căldura soarelui şi văpaia îngheţată a lunii, când să mângâie spicul de grâu şi când să dea sărutul bobului înainte de încolţim.. Totdeauna decăderea a început de sus, de „unde folosul şi profitul sunt singurele, icoane pentru închinăciune! Du-ne, dacă exişti, suflete al tuturor lucrurilor, acolo unde nepătrunsul poate fi pătruns. Du-ne lin, ca un învăţător măreţ ce eşti, acolo unde hodina nu e îngăduită şi unde veşnicia e încremenită în nemişcare, unde dorinţele ard şi întinderile sunt culorate...”

12 i îndemnată de serdărească, Dumitra porni spre cuhnii să aducă ceva merinde pe care cei doi săteni să le ia la drum.

— Că e cale lungă şi cine ştie când ajungeţi, adăugase Safta.

— Nu avem trebuinţă, cocoană, spuse Anica, dând la o parte peşchirul ce acoperea lucrurile din târnă. Ne-a mai rămas câte ceva.

— Mâncaţi aici! îi îndemnă serdaru-l ieşind~din lunga tăcere în care căzuse.

— Nu mai e vreme, vă mulţumim! vorbi Ilarie Gherguş, strângând la piept pulpanele mici ale vestei de dimie suină.

Anica îşi luă târna şi se cluse lângă Tudor. Il privea galeş cu ochii ei plânşi şi obosiţi. îi atinse braţul cu palma: un fel ele mângâiere, dar şi un rămas bun.

— S-o porţ sănătos! mai spuse femeia întoreându-şi faţa spre cămaşa ce fusese pusă pe crivatul cu baldachin. Să fie pentru sufletu şi pomenirea copilului mieu...

Cei doi săteni porniră spre uşă. Păşeau agale, încovoiaţi amândoi, apăsaţi de o greutate ce nu se vedea şi învăliţi de o lumină lină, binecuvântată. Băirânelul deschise uşa, făcu loc muierii să treacă şi se întoarse spre cei rămaşi în sofragerie. Uitase ceva. Veni lângă serdar.

— Un gologan, boierule... Dacă nu:e cu supărare. Ne irebue să-l dăm ţiganului care ne trece apa Motrului...

Primi bănuţul şi se duse. Camera cea mare a culci părea a fi rămas pustie, cu pereţii de gheaţă, cu pardoseala îngheţată şi ea, cu fereştile înceţoşate şi cu icoanele poleite cu penelurile tristeţii. Pianul, lipit de un perete, răspândea în jur întunerec şi părea a fi nu un lucru făcut pentru cântări, ci un car negru cu care sunt duşi morţii la cimitire... Moangă şi egumenul rămăseseră încremeniţi şi muţi, serdăreasa era palidă. Parcă trecuse un vifor pe la casa boierului jian. Fala şi sumeţia, iar nu umilinţa, îşi făcuseră loc sub tavanul care, după plecarea sătenilor, devenise mai apăsător. Corlan şi Mihuţă erau încruntaţi şi aruncau, din când în când, priviri întrebătoare slugerului. Tudor avea chipul senin, privea undeva departe, dincolo de fereştile umbrite de o ceaţă necunoscută. Nu-i trebuiră decât câteva clipe ca să vadă, cu ochiul cel ascuns, ce-i hărăzeşte vremea viitoare, care, iată, pare a se prăvăli de pe acum peste oameni şi peste visurile lor.

„Când le spun oamenilor că am îmbătrânit, se uită minunaţi la mine şi nu le vine să creadă. Cică sunt tiner...

Iată ce nu ştiu ei: că doar arare am spus ce am gândit! Aşa l-o fi croit Dumnezeu pe om. Şi asta nu e bine... Poate că trebuia să mă nască mama fără vorbire, mut. Şi dacă mă năştea aşa... Şi dacă rămâneam cu gura pustiită de cuvinte, atunci... Numai atunci... în marea linişte s-ar fi auzit vorbirea cea dreaptă a adevărului... Căci natura, care este ne vorbit oare, le strămută pe toate, le roteşte pe toate, iar omul tot nepricepător rămâne. De ce să te minunezi că alunul dă alune, că părul dă pere, că gorunul îşi azvârle toamna ghinda peste frunzişul îngălbenit, risipit pe dealuri? Ştim de ce ne e dat soarele din ceruri, ştim că stelele ne îndeamnă în călătorii. Dar omul, trupul lui pentru ce sunt date? Căci în tinereţă suntem vânjoşi, iar bătrâneţea şi boala ne schimbă şi ne face nefolositori Viaţa celui viteaz e tot atât de scurtă ca şi a celui nevolnic. Care sunt eu cel adevărat? Cel care e grăbit să adune, să aivă, sau cel ce ar vrea să-şi îndrepte faptele spre binele naţiei? Unt^e sunt înţelepţii de altădată la care să te duci ca la izvoarele râurilor, ca să vezi şi să afli? Mai poate mâna mea, care s-a obişnuit cu arma, să culeagă o tămâioară ce creşte la marginea pădurii? Este viaţa mea supusă întâmplării oarbe, ori a fost hotărât, de la începuturi, în ce albie să curgă? Este cineva în ceruri care veghează, care îndeamnă, care hotărăşte, care laudă şi pedepseşte? Sau cel de-acolo a murit demult, lăsându-ne neocrotiţi, rătăciţi prin furnicarul lumii celei supuse păcatului? Oare să cunoaştem noi, cei lăsaţi în. voia norocului, numai începuturile, iar cele ce. urmează să rămână în bezna timpurilor? Să ne fi lăsat oare din braţele ei nevăzute natura care ne-a ocrotit cândva? Iar soarta... Să-şi fi pierdut ea statornicia, aducindu-ne, în loc de linişte, tristeţe şi amăgire? Oare ce forţă îl va putea înălţa pe cel umil, făcându-i viaţa" lipsită de amărăciune? Neliniştea, spuneau înţelepţii cei vechi, este norocul ce-i arată omului calea de urmat. Căci bunurile omeneşti nu vin deodată toate. Cel plin de avere se piârige că nu-i curge prin vine sânge înnobilat, pe când cel nobil prin născare se

vaită că-i lipsesc cele trebuitoare traiului.. Iar cel ce are şi una şi alta lăcrămează ca un copil: vrea altceva, o porneşte spre alte limanuri... Titlurile sunt strălucitoare numai când sunt date celor-virtuoşi, laudele sunt meritate numai când i se dau celui brav. Un învăţat din vechime spunea că omul nu poate fi supus în întregime stă pinului său: sufletul, partea cea mai de preţ, rămâne liber ca pasărea cerului, nimeni nu-l poate opri, nimeni nu-l poate lega şi închide! Oare sunt eu însetat de lauri şi glorie, sau vreau să fac bine neamului meu? Acestei întrebări va trebui să-i răspund, răscolindu-mi fiinţa, scormonindu-mi sufletul. Poate că sunt prea tiner pentru faptele mari; mă va coace oare la minte vremea ce vine? Faţă de veacurile ce s-au scurs fără de număr, viaţa mea e mai scurtă decât o clipită. Cât mi-a mai rămas de trăit din clipa aceasta? Şi ce va trebui să fac? Să întorc soarele din mers? Să curăţ ogoarele de gunoaie şi rădăcini? Să fac miere din amărăciune, să opresc tunetele ploii, să întorc râurile. din mers? Ce e fericirea omenească şi ce-mi spunea despre ca pustnicul orb ce venea, adus de un copil, în tainiţa de lângă zidul mânăstiresc al Tismanei? Putere, glorie, mărire, belşug, plăcere, ambiţii, onoruri, avuţie... toate sunt zădărnicie. Leul ţinut în cuşcă, legat cu lanţul, primeşte blând hrana din palma stăpânului său. Dar dacă simte miros de sânge curgind, atunci fiara sălbatică se trezeşte şi-l sfâşie întâi pe îmblânzitorul său. Pasărea din colivie, când simte adierea pădurii din apropiere, lasă grăunţele şi zboară spre copacii care aşteaptă eântecul ei... Cine vrea să fie puternic trebuie să se-nfrîneze mai întâi pe sine. începutul plăcerilor e dulce, amintirea lor e plină de amărăciune. Cel ce pare frumos nu e astfel prin natura lui, ci prin stricăciunea ochilor care-l privesc. Binele, când stă ascuns, nu poate fi văzut nici chiar de ochiul cel mai neostenit. Cel ce se depărtează de mulţimi nu se poate desface de tot de semenii săi; iar dacă totuşi se despripde, are puterea să revină la matcă, unde~i e locul. Adevărul nu trebue căutat afară, ci în sufletul prea plin, unde s-a ascuns

de minciună. Acolo, în lăuntrul desăvârşit, sunt ascunse comorile insului, acolo luminează lumina alungind întunerecul. Cine mi-a spus că adevărul nu-i altceva decât aducerea aminte? Şi că lumea e ţinută în frâie puternice de forţe, necunoscute? Şi că faptele toate se îndreaptă spre bine? Oare aşa să fie? Să stea ea căprioara alături de leii cei înfricoşători? Şi iepurii alături de copoii cei cu amjros iute pentru sălbăticiuni? Unde am auzit că acei ce nu au nicio lege sunt slabi, neputincioşi şi că trec repede de la onoare la viţiuri? Nu, nu este aşa! Cei răi sunt răi încă din pântecele mamelor lor. încearcă să-i întorci pe cei nelegiuiţi din drumul lor! Va fi zadarnic. Dacă răul n-ar fi împrăştiat prin lume odată cu vânturile, atunci de unde vine marea nelegiuire eare-i împarte pe oameni în lupi şi miei, în ulii şi păsări' ale ogrăzii, în nevestuici şi pui de găină? Se spune că răii vor fi pedepsiţi cândva. Dar când va fi ziua aceea? Şi până atunci se cade să stăm cu mâinile încrucişate? Căci ziua aceea trebue s-o hotărâm noi!... Iar planta târâtoare a ticăloşiei trebue ratezată din vreme. Am cetit în cărţi că nefericiţi sunt cei care fac nelegiuirile, iar cei care le suportă sunt fericiţi! Ce vorbe întortocheate... Loveşte-l pe cel neputincios şi el îţi va mulţumi pentru ce i-ai făcut! Ia-i tot ce are celui oropsit şi-î vei face fericit pentru toată viaţa lui! Căci să aibi milă de cei mişei, căci sunt nenorociţi ai soartei... Nu, mişelul trebue lovit atunci când scoate capul: pedeapsa nu trebue lăsată în seama naturii celei veşnice şi a proniei din ceruri i Dacă acel ce făptuieşte răul îl mâniază pe Dumnezeu, atunci de ce n-u-şi primeşte pedeapsa? De ce răul e lăsat de puterea divină să se răspândească prin lume ca pecingina? Poate că sunt un păcătos... Aici, pe pământ, se hotărăsc însă lucrurile, iar de dincolo nu s-a mai înapoiat nimeni care să ne spună cum e judecata de acolo. N-au fost împărţite bine durerea şi plăcerea, mărirea şi batjocura, avuţia şi sărăcia, fericirea şi nenorocirea, buna credinţă şi făţărnicia... Iar dacă eu, ridicându-mă în contra acelei împărţiri pe care natura a hotărât-o, sunt un păcătos,

atunci sunt gata să-mi port crucea păcatului acestuia până mi se vor săvârşi zilele. Şi moartea mi-o voi primi-o ca pe o împăcare ori ca pe o veste bună. Voi şti. în clipa aceea, că flăcările nestatornice ale focului se zbat pentru a se uni cu marele foc ce arde sus, departe de lumea vânzolită, împrăştiată pe faţa pământului. Mi-e teamă să mă scobor în adâncu.l sufletului meu: ce voi găsi acolo? Un loc gol sau întinderi sămânate cu sipică, grâne, crânguri tinere, întinderi tăiate de râuri şi apăsate numai de greutatea miresmelor?... Căci dacă este adevărat că-mi pot cunoaşte trupul, tot atât de adevărat este că sufletul rămâne, în multe din adâncurile lui, necunoscut în veci. Oare am eu un suflet bun şi mângâietor sau unul care s-a. depărtat de iubire şi pietate? Am găsit eu calea dreaptă, care mă duce la împăcarea cu mine, sau orbecăiesc pe poteci întortocheate? Va trebui să mă întreb, în orice dimineaţă, când mă trezesc din somn, încotro se-ndreaptă paşii mei şi pe cine va trebui să slujesc: numai pe mine sau şi pe semenul meu care-mi aşteaptă ajutorul? Cât mi-a mai rămas din viaţă? Şi unde va trebui sa privesc? În vârful munţilor falnici sau în fundul văilor? Nu mai e timp, grăbeşte-te, suflete al meu, şi fă ceva în lume! Căci sfârşitul meu a fost hotărât şi numai eu nu ştiu când yoi cădea pradă morţii

Mi-a fost dat să mă nasc într-o ţară măreaţă cândva, ¡dar ajunsã acum de izbelişte şi de milă. Cine nu face ce vrea în Ţara Românească? Numai cel sărman, care nu e întrebat, omul de jos, căruia i se porunceşte. Doar ei nu fac ce vor în aceste părţi ale pământului. Se pare că frica de Dumnezeu şi cinstea au fost înecate în apele Dunării, ale Oltului, Mureşului, Prutului şi ale Jiului. Şi în apele mării celei mari. Iar viclenia, pâra şi batjocura s-au cocoţat pe tronuri şi pe catifele. Cine mişcă scripetele acestea? Şi cine ne îndeamnă a ne obişnui cu răul? La Bucureşti, boierii o ţin în zaiafeturi şi ospeţe, iar ţara icneşte sub apăsarea liftelor din ţară şi de dincolo de mărginile ei. Ce fel de boieri sunt

aceştia, în mâinile cărora a căzut soarta norodului? Oare să nu mai fi rămas nicio schinteie din flăcările ce luminau sufletele descălecătorilor de ţară, ale apărătorilor de hotară şi ale dătătorilor de lege şi datină? Să fi rămas încezit, oare, totul, de la cel ce e pus pe tron până la ultimul conţopist? Unde se mai află principi cu cărturărie, ca Vasile Lupu, Dumitraşco Vodă sau Constantin Duca? Voievozi care, în vreme de linişte, atârnau sabia în cui şi puneau mâna pe pană?...

Aud, noapte de noapte, cum mi se şopteşte în somn: «Te zbaţi zadarnic... Totul este deşertăciune. Nu poate un ins să schimbe mersul vremurilor. Răul a prins rădăcină adâncă şi nu-l poţi smulge ca pe o buruiană de grădină!» Aşa mi se spune în somn. Şi când. mă trezesc, mi se pare că visez din nou, că am trecut dintr-un somn în altul, dintr-un vis în alt vis... Cine mă opreşte să-mi văd de treburile mele? Să mă-ngrijesc de pământurile agonisite, să-mi fac gospodăria mea, să am pruncii mei pe care să-i cresc? Cine?... Diavolul, numai diavolul e cel ce nu mă lasă să mă împac cu răul, cu răul care poate fi al altora, dar niciodată al meu! Sau poate că e vrun sfânt care nu mă lasă... Am luptat în război contra turcului şi...?! Cei puternici, după ce se războiesc, se împacă, se strâng în braţe şi se pupă în boturi. Iar cei mărunţi rămân cu mirarea pe buze. Şi aşteaptă minuni care nu vin niciodată... Şi cine sunt cei ce se înjugă la război? Nenorociţii, cei ce nu pot rămâne acasă, cei lipiţi pământului. În vreme ce slăpânii şi cei cu vicleşuguri rămân să se trântească în plapume de lastră, atlas şi ghermesut. Iar cocoanele se-mpăunează în rochii de belacoasă, cu fir şi guri de mărgăritare; să-şi limpezească obrazele cu ape şi vermilioane... Măririle lor boiereşti ar trebui să ştie că boieria cea cu virtute însamnă ostăşie, iar nu chiverniseală. Ca boieria nu are drept de naştere. Ea se merită sau nu... Unde sunt cinstiţii viteji din vremea lui Ştefan cel Mare şi a lui Mihai cel Brav? Cei care îi însoţiră în bătălii... Unde sunt Bărcăneştii şi Fărcăşeştii? Unde sunt vitejii boieri, logofeţi,

spătari, vistieri ori lucrători în câmpuri, oşteni neînfricaţi, cu zornăială în pinteni? Unde sunt Golan şi Ştibor, Udrea şi Manta, unde sunt Oană şi Ghei - man, Mihalcea şi Buzescu, Boldur şi Radu Calomfirescu? Lut şi ierburi, pulbere şi flori... Oare s-au stricat datinile, credinţele, limba şi sufletele bărbaţilor acestor pământuri?

Iar înlăuntru? S-a lăţit precupeţia de vorbe. Ţăranul munceşte mai mult şi primeşte mai puţin. Satele sunt lovite de boale: pelagră şi friguri, difterie şi multe altele care cândva erau necunoscute. Fanariotul a stricat tot, de la boierie până jos, la talpa ţării. Unde sunt oile pe care le avea cândva săteanul? Dar perechile de boi? Unde sunt pogoanele de pământ pe care le lucra cu voie bună? Boierii hrăpăreţi, veniţi de cine ştie unde, şi egumeni fără frica lui Dumnezeu au adunat pământuri cu suflete cu tot, Iar judecata ce se face loveşte întotdeauna în cei de jos. De pe la o mie şâpte sute încoace judecata cea dreaptă a murit, căci judecător a devenit striinul viciat şi uzurpator al neamului. Ce-şi spune el, aşezat pe grumajii naţiei noastre? Că românul e blând şi că poate duce în cârcă oricât i-ai pune! Dar... vai şi-amar de acela care nu ştie ce se ascunde sub aceasta blândeţă! Căci noroadele, care ştiu să ^ ducă povara, ştiu să-şi reverse şi mâniile şi nimeni nu va §' putea opri vârtejul pornit din satele şl târgurile noastre, / atunci când semnalul ridicării va fi dat! Cât va mai ţine,'' oare, noaptea de un veac în care cei fără de merite îşi dau mâna-şi aruncă sub obroc tot ce este pornire cinstită?,

Cât?... Parcă s-ar vedea în bezna viitorului o nălucă albă, parcă o pasăre mare s-ar înălţa de pe pământul mai negru ca smoala. Ce semne să fie acestea? Când tătarii i-au luat ungureanului o parte din turmă, acesta a lovit cu dârjala; când casa săteanului a fost înconjurată de lupi flămânzi, a fost alungată lupăria; iar când hârciogul a dat buzna în recoltă, a fost pândit şi ucis... Unde au apus vremurile când omul sărman era un suflet şi un sfat cu Vodă? Şi când săteanul, auzind că Vodă trece prin satul lui ieşea la şleaul

drumului ca să~r arunce Luminăţiei Sale înainte boabe de porumb şi flori, ca la nuntă, crengi înfrunzite, năramze şi căpăţâni de berbeci? Acum, beii veniţi din Fanar nici nu ştiu limba norodului pe care pretind a-l păstori... Iar de umblat prin ţară nu umblă, de teamă. Stau, ca' bursucii cei puturo.şi, în bârlog. Adună cât pot, la iuţeală, căci ziua mazilirii poate fi, dacă nu azi, atunci mâne... Nu le pasă dacă pământul acesta va fi locuit de români, aşa cum se cuvine, sau va fi arendat slugilor turcului... Ce au ajuns sătenii iubitori de câmpuri însămânţate? Oi blânde pentru haitele de lupi ale anarhiei. Bietul ţăran munceşte mult şi se hrăneşte prost, e jefuit şi prigonit. El e ca oaia din proverb care trece printre mărăcini şi lasă câte un smoc de lână în fiecare spin. Ţară ajunsă pe mâna ofiliţilor care nu ştiu nimic altceva decât cum se trage sforăria Fanarului J Noapte care ţii de o sută de ani şi care ai pus răni pe sufletul românului... În locul datinilor strămoşeşti: lefegii înarmaţi care-o apucă încotro 3i se arată. Toată pufrejunea de la Vizanţ s-a scurs dincoace de Dunăre şi e pe cale să strice şi să îmbătrânească un norod lăsat tânăr şi curat de marii voievozi ai naţiei. În vreme ce moşii noştri ridicau mânăstiri şi biserici, făceau iântâni şi poduri, ca să li se pomenească numele în anii ce vin, boierul fanariotizat de azi ce face? întâi şi-ntâi adună cu grăbire. Apoi, atent la jocul politicesc, tribulează între împărăţia de la Apus şi cea din Răsărit. Ţara nu are ocârmuire: pe tron se suie neşte păpuşi grăbite să adune cât mai iute avere şi aur. Iscoade din toate cele patru vânturi foşgăie prin £arã cu urechile ciulite; să cumpere ştiri şi apoi, umflate de minciună, să le vândă... Câteodată îmi vine să cred că ne-a aşezat Dumnezeu ţara în locuri păcătoase, unde suflă crivăţul, unde bate grindina, unde puiază şerpii, unde bântuie boalele şi unde ucide zăpucul. Beii din Fanar şi-au pus argelele în pământ românesc şi cred că nimeni nu-i poate urni din loc. Oare nu se vede goliciunea de sub maldărul de minciună şi vicleşug? Oare nu aude nimeni mugetul

suferinţei? încuscriri peste încuscriri, frăţii peste frăţii, de nu mai pricepe nimic bietul contribuabil, el care ştie cum se ară ogorul, cum se cresc vitele, cum se pune temelia casei, cum se seceră grâul, cum se dă cu sapa la rădăcina porumbului... Ţărani rămaşi ai nimănuia, puşi la plăţi şi la corvezi de oamenii ocârmuirii, care au gură mieroasă şi inimă de lup în piept. Vechili cu sufletul negru împingându-i pe săteni în brazdă şi luându-le rodul pământului, ca să umple cu el coşarele pântecoase. Cenuşeri fără o buchie în cap făcându-şi loc cu coatele în putreda erarhie şi, după intrarea în pâne, judecându-i pe cei sărmani... Blânzii voevozi dinainte de râia fanariotă ştiau să-şi ducă oştenii în luptă, îl băteau pe turc sau pe leş, gustau din vinul vechi de Cotnar şi de Muscel, întemeiau târguri pe malul apelor, dăruiau dorobanţilor şi panţârilor cu pinteni de aur păşune pentru herghelii şi turme şi, câteodată, îl scurtau de cap, „sau numai de nas, pe câte un boier uzurpator şi uneltitor în rele. Li s-a dus buhul voevozilor români că nu ştiu să stea turceşte pe saltele de puf, dar că sunt deprinşi a se sălta în şaua calului, de unde să mâie oştirile în lupte. Unde sunt vremurile acelea? Şi unde sunt oamenii de atunci, harnici şi chivernisiţi, cuminţi şi drepţi, cevorbeau o limbă spornică, ce se-mprieteneau cu pădurile, ce aveau putere feciorească, munceau fără trudă şi născoceau, în clipele de visătorie, cântece şi legende pline de minunăţii şi învăţătură? Ramura străină nu s-a altoit pe trunchiul românesc, frunzele sunau româneşte şi aşa au rămas şi după ce lăcustele străine au năvălit în codri şi în câmpie. Nu a putut veneticul să strice totul în ţara asta i Şi nu e departe vremea când îşi va lua tălpăşiţa de prin părţile noastre. Şi nu va rămâne nicio urmă în lut, ca semn că molia s-a cuibărit atâta timp pe aici şi a întinat curăţenia acestui pământ. Va veni vremea, o presimt cu simţurile mele, când plugarul va ara din nou cu „voioşie ţarina, cîncl meşterul va bate fierul cât e calci, când sămănătorul va împrăştia grăunţele pe faţa pământului, cinci săteanca va

toarce cu bucurie caerul de cânepă şi cîncl, în ziuă de sărbătoare, se va roti hora cea adunătoare de veselie! Când va fi alungată mişelia, când va fi izgonit famenul dornic să paraziteze? Şi când va fi firul ele grâu mângâiat, sub lumina dulce a soarelui, numai de mâinile calde şi aspre ale producătorului ostenit?...

Până când vor mai fi cumpărate cu bani scaunele domneşti? Câtă apă va mai curge pe Jiu şi pe Olt până cîncl zarafilor de la Stanbul li se va răteza sforăria ce suie şi doboară din scaun, ce, gâtuie şi uzurpă, ce ţese doar intrigă şi neomenie? Cîncl va veni ziua lucitoare când domnul pământean va fi întâmpinat pretutindenea, ca Matei Vodă Basarab, cu sufletul deschis? Şi când îşi vor dezbrăca iarăşi mulţimile hainele pentru a le aşterne pe unde trece Vodă?! Beii sosiţi din Fanar stau ascunşi, ca viezurii în bârlog, nu ştiu ce vrea poporul peste care au fost puşi. Conrupţia s-a întins peste tot, ca pojarul. Căci dacă omul de jos e atins de conrupţie, atunci e semn că stârvul cel mare trebue înmormântat adânc, în fundul pământului, ca să i se piardă duhorile... Nenorocite pământuri ale Gorjuiui! Manaf Ibrahim a intrat cu cârjalii pe la Cerneţi şi a dat foc Târgu-Jiului. Pasvangiii au ars Craiova; Caracalul, apoi au luat-o pe sub munte, la Polovragi. Au luat robi şi i-au vândut în piaţa Vidinului...

Slobozenia nu va veni nici de la Cezarul Apusului, nâcî de la Sfinxul Nordului, nici de la Padişahul ce stă cu bucile curului scufundate în perini! O, cărui cârmuitor nu i-ar place să spulbere graniţi, să zgâlţâie din ţâţâni tronuri mâncate de carie!? Să potolească răscoale, să bage spaima în regi, să înconjoare cetăţi şi să le zdrobească, să întemeieze ocârmuiri noi pe locul celor vechi, să încheie şi să descheie păci şi tractate, să dea legi, să vândă şi să cumpere ţinuturi şi târguri, să se încoroneze el singur, să încherbeze coaliţii, să închidă uşi de tribunale, să intre cu solemnitate în ţări învinse, să ocupe, să proscrie, să amenințe, să dea ordine, să aţâţe, să fortifice cetăţi, să Infrângă, să plănuiască, să

împingă oştiri înainte, să iscălească armistiţii, să... Dar cine este făptuitorul a toate acestea? Il simţesc aşa cum e: puternic, îl văd cu închipuirea, ştiu cum se zbate, cum îl laudă mulţimile, cum tremură regii în faţa lui. Şi toate acestea în numele şi pentru gloria Franciei! Dacă ar fi să fac o oaste, atunci grosul ei ar fi plugarul, omul frate cu ţarina, acela cu care am luptat umăr lângă umăr în contra turcului. I-aş chema, după aceea, pe neguţătorii cinstiţi ce încă n-au fost atinşi de boala ciocoiască. Ar veni, apoi, şi puţinii boieri de-ai locului ce n-au deprins încă obiceiul linguşirii şi al şerpuirii.

Marile state dictează! Armiile lor străbat pământuri necunoscute, pe care le împart numai după regula bunului plac. Cine i-a întrebat pe sărmanii români când oşti din patru zări le-au călcat iarba câmpurilor şi colbul şuşelelor, griul abia răsărit şi brazda reavănă ramasă în urma plugului, ograda şi livadia, pometurile şi dealurile pline de floare? Norodul nu e întrebaf, dar se hotărăşte în numele lui. Se fac păci, se desfac tractate, bucăţi din pământul românesc trec când la o împărăţie, când la alta. Hotarele se mişcă de parcă ar fi suflate de vânturi. Se poartă războele pe pămmturile noastre; dar războelele nu sunt ale noastre. Marile imperii s-au învechit, se aude cum le trosnesc încheieturile, tronurile miros a rânced. Marele Bonaparte a zguduit ocârmuiri care boleau de 'veacuri. Dar el ştie numai să pornească, dar nu şi să se oprească...

Prea mult m-am zbătut pentru folosul meu. N-am învăţat încă să renunţ! Înţelepciunea se prinde din zbor, ea e ca porumbelul şi vârdaria, ca rândunica şi graurele. Nu ştiu să mă uit cât treBue înlăuntrul lucrurilor, să văd ce e acolo, adevăr sau minciună, părere ori fapt împlinit. Gândesc ca miile de semeni ai mei care nu ştiu altceva decât că le e foame şi sete, că le e frig, că-i bate ploaia şi că-i suflă vânturile. Leneşul nu face altceva decât să caute de-a pururi scaunul, flămândul va alerga după amirosul pâinii, cel însetat va binecuvânta fântânile. Peştele înoată prin

iazuri, pasărea zboară în înălţimea cerului, râma se-ntinde pe pământ după ploae, cariul macină inima lemnului, fluturii se aşează pe flori. Dar emul? Prin ce se deosebeşte el de toate aceste vieţuitoare? Nu cumva am îmbătrânit de timpuriu? Unde este copilul din mine, acela care privea cu încântare lumea, câmpurile, pădurile, casele, râurile, pasările? Nu cumva a murit demult, iar eu îi port în mine osemintele fragete? Unde sunt ochii lui mereu încrezători, unde sfiala, unde bucuria, unde râsetul lui nevinovat? Să se fi pierdut toate acestea? Atunci ce a mai rămas? De ce fel de suflet e locuit trupul meu? De voinţa cui ascult eu?. Sunt eu omul care-şi urmează calea, surd la ce aude în jur? De ce nu mă împac cu atâţia dintre semenii mei? Şi cât va mai ţine această neîmpăcare? Oare natura a pus în mine mai mult rău decât bine? Se spune că sunt mândru, ambiţios şi răzbunător. Va trebui să ştiu cât. adevăr e în spusele acestea. Şi, oare, sunt numai eu răspunzător de alcătuirea minţii şi sufletului meu.? Poate că ar fi trebuit să-mi las deoparte tot ce e lumesc în mine şi să intru într-o mânăstire! Nu se împacă sufletul meu cu liniştea şi reculegera... Eu.trebuie să fiu aşa cum am fost lăsat de la Dumnezeu. Nu am dreptul să fiu altfel. Zadarnic nu le place unora cum mi-am croit eu viaţa. Totul a fost hotărât, nimic nu se mai poate face. Ca orice om, am şi eu steaua mea şi după ea mă călăuzesc. Zadarnic vor unii să fiu înger, când în fapt eu sunt diavol. În zadar ar vroi unii să am ochii albaştri, când în fapt ei îmi sunt căprii. împacă-te, suflete al meu, cu greşalele mele, aşa cum ştii să te-mpaci cu ceea ce fac bine! Căci tu, suflete, mă locuieşti pe mine aşa cum paserile sălbatice îşi locuiesc cuiburile de unde vor zbura puii. Şi noi, eu şi cu tine, una suntem, aşa cum este zborul faţă cu aripa şi lumina faţă cu ochiul care vede. în mine este casa ta şi acolo vei sălăşlui până la capătul zilelor ce ne-au fost date. Boii au fost înjugaţi hi carul unei stele: cine-i mai poate opri?!...

De unde începe şi unde se termină răul din ţara aceasta? începe de sus şi pare a nu se sfârşi nicăirea! Am spus, cui m-a întrebat, că stricăciunea, odată ajunsă la clasa de jos, nu mai poate fi oprită, că pârjoleşte totul pînă la rădăcină, că pustieşte sufletele şi întunecă minţile. Am spus-o. Dar nu mi~am pierdut ultima nădejde. De sus vine stricăciunea, iar de jos îndreptarea! îi cunosc pe cei nenorociţi: însumi am fost între ei. De-acolo va veni, dacă va veni, salvarea. Acolo, la talpa ţării, se mai ţine un crâmpei de cinste şi un dram de sperare. Marii voievozi de ieri, care îndrumară naţia, s-ar răsuci în morminte dacă ar şti unde, au ajuns mulţimile pe care le-au păstorit cu iubire şi evlavie. Năpârca fanariotă şi-a vărsat veninul în inima românului, înjugându-l ca pe boi. Totul e pestriţ, pretutindenea amiroase a stătut şi a rânced. Somnul durează de-o sută de ani. Când va veni clipa deşteptării? Şi cine va fi preot acelei treziri, cine va da semnalul răzvrătirii ce e aşteptată de zeci şi zeci de ani? Ce cauză măreaţă! Şi cât de mult i se cuvine neamului acest: slobozenie, ostoire a setei celei lungi, îndreptarea şalelor ce au stat încovoiate atâta amar de vreme. O, tu norod ales între noroadele Evropei! Pe cine ai asuprit tu? Pe cine ai jupuit tu de piele? Pe cine ai împilat? Pe cine ai ars pe rug pentru credinţa lui? Ce trupuri ai dezbrăcat tu? Ai păstorit şi ai lucrat în via Domnului, ai crescut de mii de ani în aerul proaspăt al naturei, în câmpii, sub cerul limpede, în crivăţ şi ninsoare. Cine cunoaşte mai bine ca tine tainele firii? Mănos şi întins e pământul pe care trăieşti, pe care-l frământi şi care ţi-ar putea da tot ce-ţi trebuieşte. Minunată plămadă ai avut, minunată plămadă mai ai încă! Căci, altfel, cum ai fi putut suporta atâta fărădelege, tu, care ai dat oşti ce au uimit o lume prin voinicie, îndrăzneală şi dispreţ faţă de moarte? Tu, care nu te-ai deprins să ai stăpân şi să fii slugă. Tu, care ai avut legi vechi şi care nu ţi-ai înstrăinat datinile, care ţi-ai păstrat credinţele. Tu, care ai un suflet mare şi puternic, care ai fost bogat şi sărac, vesel şi trist, blând şi crâncen, aprig şi sfătos, grăbit' şi răbduriu..r

Mi se pare că visez şi că o voce îmi spune în şoaptă cuvinte aspre şi certătoare: «Vei pierde, băiete! Câştigul e făcut pentru alţii. Vei vorbi de slobozenie, dar îţi va fi sete de mărire. Şi vei vrea să stăpâneşti cu braţ de fier şi să ucizi. Eşti prea plin de flacără. Să nu crezi că norodul vrea linişte. El vrea altceva: îndestulare. Şi asta nu i-o vei putea da. îndesulaţi sunt cei puţini. Nu cumva eşti şi tu printre ei?... Atunci ce vrei? Falã? Spune-o deschis! Eşti tu, oare, în mijlocul celor sărmani? Sau ai plecat de-acolo?!...»

Ascult, şi visul acesta, visat cu ochii deschişi, nu-mi vine bine şi atunci tresar. A cui să fi fost vocea aceea neiertătoare? Sau a fost numai o nălucă?

însă naţia aceasta nu va fi veşnic bătută de vânturi? Altă soartă merită acest norod ale cărui nevoi, cei linguşitori şi neomenoşi nu le ştiu şi nu le-au ştiut niciodată. Sărmană Moldovă, cu râuri răcoroase, cu dealuri coperite de meri cu floarea albă, blând pământ călcat de copitele cailor şi binecuvântat de ploi. Te zbaţi în chingile întunecimii, căutându-ţi un loc mai mândru sub soare. Şi tu, biată Ţară Românească, în care mi-a fost dat să văd lumina zilei, cum te mai strânge Dunărea în braţe ca pe-un prunc!? Şi cum te udă Oltul şi Jiul, făcându-ţi pământul dulce ca mierea... Şi Ţara Ardealului, minţită de împărăţii, falnică în răzvrătirile ei, strânsă la piept de munţii de-o vârstă cu timpul... Ce viitor vă aşteaptă? Ce soartă v-a fost hărăzită? Ceasul trezirii trebue să vie! Sunt păsări ale cerului şi animale ascunse-n pământ ce simt când vine furtuna. Sunt şi oameni care-şi ştiu ceasul morţii. Oare un norod întreg, dăinuitor de mii de ani lângă Carpaţi şi Dunăre, nu-şi ştie ceasul deşteptării? Întunerecul piere în faţa zorilor dimineţii. Oare când vor fi făcute legile şi judecăţile ele aleşii popoarelor? Dorinţa de lumină aleargă mai iute ca vulturul cel cu aripa mare ce ţine mielul în cioc. Saltă morţii în morminte, fierb apele în ălbii, se-aud' zornăituri de lanţuri şi clinchete de spadă! Prea multe fântâni şi-au vărsat veninurile peste aceste pământuri. De s-ar scula morţii cu

lacrimi pe feţe, numai atuncia am afla cât de mult a ştiut să sufere no

rodul acesta ce e dator eu oarbă ascultare şi în numele căruia au vorbit gurile cele rele! Nu a căzut bruma peste toată floarea din câmpuri, nu s-au uscat crengile din toate pădurile, nu au secat iazurile, iar pulberea se înalţă prevestitoare în urma hergheliilor. Nu a trecut timpul semănăturii, sămânţa trebue aruncată în brazdă. Vremea desjugării nu e departe, tiraniile se vor stinge din inimile oamenilor, furiile iadului nu vor mai sfâşia sufletele. Nu se va mai bate frate cu frate şi părinte cu părinte. Se vor repezi şuvoaie din munţi şi vor dezrădăcina totul în cale: vor fi spălate albiile, vor fi împinse malurile, vor fi împrăştiate nisipurile. Iar legea va fi una pentru toţi - nobili sau plebei, săraci sau avuţi, creştini sau păgâni, albi sau negri. Nimeni nu va mai putea smulge din piepturile fiilor acestui neam iubirea pe care au sădit-o acolo mamele române. Ii e dat acestui neam să se unească numai cu sine însuşi, ca să capete putere şi să înainteze cu fruntea sus prin vremile viitoare. Ca arborii sub trăsnet vor pieri tiraniile, în orizont va luci soarele şi va veni marea sărbătoare a libertăţii! Câţi n-au trecut prin aceste locuri?... Iar noi am rămas credincioşi limbii şi numelui nostru..."

Tudor privi în jur. Serdarul îi spunea ceva egumenului. Serdăreasa şedea liniştită, cu mâinile adunate la piept; nările îi fremătau şi era roşie în obraz. Slugerul nu auzea ce se spune, căci pentru e'l clipa teribilă a privirii spre înlăuntrul său nu trecuse.

„Iar eu?... Eu ce-am făcut pe lumea aceasta? Am primit învăţătură de la alţii, după ce-ini fusese cald la pieptul mumii. La curţi boiereşti am deprins rostul treburilor gospodăreşti, purtarea cea aleasă şi lucrul cu afacerile băneşti, cu negoţul. Am umblat şi prin strinătăţi şi am deschis ochii în dreapta şi-n stânga. De la oameni am bunătatea şi răul, blândeţea şi asprimea, bărbăţia şi frica, norocul şi. nenorocul, hărnicia şi lenea; de la ei am învăţat

să fiu iertător şi crâncen, să-mi cumpănesc judecata, să nu-mi pierd cumpătul în suferinţă, să fiu vesel şi trist, posomorit ori cu lumină la suflet, răbdător şi grăbit, mânios şi liniştit, cinstit şi făţarnic, blând şi răzbunător, inimos şi leneş... Toate astea le am de la oameni. Dar ei ce au de la mine? Am învăţat să lupt cu braţul şi cu arma, dar războiul n-a fost al meu şi al naţiei mele. Sunt neamăgit. şi portul cocardei în piept nu-mi dă încântare! Bucăţi din pământul strămoşesc luate de străin...

Slugerul vedea cu ochii minţii viaţa lui de până acum. cu locuri şi oameni, cu întâmplări, visuri şi împliniri. Şi se vedea pe sine năzuind, înaintând pe o cale lungă ce întâlnea şi străbătea dealuri şi şesuri, râpe şi păduri, pâraie şi râuri. Punea binele lângă bine şi răul lângă rău şi parcă era nemulţumit. Căci, iată, apăru băeţandrut acela, la apa Topolniţei...

„De ce, oare, trebuie să moară altul pentru mine? Era el un necunoscut, aşa precum obişnuit se crede? Căci ce înseamnă să fii necunoscut şi cunoscut? El şi nu eu merită toată cinstirea şi lauda, el şi nu eu a fost dispreţuitor de moarte, după ce trăise ca un om adevărat. El şi miile de oameni ca el duc în cârcă gloria cu care se împăunează cei nemerituoşi. Despre el, necunoscutul care a venit în faţa morţii ca un sfânt din calendare, va trebui să scrie mâna aurită a caligrafilor! Pe umerii celor croiţi aşa, pe umerii celor niciodată cunoscuţi, se înalţă vanitatea noastră, a celor ce-ne zbatem să reuşim. El a fost necunoscut în viaţă, necunoscut rămâne şi după moarte. Nici parte de un mormint nu are... Eu trebue să făptuesc tot ce ar fi putut făptui el şi, ca el, miile de necunoscuţi, iubitori de viaţă şi netemători de moarte. Drept ar fi ca fiecare să-şi dea obştescul sfârşit pentru sine, aşa cum fiecare trăieşte pentru sine. Eu aş putea muri, oare, în locul altuia? Sărmanii părinţi! «Nu mai avem nimic pe lume. Pentru cine să mai trăim?» A spus că el e Tudor din Vladimiri! Nu cumva a spus chiar adevărul? Mă cuprind fiorii. îngheaţă straiele

pe mine. Atunci... ce a mai rămas din mine? Nu cumva, în locul meu, o nălucă se plimbă prin lume? O umbră palidă se mişcă pe drumuri, pluteşte pe ape, se-nalţă spre stelele ce au geruri în ele, aleargă prin târguri, bate la porţi, se lasă pe ierburi.,, Cică a făcut-o cu bucurie. Oare se poate muri cu zâmbetul pe faţă? Ce sunt eu pe lângă flăcăul acela necunoscut? Un fricos şi un om de nimica... Mă uit împrejur. De ce nu scoate nimeni nicio vorbă? Oameni buni, oare nu pricepeţi că eu sunt un om mort? Ce suflet să fi avut flăcăul acela de la Cerneţi? Ce fel de om a fost el? Un viteaz, un fricos, un nesocotit, un prost?... Ah, simt cum mă înăbuşă ruşinea! Mi-e frig, mi-a îngheţat măduva din oase. El a fost un om viu, ca tine, ca mine, ca noi. Şi a venit spre moarte ca un copil cu o floare în mână. Iar eu, eu trebue să port cămaşa lui de nuntă! O nuntă care s-a amânat pentru totdeauna... S-o îmbrac? Oare nu i se lipeşte ţesătura de mine? Am eu vreun drept s-o îmbrac? Şi ce fel de om voi fi eu după aceea?...”

În liniştea odăii, Tudor îşi auzea gindul răsunând ca o veste venită de pe alte tărâmuri.

„Cine mai munceşte cinstit în ţara asta? Cine sunt proştii care trudesc cu capul în pământ, ca vitele? Pretutindenea corupţia a făcut cuibar, ca pasărea cea cu viermi în ureche. S-au înmulţit precupeţii. Ce vând? Truda cui o spoliază? Au sporit veniturile, s-au cuibărit aici, la început cu umilinţă, apoi au pus, şaua pe român! S-au umplut drumurile de linguşitori care asmut pe român în contra românului. Biată naţie, ce răsufli greu între roiurile Răsăritului şi ale Apusului! Până când să se adape iepele altora în apele noastre, ca să le sece albiile? Nici. păsările din crânguri nu mai cântă cum cântau, nici copacii nu mai cresc cum creşteau, nici roua de pe iarbă nu mai străluceşte...

Norodul, cel care a dus totdeauna greul şi care e păstrător de înţelepciune, aşteaptă doar un semn. Răul trebuie întâmpinat cu rău, iar binele cu bine. Năpârca trebuie lovită atunci când scoate capul din gaură! Şi dacă ne va fi dat să

facem pornire tomnai din aceste locuri, atunci le vom spune noroadelor ce e de făcut. Căci dreptatea trebuie să fie a acelora ce frământă pământul şi scot din el boaba mai galbină ca soarele... Omul de jos, care a suportat toate împilările şi care a isvodit ce e bun în câmpuri şi în grai, va şti să-i urmeze pe^ cei cu minte şi inimă, pe cei dispreţuitori de moarte şi iubitori de izbăvire. Dreptate înlăuntru şi linişte la graniţi - iată ce-i trebuie celui ce apasă cormanul în brazdă şi se veseleşte la zi de sărbătoare. Se va sgudui tirania, vor fi scuturate jilţurile, va fi risipită bezna nopţii şi va apărea lumina de dimineaţă! Se vor usca lacrămile, se va ivi soarele şi sufletele vor intra în marea tremurare a bucuriei. Cât or să mai suporte mulţimile lucrătoare jugul umilirii şi al blestemelor? Cită vreme va mai trece până când plânsetul mulţimilor va fi auzit de cine trebuie? Şi parcă văd de pe acuma cum stâlpii castelelor celor mari intră în vibrare, cum se dărâmă casele cu temelie de năsip, cum se chirceşte minciuna în sufletele celor răi...

Nu eşti departe, clipă a răzbunării! Clipă a nădejdii şi a împărţirii celei drepte. Clipă a sufletului învăpăiat şi a braţului apărat de armă: Numai cei nesimţitori ni/ ştiu că mustul fierbe şi că mulţimile s-au săturat de apăsare. I se cuvine acestui năpăstuit norod o dreaptă ocârmuire şi o viaţă în bucurie şi nu în restrişte. O, vreme care va să vii! Se îndreaptă noroadele către tine ca albinele spre ştiubeiele cele dulci şi frumos mirositoare. Te văd, clipă a descătuşerii... Îţi simt strălucirea şi boarea răcoritoare. Se duc către tine mulţimile cele prea mult năpăstuite. Îţi aud şoaptele cele binecuvântătoare, îţi simt căldura arzătoare şi scrâşnetul mut. Vom merge spre tine ca pruncul cel înfometat spre sânul mamei, aşteaptă-ne!...

Nu-i e dat să piară naţiei acesteia. Românul nu-şi va pierde fala de a se fi născut-român. Seminţia noastră trebuie să rămână sfântă!.

De-acum ştiu ce am de făcut. Căci a fost mult şi a rămas puţin.”

Egumenul de Tismana îşi trecea degetele albe prin barba stufoasă ca de proroc ce i se aşternea pe piept. Serdarul făcuse ochii mici şi rămăsese cu privirile aţin

tite spre uşa eu două canaturi şi clanţă argintie pe care ieşiseră cei doi săteni veniţi de la Cerneţi. Cori an şi lVIihuţă şedeau mai într-o parte, în dreptul icoanei sub care pâlpăia ca o şoaptă candela aurie; aveau chipurile împietrite şi se uitau la sluger cu atâta curiozitate, de parcă atunci l-ar fi văzut pentru prima oară. Iar Safta, cu mâinile împreunate şi cu chipul ei culorat de o văpaie, părea a fi întruchiparea deplină a smereniei.

Tăcerea, care fusese de-o clipă şi care păruse a fi de-o veşnicie, fu ruptă de Dionisie, omul în sutană, care se răsuci spre a-l avea în faţă pe Tudor din Vladimiri.

— De ce nu spui nimic, slugere?

Tudor nu vorbi, ca şi când nu l-ar fi auzit pe călugăr. Ochii i se opriseră pe faţa hotărâtă a lui Mihuţă: fălcile puternice şi încruntarea pandurului îi aduseră aminte slugerului de o întâmplare petrecută în satul lui de baştină, Vladimiri, tot în luna lui iunie, spre sfârşit, când se coc cireşele. Dunga dintre sprâncenele lui Mihuţă şi chipul întreg aduceau cu căutătura unui sătean, pe nume Codiţă, care omorâse un copil... Era început de vară, verdele năvălise în câmpuri şi pe dealuri ca o fiară flămândă şi însetată, iar aerul era greu de mireasmă. în ograda largă a lui Codiţă crescuse, cu anii, cel mai mare cireş din sat, un arbore cu crengi puternice şi cu fructul dulce. Cireşele, mari cât oul de gaie, străluceau printre frunzele late şi parcă te chemau să le culegi, şi să le striveşti cu dinţii. Un pâlc de copii, mai mari şi mai mici, a sărit gardul de siacheţi, care nu era tocmai scund. Au urcat în cireş. Tudor îşi aminti cum se căţărase întâi pe tulpina cu coajă groasă, încercând să ferească şirurile de furnici, roşii, apoi din creangă în creangă până sus, unde cireşele erau mai mari şi mai coapte. De acolo, din virful cireşului, se

vedea tot satul, cu casele lucind în bătaia soarelui, se vedea malul Gilortului, cu gâştele şi raţele ce se dichiseau pe pietriş. Copiii mâncau şi aruncau în sân. Jos nu rămăsese decât un copilaş plăpând, de vreo şapte ani, pe care îl porecliseră Ghimpe din pricina nasului ascuţit şi. poate că a trupului său firav. „Vine Codiţă!... Fugiţi” a strigat unul din flăcăii urcaţi în cireş. într-adevăr, la poarta dinspre drum apăruse stăpânul ogrăzii care înjura şi amenința de mamă focului. Alerga spre cireş răsucind în aer un retevei lung cam de-un cot. „Hoţilor, vă arăt

10 vouă!...” Copiii au sărit care cum a putut din cireş şi au zbughit-o spre gardul de stacheţî. Au sărit toţi, în afară de Ghimpe, care, neajutat de nimeni, a rămas în ogradă. Tudor îşi aduse bine aminte cum trecuse în fugă pe lângă copilaş, se gândise o clipă să-l ajute, dar nu o făcuse. Codiţă venise din urmă şi aruncase tecărăul spre gard. îl lovise pe micuţul Ghimpe în timpi ă. Copilul murise pe loc. Mai târziu, Codiţă pretindea că nu din cauza reteveiului murise Ghimpe. „S-a lovit cu tâmpla de un colţ de piatră, n-am nicio vină...” De întâmplarea aceea auzise tot satul. Un bătrân, pe care-l chema Berdiţa, îi întâlnise pe Tudor, care avea pe atunci şaisprezece ani. „Ai fost şi tu acolo?” Tudor recunoscuse: „Am fost, neică Berci iţă...” Şi bătrân ul, după ce îl măsurase cu privirile, îi spusese: „Nu-i nimic de capu tău, bă puţă!” A fost ultima vară pe care a petrecut-o în Vladimiri. S-a dus apoi la curţi boiereşti, la Craiova şi Glogova, a călătorit, a cunoscut oameni. Dar îşi aducea adesea aminte de întâmplarea cu cireşele şi cuvintele bătrânului îi răsunau de fiecare dată în auz: „Nu--i nimic de capu tău...”

11 răsunară şi acum, când privea chipul pietros al lui Mihuţă, chip ce semăna atât de bine cu al lui Codiţă, săteanul care omorâse un copil. Şi parcă auzea şi altă voce, a pustnicului orb, sau a egumenului Dionisie, care-l mustra nu pentru fapta altuia, ci pentru fapta sa...

— De ce tac, mă întrebi, părinte? Mă gândeam 3a Cartea Sfântă în care zice că lumina e totuna cu bezna...

— Nu te înţeleg, rosti egumenul împingându-şi barba bogată înainte.

— ...Şi că se vor vărsa paharele mlniei lui Dumnezeu pe pământ... Prea sfinte părinte, ce putem noi face pentru semnul nostru,, pentru omul lăsat de Dumnezeu?

— Care Dumnezeu, s:ugere?

— Acela de care sfinţia ta ştie mai multe decât mine...

— Şi nu. crezi că Cel de Sus e în stare să facă dreptate?

Tudor păru a zâmbi, dar iu numai o licărire de senin care-i lumină o clipă faţa. Apoi chipul i se cufundă iar În umbra de dinainte care nu era a tristeţii, ci a melancoliei.

— Nu mă-ntreba aşa, sfinţia ta... Că ai să ai în faţă un păcătos. Pe cel mai mare dintre păcătoşi... Eu mă gândeam la cele de pe pământ. Or, pe aici, pe la noi, Dumnezeu cel din ceruri a uitat să mai treacă. Ce să facem? Să ne uităm la stele'? Sau să lovim cu spada? Sfinţia ta, care eşti un înţelept, ce spui? Parcă te-am mai întrebat de, asta înainte de venirea nenorociţilor acelora de la Cer neţi.

— Ce să spun?! Ce ţi-am mai spus... Sau ce nu ţi-am spus încă. Anume că ocârmuitorii şi sfetnicii lor de taină nu cunosc bine nevoile celor obidiţi de soartă.

— Ba eu cred, din contră, că le cunosc prea bine! Şi că se prefac a nu le cunoaşte... Nu?

Prelatul îşi clătină capul a nedumerire.

— Ştiu eu!? E multă zădărnicie pe lumea asta. Cine nu e în contra bunului-plac? Dar mai totdeauna un abuz e înlocuit de alt abuz. Tu asta voieşti să faci? Să-ţi impui puterea ta? Vei putea fi, în morlul acesta, mai drept?

— Atunci... cine ar putea face dreptate '{

— Nu ştiu, slugere...

— Nici Dumnezeu, sfinţia ta?

— Eh, dar... Dumnezeu face dreptate în altă lume.' La judecata cea de pe urmă. Lumea aceasta, în care ne-a fost

dat să vieţuim, nu are niciun Dumnezeu, dar are mai mulţi diavoli...

— Gura sfinţiei tale grăieşte aşa? înseamnă că nu eu sunt cel mai mare păcătos...

Tudor, înveselit, îşi roti privirea prin odaie. Voia să vadă cum primiseră ceilalţi cuvintele din urmă, ale egumenului şi ale lui. Serdarul îşi mângâia barba rotundă privind în podele. Safta căzuse într-o mirare din care nu mai voia să iasă. Corlan se uita când la egumen, când la sluger, aşteptând să audă pâriă unde vor ajunge cu discuţia lor. Numai Mihuţă rămăsese încruntat, cu fălcile îm

pietrite şi cu sprintenele despărţite de două dunguliţe," toate acestea semne ale încrâncenării.

— Dreptatea, Tudore, e în legi. Pe Cel de Sus să-l lăsăm pe tronul său cel poleit în aur, de unde ne păstoreşte cu răbdare şi înţelegere.

— Legi spui, părinte? Care legi. Eu nu cunosc decât legile firii omeneşti. Şi nicio lege a firii nu spune ca unii să huzurească, iar alţii să trudească şi să neaivă!

— Tu ai ce ai cu grecii, după câte ştiu eu, interveni Moangă.

— N-am nimic cu grecii, coane Vasile. Ei au lupta lor, vot slobozenie. Şi pentru asta îi respect. Apoi... ce a fost vechea Grecie? N-oi fi citit eu cât domniile-voastre, dar de Socrat, Platone şi Aristot parcă am auzit şi eu. Am cunoscut greci, armeni, sârbi, bulgari, ţigani... Dacă omul e om, nu mă interesează naţia. Dar pe spoliator îl urăsc, de orice neam ar fi..:

Dumitra intră în încăpere împingând uşa cu cotul. Aducea, pe o tavă argintie, mai multe chesele cu dulceaţă. Puse tava pe masa cea mare, ce era împinsă la perete şi înşirui cu repeziciune pe pânza înfloratâ mai multe talere şi linguriţe. Ieşi în vârful picioarelor, aşa cum intrase. Serdăreasa îi îndemnă spre masă, aruneând către sluger privirile ei blânde şi dulci, priviri de fecioară care a cunoscut păcatul...

— Ce fel de om o fi fost flăcăul acela? schimbă serdarul vorba, adăugind: Nici nu-ţi vine să crezi... Ionuţ, parcă aşa îl chema?... Ce zici, părinte Dionisie?

Egumenul răspunse, privindu-l cu coada ochiului pe Tudor, care se posomorise.

— Ciudăţeniile lumii, boier serdare. Sufletul lui s-a înălţat la cer... Nu se nasc mulţi în zodia asta! De obicei, fiecare se stinge pentru sine.

— Au rămas ca vai de lume, cuvioase părinte, vorbi Satta clipind des. Bieţii oameni! N-au avut decât un copil...

— Turcu face ce vrea când vine în ţară, spuse Mihuţă, a cărui frunte parcă se mai descreţise. Taie şi spânzură...

— Paharu se împle! mormăi Corlan învârtind căciula ia mâini.

Moangă gustă din dulceaţă şi parcă vocea i se făcu mai plină şi mai apăsată.

— Hm!... Cică se credea Tudor din Vladimiri... Nu mai pricep nimic. Nu credeam că sunt oameni care să ti-aivă frică de moarte. Cică a ieşit vesel în faţa turcului...

În timp ce vorbea, serdarul privea spre Tudor. Ochii slugeruhu păreau a fi făcuţi din cremenea care abia aşteaptă atingerea amnarului.

— ...Iar beii din Fanar, oploşiţi prin părţile noastre, vorbesc de slobozenie, spuse Tudor cu voce stinsă, privind către egumen şi aşteptându-i cuvintele. Sfinţia ta ce -părere are?

Egumenul avea chipul limpede. Părea a se fi împăcat cu tot binele şi cu tot răul.

— Ce părere am? Că orbul vorbeşte mai tot timpul de lumină...'

Slugerului, cuvintele egumenului îi merseră la inimă. Spuse la rându-i:

— ...Iar surdul vorbeşte numai de tunete!

113 j

Jumătatea lui cireşar, anul una niie opt sule doisprezece. Dimineaţa strălucea de lumină, înflorea odată cu florile şi se limpezea în cântec de pasăre mică. Târgu- Jiului, pitit sub

scutul soarelui ce se ridica de pe orizont, se trezise din somn şi, ca un copil, îşi frecase ochii obosiţi, năzuind spre căldură şi pacea faptului de ziuă. Albia Jiului picotea sub apăsarea moale a aburului ieşit din apă. O adiere de vânt mişca frunzele în sălcii.

Era ziua plecării.

Tudor se trezise devreme şi trecuse în fugă pe la casa de dincolo de Jiu a unuia Rovinaru, căruia lumea-i spunea Albu. Se luptase dincolo de Dunăre într-una din cetele puse sub comanda lui Tudor. Cu vreo doi ani în urmă, vara, când se aşepta semnalul pentru asaltul Fetislanului, ceata lui Rovinaru, care se umpluse de păduchi, lucra de zor la despăduchere. Pandurii îşi scoseseră hainele cele groase şi îşi purecau cămăşile pe la guler şi cusături. Sunetul pornirii la luptă venise în grabă. Ortacii lui Rovinaru nu mai avuseseră timp să se îmbrace şi plecaseră la atac numai în cămăşile care fluturau ca steagurile. Era o alergare ca de fantome albe, pe care oştenii moscăleşti o văzuseră; şi ei fuseseră primii care îl numiseră pe bravul Rovinaru, comandantul cetei, Belîi: aşa i-a rămas porecla, Albu, şi aşa era cunoscut în sătucul de dincolo de Jiu.

îl găsise în bătătură, unde săteanul îşi pregătea uneltele. Urma să plece ca să taie o plută în dealul numit La Ţapă, undeva prin apropiere.

— Cum stăm cu puştile, Albule?

— M-ar bate Dumnezeu să spun că stăm rău, slugere. Am astrucat şi tunul acela de la Arcani... la biserică, aşa cum ne-a fost vorba. Ştie şi părintele Andrei. Cred că ai încredere în el...

— Am. Dar la Stolojani? Ce se întâmplă acolo?

— Nu ştiu, slugere. Nu mi-au venit încă veştile. Despre fraţii Opriţoiu cred că ai aflat...

— E vorba de actele de hotărnicie, nu?

— Chiar aşa. S-au făcut încă din februarie..?

— Bine. Şi la Stroieşti?... La Runc?

— La Stroieşti cică s-ar fi făcut zapis de vânzare. La Runc, cei doi popi au pretins o cri vină... Om vedea ce-o mai fi.

Ajunseseră în dreptul beciului. Câteva trepte mărunte coborau în pământ, sub temelia casei, unde se zărea partea de sus a uşilor groase, de lemn.

— Hai. să intrăm un pic, slugere!

— Unde?

— în beci... Mai e ceva pe doaga butoiului de ţuică, Poate-ţi cade bine un ciocan...

— Mulţămesc, Albule. Nu beau de dimineaţă.

— Ştiu că-ţi plăcea să tragi cu tâlvu...

— îmi plăcea... Şi-mi place. Dar nu după răsăritul soarelui. Ziua e lăsată pentru treburi. Mă duc. Spor la lucru! Şi nu uita să treci prin Câmpu-Fomii!

— Daravela cu popa Ilie?!

— întocmai. Bisericile şi mânăstirile se cade să fie întărite...

— Ne punem bine cu Cel de Sus! spuse Albu zâmbind.

— Vorba nu e rea... Şă ai sănătate!

Slugerul încăleca şi porni spre pod. Calul păşea agale lovind câte o piatră cu potcoavele. Când ajunse la pod, Tudor privi dincolo, unde târgul începuse să trăiască o nouă zi. Case micuţe, chichineţe întunecoase în care n-avea« loc prea multe suflete, uliţe înguste şi, din loc în loc, cule arătoase ridicate pe temelii groase făcute din pietre de râu şi bâlvani puternici, încheiaţi în cruce pe la colţuri. Abia trecuse de pe podul cel vechi, ce tremura sub copita calului, când mintea slugerului fu pătrunsă de o licărire. Fusese de-atâtea ori prin Târgu-Jiului, dar niciodată nu i se-nfăţişa ca acum, când soarele îi lovea pieziş casele şi grădinile.,,S-ar putea face câte ceva pe aici... S-ar putea începe vreun lucru. Aici, încă nu s-a stricat totul! Se poate vorbi în voie, turcul vine rar, iar moscalul nu se simte bine decât prin părţile laşului şi Bucureştilor.” Slugerului parcă îi părea rău că pleacă tocmai în ziua aceea din târg. Privea spre Dobriţa, muntele nu era prea departe. Spre miazăzi, câmpia dormea

sub miresmele verii. Târgul părea a se fi ascuns ca într-o palmă uriaşă care-l adăpostea şi de văpaia soarelui, şi de vuietul furtunii. „Multe s-au prefăcut şi pe aici, multe nu mai sunt curate cum au fost. Şi totuşi... Omida n-a ros ca-n alte părţi. Satele din împrejurime, sărace şi lovite de lăcomia stăpânirii, încă n-au fost pustiite ca de ciumă.

Piua încă bate climia ca s-o-ngroaşe, iar pietrele de moară mai macină porumbul şi grâul adunate de pe câmpuri şi dealuri. Mai sunt boieri de-ai locului, care se gândesc îa binele celor umiliţi. Târgoveţii n-au fost loviţi toţi de damblaua înavuţirii prin înşelătorie. Iar sătenii, pe care-i cunosc bine căci dintre ei. rn.~3i.rn. ss.ltcit şi am luptat cot la cot cu ei, sătenii ştiu să rabde şi lucrează cu patimă pământul, aruncă unde trebuie boaba de grâu şi de porumb, apoi strâng recoltele, coc turta şi pâinea în ţesturi. Şi, aşa cum îi ştiu..., aşteaptă numai un semn. Nu s-a ticăloşit totul prin părţile Gorjului! Pe-aici se mai poate pune la cale ceva...”

Ajunsese la curtea lui Moangă. Cula serdarului i se păru mică, mai mică decât în alte dăţ.i, scufundată în umbra teilor şi a nucilor ce-şi întindeau crengile până pe acoperişul de şindrilă. Iar fereştile luceau în bătaia, soarelui şi, lovite de snopii razelor, făceau ca lumina să se-ntoarcă înapoi, în aer, mai slabă şi parcă împuţinată, li întâmpină un slujbaş negricios, cu ţoalele în neorânduială. Descălecă şi-i spuse slujbaşului:

— Nu-l mai duce la grajduri. Plecăm îndată.

— Să trăieşti, conaşule. Aşa fac...

Negriciosul luă dârlogii calului şi dispăru în spatele culei.

Tudor urcă scara ce da în privor, când auzi dinspre o fereastră, ce trebuia să fie deschisă, un cântec picurat parcă din degete ce nu puteau fi decât subţiri şi albe. Deschise uşa încet şi rămase câteva clipe în prag. Aşezată pe scăunel în faţa pianului, Lucsiţa cânta aplecată spre clape, legănându-şi părul când pe un umăr, când pe celălalt. Slugerului i se păru că fata cântă şi din gură.

Ascultă mai atent: aşa era, Lucsiţa însoţea melodia pianului cu vocea sa, o voce blândă şi subţire, abia auzită, glas de copilă ce încă nu a deschis ochii spre lume. în cameră era aer proaspăt, fereastra dinspre tindă era deschisă, iar pe masa din apropierea sobei nemţeşti se odihnea un vas de pământ încărcat cu flori şi ierburi de pădure. Pe sofaua lăturalnică era întins un covor îm

podobit cu desene de vânătoare: călăreţi ridicaţi din şei, ogari amuşinând pe lângă tufişuri şi depărtări tăiate de tulpinile drepte ale unor arbori. Draperiile de pluş fuseseră trase şi prin geam se vedea turla nu prea înaltă a bisericii din apropiere. Deasupra pianului, pe un suport, se afla o făclie mare, de culoare roşietică, stinsă, iar în apropierea ei, într-un ghiveci smălţuit, o plantă îşi cobora lujerul subţire până la pardoseală. Pe alt perete şedea înclinată, ţinută de un şnur verde, o oglindă veneţiană cu rame late şi ape verzui, strânsă pe la colţuri în montură argintie cu motive florale.

— Domnia-ta... aici?

Vorbise fata care, întrerupând cântecul, se răsucise pe scăunel şi-l privea curioasă pe sluger. Era o curiozitate împreunată cu uimirea copilului care e prins că face ceea ce nu e voie. îl văzuse în oglindă încă de când Tudor apăruse în uşa întredeschisă, dar nu-i vorbise un timp, pândindu-l. aşteptând să-l vadă intrând. Acum intrase, iar Lucsiţa se afla pe scăunel, cu mâirtile lăsate pe genunchi şi cu ochii rotunzi miraţi, deschişi larg, ca în aşteptarea unei veşti bune. Era îmbrăcată într-o rochie de tafta eclehveis, cu dantele, şi părea toată scufundată în lumină. Părul i se revărsa pe umeri, şedea puţin înclinată ca şi cum ar fi vrut să cânte la un pian care lipsea din faţa ei.

— De ce ai intrat?

— Ca să te văd înainte de plecare...'

— Unde ai să pleci?

— Departe. Nici eu nu ştiu prea bine unde.

Fata se ridicase de pe scăunel, alergase în vârful picioarelor până în faţa oglinzii şi îşi aranja părul împingându-l de pe umeri spre spate. Se duse apoi la uşă, ÎL luă pe Tudor de braţ şi-l aduse lângă un jilţ.

— Ştii ceva?!, spuse Lucsiţa.

Bărbatul rămăsese în picioare şi era mirat nu de întrebarea ce~i fusese pusă, ci de zbenguiala fetişcanei care alerga când spre fereastrăcând la pian. când în faţa oglinzii.

~~ Ce să ştiu, domniţă?

— Că am să mă mărit..:

Tudor fu, pe moment, atât de uluit incit ar fi crezut-o mai curând dacă i-ar fi spus că a descoperit o comoară, că a salvat un înecat sau că ar fi scăpat dintre labele unui urs... Dar jocul ochilor fetei, pe care începuse să-l cunoască, îl linişti.

— Cu cine, cu..7

— Nu, nu e cu cine crezi...” Mă mărit cu un conta austriac, un bătrinel care e şi general... Şaizeci de ani t

Slugerul se ţinu să nu zâmbească. Ascultă.

— ...l-am văzut castelul.

— Când?

— Când eram în pension la Vie na. Voi intra prin treisprezece uşi care vor fi deschise de treisprezece valeţi cu peruci pudrate şi cu fluturaşi la gulerul cămăşii. Eu voi înainta printre oglinzi înalte, printre coloane da marmură rece, ca sufletul celor ce nu se îndrăgostesc niciodată... Am să am cameriere cu frizete şi cu rochii de catifea coucher de soleil, voi avea evantaie din pene de struţ, lorniete prin care voi vedea cu ce toalete vin cucoanele vieneze la concertele domnului Beethoven. Voi avea rubine la gât, toarte de aur la urechi şi brăţări cu matostat mai roşu ca sângele la mâini. îmi voi da cu parfumuri scumpe, voi avea flacoane cu săruri înviorătoare, voi cânta dintr-un piano vienez. Mă voi plimba, împreună cu generalul meu, prin grădini cu arbori scunzi, garduri şi statui. Va fi minunat...”

— Da”... de ce-l iei aşa în vârstă? întrebă Tudor cu o seriozitate deplină.

— Fiindcă ştie să mă ocrotească. Vrei să-ţi arăt scrisoarea în care mă cheamă?

— Nu, te cred pe cuvânt.

— Nici nu ţi-aş fi arătat-o.'.T Scrisorile astea nu se arată, se ţin ascunse...

Lucsiţa ajunsese din nou în faţă oglinzii. îşi privea chipul răsfrânt în apele care acum păreau albastre şi vorbea încântată.

— Ce ştie domnia-ta, domnule Theodor?! Vom pleca,1 eu şi contele meu cu favoriţii cărunţi, în Italia, în călătorie de nuntă. Ne vom duce la Florenţa şi la Pisa unde e un turn aplecat, la Roma şi la Tivoli unde ţâşnesc în aer o mie de fântâni... Voi umbla, voi deschide ochii. Apoi vom reveni la Viena unde-l vom saluta, din faetonul nostru, pe împăratul Franciei, Napoleon Bonaparte, când va trece... Ei, ce spui... slugere? Îţi place?

— Totul e bine cumpănit, domniţă. Ca-ntr-o poveste..?

— Dar nu e poveste!

Lucsiţa înaintă spre fereastră cu mâinile tremurate în aer. Tudor îi întâlni privirile. I se păru că ochii fetei sunt trişti. Ea rămase câteva momente la geam privind spre biserica din apropiere. Apoi se răsuci pe călcâie cu graţie, îâlfâindu-şi poala rochiei. Se apropie de Tudor şi-l prinse de braţ.

— Îţi plac poveştile?

— Mult. Una mi-ai şi spus-o..:

— ^ Nu, aceea nu e poveste... Ascultă-mă!

Se duse în mijlocul încăperii şi începu să vorbească gesticulând. Tudor ţinea capul întors într-o parte şi urmărea mişcările imaginii din oglindă ce păreau atât ele departe de realitate.

— ...Ştii ce-i aceea o pajură?

— Cred că ştiu, domniţă. Un vulture... despre care se zice că ar putea înghiţi un bou...

— Aşa!... Cică, la bătrâneţe, pajura sau... vulturul..: zboară sus, aproape de soare, şi îşi arde aripile. Iar ca să întinerească din nou trebuie să se scalde în apa unui râu nu prea mare... Şi îşi hrăneşte puii numai dacă aceştia pot suporta lumina orbitoare a soarelui. Altfel, pot muri de foame. Ii lasă... Ce spui?

— Ce-o să zic?... Că e o pasăre nemiloasă..:

— Cum şi unii oameni sunt nemiloşi... Dar povestea cu leul o ştii?

— Am ştiut şi eu poveşti cu animale.

2£o

— Pe-asta n-o ştii. Ascultă! Cum îşi trezeşte leoaica puii, când au împlinit trei zile... Urlă la ei cât poate, iar care nu s-a deşteptat atunci e lăsat să moară de foame...

— Asta-i toată povestea cu leul?

— Nu. Cică leul îşi acoperă urmele cu tărână... asta ca să nu ştie duşmanii pe unde-a. apucat-o. Hm... Pe asta trebuia s-o ştii...

— De ce?

— Fiindcă li se potriveşte oştenilor... căpeteniilor mai ales care trebuie să-şi ţină planurile ascunse. Vrei să-ţi mai povestesc? Îţi place?

— Spune. îmi place...

— Una cu tigrul cel fioros. Vânătorii, de frică, vor s-o păcălească pe tigresă. Iau puii din văgăuni şi pun în locul lor nişte oglinzi. Tigresa, când se întoarce la ascunzătoare, se priveşte în oglinzi şi, văzându-se acolo, crede că sunt puii ei. Dar, scormonind pământul, vede înşelăciunea. Şi atunci pleacă după vânători, le ia urma şi îşi capătă puii înapoi... j

Mâinile fetei se lăsaseră pe lângă corp, mângâind rochia strânsă pe mijloc. Se vedea limpede că fata aşteaptă un cuvânt de la cel ce ascultase acele snoave.

— Asta cu tigresa n-o ştiam... Ce poveşti sunt acestea? De unde le ştii?

— Dintr-o carte italienească pe care mi-a dăruit-o dascălul. Mavros. Şi...

Nu mai spuse ce-ar fi voit să spună. Alergă spre sluger, îi privi chipul, apoi îşi coborî ochii pe cămaşa cu şebace şi râuri, minunându-se.

— Ce cămaşă'frumoasă!... Când te-ai îmbrăcat cu ea?

— Nu tocmai demult...

— Cine ţi-a cusut-o, voinicule?

Se îndepărtase din nou, ajungând lângă pian. Nu-l privea în ochi pe sluger, ci îi admira straiul. Părea a se feri de uitătura bărbatului.

— A cusut-o o fată cu nărui de aur şi cu degetele albe,' ca ale domniei-tale.

:- Ştiu şi eu să cos eu amici şi mătasă:

Veni şi atinse cu vârful degetelor mineca largă a cămăşii ce era împodobită peste tot cu înfloriturâ, linii colorate şi alte ornamente.

— Parcă-i de ginere! spuse fata.

— Poate că este...

Lucsiţa se depărtase agale de sluger şi se aşezase pe scăunel, cu spatele la pian. Pe chipul ei se-mpreunau, egale, îneântarea şi. tristeţea. Ochii şi-i ţinea mai mult plecaţi în pardoseală. Mâinile i se odihneau pe genunchi.

— Ai să te-nsori, voinicule? Cine-i aleasa inimii durnitale?

„- Se vede treaba că ea m-a ales pe mine... E o fată frumoasă cu ochi neasemuit ele negri.

— Şi unde are palatul? întrebă fata ridieându-se şi îuând atitudinea pe care o avusese când spusese povestioare cu vulturi, lei şi tigri.

— într-o pădure întunecoasă, adâncă, adâncă... Cine a intrat în pădurea aceea nu s-a mai întors...

— Minunat trebuie să mai fie pe-acolo! Să ştii că îţi stă mai bine înveşmânta't aşa. Nu-mi plac straiele de războinic...

Fata ridică brusc bărbia din piept şi-şi îndreptă privirile crunte spre Tudor. în clipa aceea părea că-l duşmăneşte.

Frumuseţea ei nu se împăca deloc cu încrâneenarea pe care voia s-o arate. Vorbi şi-l săgeta pe sluger cu ochii ei reci.

r- De ce te-nsori cu ea? Ţi-a făcut farmece?

— Nu, domniţă. Ea nu e o fată ca tine. E altfel. Nu seamănă cu nicio fată de pe lumea aceasta. Se spune că mi-a fost ursită.

:- Şi o să faceţi nuntă mare?

— N-ar fi nicio grabă.:.

— Vreau să joc şi eu la nunta aceea, spuse fata atingând o clapă a pianului cu degetul.

:- Nu-i pentru domnia-ta nunta aceea.::

Slugerul privi spre uşă. îşi aranjă hainele.

i- Ai să pleci? rosti fata cu voce joasă.

— A venit şi timpul plecării,, domniţă.

— Mai stai!...

— S-a trecut floarea liliacului De-aia plec. înseamnă că vara a venit...,Şi toamna nu e departe.

— De unde ştii că s-a trecut liliacul?

— Vino să ţ.i-l arăt i

O prinse de mână. îi simţi degetele reci adunate în palma lui care ardea. Ajunseră lângă fereastră. Tudor împinse perdeaua pe vergea ca să facă loc fetei. Soarele se ridicase spre zenit şi îşi trimitea razele blânde printre ramurile unuia din tei.

— Uite! rosti el. Flori împrăştiate pe lângă curte. E vremea să plec, domniţă.

— Şi eu?...

— Domnia ta rămâi.

— Mi-ai spus că mă răpeşti. îţi aduci aminte? Când ai sosit într-o seară...

— Mi-aduc aminte. Dar de-atunci a trecut o vreme. Rămâi cu bine, domniţă! Ai să faci cel mai frumos lucru pe care-l poate face o fată ca domnia-ta, care are sufletul mai mare decât soarele..'.'

Fata ajunsese din nou lângă pian. Pe chipul ei” se aşternuse umbra resemnării. Şi se părea, dacă-i urmăreai atent ochii, că vremea jocului şi al glumei trecuse.

— Şi eu... Eu ce trebuie să fac? vorbi Lucsiţa melancolică.

— Ai să faci cel mai ales lucru ce poate fi făcut pe lumea aceasta. Fără de care viaţa n-ar avea niciun înţeles. Gândeşte-te, domniţă şi vei afla. Priveşte, de la geam, cum se trece liliacul! Şi dacă, privindu-l, n-ai să afli, atunci pune tâmpla în perini. Şi-ai să visezi ce trebuie să faci pe lumea aceasta. Ce-au făcut toate mamele şi toate fiicele de pe pământ. Rămâi cu bine, domniţă!..,

Ieşi.

Iar în după-amiaza aceea Tudor, însoţit de Mihuţi şi Corlan, porni spre Lainici. Când' plecară de la cula serdarului, Tudor văzu o batistă albă fluturată în dreptul fereştii. Trecu pe la casa lui Dinu Pătraşcu, pe care slugerul ţinuse să-l îmbrăţişeze.

Mergeau în susul Jiului.

Dinspre munţi se simţea cum vine o undă de răcoare.” Iar în aer se auzi, ca un pocnet de bici, cântecul unei păsări necunoscute. Şi Tudor ştiu că în noaptea aceea va vedea, aşa cum văzuse de atâtea ori în copilărie, lucerna lucind sub lună.

SFÂRŞIT

Redactor: ELENA MARINESCU

Tehnoredactor: GH. CUCOŞ *

Ban de tipar 20.06.198S. Apărut 193.5.

Coli de tipar 17. B101S5. *

Comanda nr. 50 177 Combinatul poligrafic,.Casa Scânteli” Piaţa Scânteii nr. 1. Bucureşti, Republica Socialistă România